FRÅN SILJANS SAGOLAND

BERÄTTELSER FRÅN DALARNE AF **LARS LUNELL**

5—9:de TUSENDET

STOCKHOLM BOKFÖRLAGET MINERVA

STOCKHOLM C. P. PÅHLSONS BOKTRYCKERI 1913

Förord till den elektroniska utgåvan

Samlingen *Från Siljans sagoland* utkom 1911, 3:e upplagan 1916. Ett exemplar tryckt 1913, märkt "5-9:de tusendet", har digitaliserats i mars 2018.

Teckningarna är signerade "AH" på ett sätt som är typiskt för målaren **Axel Hjelm**. Omslagets illustration är signerad AHjelm.

Ett löfte vid Siljan.

Tidigt på morgonen en dag vid midsommartiden, när solens första strålar trängde ned i skogens gömmor, och morgonvinden jagade dimman fram öfver Siljan, vandrade en skara unga kullor och ynglingar från Mora strand utåt bygden. Det hade varit bröllop i byn, och de larmande gästerna sökte nu fundera ut, hvem det härnäst skulle "smälla" för. Man visste till exempel, att Spjot Margit vid "midsommarsvakan" sett Jonases Mats, och att Brita och Lars en längre tid hållit af hvarandra, men det var dock svårt att säga, hvem som först skulle fira sitt bröllop. Alla voro dock öfverens om, att de nu haft mycket roligt.

Har du, min läsare, sett och känt den fridfulla stämning, som ligger utbredd öfver en landtlig bygd6

under sommarmorgnarna? Mig har det förefallit, liksom himlen under den ljumma sommarnatten sänkt sig närmare jorden och se'n, när solens strålflod väller fram, så småningom åter höjt sig för att ännu mera värma och lifva naturen.

Jorden stod prydd i sin högtidsskrud. I de lummiga träden sjöngo fåglarna sina vackraste sånger, och den daggfyllda marken, där spindelnäten tydligt aftecknade sig mellan buskar och kvistar, var prydd med blommor, hvilka nu öppnade sina tårfyllda kalkar och vaknade efter nattens ljufva drömmar. Häggarna prunkade i sina snöhvita mantlar uppe i skogsbacken, och de höga, allvarsamma granarna, prydda med röda, glänsande kottar, bugade sig högtidligt för västanvin-den. Bergens toppar klarnade mer och mer, furorna på deras kammar glänste i solljuset, som hade de varit förgyllda, och på Siljan sågs en och annan fiskare i sin båt skynda fram i vikarna för att vittja sina utlagda nät. Det var lif och lust, det var en sommarmorgon på Mora strand, i den minnesrika bygd, där frihetens fana höjdes i stormiga, framfarna dagar.

De glada bröllopsgästerna uppsökte nu sina hem, från hvilka svaga rökpelare angåfvo, att dagens bestyr redan börjat. Till sist vandrade endast Olof och Kerstin fram vid sjön emot sina hem. Bägge gingo en stund tysta, sedan den stojande ungdomsskaran lämnat dem.

Olof var en högväxt yngling, ehuru ännu endast nitton år gammal. Han hade icke pröfvat och sett mycket i världen, och hans rena, vackra anlete bar nästan en vek prägel. Det rundklippta håret var benadt midt i pannan,

och i likhet med mora-7

karlar i allmänhet var han mörklagd. Olof var för det mesta allvarsam, och det mörkblå ögat blickade tankfullt omkring sig. Det var en af dessa svärmiska naturer, hvilka man ibland påträffar hos dalallmogen, en naturens son, hvilken tagit ett djupt intryck af det egna och romantiska i Dalarnes natur. När dagens arbete var slut, gick han stundom omkring i sin hembygds skogar, och mången vacker tanke höjde under dessa vandringar hans själ och lifvade hans sinne. Under sådana stunder längtade han till något, som han ej kunde förklara, men säll och glad kände han sig. Gärna ville den varmhjärtade dalaynglingen, att de stojande bypojkarna skulle känna det samma, som han, men de förstodo i allmänhet icke sin tysta kamrat.

Den unga flickan, som följde Olof vägen framåt, var däremot självfva glädjen, och de blå ögonen, som skuggades af mörka fransar, logo ständigt. Hon slutade just nu en munter visstump, och hennes öga blickade litet skälmskt bort till den tankfulle kamraten, som klef fram i den daggiga ljungen, så att hon skulle få vandra ensam på flen smala gångstigen vid hans sida.

— 'Ör*) du Olof! Är du öfver eller under jord, som sir så fundersam ut, sade Kerstin, i det hon skrattande slog till sin följeslagare.

— Vet du, Kersti, jag kommer i'åg en liten saga om denna blomma, och vill du, så nog ska' jag berätta 'enne för dig. sade Olof och drog upp en liten blå blomma vid kanten af vägen. Kerstin blef en smula allvarsam och förklarade, att hon med nöje skulle höra sagan.

*) Folket i socknarna kring Siljan uttala icke ljudet "h".8

Olof berättade:

— När Gud skapade blommorna, gaf 'an hvar och en af dem ett namn, hvilket de noga skulle bevara i minnet; ty 'an skulle sedan 'öra efter, om de glömt dem

eller icke. En dag, ska' du få 'öra, kallade 'an dem alla fram för sig, och de fingo nu tala om sina namn. Men, sir du, till sist kom denna blomma fram, och med en tår i de blå ögonen, omtalade 'ön, att namnet, vår 'erre gaf 'enne, blifvit glömdt i världens vimmel. Skaparen blef icke vred, ty, sir du Kersti, 'an såg9

blommans sorg, och 'an gaf 'enne ett nytt namn, och det namnet var: "Förgät mig ej".

— 'Ur får du tag i allti'op sådant där? frågade Kerstin, sedan hon med tyst beundran hört den vackra sagan.

— Jag lånar ibland böcker 'os prosten, och i dem får man reda på mycket. Men far 'ar förklarat, att en sådan fattiglapp, som jag är, må vara nöjd med att kunna katekesen, genmälte Olof, och en djup suck arbetade sig fram ur hans bröst.

— 'Ör du! Verserna, som nämndeman präntat på gratulation, voro riktigt vackra, och alla tyckte, att klockar'n icke "lagt ut det" så bra som du, återtog flickan.

En hög rodnad steg upp på Olofs kinder, ty han visste icke, att Iverstin hade reda på, hvem som diktat verserna, och det var nu en gång så, att ingen annan än klockaren kunde komma i fråga, när något i bunden stil skulle pryda dylika gratulationer eller graf-vårdarna på kyrkogården.

— Tala inte om mina verser, ty det är intet bevändt med dem; men det är så trefligt att sjunga dem för sig själf i skogen.

— Men ska då ingen få 'öra dina visor?

Kerstin skrattade, men Olof var allvarsam igen.

— Kör skogen och blommorna brukar jag allt läsa upp dem, men nog är du så god som någon blomma, och nog ska' du få 'öra en visa nån' gång, sade Olof med en varm blick på Kerstin.

De voro nu framme vid en mindre gångstig, som ledde upp till Olofs hem i skogsbrynet. Solen hade10

höjt sig på himlen, och vågorna slogo allt häftigare mot stranden.

Olof och Kerstin satte sig vid sjön för att svalka sig efter färden. Framför dem låg Siljans blåa yta, och där borta i söder blickade Sollerön med sitt hvita kyrktorn emot dem.

Olof höll ännu i sin hand blomman, hvilkens saga han berättat.

— Vill du 'afva denna blomma som ett minne af mig? frågade han och räckte den åt flickan.

Det låg någonting så allvarligt i Olofs röst, att Kerstin blef riktigt allvarsam.

— Det vill jag, sade hon och tog blomman, hvilken hon lade in mellan bladen i sin psalmbok, och när jag kommer i'åg 'enne, skall jag komma i'åg dig.

Hon såg upp på Olof, deras ögon möttes, och de kände bägge, att de voro dyrbara för hvarandra, ehuru ingen af dem sagt det till den andra. Månget minne från flydda da'r hviskade om deras gemensamma barndomslekar och nöjen; de tyckte nära nog, att det nu var tråkigt att skiljas, ehuru de när som hälst kunde träffas, emedan deras hem lågo intill hvarandra.

— Glöm nu inte ditt löfte att komma i'åg mig, när du kommer i'åg blomman, bad Olof och steg upp. i det han fattade Kerstins hand. Han kände sig så lycklig och säll, naturen var skönare än förut, och aldrig hade fåglarna sjungit så vackert som nu.

— Adjö med dig, Olof, ropade kullan, när hennes kamrat ännu en gång blickade tillbaka på henne, där hon gick på den smala gångstigen.

* *11

Vintern hade rasat ut bland nordens fjäll, och vårsolen blickade vänligt ned, väckande till lif den slumrande naturen. Trädens kronor svällde, och mellan drifvorna, som här och där ännu lågo kvar, syntes marken grönska. Några små sångare hade redan kommit från södern, och de kvittrade nu så glada i sina kända dalar.

Den flydda vintern hade varit svår. Ett missväxtår hade gått öfver landet, och nöden kändes tryckande i Dalarna. Det var tungt och svårt, men med vinterns slut och naturens uppvaknande blefvo äfven människorna gladare och förhoppningsfullare.

Icke särdeles långt från sitt hem uppe i skogsbacken stod Olof i skjortärmarna och svängde sin yxa. Han var sysselsatt med att hugga ved, hvilken under sommaren skulle torka till bränsle för nästa vinter. Hans ldnder voro något blekare än vanligt, en följd af den tryckande nöden i hans hem.

Han var så ifrigt sysselsatt med att fälla en skäggig gran, att han icke märkte Kerstin, förrän hon gaf honom ett lätt slag på axeln.

— God dag, Olof! hälsade flickan, som var munter och glad som vanligt.

— God dag igen, Kersti. Det var roligt, att du 'älsade på mig, sade Olof och ställde yxan mot granen, under det han med den grofva skjortärmen torkade svetten ur pannan.

— Jag tänkte gå in 'os er och 'älsa på när dig, men så fick jag se dig 'äruppe på backen, när jag gick öfver morfars lindor.

Kerstin tog upp sin stickstrumpa ur den så kallade "kuppin" och satte sig ned i ljungen vid Olofs sida.12

— Du ser så viktig ut i dag, så jag undrar storliga, hvad du månde vilja tala vid mig om, återtog ynglingen och såg forskande på flickan, under det han lade sin hand på hennes axel.

— Jo, du må veta, att i går kväll kommo Perolas Karin och Brita till mig och omtalade, att de skola göra en utvandring till Stockholmstrakten för att söka trädgårdsarbete, och jag ska' följa dem dit; ty, sir du, jag kan be'öfva se mig om litet i världen, och Anna får vara vid "budum" med kreaturen nu, när hon gått och läsi' sig fram för prästen.

— 'Ur säger farsgubben din om en sådan färd? frågade Olof litet bekymrad.

Kerstin omtalade, att hennes far icke hade något emot utvandringen. — Men, tillade hon, du må tro att morfar är rädd för, att jag skall blifva 'ögfärdig af mig som Margit i Venjan, som kom 'em och var både grön och blå; men det är inte farligt, sir du.

— Nog skulle jag bra gärna vilja komma ut också, men det. kan nu inte bli för beväringens skull, sade Olof, men nog blir det tomt efter dig. Tänk 'ur roligt det 'ar varit under den gångna vintern, då jag fått 'älsa på 'os dig, och vet du, när jag om dagarna sett röken från er stuga stiga upp öfver skogen, 'ar jag alltid tänkt så 'är: Där finns dock en, som tänker på mig.

Det låg någonting så ömt i tonen, hvarmed dessa ord uttalades, att Kerstin rent af kände en förebreåelse öfver, att hon skulle resa bort och lämna Olof ensam.

Hon lade ifrån sig stickstrumpan, fattade ynglingens hand och såg honom i ögonen. Hon ville så gärna, att Olof skulle vara glad liksom hon.

— Du 'ar sett så rådlös ut en tid, att jag inte vet.13

'ur det är fatt med dig, återtog hon och tryckte vännens kådiga hand.

— Å, det är inte farligt, mente ynglingen och strök det mörka håret ur pannan, men, sir du, jag tycker, att min tid förrinner utan någon verklig nytta, och under våren är det alltid så långsamt. Du ska' veta, 'uru gärna jag velat läsa, men det är väl bäst det som sker.

Ett fridfullt uttryck lägrade sig öfver hans anlete vid dessa sista ord. Han steg upp och lade några vedträn på "kasten", och Kerstin hjälpte också till.

— När skall du resa? frågade han.

— I morgon, må du veta, Olof, svarade kullan.

— Jaså, redan i morgon, sade Olof och sökte fruktlöst kväfva en suck.

— Till 'östen, ja säkert före Mikaelitider, är jag 'emma igen, och nog ska' jag 'ålla af dig, hvar jag är.

Den glada kullan blickade på Olof med sina trofasta ögon vid dessa ord, och hans anlete uppklarnade. Hvad gjorde det att vandra den fattiges väg, när Kerstin, den vackra och älskvärda flickan, skulle följa genom lifvet.

— Kommer du i'åg blomman och löftet den där sommarmorgonen? sporde han och såg på Kerstin.

— Jajamen, försäkrade hon, men nu kommer jag i'åg, att du också 'ar gifvit mig ett löfte. Jag skulle få 'öra en visa, som du gjort, jag.

Kerstin såg riktigt nyfiken ut, och Olof stödde sig mot vedkasten och lutade tankfullt ansiktet i händerna. Stackars yngling! Den bleka nöden hade gjort, att visorna, de kära visstumparna, nästan blifvit bortglömda.14

— Du ska' få 'öra den 'är lilla biten:

"Jag stod mig en gång vid Siljan en kväll, När solen 'ön gick uti väster ned; Jag kände mig lycklig och var så säll, Och 'imlens stjärna var lycklig 'ön med. Allt 'ände i Mora en gång.

Bland rosor vid stranden jag Näcken såg, 'An satt där och sjöng så sorglig en sång; 'An blickade upp och såg stjärnors tåg, Men tiden för 'onom den var så lång. Allt 'ände i Mora en gång.

'An sjöng om en tid, då lycklig 'an var Och 'ade en flicka biands stjärnors tal; Men nu så 'ar 'an blott minnena kvar Och på sjögebotten en kylig sal. Allt 'ände i Mora en gång.

Och flickor alla, som 'afva en vän, De böra nu tänka på Näckens kval; Ty finge 'an blott sin flicka igen, Då blefve det fröjd i 'ans mörka sal Och en "svängom" på Siljans våg.

Olofs ögon strålade, när han läste sin visa, octi Kerstin satt hänryckt och hörde på. Ack, hvad hon tyckte synd om

Näcken, som sörjde sin förlorade flicka.

— Tack, ska' du 'afva, utropade hon och knäppte igen tröjan, som Olof satte på sig, hvarefter hon tog sin stickstrumpa för att gå.15

Han följde henne utför skogsbacken. Solen sken, och det kändes rent af sommarvarmt däruppe. Nog var det nu smärtsamt att skiljas, men vid Mikaeli-tiden skulle man ju åter träffa hvarandra.

— Ja, tack och adjö med dig. Jag skall ständigt komma i'åg dig, och gifve Gud, att vi måtte återse hvarandra, sade Olof, när han öppnade grinden vid täppan.

När han kom upp på backen, såg han sin kulla än16

en gång nere på vägen. Hon försvann just nu i skogsbrynet.

— Kanske 'ön inte kommer 'em densamma, som 'ön nu är, hviskade han för sig själf och fattade yxan,

för att fälla den påbörjade granen.

* *

*

"I morgon resa vi till Dalarna igen, Om Gud ger oss 'älsa."

Så sjöng Perolas Karin, under det hon krattade och ordnade en trädgårdssäng på en större landtegendom, belägen i Koslagen och tillhörande patron S., där våra tre kullor en längre tid haft anställning med trädgårdsarbete.

Man var nu ett godt stycke framme på hösten. Trädens kronor gulnade mer och mer, och blommorna böjde sina stänglar mot jorden, när de kalla nordanvindarna dansade fram öfver fälten. Högt upp i luften samlade sig vildgäss och tranor för att anträda den långa färden till varmare länder.

Det var verkligen så, som Karin sjöng; ty nästa dag skulle hon och hennes syster Brita resa hem. Glädjen strålade från de unga kullornas ögon, där de stodo i sina hvita "öfdelsärmar", som morakullorna bruka under sommaren.

— Vet du, Kari', jag längtar 'em till Siljan nu; ty, sir du, 'ur det än är, 'emma är då alltid bäst, sade Brita, som var sysselsatt med att skära kålhufvuden.

— Men treflig 'ar sommaren vari', ty man får då se sig omkring i världen, när man kommer ut; men17

'ör du Kersti', tror du inte, att du kommer att längta 'em till Dalom, när vi 'afva rest?

Karin såg bort till Kerstin med en varm blick, när hon frågade detta.

-— Nej, svarade Kerstin dröjande, 'är får jag lära mig seder och skick, och lön får jag med, så nog ska' jag försöka.

Karin och Brita utbytte med hvarandra en betydelsefull blick, hvarefter den förstnämnda frågade:

— Hvad ska vi 'älsa 'em till Olof, när du inte följer med till Mora?

En mörk rodnad steg upp på Kerstins kinder vid denna fråga, och hon lutade sig ned öfver trädgårdssängen, där hon med febelraktig häftighet plockade ogräs ur mullen. Ack, det stod framför hennes minne en liten blå blomma, hvilkens saga Olof berättat, och det kändes så tungt i hennes bröst, men snarc slog hon upp ögonen och utbrast skrattande:

— 'Älsa 'em till Olof, att jag skall blifva 'err-gårdspiga, och nog skola vi träffas, om vi lefva.

Det låg någonting kallt och tvunget i Kerstins annars glada och hjärtliga skratt denna gång, och de andra kullorna voro allvarsamma, ja sorgsna. Förut hade förtroligheten och glädjen gjort dem alla tre lyckliga, ty de hade ingen hemlighet att dölja för hvarandra; men nu var det säkert något "i olag", som man säger.

På herrgården vistades, medan kullorna voro där, patronens son Adolf, en glad student, hvilken under vintern "legat" i Uppsala och nu under sommaren gästade det präktiga hemmet. Det är sant, att glädjen tillhör hans ålder,

men så var ock unge Adolf glad med18

besked; han var solen bland kamraterna, hvilka värderade honom för hans lifliga väsen, men ännu mera därför, att han fick så många digra "rek" från sin fader. Och knusslig var icke Adolf, ty han visste, att farsgubben fått mer än mången dödlig af denna världens goda. Mången af hans kamrater, som, med förtviflan i hjärtat och studentmössan djupt neddragen i ansiktet, ilade fram på gatan, fruktande, att en eller flera björnar skulle lägga beslag på hans person, såg genast hoppets stjärna gå upp, när Adolf syntes på afstånd.

En afton strax efter kullornas ankomst till herrgården gick Kerstin, sedan dagens arbete var slutadt, ensam omkring i grannskapet af egendomen för att betrakta omgifningarna. Den oerfarna dalkullan var rent af förtjust, och när hon jämförde sitt låga hem vid Siljan med de slottslika byggnaderna här, kände hon sig ringa och arm; men så kom hon ihåg barndomens minnen, de små, vänliga stjärnorna på lifvets stig, och då blefvo hemmets dalar dyrbara och ljusa igen. Där hemma i backen hade hon och barnen från byn mången höstdag uppfört små hus i sanden, och när de sedan hade prydt dem med röda och gula asplöf, tyckte de sig hafva den härligaste byggnad i världen. Och inne i den lilla grå stugan på skogsbacken satt gamle morfar med sin röda toppmössa pä hufvudet mången kväll vid brasan och berättade om både Lun-kentus och Tummeliten, om jätten i Middagsberget, löfjerskor, tomtegubbar och mera sådant, som gamla katekesen säger. När hon påminde sig detta, blef det låga hemmet så ljust och trefligt, att hon längtade hem.19

Kerstin rycktes plötsligt ur minnenas värld, när en rask, ungdomlig stämma hälsade :

— Gro' afton, lilla dalkullan!

Hälsningen kom från vår förut omtalade student, hvilken dagen förut samtalat med kullorna under deras arbete i trädgården och därvid i synnerhet fäst sin uppmärksamhet vid den glada och vackra Kerstin. De andra kullorna sågo visserligen trefliga ut äfven de, men Kerstins blå, iskälmska ögon, skära hy och vackra, smidiga växt hade de icke. Under sin kvällspromenad kom Adolf nu händelsevis att träffa henne ensam.

— Go kväll! hälsade flickan igen och fortsatte sin vandring.

Studenten gick vid ena vägkanten och kullan vid den andra.

— Längtar du hem till Dalom något? frågade Adolf och tände en cigarr.

— Visst längtar jag 'em litet ibland, men tiden går, och snart resum vi, svarade hon.

— Det sitter väl någon hjärtans kär vän där uppe vid Siljanom, och den vännen drager väl hemåt. Icke sant?

Adolf gick öfver vägen och sökte fatta Kerstins hand, men erhöll en ingalunda vänskaplig knuff.

— Ja, nog må du tro, att jag 'ar en vän 'emma alltid, sade hon, när hennes följeslagare fortsatte sin vandring vid andra vägkanten.

— Kallar ni verkligen alla människor du? sporde Adolf, i det han skrattande blåste ut tobaksröken.

— Vi äro nog värre än så, vi. Det 'änder, att vi kalla Gud "du" ibland.— Det är inte illa, mente studenten och föreslog, att man nu skulle vända om till herrgården.

Solen gick ned bakom bergen, och fåglarna sjöngo en af skedssång till henne från parken, där Kerstin och Adolf nu vandrade fram. Under hemvägen till gården samtalade han ännu mera med den frimodiga, ochvackra dalkullan. Han blef alldeles förtjust i henne, och vid hemkomsten föreslog han under ett samtal med sin moder, att den trefliga kullan skulle erbjudas tjänst på herrgården. Patronessan, som särdeles väl tyckte om alla tre kullorna, hade intet häremot, och patron S. lät alltid sin fru ordna med sådana angelägenheter.

Nästa dag blef Kerstin helt oförmodadt uppkallad till patronessan. Ack, hvad det var grannt i hennes rum. Den unga kullan kände sig rent af förvirrad, och när hon neg vid dörren, såg hon på sina grofva skor, hvilka voro försedda med osvärtade näfversulor och klackar nästan midt under skon.

— Vill Kerstin stanna hos oss som jungfru i vinter? frågade patronessan vänligt och satte fram en stol åt flickan.

— Jag skall lämna dig svar i morgon, när jag får spraka vid kamraterna, svarade Kerstin, som i början blef förbluffad af fruns förslag.

Den vänliga frun smålog vid detta svar och samtalade en stund med flickan samt bad henne komma igen nästa dag.

— Stanna hos oss Kerstin, ty annars blir jag så ledsen. Jag håller fasligt mycket af dig, hviskade Adolf till henne, när de möttes i trappan.

Klickan svarade intet, men ack, hvad det blef underligt inom och omkring henne. Hon gick ut i parken för att reda sina tankar. De ord, hon nyss hört af studenten, gjorde henne olycklig och sorgsen, ty hon kände, huru högmodet ville bemäktiga sig hennes själ. Hon kunde ju blifva lika grann som Lotten och Beda i köket. Åter och åter ringde framför allt Adolfs ord i hennes öra. Tänk, hon kunde blifva ägarinna af all22

denna härlighet. Det var verkligen någonting att tänka på, det där. Men så kom hon ihåg Olof. Hon tyckte sig se honom, där han stod i skjortärmarna och svängde sin yxa, hur han talade om Näckens sorg, och mellan bladen i psalmboken blickade emot henne en liten blå blomma. "Blif inte högfärdig som Margit i Venjan", hade ju morfar sagt, när hon tog farväl af honom. Det blef åter ljust om kring henne, och hon förundrade sig öfver, att hon ens kunnat fästa sig vid studentens ord. Hon var ju Olofs brud, och vid Mikaelitiden väntade han sin flicka. Kerstin visste äfven ganska väl, att hennes hjälp behöfdes i hemmet. Men striden började ånyo, högmodet, fåfängan och ett bedrägligt hopp framdrogo gång på gång och allt mer öfvertygande sina skäl, och till sist beslöt Kerstin att stanna kvar.

Hon samtalade sedan med Brita och Karin om saken, men de af rådde henne.

—• Mins du inte, 'ur morfar varnade dig för 'ög-mod, när vi reste. Jag skulle inte vilja vara på ett så fint ställe, ty bortskämd blir man, sir du, varnade Karin med vänlig röst och såg på Kerstin med sina trofasta, ärliga ögon.

Kerstins beslut blef dock allt fastare, ju mera hon tänkte på saken, och hon samtalade nästa dag med patronessan härom. Hon skulle nu en tid bortåt vara med sina kamrater i trädgården, till dess de rest hem.

Studenten och Kerstin sågos nu ofta tillsammans, glädtigt och muntert samspråkande, och det undgick ej de båda andra kullornas uppmärksamhet, att Kerstin trifdes i Adolfs sällskap. Dc _tre flickorna gjorde under sommaren utfärder i den vackra trakten, men23

Kerstin talade ej med de andra kullorna om sitt förhållande till studenten. Mer och mer blef det klart för dessa, att bevekelsegrunden till hennes antagande af tjänst vid herrgården icke var god.

Ku skulle hennes kamrater resa hem nästa dag, och de voro därför glada, ehuru glädjen grumlades af, att Kerstin under närvarande omständigheter skulle stanna kvar.

— Låt nu icke den där sprätten med snömössan lura dig, utan kom i'åg din trofasta Olof, sade Karin,

när hon på morgonen räckte Kerstin handen till afsked. * *

*

En vinterdag strax efter julen vandrade en ung dalkarl fram på vägen, som leder ned till patron S. egendom. Han var klädd i skinnpäls med långa fransar, stort förskinn, rund hatt, knäbyxor samt hvita strumpor och tjockbottnade skor. På ryggen bar han en skinnsäck eller "bög", i hvilken förvarades åtskilliga slöjdartiklar, hvilka, förfärdigade i hans hembygd Mora, afyttrades under färden.

Snön föll ned i täta flockar, och träden stodo alldeles hvita; ingen fågel sjöng nu från deras nedtyngda grenar. Endast vid gårdarna, där en och annan sädeskärve blifvit utställd under julen, flögo sparfvarna dufna fram och tillbaka på hustaken och gjorde emellanåt ett besök till det för deras räkning utställda matförrådet.

Oro och bekymmer afmålades tydligt på den unge mannens anlete, där han, öfverhöljd af snö, vandrade vägen fram. De tankfulla mörkblå ögonen blickade24

forskande framåt, när någon krökning af vägen öppnade en ny utsikt bort öfver de hvita fälten.

Den unge dalkarlen var Olof, hvilken strax efter Mikaelimässan begifvit sig på denna vandring. Med längtan motsåg han den dag, då Kerstin skulle komma hem, ty sedan den glada hickan var borta, blef hon ännu mera dyrbar för honom. De hemkomna kullorna berättade emellertid, att hon skulle stanna kvar på herrgården, där de vistats. Ingen, icke ens gamle morfar, hörde denna underrättelse med större smärta än Olof. Han kunde inte förklara, hvarför hans flicka fattat ett sådant beslut. Ehuru Karin och Brita icke nämnde ett ord om hennes förtroliga förhållande till studenten, fick dock Olof sedermera af hem vandrande dalfolk höra åtskilligt, som icke talade till Kerstins fördel.

Det blef ödsligt och tomt för Olof. Visst såg han nu liksom förut röken från Kerstins hem hvälfva sig upp öfver granskogen, men nu kunde han icke glädjas vid den tanken, att hon kom ihåg honom. Han beslöt att företaga en vandring nedåt landet, ty han hoppades under densamma komma i tillfälle att träffa henne, som var hans hjärta så kär, och dessutom fick han se sig omkring något i världen.

Han var nu i närheten af det ställe, där hans Kerstin vistades, och han vandrade ifrigt framåt på vägen, intalande sig själf, att hon var den samma ännu, och att hennes hjärta klappade endast för honom. Månget kärt minne från den tiden, då de voro tillsammans i hembygdens skogar och dalar, blickade emot honom; de logo och nickade likt goda änglar dessa minnen, och de gjorde hans hjärta både gladt och vemodigt.'J5

En stark bjällerklang kom honom att hastigt se tillbaka, i det han klef ned i snön vid sidan af vägen.

I det präktiga ekipaget satt en ung herre, klädd i en yfvig päls, och höll den lediga armen kring en ung flicka, med hvilken han lifligt samtalade. Glädje och fröjd strålade ur hennes vackra blå ögon, och kylan hade målat de skönaste rosor på hennes kinder. Hen-

nes muntra skratt blandades med ljudet af hästens klockor.

Olofs kinder blefvo hvita som drifvorna, när de åkande kommo midt för honom. Dessa ögon hade strålat mot honom i Siljans bygder mången gång; det var ju Kerstin, som satt i släden.

— Men 'ön var icke klädd som morakulla, det var väl inte 'ön kanske, mumlade Olof, när de åkande kommo ur sikte, och han fortsatte, något lugnad af26

denna tanke, sin vandring fram till det snart synliga herresätet, hvarest hans Kerstin vistades.

— Ser du, Kerstin, där kommer bestämdt en "dalmas", ropade Lotten, som stod i fönstret vid diskbänken med en hop porslin framför sig.

Kerstin sprang till fönstret och såg ut på gården. Ack, det var Olof ! — Då var det han, som vi åkte förbi, tänkte hon. Hennes kinder blefvo ömsom röda och bleka, och kökspigorna sågo med förundran på henne.

Kerstin var icke densamma som förut. Den vackra moradräkten hade för en tid sedan på förslag af Adolf blifvit bortlagd, och den unge dalkarlen kunde knappast tro sina ögon, när han nu fick se henne. Men en annan visshet, som nu med ens stod klar för honom, gjorde, att han förvirrad stod kvar vid dörren en stund. Det var således ändå Kerstin, som suttit så förtrolig med den unge herrn 'i släden.

Hon försökte le, när hon hälsade på Olof, men när hon såg hans sorgsna blick, slog hon ned ögonen.

Förrådet i skinnsäcken, hvilket utgjordes af spol-maskiner, väfskedar, mässingskammar och dylikt, togs i betraktande af patronessan, hvilken äfven bjöd Olof på välfägnad. Han bad Kerstin följa med ett stycke på vägen.

Den korta vinterdagen var slut. Himlen klarnade, och de vänliga stjärnorna blickade ned från det blå fästet. Snön knarrade under fötterna, och natten såg ut att blifva bistert kall.

— Ack, att jag ändå fick se dig en gång till, utropade Olof, sedan han en stund väntat på, att Kerstin skulle afbryta tystnaden.

— Nog var det roligt att se dig igen också, sva-27

råde hon; men det lag någonting osäkert i tonen, hvarmed dessa ord uttalades, ehuru hon sökte vara lika hjärtlig mot Olof som förr.

— 'Ar du glömt ditt löfte vid Siljan och morfars förmaning nu, Kersti? frågade Olof med sorgsen röst och fattade kullans hand, hvilken han hårdt tryckte.

Ack, hvad dessa ord kändes tunga för den stackars flickan. Hade Olof varit vred, skulle det säkert icke känts så svårt, men nu greps hon af den djupa sorg, som af speglade sig i hans anlete.

— Icke 'ar jag glömt dig, Olof, invände hon och bad att få bära "bögen" en stund — men jag kan inte 'ålla af dig som förr, sir du.

Olof gick tyst och hörde dessa ord. Han tyckte rent af synd om Kerstin, ty det klang i denna stund en ton af verküg sorg äfven i hennes ord. Han öfvervägde, huruvida han skulle tala- vid henne om studenten och det förhållande, hvaruti hon stod till honom, men det var svårt att börja ett samtal därom, och han beslöt att icke göra det.

— 'Ur det blir, så ska' dock jag älska dig i lifvet och i döden, försäkrade ynglingen med värme.

De satte sig ned på snöplogskanten vid vägen efter att hafva gått ett godt stycke. Himlens stjärnor, de vänliga ljusen i Guds boning, skredo mer och mer fram på fästet. De blickade varma och kärleksfulla genom den kalla vinterluften, och Olof såg upp till dem. Han tyckte, att det var något särskildt, de ville säga honom, ehuru han icke kunde förklara, hvad det var, men sorgen skingrades något. Han drömde sig hän till de ljusa rymder, där stjärnorna tindrade, och han kände sin själ upplyftad och höjd öfver jordlifvets små be-28

kymmer. "Där borta", tänkte han, "skall man en gång älska utan att tröttna, och där, om än det icke blir här, får jag kalla Kerstin min".

Flickan, som tydligen ville byta om samtalsämne, sade efter en stunds tystnad.

— Tala om någonting från 'emma nu!

Olof berättade ett och annat från hembygden, hvilka hade slutat sitt vandringslopp, och hvilka blifvit gifta o. s. v. Kerstin omtalade äfven, huru hon hade det på herrgården.

Det började blifva kyligt att sitta på drifvan, och Olof steg upp, i det han frågade :

—• Du fryser väl, du, som är 'errskapsklädd, kan jag tro.

Det låg intet hån i dessa ord, ty Olofs röst var vänlig. Kullan, som ännu hade säcken på ryggen, lösgjorde nu denna och sökte i stjärnljuset betrakta ynglingens anlete, där han stod vid hennes sida. "Jag kan icke hålla af dig", hade hon sagt. Månne det icke vore bäst att nu återkalla dessa ord; hvarför skulle det vara slut dem emellan ? Men så kom hon att se på Olofs skinnpäls och stora fula skor, och hon tänkte: "Det ser allt litet ruskigt ut, det där". Hon kom icke ihåg, att uppe i herrgårdspigornas klädskrubb hade hon också dylika klädesplagg hängande.

— 'Älsa 'em nu te' far och morfar, ja, 'älsa alli'op, och nog ska' jag på "stranda" en gång till, om jag lefver,

Olof tryckte tigande herrgårdspigan i sin famn, sedan han med hennes hjälp fått skinnsäcken på ryggen. Visst va-r det mycket han velat säga henne; men han var för mycket upprörd. En varm tår föU ned på•29

drifvan, men Kerstin såg det ej, och så skilldes åter deras vägar.

* * *

— Kors i Kristinehamn! Det skall blifva förlof-ningskalas här i dessa dagar, utropade Lotten och nästan rusade in i köket för att berätta den viktiga nyheten för sina kamrater. • Det blef alldeles tyst i köket, och disktrasorna hvilade en stund.

— Hvem har sagt så? frågade Beda förvånad.

— Jo, jag var uppe till mamsell Amaüa med kaffe, och hon frågade, om jag visste, att herr Adolf snart skulle

hemföra en förnäm fröken som sin brud. Jag höll på att dåna, men sanning är det.

— Är hon vacker af sig?

— Jo, mente Lotten, hon skall ha ögon så vackra och milda, men herr Adolf är inte att spotta åt han heller.

Lotten kastade emellanåt en försmädlig blick på Kerstin, hvilken stod blek och hörde kamraternas samtal. Ack, hade han icke ment någonting med sina ömma ord och sin uppmärksamhet! Det blef mörkt omkring den arma kullan; hon satte en kappa på sig och gick ut.

Sommarens fägring var slut, och hösten med sina mörka kvällar och besvärliga regnpussar hade börjat. Ifrån träden flögo de bleka lofven ned på marken, där vinden sopade dem i högar, liksom han velat bädda deras graf.

I Kerstins inre var det också höstlikt och kallt. Hon blickade tillbaka på den flydda tiden och suckade djupt, när hon gick förbi trädgårdssängarna, där hon30

och hennes kamrater förliden höst arbetade. Nu såg hon på sin kappa och önskade den tiden tillbaka, då hon gick därhemma, klädd som morakulla. Blommorna i trädgården stodo nedböjda och förgätna, men Kerstin tyckte, att hon var ännu mera- förskjuten och glömd än de.

Unge herr Adolf kom verkligen med sin brud, ocli patronessan slöt dem båda i sin famn, när hon tog emot dem på trappan. Det blef nu ett dundrande kalas. De rika ljuskronorna strålade, tal höllos och skålar tömdes.

När de sista gästerna lämnat den stora salen, ställde Kerstin sig vid ett fönster. Hon hade öppnat en psalmbok, i hvilken en liten blå blomma, plockad vid Siljan, blickade emot henne mellan ett par blad. Heta tårar banade sig väg utför hennes kinder, och de föllo ned på de öppnade bladen. En tid hade blomman varit glömd. Nu återkallade hon så många kära minnen; men det föreföll flickan, liksom blommans blå öga gaf henne en förebrående blick. Ja, hur var det med gifvaren nu, och hur var det i hemmets dalar vid Siljan?

En hand lades på Kerstins axel, hvarvid hon hastigt stoppade psalmboken i sin ficka och såg sig om, Där stod Adolf, glad och leenfle, men när han såg flickans tårar, blef han allvarsam och frågade:

— Hvarför tycker du, att det är så fasligt svårt?

En sorgsen och förebrående blick var det svar, Adolf fick. Hans samvete sade honom i denna stund, att han grumlat flickans själ, men det var ju bara ett pojkstreck, och den glade ungersvennen räknade detta som en obetydlig svaghetssynd.31

Eedan samma kväll samtalade Kerstin med patronessan om, att hon ämnade resa hem till Dalarna, där hon utan tvifvel behöfdes i hemmet. Ehuru frun gärna ville, att hon skulle stanna kvar, gaf hon henne dock tillåtelse att resa hem, när hon ville.

Ett par dagar härefter, när patronessan satt ensam i sitt rum, följande romanens hjältar på deras färder, inträdde vår dalkulla. Den långa skinnpälsen, den grofva, mörka kjorteln och de tjockbottnade skorna, prydde återigen Kerstin. Hon såg nu riktigt treflig ut, ehuru hon tydligen var mycket sorgsen.

Patronessan såg förvånad upp, rn-en smålog vänligt, i det hon sade :

— Du ämnar resa hem som en riktig dalkulla, ser jag.

— Ja, nu reser jag 'em från 'errskapet, och taek ska' ni 'afva för mig nu, inföll Kerstin och fattade fruns hand.

Den vänliga frön framtog några presenter åt flickan.

— Hälsa hit någon gång, huru ni mår där uppe vid Siljan, bad hon, när Kerstin fattade låsvredet för att öppna dörren.

— Nog ska' jag 'älsa 'it och komma i'åg 'errskapet, om vi lefva.

När Kerstin vandrade genom parken, mötte hon Adolf och hans unga fästmö. Så hade hon gått vid hans sida många gånger, men det visste icke hans fästmö.

Det unga paret stannade, när de mötte kullan, och när fröken fick veta, att Kerstin skulle lämna herrgården, räckte hon sin handskprydda hand åt henne.32

Adolf var alldeles förvånad öfver den förändring, som försiggått med Kerstin.

— Lycka till att 'afva roligt och nöjsamt nu, utropade hon till afsked.

Kerstin gick, och snart vandrade hon hemåt på vägen, där hon och Olof sistlidna vinter sutto på vägkanten och sprakade. Nu hade hon liksom han en "bög" på ryggen, och sorgsen var hon också. De höga asparna susade ett farväl till henne, och när hon såg tillbaka, kunde hon ännu se taket på herrgårdsbygg-

ningen höja sig öfver träden.

* *

-*

Det var en af de sista dagarna i september. Rönn-drufvorna lyste så bjärt i skogsbackarna, att man kunde se dem på långt afstånd, och kalla nordanvindar ströko fram öfver Moraslätterna, skakande trädens grenar, så att de gula, vissnade bladen flögo hit och dit i luften. Men det var god torkvind, och morakarlarna sågo ganska nöjda ut, där de på åkrarna stodo med sina vagnar för att hemforsla det lyckligt bärgade sädes-förrådet. På de af nattfrosterna svedda potatisåkrarna gräf des med största flit, och en och annan gammal gubbe satt på sin pall i åkern för att hjälpa till, det han kunde.

Denna dag väntades kreaturen hem från fäbodarna, och folket på åkrarna blickade emellanåt uppåt bergen för att se och höra efter, om fäbodkullorna nalkades. Något senare på dagen hördes deras vallhorn ljuda., och man såg röda, hvita och brokiga kor, kalfvar, getter och får komma tågande utför skogsstigarna.33

Olof, som nyss hemforslat några "snesar" säd genom att bära dem på ryggen, satt inne i stugan och hvilade en stund. Den gamla moraklockan knäppte säkert i vrån, och siffrorna på urtaflan blickade ärliga och trofasta ned på stugans invånare, hvilka för tillfället utgjordes af Olof samt några "skinnare" från Malung. Dessa sutto vid ett större bord och sydde fällar och pälsar, under det de på sitt bekanta språk, det så kallade "skinnarmålet", samtalade med hvarandra. ,

Efter att hafva hvilat en stund gick Olof ut på åkern igen. Hans kind var blek, och sorgen hade tryckt sin stämpel på hans anlete. Från Kerstin hade han icke på längre tid erhållit några underrättelser, och ehuru gamla morfar ständigt sade, "att hon nog skulle komma hem den samma som förr", sörjde Olof henne som förlorad. En suck kom öfver hans läppar, när han hörde vallhornslåtarna ljuda från bergen. Han kom ihåg, huru glad han förr var, när säterflickorna kommo hem från fäbodarna; då var Kerstin med, och då höll hon af honom. Hennes toner kände han väl igen, och hon lät vallhornet ljuda, på det han skulle höra, att hon var i annalkande; men nu var allt detta endast minnen från en svunnen tid. Hon var nu herrgårdspiga och kanske redan studentens brud.

Den begråtna kullan var emellertid redan inom socknens gränser. Hon vandrade ifrigt framåt mot det låga, nu kära hemmet. Ack, där blickade emot henne de kända bergen i norr, och hon hälsade dem, liksom de hade varit gamla vänner och bekanta. Det voro de nog också, ty där i de djupa furuskogarna hade hon vandrat omkring mången gång med sin hjord. Huru

334

fridfullt var det icke då utom och inom henne; huru kärt var det icke att låta vallhornet ljuda, då hon visste, att Olof med förtjusning hörde därpå och gladdes åt de vackra "låtarna". Ja, hur var det med Olof nu?

Hon tordes icke fråga därefter, när hon mötte någon bekant.

Snart hörde hon vallhornen ljuda och förstod däraf, att fäbodkullorna i dag kommo hem från bergen.

När Kerstin med dröjande steg trädde in i sitt hem, var endast gamle morfar hemma. Han satt vid bordet med glasögonen på, och en psalmbok med mäs-35

singsbeslagna pärmar låg uppslagen framför honom. Kerstin hörde honom läsa med darrande stämma :

"O, min själ! Du skall dig svinga Till det Salems berg en gång, Där Cherubers harpor klinga Bland de sällas segersång. Låt ditt lof, ditt böneljud G-å i förväg hem till Gud, Medan än du, följd af sorgen, Irrar utom fadersborgen."

— Gud vare lofvad, utropade han, när Kerstin trädde fram, och han slöt henne i sin famn, under det tårar banade sig väg utför de skrynkliga kinderna.

Morfar omtalade nu, att Olof mådde bra, men att han sörjt henne mycket. Sedan han en stund talat med Kerstin, uppmanade han henne att hälsa på Olof, och hon begaf sig strax till den käre vännens hem. — Skall han kunna förlåta och älska mig ännu, sade hon för sig själf.

— Så lik Kerstin den där är, mumlade Olof för sig själf, när han ück se den hemkomna kullan vandra uppför skogsstigen, på hvilken hans hem var beläget. Han tänkte dock icke vidare på detta, utan ryckte lös en "snes" säd, hvilken han lade på axeln för att sålunda bära den bort till logen. Olof hade gått ett stycke bort öfver täppan, när en kär stämma strax bredvid honom hälsade:

— God dag, Olof!

Ynglingen kastade genast sin börda på marken, och — framför honom stod Kerstin. Olof glömde att36

hälsa, men han slöt kullan i sin famn, och det var nog lika bra det. Tårar glänste i bägges ogon, men det var glädjetårar; ty nu var molnet borta, och kärlekens sol- strålade skönare än någonsin förut. Det behöfdes inga förklaringar, och Olof tänkte icke heller på att fordra några sådana; han hade sin kära kulla i famnen, sådan hon förr var, och det var nog.

De satte sig ned på sädeskärf varna.

— Nu ska' vi "ålla af hvarandra liksom förr, utbrast Olof och fattade Kerstins hand.

— I lif och död, i lust och nöd, svarade Kerstin och tillade: Nu är jag morakulla igen, och 'errgårds-piga-n ska' vi inte komma i'åg något mera, sir du.

Hon log så hjärtligt, när hon sade detta.

Olof och Kerstin sutto länge kvar pa sädeskärf-varna och språkade. "Skinnarena", hvilka sett de ungas möte, stodo i fönstret och skrattade. Vallhornen klingade nu på närmare håll; när Kerstin lyssnade, kände hon igen "låtarna". Kor, getter och kalfvar sprungo om hvarandra på den branta skogsvägen, och hon satt tyst och betraktade den muntra taflan. Ack, där såg hon bestämdt Stjärna, Snögås och Majros bland de andra. Det var hennes fars "kossor", och dem hade hon vallat så många gånger.

Det följde nu idel solskensdagar, ehuru hösten snart efterträddes af den kulna vintern, och Olofs kind blef så småningom åter prydd af hälsans färg. Visst hade han velat gå läsvägen, men det var väl icke värdt att sörja för den sakens skull, tyckte Olof, ty "det är väl bäst, det som sker". Vintern med sina yrvädersdagar gick snart förbi; tv tiden går fort, när man älskar hvarandra.37

En dag strax före midsommar var en folkskara samlad i Kerstins hem. Våra unga två skulle fira sitt bröllop, och man väntade prosten, hvilken skulle besegla deras förbund och hedra dem med sin närvaro.

På gården stodo bröllopsgästerna, ifrigt samtalande, karlarna om socknens angelägenheter och gummorna om brudparet, sina barn och kor samt deras egenskaper. Brudens läskamrater i byn hade af blommor bundit ett stort K och ett O, hvilka bokstäfver voro fästa högst upp i de mot hvarandra böjda björkar, som bildade ett slags äreport vid ingången till Kerstins hem.

— Så vackert brudpar 'ar jag inte sett på den dag, jag minns, sade en af gummorna till en annan. Ja, 'ar du inte 'ört, att en 'ög 'erre, som bor uti ett slott uti landet, 'ar varit rent af tokig efter 'enne?

Jo, det hade den andra gumman hört också.

Bruden och brudgummen gingo ut, medan man väntade på prosten. Ack, hvad denna dag var skön! Himlen, den blå, oändliga duken, var molnfri, och solen blickade så varm, att det skulle hafva varit kvalmigt, om icke de milda, svalkande västanvindarna sväfvat fram öfver Siljan. Där skyndade båtar fram med raska årslag, och årbladen glänste i solskenet, som de hade varit af silfver. På ängarna stodo blommorna, talande sitt tysta språk om den store skaparens kärlek och godhet.

Aldrig hade Olof känt sig så lycklig som nu. Han läste halfhögt för sin brud några verser, hvilka han tillägnat henne. I dem taltes om en kärlek, som icke bleknar i lif eller död, en kärlek, som förljufvar vandringen genom lifvet.

— Tack, tusen tack för verserna, Olof, sade bru-38

den, när de vände om hemåt; ty prosten kom, och vigselceremonien började. Gamle morfar instämde med darrande röst i bröllopspsalmen, ehuru nan endast kunde sjunga "på gamla sättet".

Det var något senare på kvällen. Prosten hade rest hem, och brudparet gick ut en stund från de larmande gästerna för att mera ostördt få samtala med hvarandra. De vandrade arm i arm skogsvägen utför, och när de kommo genom grinden, satte de sig på samma ställe, där Iverstin fick den lilla blå blomman af Olof. De påminde hvarandra om denna sommarmorgon.

Sjön låg spegelklar, men vid stränderna såg det ut, som en hop snöbollar regnat ned på vattnet. Det var de hvita näckrosorna, hvilka vågorna under dagens lopp sökt begrafva i djupet. Olof tyckte i denna stund, att han velat slute hela mänskligheten i sin famn, så lycklig var han. En vindkåre sväfvade fram ifrån Siljan, det susade i granarna, och Kerstin tyckte, att de sjöngo :

"Och flickor alla, som hafva en vän, De böra nu tänka på Näckens kval, Ty finge han blott sin flicka igen, Det blefve fröjd i hans mörka sal Och en 'svängom' på Siljans våg". Ett varsel

eller hur Svälas Per åt upp hundrakronan.

Jag vet ej rätt hvarför men stundom, när fullmånen, rund och leende, blickar fram mellan furornas toppar, kommer jag att tänka på gamle Svälas Per Halfvarsson. Hans friska och rödletta ansikte var klotrundt och ständigt leende, och den godmodiga fysionomien såg så mycket mera vårlig ut, därför att grå lockar, benade midt i pannan, omgåfvo gubbens frodiga anlete. Han var en vacker åldring och han "bärgade" sig, som man uttryckte det i den stora dalasocknen. Att han bärgade sig, vill säga, att han hade en häst, fyra kor och så pass mycket jord, att de stora tunnbrödskakorna af hafre i goda år räckte öfver vintern. Till att vara bärgad hörde ock, att han, utan att råka i några vidare äfventyr med länsmannen, betalte sin kronosedel och gaf prosten den bestämda tionden: smör, hö och säd. Per Halfvarsson kunde således ej sägas vara någon storbonde, men självständighetskänslan, så utpräglad bland det besutna och trygga dalafolket, fanns för visso ändå hos honom. På sin gård, sitt fäderneärfda hemman, var han dock kung, ochingen begärde ordet så ofta på socken- och bystämmorna som Per Halfvarsson. "Min åsikt i saken", började han högtidligt, när ordet lämnades honom, och hur det nu var, fick han namn om sig att vara högfärdig.

Mor Anna, Halfvarssons hustru, var däremot en tyst och stillsam dalgumma, som aldrig gjorde något väsen af sig. Tyst satt hon vid sin spinnrock, tyst vid sin väfstol, och tyst gick hon om söndagen sin kyrkeväg med händerna knäppta kring den stora mässingsbeslagna psalmboken, ur hvilken en kvast åbrodd stack fram. Hennes bullrande och stortalige man diskuterade härunder socknens angelägenheter med kyrkkarlarna, ty därtill inskränkte sig vanligen resonnemanget männen emellan denna tid. Hvad som försiggick därute i den stora världen, visste man ej, ty tidningarna voro då lika sällsynta som de nu äro allmänna.

Kring det stora, omålade bordet hos Per Halfvarsson sutto tre starka och duktiga pojkar och en flicka, den nittonåriga Karin. Hon var faderns stolthet, och vän och fager var den unga kullan. Hennes blå strålande ögon logo under mörka ögonfransar, som vårens sippor le, och det rosiga anletet bar hälsans färg. Karin var därför också eftersökt af bygdens unge män, hvilka alla äflades om att få svänga henne i dansens yra hvirflar. En af storböndernas söner, Erik i Hindsnoret, hade ock tillbjudit henne psalmbok, ring och hjärta, men fadern, den

trinde Per Halfvarsson, hade till allas förundran härtill sagt sitt eftertryckligaste nej. Det var egentligen då man blef fullt öfvertygad om att Karins far blifvit bekajad med högfärd.Hvarför sade gubben nej till den förälskade ungersvennen? Jo, här är knuten.

Till församlingens kyrkby hade för en tid sedan anländt en ung, vacker och sprättig köpman, hvilken öppnat socknens första egentliga diversehandel. Förut hade bonden alltid måst göra en resa till staden, när några ovanliga specerier skulle för gästabuden anskaffas, men den sprättige handelsmannen, hvilken uppgaf sig vara göteborgare, "förde", som det heter, allt möjligt slags kram, och allt tycktes gå honom väl i händer. Med stum häpnad sågo de allvarsamma dalgubbarne den vräkige mannen, när han på söndagen skred fram på kyrkvallen med blossande cigarr i munnen, pince-nez på näsan och blänkande galoscher på fötterna äfven då, när sommardagarna voro som hetast. Hans kostym var oklanderlig, och den modärna filthatten satt kokett på sned. Som i distraktion kom vår göteborgare vanligen till kyrkan med en blyertspenna bakom örat, ty äfven detta skulle vara fint. De betänksamma, för att icke säga misstänksamma bönderna, visste ej rätt, huru de skulle bemöta främlingen. Slutet blef vanligen, att de lyfte på hatten, och ehuru de sade "du" till självfva den silfverhårige kaftanklädde prosten, kallade man den okände "Er", ett tilltalsord, som i dalsocknarna uttrycker icke liten vördnad.

Ingen lyfte högre på hatten, när Nordkvist kom, än Per Halfvarsson. Här var något för honom. Som fullmånen lyser i augustikvällen, så lyste ock bondens förnöjda ansikte, när han fick språka och promenera med Nordkvist. Och så en vacker dag kom främlingen till Per Halfvarssons hem och där log mot honomsom mot hela världen tvenne vackra ögon, och så kom han åter och åter. Den landtliga tärnan undangömd som skogarnas linnéa och ödmjuk som hon, gaf snart efter för sin fars önskan, när så en vacker dag Nordkvist kom på friarestråt. Visst kände hon det underligt i hjärtat; han var ju henne så obekant, den vackre köpmannen, och tanken gick åter och åter till Erik i Hindsnoret. De hade läst sig fram tillsammans och han hade som gosse plockat henne skogarnas sköna hjortron, de hade månget oskyldigt och rosenfärgadt minne från gemensamma vandringar i de skymmande furuskogarna. Han hade mången gång torkat tårarna från hennes brunhylta kinder, när någon af kossorna kommit bort från sätern, och han var dock en af hennes eget folk. Men föräldramyndigheten var i dessa patriarkaliska tider mycket stor, och för mannens vilja måste äfven Karins mor böja sig.

Modersögat såg dock skarpare än mannen, ty Karins mor var ej förblindad af högmod. Det skulle lysa för Karin och Nordkvist så att bröllopet månde stånda under julen, och Per Halfvarsson hade vid en duktig "glögg" hos sin tillämnade måg lofvat, att han ensam skulle hålla såväl lysningskalas som bröllop. Och enligt mågens önskan skulle Karin byta ut sin nationaldräkt mot modärna kläder. "När hon blef fru, skulle hon också vara klädd som fru", sade Nordkvist, och härtill sade slutligen hennes far sitt ja och amen, och det fryntliga ansiktet sken som glöggen i den rykande pannan. Han kände en obegripligt stor tillfredsställelse vid den tanken, att hans dotter skulle svansa kring, klädd rent af som mamsellerna i prostgården.

Det var kvällen före resan till Falun. Det ena med det andra gjorde en sådan alldeles nödvändig. Karin, som med tårar bedt för sina kära sockendräkt, skulle träffa sömmerskan. Vin skulle skaffas för brudskålen — mera "hvassa" dryckesvaror funnos att köpa i församlingen — och många uppköp skulle för öfrigtgöras. Hos guldsmeden Granman skulle förlofningsringarna, dessa trohetens symboler, beställas o. s. v. Per Halfvarsson sysslade inne på stuggolfvet med seltyg och hvad till fordonet hörde, och mor hade nyss varit uppe på vinden efter "spannen" eller matsäckskrinet, som nu skulle förses med mat för Karin och hennes far.

Mor Anna var mycket allvarsam. Det ryckte då och då i hennes mungipor, det stockade sig i hennes hals, och hon kämpade synbarligen emot, men så föllo ett par tårar ned i matsäckskrinets botten, hvilken hon dammade och putsade. Karin var ute och sysslade i ladugården, och därför kunde hennes mor tala ut, hvad som länge rört den undergifna själen.

— Hör du Per! Tycker du, att Nordkvist har ett godt kox? Mig har han aldrig ännu sett rätt i ansiktet. Jag anar, att en olycka förestår Karin. Låt Erik få vår kulla, sade Pers hustru och fattade trohjärtadt sin mans hand och blickade varmt på honom med sina tårade ögon.

Som den mörka skyn drager fram öfver månens skifva, så mörknade ock Per Halfvarssons anlete vid dessa ord. Häftigt satte han sig ned på huggstubben vid spiseln och sade: — Min åsikt i saken har jag sagt. Karin får det bra, och hon slipper slit och släp, som väntar henne i Hindsnoret. För öfrigt, så vet, att Per Halfvarsson ej sviker sitt ord.

Pers hustru bad ej mera, utan tyst och stilla ställde hon med spannen, och så lades öfverst i denna de ytterst tunna, mjuka kakorna, i hvilka litet råg och potatis ingingo som beståndsdelar. Plötsligt såg hon upp och frågade:— Skall jag sy in hundralappen i strumporna, eller skall du hafva den i spannen, Per?

— I spannen, svarade Per kort, och när han hämtat den, efter ortens och dåvarande tidens förhållanden stora sedeln, lade han den, som stundom brukligt var, mellan de fina kakorna, låste skrinet och stoppade nyckeln i sin ficka.

***

När morgongryningen bredde en ljus rand vid bergkammen i öster, sutto redan Karin och hennes far i släden, och raskt gick färden. Nästa dag var man inne på julmarknaden i Falun, och Per, som kände sig "sugen", styrde genast med sin träflaska kosan till brännvinsmagasinet för att friska upp sig. Utkommen därifrån träffade han några bönder från en grannsocken, och hästaffärer kommo, som vanligt, genast på tal. Inne i böndernas kvarter spenderade Per och bjöd ur sin flaska, och aldrig hade han haft så mången åsikt i saker och ting, som nu. Karin var ute i staden och uträttade några småärenden. Hästbyte kom efter häftigt skålande och ackorderande slutligen till stånd, och så bjöd äfven motparten på "bytessupen", och alltså sken vår bondes anlete, som det vanligen brukade göra.

När han kom till sitt kvarter, var han redan ganska beskänkt, och nu skulle mors mat smaka bra. Duktigt högg han för sig, och han sysslade ännu härmed, när Karin trädde in. Hon satte sig bredvid den bullrande gubben och åt, äfven hon, ur spannen. Men plötsligt sprang Per Halfvarsson upp som en fjäder, håren reste sig på Pers hufvud, hans rödletta ansiktebleknade, och den i orten som mycket ful ansedda svordomen: "I Hedemora", gick öfver hans färglösa läppar. Med en förfärad blick på dottern tog han sig för den runda magen och nu kom det:

— Karin, jag har ätit upp sedeln!

Det blef sorg och bedröfvelse. Men saken kunde icke hjälpas. Länge satt Per Halfvarsson med ansiktet i händerna. Så småningom arbetade sig härunder en ljus tanke fram i den nu fullkomligt nyktra hjärnan.Han såg upp, och hans öga fäst på den häpna flickan var ovanligt klart och varmt.

— Det var ett elakt järtecken för dig detta, Karin. Mor därhemma har rätt, hon. Du skall aldrig blifva någon fru, Karin, men du skall blifva lycklig i stället.

Beslutsamt slog Per igen sin "spann", satte för sin nya häst, och när de så i julaftonens aningsfulla frid foro fram mot hemmet genom de snöhöljda skogarna, där himlens vackra stjärnor blickade fram mellan furorna, uppgick äfven en stjärna i den fordom högfärdiga dalabondens bröst. Han tänkte därpå, att slitet och släpet, belyst af kärlekens sol, äfven kan blifva rosenfärgadt.

När Per Halfvarsson vid hemmets julbrasa omtalade sitt öde i staden, och huru detta ändrat hans planer för Karin, bredde sig ock ett skimmer vida vackrare än det, som brasan kunde åstadkomma, öfver mor Annas ansikte och när Karin, trött af resan, slumrade godt i sin säng, smekte modern ömt hennes hår. Hon sade härvid intet, men hennes lyckliga hjärta uttalade en moders varmaste välsignelse öfver den hemkomna dottern, och i det hon varsamt tryckte en kyss på Karins panna, hviskade hon ett varmt, ett hjärtedjupt: "julefrid".

***

Det var en strålande midsommardag. I en af de stora kyrkbåtarna vid stranden af Siljan samlades ett gladt brudfölje för att färdas till Rättviks kyrka. Vackert höjde sig i mjuka former, blånande af solröken, de skogklädda bergen kring Siljan, detta "Dalarnes öga", som så ofta blifvit besjunget. I de djupa vikarna lågoännu fantastiska

dimmor, hvilka hängde sitt hvita flor öfver strandens furor och granar.

När brudföljet, det i brokiga, måleriska daldräkter prydda folket, tagit plats och åtta kraftiga män vid årtullarna aflagt sina kyrkrockar, drog spelmannen, som i fören nästan doldes bakom grönskande björkar och blommande hägg, upp en "brudelåt", och så styrdes färden till kyrkan i fjärran. De var fröjd och lust och klingande skratt på vågen, det var midsommardag på Siljan.

Bruden och brudgummen voro våra gamla bekanta, Karin och Erik i Hindsnoret. Det blef snart bekant, hvilket öde, som träffat Per Halfvarsson i staden, och man skrattade, man pikade honom, men han blef icke förargad. Han lät dem hållas, men aldrig hörde man honom skräfla eller bullra mera. Han var förödmjukad,han var förändrad, och så kom den dag, som han och mor Anna längtat efter. Erik, Karins barnsdomsvän, som väl haft skäl att harmas, kom åter, han kom med psalmbok, ring och hjärta, och nu lade Per Halfvarsson de båda ungas händer samman, och Karins mor grät tyst en tår, men en annan tår än den, som föll i spannens botten en vinterkväll.

Nordkvist tog saken ganska lätt. "Mister du en, står dig tusende åter", hade han med en stor gest förklarat, när brytningen skedde, och Per Halfvarsson, som trodde det vara ett bibelspråk, sade intet, ehuru "glöggen" för alltid gått upp i rök. Det visade sig snart, att det skarpa, kärleksfulla modersögat hade sett rätt. Ansatt af kreditorer hade Nordkvist i sina bekymmer valt en utväg, mycket mera vanlig nu än på denna tid. Han skref en falsk växel, hvilken han trodde sig kunna infria, men namnen blefvo för snart upptäckta, och så kom länsmannen med boja och black. Det blef ting, det blef dom, och vid tiden för våra ungas brudefärd, satt den vräkige snobben inom fängelsets murar.

— Du blef ingen fru du, Karin, sade fadern offentligt på bröllopet, men du blir lycklig i stället. Och här slöt han sitt tal.

Nu har månget solhvarf gått, och mången vår har klädt Per Halfvarsssons graf med blommor, dem kärleksfulla händer planterat, men ännu händer det i bygden, att man med ett halft leende och halft allvarsamt uttryck i minen säger: *"Dä' ä' godt, när man som Per Halfvarsson äter upp sin olycka"*. Dalkullan.

Det var år 1788. Hotfulla moln nalkades Sveriges kuster öster ifrån; det liknade sig åter att blifva ett nappatag med "arffienden", och mången soldat tog med bister min ned det rostiga geväret från väggen och undersökte, huruvida det ännu var i brukbart skick. Till det fredliga Dalom hade äfven hunnit rykte om, att krig och ofred stode för dörren; men de redlige dalamännen, som hjälpte Engelbrekt och kung Gösta i forna dar, gingo dock lika lugna och trygga som vanligt bland sina skogar och berg.

Det var en dag i början af maj. Solen sken från den högblå himlen, och fåglarna sjöngo glada i skogen. En mild västanvind förde orrens epel ned till byn, där allt syntes vittna om lif och glädje. Bäckarna sorlade och sjöngo under sin dans utför klipporna, liksom de hade fröjdats öfver sin frihet, och de blyga sip-porna på sina tufvor vid stranden nickade så vänligt mellan de här och där ännu kvarliggande snödrifvorna. Kyrkklockornas toner fördes hän öfver sjön, döende bort i det fjärran blå, under det högtidsklädda människoskaror, manade af klockornas ljud, skyndade till52

kyrkan. Allt var ljufligt och stilla; man hade kunnat höra naturens hjärta slå, och mer än en af de till helgedomen vandrande tänkte :

Ack! när så mycket skönt, i hvarje åder Af skapelsen och lifvet sig förråder, Hur skön då måste själfva källan vara, Den evigt klara!

På en smal stig, som genom skogen ledde fram till kyrkan, vandrade tvänne personer. De hade gått ganska långt på morgonen och satte sig nu att hvila vid en af de väldiga furorna. Det var den unge soldaten Svärd och Anna, hans käresta.

Svärd var en ung ståtlig man, klädd i sina fäders dräkt, och den långa blå rocken med uppstående krage samt den bredbårdiga hatten klädde honom väl. Han var en af dessa kraftiga män, hvilka nordens hårda natur uppammar. På hans ansikte hvilade ett drag af djupsinnigt allvar, hvilket man ofta återfinner hos den med arbetet och

försakelsen tidigt förtrogne dalkarlen. Hans kinder buro hälsans färg, ehuru barkbröd under månget missväxtår måst tillgripas i hans hem för att af vända hungersnöden därifrån. Och dock älskade han, liksom alltid Dalarnes folk gjort, sin fattiga hembygd, och han var stolt öfver att räknas bland dess söner. I historia, i saga och sång hade han läst och hört om fädrens stordåd, och i hans hjärta bodde, liksom i mängden af Dalarnas inbyggare, bilden af Gustaf Vasa, hvilkens sagolika äfventyr bredt ett romantiskt skimmer öfver Dalarnas historia, hvilken ännu alltid hos folket närer en viss stolthet öfver den53

del fadren tagit i fosterlandets öden samt hugen att, om det gäller, häfda sin gamla ära.

Härpå tänkte dock Svärd icke nu. Hans mörkblå ögon hvilade på den kära Anna. Hon var ett af dessa väna naturbarn, hvilka liksom linnéan växa på den hårdaste och ogästvänligaste mark. Hon var en Dalarnas dotter, hjärtlig, frimodig och glad. Uppväxt och fostrad i skogen, älskade hon densamma och trifdes så väl i furornas skugga. Hon såg, att det finnes mycket skönt i naturen och lifvet, ehuru ingen gjort henne uppmärksam därpå. Hon hörde att forsen, som brusade fram emellan klipporna i skogen, talade om kraft och mod, att fågeln sjöng om lifvets glädje. Blommorna tycktes henne hviska om skaparens godhet, och när hösten kom och böjde dem ned till tufvan, tänkte hon på kyrkvallen och grafvarna där. Mången vacker tanke, som uppsteg i hennes själ, gjorde henne glad och nöjd, där hon i skogen vallade sin hjord. Hon förde i sådana stunder vallhornet till sina läppar, för att tolka hvad hon kände, och hennes toner återgåfvos af eko långt bort i bergen. Hon såg dock nu ej så glad ut som vanligt. Hon satt tyst vid Svärds sida och en viss oro röjdes i hennes röst, då hon plötsligt frågade :

— Har du sett Vass något dessa dagar?

— Nej, svarade Svärd, men hvarför frågar du så?

•— Jag har tyckt, att han sett så mörk ut i hågen, se'n jag vägrade att blfiva hans hustru, sade Anna.

— Jag har icke betraktat honom, emedan jag helst velat se på dig; men har han förolämpat dig, så tala om det. Har han sagt något ondt åt dig? genmälte Svärd och tryckte Anna intill sig.5455

— Nej, svarade hon vemodigt med en ton, som kom Svärd att tro motsatsen.

— Anna lilla, nu skall du tala om, hvad Vass har sagt åt dig. Jag skall låta honom veta, hvad det vill säga att tränga sig mellan barken och trädet, återtog Svärd, och hans öga, nyss så fridfullt, blixtrade till.

— Ja, svarade Anna, och en tår dallrade i hennes öga, — se'n jag afslog hans frieri, har jag ständigt fruktat hans mörka blickar. Jag har ryst, när han betraktat mig, och i fjol, när jag var borta i skogen vid "fäbodvallarna" och stod en kväll och såg bort öfver sjön, just då solen sjönk bland bergen, kom Vass och började spraka om ett och annat. När jag då sade honom, att du var min fästman, yttrade han med hotande ton: "Det var en gång ett brudpar, som aldrig såg kvällen komma på bröllopsdagen". Dessa ord göra mig så orolig, kära Svärd.

— Var ej rädd, lilla Anna; jag skall försvara dig i lif och död, och låt ej så'na enfaldiga hotelser förstöra vår sällhet, tröstade Svärd henne.

— Jag kan ej hjälpa det, men jag fruktar, att något ondt skall träffa dig. Jag såg dig vid "midsommarvakan", där du stod, klädd i uniform; men du var långt borta, och det skall ej betyda godt, säges det.

Anna såg upp till Svärd med sina trofasta blickar, då hon sade detta.

Svärd tryckte varmt hennes hand. Inte tror väl min Anna på sådant skrock? frågade han leende.

De båda unga hade kanske ännu länge stannat kvar under furans skugga, ty kärlekens morgontimmar flyga så fort; men ett hemskt skratt, som plötsligt ljöd56

bakom dem i den tjocka skogen, skingrade deras drömmar.

Hade de kunnat genomtränga skogen med sina blickar, skulle de där hafva sett en mörk, axelbred karl med svarta, ondskefulla ögon under de buskiga ögonbrynen. Han var ej äldre än Svärd; men det dystra draget öfver hans panna gaf honom ett äldre utseende. Han saknade ock den kraftiga och trygga hållning, som vanligen

utmärker dalkarlen. Från sin plats i snåret hade han lyssnat på de sälla två; men hans knutna hand, och de blickar, han gaf sin grofva lodbössa, sade tydligt, att han var en fiende till deras lycka. "De, som nu fröjdas, skola gråta", mumlade han, och med ett hemskt skratt försvann han i skogen.

Det var soldaten Vass.

* *

*

Det var en sommarafton, fridfull och ljuf. En sångarkor slog sina drillar i björkdungen nedanför Svärds rödmålade stuga i skogsbrynet. En grön äreport, bestående af tvänne granar, behängda med åtskilliga prydnader, var upprest vid den enkla grinden. Genom denna äreport hade Svärd nyss ledsagat sin Anna in i det lilla torpet, där släktingar och vänner samlades för att lyckönska dem på deras första lysningsdag.

De hade dagen förut läst för prosten och af denne erhållit ett hjärtligt "lycka till!" Nu sutto de glada och lyckliga i kretsen af släktingar och vänner. En flaska, på hvilken en karolin var afbildad, gjorde sin57

rund kring laget. En hvar af gubbarna och äfven de yngre männen togo till bästa af den "svenska nektarn". Gamla nämndeman Person, hos hvilken flaskan stannade, efter att hafva gått laget omkring, föreslog en skål för de unga tu med följande ord:

— Lycka och välsignelse, du Svärd och Anna, af Gud, som äktenskapet stiftat hafver.

Kort därpå svängde tvänne ryttare in på gården och höllo med sina hästar framför dörren. Det var tvänne ryttare i uniform, hvilka, sedan Svärd och Anna med de öfriga gästerna kommit ut på trappan, ur minnet uppläste lyckönskningar dels i bunden, dels i obunden form. De svängde sedan om sina hästar, hvarvid de dagen till ära aflossade tvänne skarpa skott. Efter denna hyllning stego ryttarna af och följde med in i stugan.

Vid ett bord i den så kallade "kåven" satt gamle korpral Munter med en skara unga kullor och pojkar omkring sig. Gubben hade fått det angenäma uppdraget att ur den på bordet stående flaskan skänka i en och annan dram åt dem, som tittade in till honom, och detta, jämte den uttryckliga föreskriften att dricka dem till, gjorde kanske, att gubben var vid något lifligare humör än vanligt.

Gubben Munter var mycket uppburen af ungdomen, ty han hade varit med, där det "osat hett", och saknade aldrig åhörare, när han satt i sitt torp de långa vinterkvällarna. Förutom en mängd berättelser från den tiden, då "det var så kallt, att elden frös i spiseln och så mörkt, att pärtan, som brann i väggen, icke syntes" — från Karl XII :s tid — hade han äfven mycket att förtälja om sina egna bragder.58

— Jag tycker om er, fastän ni ej voro med, då krutet fanns upp, sade gubben och tömde sitt glas.

— Vi önska, att gamle Munter får länge lefva på jorden, svarade en af pojkarna.

-— Berätta oss nu något från kriget, bad en hurtig dräng, som slagit sig ned invid den gamle.

Nu var gubben inne på sitt älsklingsområde, och därtill upprymd och glad. Han höjde sin kraftiga gestalt, hvilken ännu föga böjts af åren, tog fram sin59

dosa, ur hvilken han fortskaffade en "buss" i munnen, 'drog valk vid ögonbrynen" och såg mäkta bister ut. Han stötte i golfvet med sitt träben för att få slut på de glädjeyttringar, som hördes från hans åhörare, aftog hatten från de hvita lockarna och började :

— Ni må tro, att jag varit med, där själfva hin skulle hafva darrat som ett asplöf. Se detta minne från ofredens dagar! Det har blåst nordan många gånger, sedan mitt ben reste till skogen; men den dagen minnes jag än, och en liten historia om broder Lustig skolen I få höra. Det var sista dagen han

läste sitt "Fader vår" — ---

Längre hann gubben ej; en plötslig tystnad afbröt sorlet i det yttre rummet, och gubbens åhöraresskara öppnade dörren för att se, hvad det var, som så hastigt gjorde slut på munterheten därinne.

En sergeant stod vid dörren och uppläste följande befallning : "Soldaten n :r 15 Svärd infinner sig vid kyrkan i kväll för att mönstra och aftåga till Finland".

Om åskan hade slagit ned bland de glada gästerna , hade hon ej kunnat framkalla ett starkare afbrott i den allmänna glädjen. Att krig stod för dörren, visste man; men att det så skulle afbryta Svärds glädje på denna dag, hade man ej kunnat ana.

Anna blef så blek, där hon satt, iklädd sin mormors bruddräkt, och den enkla krans, som hon bar på hufvudet, afstack bjärt mot den bleka kinden. En sky af sorg bredde sig äfven öfver "fästersvennens" nyss så glada anlete; men han kväfde den tår, som ville förråda, huru smärtsamt det var att skiljas från sin trolofvade. För hans minne flögo ovillkorligt hennes ord, huru hon sett honom så långt borta vid "mid-60

sommarsvakan". "Det skulle icke vara ett godt tecken", hade hon sagt.

Han steg upp och fattade hennes hand, i det han förklarade:

— Nog blir det svårt att skiljas från dig, Anna, och det kan väl hända, att jag ej återser dig mera; men fäderneslandet är ock min brud, och det kallar inig nu. Jag har alltid önskat att en dag få strida för mitt fosterland, för min sköna hembygd, det gamla Dalom; men nu menar jag nog, att budet kom mig något oväntadt uppå.

Snart stod Svärd iklädd sin krigaredräkt. Han tryckte sin Anna ännu en gång till sitt bröst, och en kyss borttog tåren från hennes öga.

— Gud vare med dig! önskade gubben Munter, då Svärd försvann i krökningen af skogsvägen.

Vass hade också fått order att tåga ut till kriget; men lian såg mycket glad och förnöjd ut och kastade en triumferande blick på Anna, då han senare på aftonen i närheten af kyrkan, där krigarna samlats, tog farväl af henne. "Nu kan allt ändras, och nog skulle

det ha' ändrats ändå", mumlade han.

* *

*

Det var afton på den blodiga dagen den 9 juli 1788. Natten sänkte sina skuggor öfver "de tusen sjöars land". Vikarna och sunden lågo mörka och allvarsamma likt de höga furorna, som stodo omkring dem. De sista vågorna rullade in i fjärden, där de suckande sökte hvila vid stranden, och änderna lockade61

sina ungar till någon undangömd vik. Månen, sommarnattens blekröda måne, steg upp som en vålnad mellan furorna på mon och kastade sitt bleka sken på de många sårade och döda, som fallit på Suttula hed. Döden hade där gjort sin skörd, och i döden omfamnade vän och fiende hvarandra.

I en björkdunge, där nattens skymning bredde sig djupare under löfkronornas hvalf, satt bland sårade och döda en högrest yngling med hufvudet lutadt mot en hvitstammig björk. Hans kind var blek, och det matta ögat blickade med djup smärta ut öfver fältet, där fallna kamrater och vänner lågo. Med sväfvande röst framhviskade han öfver de färglösa läpparne:

— Ack, min trogna, min älskade Anna! Jag skall då aldrig se dig åter. Mitt bröst är sönderskjutet, och hjärtat slär väl snart det sista slaget. Och Vass, min forna lekkamrat, som så svek mig i nöden; han hörde min bön om hjälp, men lyssnade ej därtill, utan ilade bort med de andra. Kanske har han själf fallit i striden, och lefver han ännu, tror han väl, att det är slut med mig. Och ingen vän hör mig här, ingen finnes, som kan taga en hälsning till min kära. Du milda stjärna däruppe, du, som nu blickar ned öfver hembygdens dalar och berg, sänd du en hälsning till min Anna.

Och stjärnan tindrade så vemodsfull från den mörkblå natthimlen.

En tår banade sig väg ned öfver Svärds bleka kind. Det var han, som här efter tvänne dagar strid fallit för fiendens kulor.

Plötsligt ser den sårade krigaren en kvinnogestalt närma sig. Han trodde sig drömma; var det en gyckelbild af hans mattade själ? Svärd samlade all sin

62

återstående kraft för att förvissa sig själf, att det var verklighet. Han hade hört berättas om älfvor och valkyrior, som förde de fallne kämparna till Valhall, och han visste icke, hvad han skulle tänka om denna uppenbarelse. Gestalten närmade sig mer och mer. Svärd såg nu, att den unga kvinnan uppmärksamt betraktade de på slagfältet liggande döde, och han hörde djupa suckar prässa sig fram ur hennes bröst, när hon bland de fallne, trots deras stela och förvridna drag, tycktes igenkänna någon. Det var, förmodade nu Svärd, en ungmö från bygden, hvilken bland de fallne finnarna sökte en vän, den hon antog hafva fallit i striden, och som hon än en gång ville återse. Och hon fann honom till sist. Med knäppta händer sjönk hon sakta ned vid hans sida. Länge, länge satt hon där med hans stelnade hand i sin och såg på de älskade dragen. Bitter smärta af speglade sig på hennes anlete, som sköljdes af sorgens heta tårar. Småningom bredde sig dock ett drag af himmelsk frid öfver hennes panna, och hennes blick sade, hvad skalden sjungit:

"Mer än lefva, fann jag, var att älska,

Mer än älska, är att dö, som denne."

Då den nattliga vandrerskan slutligen reste sig för att lämna detta dödens skördefält, nalkades hon den plats, där Svärd satt. Hon hörde hans klagan och vände sina steg ditåt för att se, hvem den lidande var. Hon grät fortfarande, och hennes tårar föllo varma på den blodfärgad© marken, då hon böjde sig ned öfver den sårade.

*63

Hon erbjöd sig att ledsaga honom till ett säkrare ställe, och med vacklande steg vandrade han vid hennes sida. Efter en tämligen lång vandring för den utmattade Svärd, hunno de en bland granar och furor undangömd stuga i skogen.

När morgonsolen kastade sina första strålar öfver moar och träsk, hölls begrafning där nere på heden. De döda krigarne, vänner och fiender, hvilade snart

alla sida vid sida i den mörka jordens famn. Men Svärd låg i den svåraste feber. Död och lif kämpade en hård kamp om ynglingen. Hans sår sköttes med skicklighet af den hurtiga finskan, som satt vid hans sida; men hans tillstånd var dock ytterst betänkligt.

Så förgingo dagar och veckor. Hans vårdarinna skötte honom alltjämt med samma omsorg. Ibland när hon satt vid Svärds sida, hörde hon, hur hans tan-64

kar vandrade bort till ett fjärran land, till en rödmålad stuga i skogen, där "Anna" bodde. Då drog ett skimmer af glädje öfver hans feberheta panna. I feberfantasierna tyckte han sig åter vara i Dalarna, och han hörde vallhornen ljuda i hembygdens skogar.

En dag, då solstrålarna lekte i pörtet, och fåglarna sjöngo i träden, vaknade Svärd från den långa drömmen. Han såg sig omkring i rummet och fann allt så främmande, att en känsla af oro och beklämning grep hans själ.

I detsamma inträdde hans sköterska, och vid den blick, som nu mötte henne, uppgaf hon ett rop af glädje.

Svärd erinrade sig nu, att det var denna flicka, som ledsagat honom från slagfältet, och hennes vandring bland de döde rann honom i minnet. Han frågade med matt röst:

— Hvar äro mina kamrater och den öfriga hären ?

— Den svenska hären är långt härifrån, och många strider hafva de utkämpat, se'n du var med. Du var svårt sårad, och länge har jag trott mina omsorger om dig vara fruktlösa; men nu börjar jag hoppas, yttrade finskan och strök håret ur krigarens panna.

— Hur skall jag, en fattig soldat, kunna belöna en sådan godhet? återtog Svärd.

— Därom skola vi icke tala, sade flickan, — hvad jag har gjort för dig, anser jag blott som en kär plikt mot våra bröder, svenskarna. Den jag sökte på heden, behöfver ingen hjälp mera.

Veckor och månader förflöto. Svärd låg kvar på sitt läger; men den omsorgsfulla vård, han vederfors, mildrade hans smärta och helade hans sår, och en dag65

kunde han stiga från sin sjukbädd och efter ännu några dagar vandra ut i Guds fria natur, hvilken nu 6yntes honom dubbelt skön.

Nästan återställd, ehuru ännu ganska matt och kraftlös, vandrade han en dag något längre från stugan än vanligt. Sommaren hade åter prydt naturen. De höga granarna susade högtidligt på mon, och Svärd tyckte sig åter vara bland Dalarnas berg. I granens sus och forsens dån hörde han hemlandstoner, och en frisk känsla genomströmmade hans aftärda lemmar. Han satte sig på en tufva, under det hans tankar vandrade bort till Anna.

— Ack, du min kära Anna, utropade han, — nu kan jag hoppas snart få se dig åter, älskade vän, från hvilken jag så grymt skildes. Men hur skall jag kunna löna denna goda flicka, som skänkt mig lif och hälsa åter! Hur skall jag kunna gälda all hennes godhet emot mig! Jag vet, jag kan det ej, men belöna henne du, Gud, som det kan och förmår.

Högljudda röster från skogen störde Svärd i hans drömmar. Knappt hade han hunnit stiga upp, förrän han såg sig omringad af en hop vilda ryssar, hvilka ströfvade fram i trakten och vid det de smögo fram genom skogen blifvit varse den svenske soldaten. Svärd ville fly, men var därtill för svag, och snart var han fångad af fienderna, som befallde honom att utan vidare omständigheter följa dem. Framåt gick det — hvart visste icke vår hjälte.

— Skall jag icke ens få säga farväl till min trogna vårdarinna. Hvad skall hon tänka om mitt plötsliga försvinnande, suckade han; och han hoppades

566

att de vilda, råa krigarna icke upptäckte stugan, där han vistats.

Det susade så vemodigt i skogen; den sjöng sitt farväl till främlingen, som i dess skydd vunnit lifvet

åter och nu lämnade den, för att aldrig återse den mera. * »

Väldiga snömassor prydde granarna kring Annas stuga, och snödrifvorna hopade sig mot fönstren. En och annan stjärna blickade fram ur de snöfyllda molnen, men gömdes åter snart. En munter brasa flammade på härden och kastade sitt sken på Anna, som blek och af tärd, satt vid fönstret med sitt arbete. Den förr så hurtiga och glada flickan bar nu ett sorgset och nedstämdt utseende. Tvänne år hade nu förgått, sedan Svärd tågade bort till kriget. Inga underrättelser hade ankommit från honom, förutom det bref, som meddelade henne, att han anländt till Finland, och hvilket, fullt af mod och tillförsikt, af kärlek och hopp, nu var nästan oläsligt till följd af de sorgens tårar, hvarmed Anna sedan så ofta fuktat det.

Hennes tankar vandrade fjärran till det främmande land, där hennes kärleks vår sköflats af döden, såsom ryktet velat förmäla. Där såg hon honom, ligga blodig och döende på slagfältet, och ingen kärleksfull hand torkade blodet från hans panna och mottog hans sista suck. Ack. hon hade så gärna velat vara vid hans sida för att än en gång se de kära dragen. Arbetet hvilade i hennes knä, och hennes inbillning blef allt lifligare i samma68

mån stormen rasade mäktigare där ute i granarna, hvilka stodo vakt kring stugan. Men plötsligen rycktes hon ur sina drömmars värld af knarrande steg ute på snön.

— Ack, om det vore Svärd, suckade hon, och en stråle af hopp upplyste de sorgsna dragen.

Men hennes anlete öfverdrogs af en dödlig blekhet, när den inträdande syntes i dörren. Det var Vass, som nu, hemkommen från kriget, besökte Anna.

— Hvar är Svärd? frågade hon och såg på Vass med sina milda ögon, i hvilka den djupaste oro var afmålad.

—• Han är död, kära Anna; jag såg honom falla, dödligt sårad, i striden vid Suttula och har sedan ej hört ett ord

om honom. Jag hörde dock, att han uppgafs bland dem, som i striden där gått förlorade, och det är således säkert, att han är död.

— O, min Gud, så är då allt hopp förbi! utropade Anna med en ton, hvars djupa smärta äfven rörde den hårdhjärtade Vass.

— Ja, Anna, återtog han, det hoppet får du nog låta fara; men sörj dock icke så djupt. Jag bjuder dig åter min hand, som du förr stötte tillbaka.

Ehuru Vass ej var säker på, att Svärd fallit på Suttula hed, så trodde han dock detta; ty när Svärd därstädes, omringad af fiender och illa sårad, anropat Vass om hjälp, hade denne vändt honom ryggen, och då han sedan sett tillbaka, hade han sett honom falla. Han önskade, att Svärd aldrig skulle komma åter, och nu, då hans barndomsvän icke hörts af under senare delen af kriget, och han därför allmänt ansågs död, drog han ej i betänkande, att med en viss tvärsäkerhet69

bekräfta den svåra nyheten för Anna, hvilkens hand han ännu hoppades vinna.

Länge satt Anna och grät. Allt hopp var ute. Hon hade dock hyst en återstod däraf, så länge de öfriga krigarna ej återvändt till hembygden. Han kunde ju ligga sårad och ur stånd att skrifva till henne; det var så svårt att begrafva sin kärleks hopp, så länge en möjlighet fanns att hoppas. Men nu kunde hon det ej längre. Svärd var död; en af hans kamrater i striden hade sett honom falla, och Anna kunde aldrig tänka sig, att Vass skulle ljuga för henne. Den hemkomna krigaren var äfven nära nog själf öfvertygad, att han talat sanning. En uppmärksam betraktare skulle dock hafva funnit hans blick mycket orolig, där han, af hycklad aktning för Annas sorg, satt tyst en stund och försökte gifva sitt ansikte ett uttryck af deltagande. Varma föllo tårarna öfver Annas kinder, vinden klagade där ute, och den nedbrunna brasan svartnade mer och mer i spiseln.

— Svara mig nu, Anna, om du vill blifva min hustru, då Svärd så snart skilldes från dig, återtog nu Vass med en ton, som visst icke vittnade om något lifligare deltagande i Annas sorg.

— Hur kan du vilja tala så vid mig, och det nu, då du bringar mig underrättelsen om Svärds död. Såg du, när han föll? frågade A.nna med en skymt af misstroende, i det hon gaf den råe soldaten en förebrående blick från sina tårade ögon.

— Ja, svarade Vass med tämligen säker röst, och jag hör, att du är lika stolt ännu; men du tänker väl på mitt anbud. Du skall nog sedan tacka Gud att i mig hafva en vän. Jag kommer åter. Go' natt!70

Vass gick, och Anna satt kvar, försänkt i sin bittra sorg. Ack, hvad världen nu syntes henne mörk! Så långt tillbaka hon kunde minnas, hade hon älskat Svärd. Eedan som barn hade det varit hennes fröjd att få vara tillsammans med den liflige, solbrynta gossen, hvilken, ledd af tonerna från hennes vallhorn, förde sin hjord till den trakt af bergen, där hon befann sig. Han hade då plockat hjortron på mossen åt henne och fått så månget hjärtligt tack, så mången varm blick till lön för sin möda. Bägge voro då ense, att dagarna voro längre och skogen dystrare de dagar, då de icke träffade hvarandra. Hvarför det så var, hade de icke tänkt på. Och sedan, då hon blifvit äldre, då de båda ej längre voro barn, hade vänskapen varat, och hon hade känt sig glad, då hon träffade honom på kyrkvallen om söndagarna. Mången gång hade hon då, i likhet med de andra flickorna, haft en blomma att fästa i rocken på den, hon mest tyckte om. Och så en dag hade de för hvarandra omtalat, att den tillgifvenhet, som länge förenat dem, blifvit en starkare känsla. Men nu var han borta för alltid. Nu voro hennes käraste och ljufvaste förhoppningar bäddade i grafven.

» * *

Ytterligare tre år hade gått förbi. Vid det låga fönstret, som vette åt skogsvägen, där Svärd en gång vandrade bort, satt Anna, hvilken, under det hon vistades med sin hjord i skogen, bodde i den kära vännens eljest obebodda stviga. Hon var blek som blomman71

i skogen, när nordanvinden böjt hennes stängel. De fem årens tärande sorg hade tryckt sin stämpel på de vackra dragen. Hon kunde aldrig glömma sin ungdoms kärlek, sin så plötsligt förlorade brudgum.

— Ack, suckade hon nu, vid ett vaknande minne. Jag minnes så väl, när han vandrade bort på skogsvägen där — så stolt och kraftfull, full af mod och hopp. O, huru många gånger har jag ej, sedan Vass bekräftade den förfärliga underrättelsen, bedt Gud att få dö och förenas däruppe med min begråtna vän. Men Gud har ej hört min bön. Jag är väl ej ännu värd den sällheten!

Hennes tankar vandrade åter till den kulna vinterkväll, som så grymt krossade hennes lifs glädje. Ivlara tårar rullade ned utför hennes kinder, det blef henne för kvaft därinne, hon gick ut bland skogens susande träd.

Den trefna stugan, där Svärd firade sin förlofning med Anna, var sig lik. Granarna stodo lika högresta som förr, och fåglarna höllo ännu sina konserter nere i björkdungen; men den gröna äreporten vid grinden hade länge sedan vissnat. Gamle Munter, som ibland hälsat på Anna och då svurit öfver ryssar och turkar, låg i ro på kyrkvallen, där han förut stått styf och bred.

Naturen stod nu åter i sin högtidsskrud. Milda fläktar susade fram i skogen, där häggarne stodo öfver-sållade med sina hvita blomsterklasar. Den blyga linnean, som väste invid stugan, blandade sin doft med isopen och andra blommor, hvilka Anna planterat och mången gång vattnat med sina tårar. Vallhornets toner klingade där borta i bergen. Det var sabbat i naturen.72

Ehuru Anna i likhet med många af skogens barn växt upp i denna natur och ständigt sett densamma; ehuru hon som barn och sedermera, när hon blef äldre, så många gånger hvilat på en bädd af doftande blommor i skuggan af de höga furorna, under det fåglarna sjungit henne till sömn, hade skogen, sjön och ängen icke förlorat något af sin skönhet för henne. Nu i sorgens dagar föreföll det henne ibland, som om naturen deltoge i hennes sorg, och denna inbillning skänkte henne mången gång tröst och hugsvalelse- Så ock nu. En högtidlig känsla genomströmmade hennes bröst, och snart började hon med vemodig, men klar stämma sjunga en vers ur den så kallade "näfvervisan". (Gl. Sv. Ps. 417)

" Så som en fågel vid ljusan dag sig gläder, Så gör min själ med högsta behag och säger: Dig vare ära; o, Jesu kära!

Som kronan för alla konungar månd bära med ära."

Fåglarnas toner blandade sig med hennes, och Anna tyckte så som om de instämde i hennes lof och pris till all tings skapare.

Anna hade nyss slutat sången och satt försjunken i det stilla vemod, som hennes sorgsna tankar och naturens högtidliga prägel ingaf henne, när den mörke Vass, ledd af hennes sång, plötsligt stod vid hennes sida.

— Gu' signe, lilla Anna! hälsade Vass, som i dag synbarligen gjorde allt för att se mild och fryntlig ut.

— Gu' signe, svarade Anna med sorgsen röst, i det hon såg upp till Vass med halft förebrående, halft bäfvande, sorgsna, blickar.73

— Alltid lika sorgsen, lilla blomman min, sade Vass och tog plats vid hennes sida.

— Skulle jag icke vara sorgsen? Se'n du underrättade mig om Svärds död, har jag ständigt tyckt lifvet vara mörkt. Jag vet nog, att det är en ärofull död att falla i striden för fäderneslandet; men det är ej tröst nog för mig, och jag sörjer honom städse lika djupt.

— Så du talar! Hvarför se lifvet i så mörka färger, då du i mig har en trofast vän, som vill dig väl.

— Säg icke, att du vill mig väl. Du var alltid en fiende till min lycka. Jag såg nog, att det icke gick dig nog till hjärtat, när du förkunnade din barndomsväns död; du giäddes fastmer däråt.

— När var jag din fiende? Jag har nu i många år försäkrat dig, att jag älskar dig, och att endast du kan bereda mig lycka; men nu är det sista gången. Skulle du icke vilja hafva någon, som hjälpte dig med täppan här?

— Jag minnes ännu, när jag sade dig, att jag var Svärds trolofvade, hvad du yttrade : "Det var ett brudpar här, som aldrig såg kvällen komma på bröllopsdagen". Hvad mente du därmed?

Annas blickar höjde sig forskande, genomträngande till Vass, och han måste slå ned sina ögon för den blick, som mötte honom ur hennes rena, ärliga ögon.

— Låt oss nu ej gräfva upp gamla minnen, min lilla vän. Glöm Svärd och blif min brud, fortsatte Vass och lade sin arm kring Annas lif.

— Aldrig blir jag din brud, svarade Anna med fast ton. Väl är Svärd död, men jag blir honom dock7-1

trogen. Hur skulle jag kunna älska den, som giäddes åt hans död?

— Är detta ditt sista ord, Anna, så hör nu äfven ett ord af mig. Vill du ej bli min, så skola vi bägge dö, du först och jag sedan. .Tag har nu väntat länge

nog; men först en kyss, den första och den sista, sade Vass och grep Anna med sina starka armar.

Anna uppgaf höga rop af förskräckelse, men hvem skulle höra henne här i den ensliga skogen, långt borta från den bebyggda trakten. Hon såg med förfäran, hnru Vass blickade efter den mot stubben ställda bös-75

san. Hans öga blixtrade, lidelse och vrede afmålades i de hårda, vilda dragen.

Då grep en kraftig hand tag i Vass' nacke och slungade honom så häftigt till marken, att han blef liggande sanslös. Anna, som ock nästan förlorat medvetandet af förskräckelse öfver den fara, som nyss hotat henne, blickade ännu mera häpen på befriaren; men endast ett ögonblick, hvarefter hon störtade i hans famn. Det var Svärd, om han själf eller hans vålnad hade hon ej klart för sig, men hans varma kyssar öfvertygade henne snart, att det ej var någon synvilla eller drömbild, och hon smög sig hänryckt till hans bröst, utan att gifva sig tid att öfvertänka möjligheten af, att det var han, som hon begråtit, hvilken höll henne sluten i sin famn.

— Lefver du, eller är du död? utropade hon slutligen och såg med glädjestrålande ögon in i hans, på samma gång hennes blick uttryckte en bäfvande fruktan, att allt dock var en försvinnande dröm. Hon hade ju så mången gång förut i drömmen, ja vaken sett honom.

— Ja, jag lefver, och nu skola vi aldrig mera skiljas, jublade Svärd.

Hvad Vass tänkte, då han, ännu halft medvetslös, reste sig, och, lämnande sitt gevär i sticket, rusade bort, veta vi ej; men visst trodde han, att det var Svärds hämnande vålnad, som stod där vid Annas sida. Svärd grep den på marken liggande bössan och kastade den till ögat; men ögonblicket därpå slungade han den ifrån sig. Han är ej värd en ärlig kula, yttrade han till Anna, i det han fattade hennes händer mellan sina och blickade henne trohjärtadt i ögat.76

— Känner du igen mig efter så många års frånvaro, min kära Anna? sade Svärd och slöt henne i sin famn.

Hon lindade sina armar om hans hals, och hennes varma glädjetårar voro hennes svar.

— Tack för att du har varit mig trogen, återtog Svärd. Jag hörde väl af Vass, att han sökt vinna din hand, men ock af ditt svar, att du aldrig gifvit honom något hopp. Min fångenskap hade väl ingifvit honom den tron, att jag stupat på Suttula hed, hälst som han där öfvergaf mig, när jag anfölls af några svartskäggiga ryssar, sedan jag redan förut blifvit sårad. Men tack för att du varit mig trogen!

Svärd hade stått bakom några träd och lyssnat till det samtal, som förts mellan Vass och Anna. Hans kind hade blifvit blek, när han såg Vass sitta så förtroligt vid Annas sida, och den tanken, att hon ej längre var honom trogen, hade nära nog sönderslitit hans hjärta. Han såg med en smärtsam blick på sin stuga, på skogen och naturen där omkring och stod just i begrepp att för alltid säga farväl till dessa kära ställen, då han af samtalets vändning hörde, att Anna ville vara "sin döde vän trogen". Då ljusnade naturen omkring honom; den gröna äreporten vid grinden, hans förlofningsfäst och själfva Munter stodo fram som glada, minnen för hans själ.

— Ack, kära Svärd, hvar har du varit? frågade Anna, och såg med en deltagande, men glädjestrålande blick på honom.

— Låt oss nu endast fröjdas öfver att äga hvarandra. När vintern kommer med sina långa, kvällar,77

skall jag omtala ett och annat från min fångenskap, lofvade Svärd.

Svärd hade förts af de ryska krigarna långt in i Ryssland, där han tillbringat de år, han varit borta, i fångenskap. Under senare delen af densamma hölls han till arbete, hvarvid han sysselsatte sig med slöjd. Han sökte genom träget arbete fördrifva sorgen och saknaden. Dock plågade honom ständigt den tanken, att Anna skulle anse honom vara död. Svärd trodde icke, att öfverheten i Ryssland hade reda på honom under den senare tiden af hans fångenskap. Han lyckades fly och nådde efter otaliga besvärligheter fäderneslandet och den kära hembygden i Dalarna. Om Anna lefde eller ej, var honom obekant, och när han nalkades hemmet, tordes han knappt fråga därefter — men hon lefde och var trogen. Alla mödor, alla bekymmer voro nu glömda!

När aftonen sänkte sina skuggor öfver jorden, och blommornas kalkar slöto sig, sutto Svärd och Anna ännu kvar. De voro så lyckliga att åter äga hvarandra.

Snart stod åter en grön äreport vid grinden som ledde in till Svärds stuga, och nämndeman Persson föreslog samma skål på deras bröllop, som på deras "lysningskalas"; men i "kåven" hörde man inga historier från kriget af Munter.

Hvart Vass hade rest visste ingen i bygden. * *

*

Många år hade förgått. Tre kraftfulla söner sutto jämte gamle Svärd vid brasan och slöjdade. Anna var nu en gammal fryntlig gumma; men hon såg78

ännu älsklig ut, där hon satt vid sin surrande spinnrock. Katten låg makligt utsträckt på spiselhällen och spann sitt osynliga garn, under det höststormen rasade ute och förde bort de sista lofven från träden.

Plötsligt trädde en gammal gubbe öfver stugans tröskel. Det hvita, ovårdade håret föll ned på en panna, där lidande och fattigdom hade tryckt sin omisskännliga stämpel. Trasor skylde hans aftärda lemmar. Gamla mor Anna bjöd den stackars tiggaren en stol vid brasan. Spinnrocken hvilade en stund, och Svärd omtalade ett och annat från kriget. Ett sällsamt leende drog öfver tiggarens läppar, då de gamla fejderna uppdöko igen. Men snart var kvällen slut och allt tyst inne i stugan, där alla hvilade tryggt i sömnens armar.

När den bleka höstsolen kastade sina strålar in i stugan, uppstego alla utom den gamle tiggaren. Han låg kvar på sitt halmläger vid spiseln, och mor Anna tyckte, att ban såg så fridfull och lycklig ut. Den gamle tiggaren sof också den sömn, från hvilken ingen vaknar.

Hos den döde fann man en bok, på hvars pärm stod skrifvet med stora, men nästan oläsliga bokstäfver: "Bed Svärd och Anna, den som finner boken, att de förlåta mig! Vass. Jag skall gå till min hembygd för att dö där".

En tår föll ur Annas öga, då hon läste dessa ord. På den gamle tiggarens graf lade hon en krans af doftande blommor. När Buller-Per skulle läsa för prosten.

Den gamle, jovialiske dalaprosten satt i sitt rum, där han enligt ortens uttryckssätt "afrättade" dem, som kommo till honom i olika bestyr. Den gamle var insvept i storblommig nattrock, det ärevördiga silfverhvita hufvudet pryddes af en svart sidenkalott, och i munnen hängde en silfverskodd sjöskumspipa, hvilken nu, alldeles bortglömd, rökte som ett israeliternas rökelsekar, men rökte i galen ände. Den gamle var nämligen så fördjupad i ett gammalt hebreiskt arbete, att han glömde både pipan och hela världen. Allt var tyst. Endast den gamla moraklockan i vrån knäppte sitt entoniga "tick-tack", och Karo, som låg på den skinnskodda soffan, suckade emellanåt, ehuru man kan säga, att han visst icke för tillfället "slet en hund" eller "mådde som en hund". Brasan hade falnat för en god stund sedan, och om den fryntliga prostinnan af en eller annan orsak kommit in till gubben, så hade hon nog fått höra, huru hon åter "eldat för kråkorna", ehuru de nog redde sig i höstrusket.Så kom åttioårige Buller Per intassande. Han hade ute i "farstun" aftagit sina spikbeslagna becksömskor, och han stod nu i "strumplästen". Förfaringssättet var ju det samma, som när vi nysekelsmänniskor högtidligt skudda af våra galoscher. Per hälsade ett ljudeligt: "Gu' sin"! Men prosten hörde ännu intet. Då hostade Buller Per och nu såg prosten litet otåligt ned till dörren.

— Jaså. Du ä' 'emma, sade Buller säfligt.

Det glimmade till så skalkaktigt i den vänlige herdens snillrika ögon, när han sade:

— Hör du, Buller! Skulle ni församlingsbor inte kunna börja på och säga "prosten", när ni tilltala mig? Nere i grannpastoratet ha' de börjat till sin herde säga prosten.

Buller såg litet förundrad ut. Men så sade han saktmodigt: "Nock ska' ja' för min enskilda del börja kalla dig prosten, när du vill heta så. Men hvarför få vi inte säga du till dig, då vi få säga du till Herranom?"

Svaret på en sådan fråga stod nog icke att finna i det digra bokskåpet, hur packadt det var, och prosten fördjupade sig åter i sin stora kodex.

Buller kände sig åter litet smått öfvergifven. Hostningen hjälpte nog icke en gång till. Högtidligt tog bonden nu, för att hafva något att göra, upp sin mässingsdosa, knackade på locket, öppnade det samma vördsamt och lade så in det kära pulvret i näsan. Allt gick efter beräkning. En nysning följde, men icke en vanlig sådan. Buller Per nös så, att Karo morrande sprang upp, och prosten hoppade till på stolen och såg på bonden.— Dä' ä' bara slaskigt ute i dag, yttrade Per, när han åter såg sig uppmärksammad. Ehuru prosten nogsamt visste, att det egentliga ärendet efter denna inledning skulle komma fram, kunde han dock ej hålla sig utan frågade ironiskt:

— Skulle du blott hit och tala om detta, Per?

Nej, han hade nog ett "bestyr", som han kallade det. De digra kyrkböckerna framtogos därför, och snart stod Per och tummade sin mössa för att gå. Han var nu "afrättad".

Prosten satte sig åter ned vid sin bok, "rökelsekaret" tändes igen, Karo sof åter, och moraklockan tycktes ropa: "Gack! Gack"! Men då glimtade prostens öga till så egendomligt, och han ropade, i det han sköt upp sina guldbågade glasögon:

— Kom hit, Buller Per, få höra, om du har glömt af att läsa?

— Nej, då! Dä' må jag väl inte hafva, sade Per tvärsäkert. Inte blef det just mycken läsning där hemma, men han arbetade sig dock genom "vanjeljumet" för hvar söndag, och ibland gaf han sig in på "Jerusalems jämmerliga förstöring". Och något enda exemplar af "den heliga Genoveva" vandrade alltid kring i bygden. Gubben tog upp glasögonen ur sin lommaficka, placerade dem, där de icke skulle vara, nämligen på yttersta nästippen, och gick så fram till den vördade, kalottprydde läraren, hvilken tycktes vara rädd för att se på sin åttioårige, krokryggige läsgosse.

Per fattade den digra, skinnbundna boken och började, som de gamla för sed hafva, "måtta till" rätta afståndet från boken. Först försökte han meden half aln, men då detta tycktes vara olämpligt, försökte gubben med först en aln och slutligen med en och en half. Det ville dock ej lyckas. Prosten tittade ibland upp och brukade ovanligt mycket den blårutiga näsduken. Det tyckes vara något smolk i den lärde mannens ögon.

Men nu ljusnade plötsligt bondens bekymradefysionomi. Han hade tydligen fått en lysande idé, och han skulle nog hafva ropat med den stora greken ett: "Hevreka", om han varit en Hellas son. Nu gjorde han ett ljudeligt knäppande med fingrarna i stället, och detta betydde det samma. Han vände boken helt om, ty förut hade det nog varit fullkomligt galet. Och nu började samma måttande igen. Han lånte äfven prostens "snytnäsduk", som gubben uttryckte sig, och torkade sina synglas, men det var allt lika omöjligt. Han såg blott en märkvärdig dansande skara figurer, hvilka ej liknade något inom hans begreppsområde. Närmast tänkte han på allt slags kryp, men resultatet blef dock, att saken var betänklig.

Med bedröfvad min såg Per in i prostens ögon, i det han tog bort glasögonen och sakta och långsamt sade:

— Vet du, prost! Nu har ja' fått fel på syna.

Då log prosten ett jättelöje, log, så att pipan slocknade, och den trinda magen hoppade, log när Buller Per snörde sina becksömskor ute i farstun, och log ännu när han därute vänligen klappade den gamle på skuldran och

förtäljde, att det språk, han sett prof på, en gång i urgammal tid talats af "Mosen och alla profeterna". Glädjas-Karin eller Solleröns lilja.

Länge hade jag hört talas om "gamle Dunder" på Sollerön, och när jag så en dag kom till den vackra ön, som man kallat pärlan i "Dalarnas öga", Siljan uppsökte jag veteranens stuga. Men den gamle var ej hemma. På snart hundraåriga ben hade han genom milslånga skogen vandrat till budum — fäbodarna — i de nu solröksomvärfda Dalabergen bortom G-esundajätten, Morafolkets "middagsberg". Som jag hört att Sollerö fäbodar skulle vara mycket sevärda, vandrade jag i sällskap med en liten solbränd gosse bort till detta "budum', där Dunder dvaldes, och vandringen dit var mycket angenäm.

Blott här och hvar silade sig solstrålarna genom furuskogens kronor ned på den stundom ganska smala och knaggliga fäbodstigen, och öfver den stora mossen — "kölgen" — balanserade vi oss fram på nedlagda, urgamla, grofva furustockar. Spillkråkan hackade med kraft på de hundraåriga torrfurorna, i den med hvita näckrosor öfversållade skogssjön hojtade lommen, och85

småfåglarna komna ifrån palmernas land, fyllde skogssuset med sin glada sång. Lille örjes Nils — så hette min vägvisare — sjöng "e litta vajsu" om den stora kyrkklockan, som en gång i fordom tid sjönk ned i Siljans djup. Visan sade, att denna klocka från sjöns botten stundom svara sina systrar kring Siljan, och att hon så skall göra till domedagsotta, då jordens alla hänsofna barn skola väckas. När vi så balanserade oss fram på stockarne öfver en "kölg" igen, omtalade min ciceron, att gamle Sollerögubbar, som vid söndagen längtade hem till "Herrens gårdar", brukade i brist på annat lägga stenar i bögen för att så kunna, stapplande och svaga som de voro, lättare hålla sig kvar och gå stadigt på mossens hala stockar. Det tyckte till och med lilla örjes Nils var vackert.

Och så kommo vi slutligen fram till den idylliska fäbodvallen med dess gråa, anspråkslösa stugor, och utan för en af dessa satt gamle Dunder. Han var iförd den grofva, hvita Sollerörocken, dito sämskade älghudsbyxor och bastanta spikbeslagna skor. "Från hundraårig hjässa sken allt silfver som den gamle hade", och fanns där icke ärr på veteranens panna, så talte det af fåror och rynkor liksom fullskrifna anletet om mödor, slit och bekymmer. Jag tänkte vid åsynen af åldringen på Runebergs vackra ord:

"En konung syns den gamle mig vid slutet af sin lefnadsstig, vid målet för sin långa färd, så segerrik, så afundsvärd.86

Hans spira är hans vandringsstaf, lians borg, hans fasta borg en graf, hans kungaglans af lugn består och krona är hans silfverhår."

Den gamles rygg var böjd, men senorna och kuraget voro goda. Och mycket hade Dunder att förtälja

från fordom. Med tårar i de skumma ögon omtalade han, att han i unga dagar tillsammans med sin hustru ätit barkbröd. Detta var bättre, sade gubben, än benmjöl, som det arma folket ock tillgrep. Ett kärt barndomsminne hade gubben att förtälja. Han hade som gosse i sällskap med sin mor vandrat till Sveriges huf-87

vudstad och där fått skåda prakten vid Karl Johans kröning. "Dom sköt, så jola darra", sade Dunder. Men gubben hade ock sett, huru en brottsling, hvilkens fötter uppburo stora tyngder, satt och red på "trä-märrens" hvassa rygg. Dunder talte ock om de stora skallgångarna på björn, som företogs i hans bästa ålder och huru bönderna, uppbådade från flera socknar, då voro beväpnade med björnspjut. En och annan man-haftig dalkulla var ock med, men hon fick stå i bakre ledet, när den stora skallarmén knöts ihop, och nallarna blefvo synliga. Han talte ock om Dalaskogens underbara, mystiska väsen: randan, näcken, utbölingen, sjörået, berghunden och trollens stora skara. Själf hade han en gång, som vallgosse, sett randan komma tågande genom skogen med sin svarta, ljudlösa hjord, "men skällko hade hon ingen". Näckens melodiska spel i forsen och utbölingens — gasten — kvidande hade Dunder ock förnummit. Bergfast trodde dock den gamle knekten på Gud och hans stora makt öfver dessa skogens väsen. Ett framhviskat "Fader vår", kom självfva det fruktade sjörået att dyka ned och försvinna i sjöns djup. Börd talte ban ock om forna tiders enkelhet i Dalabygd, och huru nöjd man var och huru högt man älskade hembygden, ehuru den hade så frostiga tegar att bjuda sina barn på. Som fångarna i Babel vid fjärran flod längtade åter till Juda berg, så längtade dalfolket hem från sitt "herrarbete" på främmande ort, och

ingen dalason emigrerade då till det stora landet i väster. Boerkriget pågick just då, när vi voro hos Dunder, och hur det var, kom jag att tala om detta tappra folk. Med glad och nära nog stolt min sade Dunder:

"Boer e ett kraftugt folk, slejsum (liksom) vi".88

Och så talte gubben ock om den tid, då han i Dalregementets eld brassade på med det tunga flintlåsgeväret.

Jag stannade några dagar vid "budum" och följde Dunder ut på den lilla skogssjön, där gubben bland näckrosor och vajande säf metade upp sina duktiga abborrar. Och när vi så sutto därute och sommarkvällen bredde sin frid öfver berg och dal, omtalte gubben för mig "Glädjas Karins" lefnadssaga. Vill du höra den?

Det är natt, nordens vinternatt. Fagert som ett diadem glimma stjärnorna kring Gesundabergets mjäll-livita hjässa, och i norr, rätt öfver Mora kyrkas vackra tornspira, hvilken som en evighetsvink höjer sig mot himlen, lysa bjärta norrskensflammor, gifvande den isbelagda Siljan ett rödaktigt, darrande skimmer. Natten är stilla och kall. Endast här och hvar höres ett köldskott i träden och dämpade ljudet af ulfvarnas tjut, förtonande långt borta vid sjöns ensliga, västra strand. I de på denna tid ödsligt grå stugorna på "Solln" eller "Solön" — så hette Sollerön i urgammal tid — hade folket, sedan brasan i den stora, öppna spisen falnat, gått till hvila, men vandraren kunde dock denna natt se ljus från tvänne i skogsbrynet belägna boningar, ej så synnerligen långt åtskilda.

I den ena af dessa upplysta stugor satt ännu ägaren, Glädjas Olof, uppe och aktade på den muntert sprakande torrvedsbrasan. För öfrigt hörde man där inne endast den säkra, taktfasta Moraklockans "tick-tack". Efter en synnerligen lång snarkning i det breda bröstet, prydt med blommor, årtal och tillverkarens initialer, slog klockan just nu midnattstim-89

men, hvarvid den lilla, nyfödda flickan i vaggan samt lillans mor, som hvilade i den med grofva sparlakan försedda sängen, vaknade. Gubben far, säflig och blid, skyndade fram till vaggan, hvilken han försatte i vaggning och sjöng härunder:

Eo! Eo! Mång' sjö! Många fiskar fingom vi. Stupp dom ner i säcktjin, Bjär dom yfver bäcktjin, Spar dom å' jul å' påskum!"

Den lilla späda slumrade vid fars visa åter in, men för säkerhets skull sjöng mannen ock en vers af den så kallade "Barkvisan" :

"Mitt bröd är smått skuret

Och kastat vida kring,

Jag nödgas det med tårar hopsamla.

Men större lott att vänta är för mig

I sällskap med fattiga de andra.

I himmelen är glädje."

Glädjas Olofs röst veknade hörbarligen, när han sjöng denna vers, och hans hustru gaf akt uppå detta.

— Sjung inte så, Olof! Dä' e' så långligt att höra denna vers. Dä' blir väl nå'n råd för oss och för den lilla med, sade mor och räckte fram sin hand mellan sparlakanen.

Far fattade ömt den framräckta handen och såg på den med allvarsfylld blick. Handen var valkig och hård som hans egna händer.90

Ja, vi ska' tro vår Herre om godt, Marit du. Men dä' kom mig så där ledsamt före, att kanske den nykomna ock en gång ska sitta med oss i skogen och skära barkremsorna till bröd. Dä' kommer kanske sådana tider för Dalarna än som under Gustaf den tredjes dagar. Jag ville inte, att kullan våran skulle behöfva, som vi gjort, äta tårebröd, återtog Glädjas Olof.

— Tårebröd, sa' du Olof. Ja dä' e' hårdt, men syndabröd e' hårdare, genmälte mor.

— Du har så rätt, Marit. Må lillan bli ett glädjebarn, liksom hennes gålsnamn antyder.

Och nu fattade far den stora mässingsbeslagna psalmboken och sjöng på drillande, nu bortglömda toner en gammal psalm, i hvilken det nämndes, "att fågelen icke plöjer jordenes land, men likväl mättas af Guds hand; hur liljan står som härlig brud, fast ej hon väft sin skrud". Fromt knäppte Marit under sången hop de valkiga händerna. Dä' blef allt nå'n råd.

Sången afbröts, när Skeri Lars sakta och varligt trädde in och hälsade: "Go' dag!" fast det var midnatt. "Gu' sin!" svarade Glädjas Olof.

— Huru länge ska' du a' eld för kulla? Jag sprang hit in från brasa min. Jag tänkte blott på två nätter till för pojken våran, sade Lars och satte sig på huggstubben i vrån.

— Jag gör så med, sade Olof. Prästen får "kres-na" på samma gång då.

Gubbarna togo hvarandra i hand, som man här brukade göra, när man kom öfverens om något, och Lars sade härvid:91

— Jag hämtar väl prosten, jag. Lars var burgen och hade bäst, han.

Vi äro här skyldiga läsaren en förklaring. Hvarför sutto de båda fäderna vid brasan, ehuru det var natt? Jo, det var förr i orten sed, att man ej, så länge ett barn var odöpt, skulle låta elden slockna

på härden. Det hände på grund häraf i Dalarnas finnmarker, att man flere veckor, natt och dag, underhöll elden, ty så skulle barnet skyddas mot "ondt". Slocknade elden, kunde barnet blifva en s. k. "bortby-ting". Det rätta barnet, så trodde man, kunde i ett obevakadt ögonblick röfvas bort af trollen. Genom92

att på sophögen piska "bortbytingen" kunde dock trollmoderns hjärta vekna, och hon kom då stundom tillbaka med människobarnet.

Glädjas Olof tänkte icke på denna vidskepelse nu; han satt tyst och grunnade däremot på den gängse föreställningen, att en gosse och en flicka, som voro närboende och för hvilka "dopelden" samtidigt en gång brunnit skulle i framtiden blifva ett. Han tänkte just säga något härom, men så kom han ihåg, att det icke nu passade för den fattige att komma fram med denna folktro. Den blide Olofs tanke gick i stället hän till honom, som han nyss sjöng om. Och alltså lyste himlens stjärnor ned öfver Lars stora och Olofs lilla stuga, och de lyste lika blidt och fagert öfver båda barnen.

* * *

Tio år hade runnit bort i tidens ström. Bland Dalabergen vandrade sommarens varma vind, och djupt inne i urskogarna, där timmerhuggarens yxa ännu icke fällt en fura, doftade, osedda och förgätna, tusen sinom tusen blommor, och fåglasången klingade stark och fulltonig där inne. De vackra skogssjöarna logo lika blåa barnaögon, mot himlen, där lätta, ulliga sommarmoln summo fram.

På en s. k. "ståndhol", trenne sidor omgärdad med furuskog och vettande mot skogssjön, hade en gosse och en flicka tagit plats invid den starkt rökande elden. Kossor, idisslande af hjärtans eller, kanske rättare, af magens grund, stodo med slutna ögon i röken, den bromsförjagande röken, och får och getter93

•

togo sig ock en stunds hvila. De mest praktiska kossorna hade vadat ett stycke ut i sjön, där vattnet räckte dem upp öfver benen, och befriade sig djuren sålunda från det besvärliga "åtet".

De båda barnen på "ståndholen" voro Glädjas Karin och Skeri Mats, son till Skeri Lars. Det hade brunnit många vinterbrasor nu, sedan deras fäder före "kresningen" samtidigt höllo elden vid makt i bister vinernatt. Glädjas Karin var en vacker kulla med guldgult hår och ögon blå som dalens "Förgät mig ej". Hennes kläder voro grofva men färgrika. På ryggen bar hon en näfverkunt, där hennes barkblankade bröd förvarades, och från midjebandet

nedhängde vallhornet samt "slekekappen", i hvilken mjöl af agnar jämte salt hopblandats, och detta var för kreaturen ett eftersökt lockmedel.

Den lille solbrynte Mats var en för sina år storväxt och stark gosse, äfven han iförd sockendräkten : den traditionella dalkarlsjackan med blanka mässingsknappar och röd "struthätta". Han plockade just nu fram sitt matförråd och räckte en "riktig" brödbulle till sin väna kamrat, i det han sade:

— Lägg bort ditt bröd, Karin. Jag tog mä' af våran bulla te dej också.

Fattigdomens börda, som äfven Karin kände, blef mindre tung, då hon såg kamratens vänlighet och, som barnen på denna tid allvarligt tillhöllos, knäppte de sina händer före och efter måltiden.

Mats lade ny, rökframbringande våt mossa på elden, och Karin förde vallhornet till sina läppar och lät höra de "låtar", hon inlärt, De voro vemodiga, men de voro vackra, dessa låtar. Likt osynliga andar vand-råde de fram genom skogen, uttalande hjärtats längtan och hopp. De voro en gång, dessa vallhornslåtar, som lullade fram öfver allt i Dalaskogen, något synnerligen tilltalande och stämningsfullt för främlingar att höra, och väl må man önska, att de, åtminstone i någon mån, åter kunde upplifvas, hvartill ju berömvärdt försök af en världsbekant Dalason gjorts.

Sedan Karins låtar förtonat, fattade Mats den långa björnluren, gjord af näfver, och dess toner kunde ju ej sägas vara så vackra, men de skrämde dock bort den lurfviga nalle, som på denna tid allmänt vandrade kring i bergen • och stundom slog bondens kossor till döds. Man sade, att björnen, när han hörde vallhornets lurar eller det så kallade tuthornet, som kunde förnimmas på en mils afstånd, mådde så illa, att han lade tassarna öfver sina öron och brummade af all kraft.

Omgifna af skogsbrynet, den högtidliga koralen, berättade sedan barnen sina skiftande sagor, hvilka de hört far och mor vid kvällsbrasan förtälja. Det fanns så mycket trollskt i skogen, och jättefjäten i stenhällen voro så tydliga. En "drakeld" hade Mats så tydligt sett en kväll, och visst hade Karin hört näcken spela vid den lilla skvaltkvarnen vid Gesunda och hon hade äfven sett älfvorna tråda sin luftiga dans på den dagg-stänkta mon. Karin hade vacker sångröst och hon sjöng nu, därtill förd af sagostämningen, följande dalvisa :

"Med kor och med getter, med kalfvar och lamm

En gosse drog ut i villande skogen.

Han sjöng och var glad ibland furornas stam;

En herde han var så huld och så trogen.

Men trollena bo uti skogen.95

Han kom uti dalen, där bergafrun satt. På sländan hon spann och vallade fåren. Han glömde sin hjord och den kommande natt Och bergafrun följde långt, långt i snåren. Han följde de lockande ljuden.

Hon talte så vänligt, hon vandrade fram Till slottet i berget, där trollena bo. Men pilten, den arme, i tårar nu sam; Att trollen han råkat, han började tro, Och tårarna runnö så varma.

Men dörren var sluten och fången han var. Och suckar ännu man hörer i dalen. Han längtar till hemmet, till mor och till far. Och gråter så svårt bland trollen i salen — Men tårarna torkas i himlen."

Solen hade nu sänkt sig något från sin middagshöjd och uppbrott från "ståndholen" skulle ske- Men först skulle Karin hafva några smultron, som så inbjudande lyste bland stenblocken, och det är möjligt, att hennes mening var att dela med sig åt kamraten. Han hade ju delat sitt "riktiga" bröd åt henne.

Plötsligt uppgaf flickan ett högt jämmerrop, och i det ropet låg mycken fasa uttryckt. Mats skyndade till och såg en stor, hväsande huggorm försvinna i klippans remnor. Karin pekade på sin hand, men hon kunde, så förskräckt som hon var, intet säga. Hjälplös slog hon sina armar kring kamraten, och redan visade sig giftets verkningar. Från de små hålen efter reptilens tänder spred sig en mörkblå rodnad. Mats96

ögon stodo fyllda af tårar. Det var hela half milen hem till "budum".

Men så ljusnade plötsligt hans bedröfvade anlete. Utan tvekan fattade han kullans hand och sög med kraft blodet ur det lilla såret, och Mats tröttnade ej i första taget. Så småningom lindrades den stungnas97

smärtor, svullnaden lade sig mer och mer; Karin var räddad.

Kanske hade Mats hört talas om detta förfaringssätt, kanske icke. Måhända var det tillgifvenheten för den kära kamraten, som förestafvade honom, hvad han gjorde. Vi veta det ej. Men det veta vi, att ängeln bakom ögats fönster blickade fram så glad, så innerligt skön och god, när Karin nu såg på Mats. Och så gjorde Karin något, som det lilla, varma hjärtat kanske också lärde henne — hon slog sin arm kring vallgossens hals och kysste honom så som man endast kysser i lifvets vår.

"Dopelden" hade brunnit samtidigt för de tvänne barnen.

* *

*

Pingsthelgen var inne. Från Dalabergen skyndade de lösta, mäktiga floderna och strömmarna ned till sina sjöbäcken, vid hvilkas stränder häggens späda blom doftade. Det var denna gång "grankottsår", som dalfolket säger, och vackert lyste de röda "käklorna" från granen, i hvilkens topp trasten sjöng i vidt skiftande toner öfver sitt tema : soluppgången. Kring Siljan ljöd i morgonens frid klockeklangen och högst den beryktade "treklangen" från Mora, och där ute på sjön såg man, likt stora blombuketter, kyrkbåtarna, fyllda med högtidsklädda skaror, skynda fram. Årbladen, tjugu vid var båt, lyste som silfver, när de af kraftfulla armar lyftes nr vågen. Lyssnade man noga, kunde98

uiaii höra en högtidlig koral ljuda med uti böljebruset, och kommo båtarna närmare, urskilde man orden:

"Du Sarons blomster sköna! Du lilja i grön dal! Ack, värdes själen kröna Med alla dygders tal.

Af Zion må hon fuktas Med nådens dagg, att hon Förskönas och befruktas Som ros på Libanon."

Vid Sollerö kyrka, liksom judarnas tempel byggd på berggrunden, var det i sina färgrika dräkter iförda folket samladt. Vördnadsfullt lyfte männen sina hattar, när kyrkklockorna började ringa. Här och hvar på de gräsbevuxna grafvarna hade en ung moder tagit plats, lyft bögen från ryggen och medan den lille ännu var kvar i sitt förvaringsrum, lades han till modersbröstet. En och annan ung man bar själf bögen med dess rosiga barn. Kvinnorna gingo sedesamt med händerna knäppta kring psalmboken, från hvilken en kvast doftande åbrodd vanligen stack fram.

"Läsbarnen" — som under denna tid voro ganska vuxna — skulle i dag konfirmeras — "stå på gången" — och man såg dem här och där i grupper bland de hvita träkorsen, hvilkas runor talte om farväl och återseende. De unga skulle i dag vid altaret afgifva sina heliga löften. Stilla allvar hvilade ock öfver barnens anleten. Nästan bäfvande intogo de vid sammanring-ningen sina platser i koret.99

Alla minnas vi, äldre, denna dag. Den iir måhända renaste pärlan i minnenas kedja, den klaraste bland minnets stjärnor. Jag minns det så väl, huru den vördade läraren den dagen talte om, att lifvets soliga vår var slut, att lifvets strid är hård för mången och att tusen och åter tusen seglare på världens haf lidit skeppsbrott. Yi kommo plötsligen under vår glada lek att tänka på lifvets allvar. Våren var slut, hade läraren sagt. Blommor och fåglar, bäckar och träd, allt, allt tycktes hviskar "Farväl, kära barn"! Och när vi stodo där framme vid det löf- och blomprydda altaret och föräldrar och syskon sjöngo om "flyktingen, som från sin lugna strand drifves hän mot obekanta land", runnö våra tårar så varma som aldrig sedan. Hjärtat, det unga hjärtat, bäfvade, men det kände sig på samma gång manadt till kärlek. Det kände sig manadt att älska denne stora Vidfamne, som en gång med sol i hjärta och blick gick fram i palmers land och som tog lockig oskuld i sin famn.

Där inne i Sollerö kyrka tonade ock sången om en flyktad barndom, äfven där talte läraren om seglingen på lifvets haf, om dess blindskär, dess lockande sirener, stormar och faror. De unga Sollerötärnorna hade alla

blombuketter i händerna, blommor plockade af kära vänners händer; hvita och blå sippor lyste ur knapphålen på gossarnas hvita vadmalsjackor. Vid förhöret bugade sig gossarna djupt och flickorna nego, när försonarens namn nämndes.

Vid en vink af den gamle herden knöto nu de unga en blommig krans kring altarets rundel och böjde sina knän, när välsignelsens ord uttalades öfver rörda barn a hjärtan.100

"Prydd som ett altar för dem stod grönskande jord,

och däröfver

öppnade himmelen sig; som Stefanus fordom de sågo Fadern i strålande glans, och Sonen till höger om

honom;

under dem höra de harpornas klang, och änglar ur guldmoln

nicka dem broderligt till och vifta med vingar af purpur."

Vid hemfärden från kyrkan, där stigen gick genom skogen mot Gesunda, återfinna vi Glädjas Karin och Skeri Mats. De hade nu vuxit högre. Karins blåa ögon strålade denna dag ännu klarare än förut, och de varma, innerliga känslorna, som i hennes hjärta födts där inne i templet, gjorde hennes anlete mera fagert. Det blommade därinne i det jungfruliga hjärtat en solig, jublande vår, närd af himmelsk dagg. Hon gaf sina känslor luft, när hon med sin klara röst sjöng en af de psalmverser, som nyss ljöd därinne i kyrkan.

Mats, som nog kanske helst velat höra en af Karins visor, gick tyst och hörde på, och man kom så till "hvilstenen", där en stunds hvila för alla vandrare var obligatorisk. Hvilhällen var märklig i så måtto, att den i urgammal tid var kastad af jättehand och däraf, att den i julens tidiga otta, när tornklockan ringde, rörde sig och, enligt folktron, ändrade ställning eller läge.

De båda konfirmanderna satte sig vid hvarandras sida, lyssnande till fågelsången och skogssuset. Den hurtiga Mats gnolade nn själf på en liten dalvisa, men101

den var af oskyldigaste slag, och därför lyssnade äfven den mera allvarsamma Karin till sången. Den talte om näcken, den i jordens strömmar nedkastade ängeln, och huru han längtar till sin himmel igen. Men plötsligt tycktes något annat komma i Mats' tanke. Han såg upp å kamratens ansikte och sade:

— Vi fingo böja knä bredvid hvarandra i dag, du Karin. Morfar talte om det en gång.

En skär rodnad öfverför Karins rena, trohjärtade anlete vid dessa ord, och det syntes mycket väl, att den unga tärnan visste, hvad morfar antydt, men hon sade ej något. Hon hade hört den gängse folktron, att den gosse och flicka, som vid konfirmationen i den knäböjande ringen blefvo grannar, en gång "skulle ha hvarandra". Flickan tog emellertid i stället för att säga något en blomma ur sin bukett och fäste den med en varm blick i Mats' jacka.

Karin, som ännu tyckte sig höra de dyra löftesorden i kyrkan, talte om prostens vackra tal och maning att aldrig låta de himmelska rosorna vissna i världens kalla vind. Det var så vackert allt i dag, sade Karin; himlen syntes mera blå och rosorna mer röda än andra dagar. Fågelsången var en hymn till skaparen, och i bäckens brus låg mening i dag. Mats glömde morfars sägen.

När de två konfirmanderna hemkommo, dukade man upp för dem så festligt man kunde. Golfvet var strödt med löf, och här och där inne i Glädjas Olofs stuga skylde grönska den nakna, mörka timmerväggen.

Det var intet bark i Karins bröd den dagen.

* *

*102

Vid det vackra, fridfulla fäbodstället Kossberg på Solleröns skogar visar man ännu den s. k. "Malins kyrka", en stor flat stenhäll. Till denna stenhäll brukade förr vid midsommar Solleröungdomen samlas, och prydde man då

"Malins kyrka" med friskt löf och doftande blommor. I offerställets grannskap fanns bär af gammalt i en väldig fura följande figurer: 3351 hvilket man antog skulle vara digerdödens år, ehuru treorna blifva vända bakfram.

Om "Malins kyrka" förtäljes ännu på Sollerön följande sägen: Digerdöden anställde på den vackra ön i Siljan grufliga härjningar, hvadan folket flydde "till Nordlanden", som det hette. Endast två gubbar, Bengt och Harald, skola hafva blifvit kvar på ön, och efter dem äro byarna Bengtsarfvet och Haraldsarfvet uppkallade. Bland de flyende var en fager ungmö, Malin, och när hon vandrade bort från fädernehyddan, fick man i hennes spår se ett litet kors af guld. Detta var en belöning för Malins fromhet. De undan pestilentian flyende togo första nattkvarteret vid Rossberg, där tolf milaskogen mot Värmland börjar, och här anställde det uppskrämda folket offer och bön för att blidka himlens vrede. Malin var prästinna. Hennes bön var brinnande och varm, och hon bad länge, men då kvällssolen gömde sig i väster, flög med den sista solstrålen Malins förklarade ande hem till ett bättre land, och hennes liflösa kropp nedföll på offerhällen, som sedan bär hennes namn.

I den ljusa, vackra sommarkvällen återfinna vi i furuskogen, invid "Malins kyrka", Glädjas Karin och hennes väninna Olers Margit. Flere år hade nu105

runnit hän, sedan vi sågo den förstnämnda i barnaringen vid Sollerö kyrkas altare.

De båda kullorna hade tagit plats på den s. k. "vakostenen" vid skogskanten och sågo ut öfver en öppen plats, där man genom svedjande förr borttagit skogen. Där ute på "sveden" lade sig nu så stilla, så luftig, sommarnattens dimma. Dagen tycktes ogärna vilja lämna den praktfulla naturen, ty ljuset kämpade med skuggorna om herraväldet. I klingande accord sjöng ännu trasten därinne i djupa granskogen, och dufvorna togo kuttrande godnatt af hvarandra i mossigt bo.

Glädjas Karin var nu en tjuguårig ungmö, och var hon för sin fägring så bemärkt, att man stundom kallade henne "Liljan på Solln". Hon var iförd Sol-lerö sommardräkt: snöhvita öfdelsarmar, rödt lif och svart kjol. Det stora hufvudklädet hade hon lagt på tufvan bredvid sig, och de ljusa lockarna omslöto vänt det rosiga anletet. I det klarblå ögat läste man frid och hjärtats godhet.

Några dagar förut, när de båda kullorna med sin hjord vandrade i skogen hade de kommit öfverens om att hålla midsommarvaka, som det denna tid i Dalarna mycket och med tillförsikt brukades. Man skulle så, enligt folktron, få se sin blifvande hjärtevän och kamrat genom lifvet. Glädjas Karin hade vid detta förslag, framställt af Margit, blifvit helt allvarsam, ty hon sade sig ock hafva hört, att man vid "vakan" kunde få se något svårt, om man aldrig skulle blifva gift med "vännen". Det hade dock blifvit beslutadt att "vaka", och de båda kullorna hade, som det var före-skrifvit, fastat bela midsommaraftonens dag, icke skrat-104

tat och ej heller hade de under dagen tilltalat någon, hvilket för dem kanske var svåraste profvet. Tysta måste de nu sitta invid hvarandra på vakostenen, ja, det var så tyst, att de båda flickorna kunnat höra hjärtat slå, som man säger.

Huru hemlighetsfullt och underbart var icke allt omkring de lättrogna naturbarnen. Där nere på ängen i de lätta skuggorna tyckte de sig se andeväsen, älfvor små, hvilka sväfvade kring i sina skiftande dräkter, när en vindfläkt rörde dimmorna. Jättegestalter nickade emot dem från bergkammarens höjder. Det gick en kall rysning genom de unga kullorna; de kände huru blodet flydde från kinderna, men hvad gjorde det, att natten var kulen, då de skulle få se den, som var utsedd att en gång blifva deras följeslagare genom lifvet? Man vinner intet utan möda och strid. För kämpen på vädjobanan funnos ock många hinder att öfvervinna, innan han nådde segerkransen, och flickorna måste, som vi se, genomgå åtskilliga pröfningar, innan de nådde sitt mål.

Och alltså skred nattens timme och dimman, uppstigen från skogen, lade sig tätare öfver svedjefallet. Trasten tog sig en stunds hvila hos makan i boet. För Olers Margit visade sig nu under ett snabbt försvinnande ögonblick en kär syn. Ivlädd i uniform, med gevär på axeln, stod rotens unge soldat Brus nere på sveden, och glad blef Margit, ty hon hade alltid tyckt så mycket om krigare och Brusen mest. Utan att säga något — det gick ej ännu för sig — slog hon armarna kring sin vän, då hon i hennes ögon fick se stora tårar, under det Glädjas Karin liksom afvär-jande sträckte armarna mot sveden.105

— Hvarför gråter du, lvarin? frågade nu den glada kamraten. Jag såg Brusen, du.

Och nu torkade Karin med förklädsnibben bort tårarna och berättade, hvad hon sett. I de lätta, hvälf-vande dimmorna hade en enkel, svart kista, buren af osynliga händer uppenbarat sig för kullan. Och det betydde — så sade man i Dalabygd — att man ej skulle

blifva gift med hjärtevännen, utan att död och sorg skulle komma emellan.

Det blef en vemodig midsommarvaka för Glädjas Karin, och tårarna, som torkats, kommo åter på kinden, när hon vid kamratens sida vandrade hän till Bossbergs fäbodställe, där hennes lilla fäbodhydda var belägen. Karins hjärta var beklämdt, och hon ångrade nu, att hon låtit locka sig till det mystiska vakandet.106

1 sommarljuset därinne i hyddan satt Karin länge och hvilade det grubblande, vackra hufvudet i handen. Allt hade blifvit så skumhöljdt och hemlighetsfullt där framme på lifvets väg. Åter och åter sökte hon ställa fram för sitt inre Skeri Mats' högresta och ljusa bild, och hoD genomgick om och om igen alla gemensamma minnen, och dessa minnen talte om huru gladt det varit att träffas i gillesstugan, på åker och äng och i skogsensamheten. "Dopelden" hade ju brunnit samtidigt för dem båda i bister vinternatt och de hade varit grannar vid "Guds bord" i kyrkan. Hvadan då den nattliga synen?

När åter en tår ville bryta fram, tog Karin den stora, mässingsbeslagna psalmboken och efter en stunds letande uppstämde hon i ensamheten en psalm, hvilken talte om himlens kärlek till jordens barn och om "en vän, den bäste, hvilkens like aldrig fanns". Och så småningom lade sig stormen i den unga flickans själ. Varligt sköt hon igen skjutluckorna, hvilka på denna tid begagnades i stället för fönster, och när nu mörker rådde därinne i fäbodstugan, inslumrade Karin, ehuru sångarkören därute redan börjat hälsa

dagens stigande stjärna.

* *

*

Det var en af de sista dagarna i september. Könn-drufvorna lyste så bjärt i skogsbackarna, att man kunde se dem på långt afstånd, och kalla nordanvindar ströko fram öfver Sollerön, där lunderna bleknat. En och annan liten blomma stod ännu med nedböjd kalk kvar och tycktes liksom för sig själf drömma om den107

härliga summartid som gått och som för henne aldrig mera skulle komma åter. Högt uppe vid strömolnen på klarblå himmel syntes tranornas "snöplog", som nu var vänd åt söder. Det var god "snesvind", och Sollerökarlarna sågo ganska nöjda ut, där de på sina steniga åkrar sysslade med sädens inbärgande. På de af nattfrosterna svedda potatisåkrarna gräfdes med största flit, och en och annan gammal gubbe var ock ute på åkern för att hjälpa till, det han kunde.

I dag väntades kreaturen hem från "budum", och folket blickade esomoftast, skuggande ögonen med handen, uppåt bergen för att se och höra efter, om fäbodkullorna nalkades. Något senare på dagen hördes vallhorn ljuda, och man såg röda, hvita och brokiga kor, kalfvar, getter och får komma tågande utför berget vid Gesunda till.

Skeri Mats, som satt inne i stugan och hvilade en stund, hade också med ett forskande uttryck sitt öga fäst på Gesundaberget. Han tycktes vänta någon, och öfver hans anlete hvilade ett varmt, men frånvarande uttryck. Han tycktes se mera inåt än utåt, men det han såg, gjorde honom synbarligen glad. Han såg "Solleröns lilja". Han hade ej glömt henne, som han delade det "riktiga" brödet med i skogen, han hade med glädje sett henne åter och åter i gemensam bygd, och han hade då tyckt, att fäderneön och till och med det groftimrade och gråa hemmet hade fått en ljusare färgton. I ynglingens hjärta grodde och närdes kärlekens planta, detta skaparens väna blomster, som blifvit till namnlös glädje och äfven namnlös sorg för så många af jordens vandringsmän.

Det är kväll. Sakta och entonigt slå Siljans tröt-108

tade vågor mot "Solons" strand. På vägen utmed sjön återfinna vid Skeri Mats och Glädjas Karin. Kring dem susade höstvinden, och öfver dem tindrade på sin höga stig kvällshimlens stjärnor.

— Jag har väntat efter bufärdsdagen, då du skulle komma hem, sade Mats och fattade Karins hand, den han behöll i sin under vandringen.

Mats hade nog i stjärneljuset kunnat se huru "liljan" vid de varma orden rodnade. Kullan talte ock om, huru hon tyckt dagarna denna sommar skrida mera långsamt där borta i bergen och trohjärtat återtog hon:

— De dagar, då du kom och hälsade på, gingo fortast, Mats.

Vid dessa ord stannade Mats och sökte blicka in i Karins ögon. Han bad henne sitta ned vid sin sida på den mossiga hällen, där sjön utbredde sig framför dem.

— Jag håller af dig, Karin, sade Mats oförbehållsamt och tryckte den väna kullan intill sig. — Dä' har alltid varit så gladt att vara hos dig. Minns du, hur jag bar dig på min rygg, när skolstigen var öfveryrd? Följ mej på lefnadsvägen, Karin!

Karin satt, sedan de varma orden uttalats, länge tyst och såg ut öfver det stjärnströdda vattnet. Hon hade nog under det sista året väntat på dessa Mats' ord, och hon hade nog tänkt sig det glada svaret, men nu tyckte hon dock, att en beklämning lade sig öfver hennes hjärta. Därute på det lugna vattnet tyckte hon sig åter se synen från midsommarnatten. Hon sade, i det hon lutade hufvudet intill ynglingens bröst:109

— Jag vill bli din, Mats. Men jag tror ej, att det blir så, fast vi voro grannar vid altaret. Jag såg något så ledsamt vid midsommarvakan, Mats. Det var på Back Olles sved. Jag såg icke dig, utan jag såg något annat.

Hviskande omtalade Karin, livad hon från "vakostenen" tyckt sig skåda, och hon berättade för Mats den gängse folksägnen.

Ynglingen blef visserligen en smula betänksam, ty han var ett barn både af sin tid och sin vidskepliga tro, men raskt slog han båda armarna kring flickan, tryckte henne varmt och ömt i sin famn och sade med fast ton:

— För lif och död råder vår Herre. Men vill du bli min, så slå bort de svårmodiga tankarna och tänk i stället på vår stuga, som vi bygga på morfars lindor i björkliden. Vill du bli med om den stugan, Karin?

— Jag vill så gärna se det ljust, som du, Mats, men det anar mig något mörkt på vägen till vår gemensamma stuga, sade Karin och slog äfven hon sina armar kring Mats, som om hon hos honom velat söka skydd.

Det låg jubel i Mats' ord när han sade:

— Nu är Solleröns lilja min.

— Din, hviskade Karin tillbaka, och Mats kände, huru härvid en varm tår, en glädjens tår, föll ned på hans i nattvinden kalla hand.

Såsom sed var på Sollerön, infunno sig en dag Karin och Mats hos församlingens herde för att trolofva sig. De blefvo då först förhörda i sin kristna tro, och så lade de unga sina händer samman, och sedan de på prostens fråga, om de önskade äga hvarandra, svarat110

"ja", slog prosten opp — det kallades verkligen så — deras slutna händer, och därmed var deras ömma förbund beseglat i kyrkans namn.

— Nu glömma vi den nattliga synen, Karin, sade Mats, när de från prosten gingo hem till Skerigårdens glada trolofningsbalas.111

Och nu tyckte Glädjas Olof, att ban till Mats' far gärna kunde säga ett ord om "dopelden", som brunnit samtidigt för de kära barnen.

"Jeg vil hän over de höje fjeld", låter Björnson den norska, dådlystne ynglingen utblåsta. Det har alltid hos Dalafolket som för öfrigt är så fästadt vid sitt vackra, minnesrika bergland, legat en stark utvandrings- och äfventyrslusta. Under den tid, vår berättelse skildrar, torde denna utvandringslusta hafva varit ännu starkare än nu, och särskildt ville förr den unga dalkullan ut i stora världen och se sig om. Trofast vände hon dock åter till hembygden, men hän öfver de höga fjäll ville äfven hon. Malungskullan nöjde sig med att — bärande den tunga

varusäcken — vandra ända ned till Skåne, men Mora-, Rättviks- och Sollerökullan gjorde i egenskap af hårarbeterska resor ända bort till Byssland, Tyskland och Frankrike.

Under ett tillfälligt besök i Bättvik sammanträffade Glädjas Karin med Björk Brita, hvilken varit i Byssland, ocli nu tänkte sig dit tillbaka. I starka färger beskref Brita allt stort och härligt, som hon i det stora tsarriket sett och upplefvat, och nu vaknade vandringslusten äfven hos Glädjas Karin. Sollerön blef i en hast så trång för henne; den glittrande Siljan och det stolta Gesundaberget voro ej så vackra längre. En okänd, en lockande värld skimrade för Karins blick.

Det var vår. Från bergen dansade de lösta bäckarna sjungande ned mot Siljan, hvilkens istäcke här112

och hvar brustit för sol och sunnanvind. I skogslider-na, där Dalarnas Edelweis, mosippan, blickade fram bland drifvorna, sjöng åter trasten, vänd mot upp- och nedgående sol, sina glada sonetter, och tranornas och vildgässens "snöplog" hade man sett vänd mot norden. Det var knoppande vår bland Dalarnas berg.

Uppe i granliden vid Gesundaberget stod Skeri Mats och svängde sin blixtrande yxa. Solen började luta mot nedgången, och det blef svalt där inne i granskogen, men ynglingen stod dock i skjortärmarna och det svettiga anletet sade tydligt, att kastvedhuggning nog håller sin man varm i kläderna. En ansenlig kast var ock under dagens lopp uppstaplad, och med icke så liten belåtenhet tog Mats sitt verk i betraktande, under det han en momang lät yxan hvila och satte sig ned på en af de fällda furorna.

Ynglingens anlete var allvarstungt och tydligen var det något därinne, som bekymrade och tryckte, Där låg ock en skarp kontrast mellan det starka, som låg uttryckt öfver den unga mannen och den lilla visa, som han nu sakta sjöng. Så föllo sig orden:

"Där växte upp en lilja i grön dalen, Liksom en blomstertärna där upprann. Jag stannade och såg uppå den tärnan, Tills tårarna på kinden dom rann."

— Du får inte sjunga så vemodigt, Mats, sade nu en mjuk, varm röst och tvenne likaledes varma händer lades öfver sångarens mun. Karin, som tillfälligtvis hade sin väg förbi, nalkades oförmärkt och öfverras-kade sin trolofvade.113

I den blick, som Mats nu fäste på Karin, låg så mycken både kärlek och sorg, att den sistnämndas ögon fylldes af tårar, och ömt slog hon armarna kring Mats.

— Sörjer du så, för att jag skall ut och se världen ett tag. Jag är ju din, och kanske när hösten kommer, så äro Björk Brita och jag åter i Dalarna, och se'n skola vi aldrig mera skiljas, Mats. Då sitter jag en gång och talar om för dig, hvad jag sett. Jag måste ut. Det är liksom Solleröns jord brände under mina fötter, sedan Brita skildrade utlandet.

Det låg vemod, men på samma gång fasthet i tonen, hvarmed Karin talade. Ett resigneradt uttryck lade sig så småningom öfver Mats anlete, men glad var han icke.

— Men, genmälte Mats, — farorna där ute äro så många. Grop Margit från Mora kom aldrig tillbaka från Frankrike, hon. Fler än jag kunna väl tycka, att du är fager, Karin. Kanske du för en annan glömmer din ringe Mats?

— Aldrig, sade Karin och strök en svettig lock ur Mats' panna. Jag är nog din, ehvart ock vägen går.

Mats sökte le mot de klara speglar, som nu med tillförsikt voro vända mot honom, men så mörknade Mats' blick igen, när han sade:

— Som du en tid tänkte på midsommarvakan, så tänker ock jag på Lapp-Majas spådom. Jag hade icke vändt mig till henne, om du icke kommit på d ssa äfventyrliga tankar. "Dä' ligger ett stor slott och en hög herre emellan er", sade Maja. Ser du, Karin, jag tänker allt på dessa ord ibland, jag.

Karin satt tyst en stund, och hennes blick

stannade med ett tankfullt uttryck på den i aftonsolen glimmande kyrkan midt emot. Som en evighetsvink höjde sig templet mot skyn, och solens strålar tycktes liksom med välbehag stanna kvar på det glimmande korset. Därinne hade för Karin varit så lugnt, när psalmen ljöd från högtidsklädda skaror, och där hade Karin och Mats gifvit sina löften till "vännen den bäste". Då hade den gamle herden ock talat om farorna i världen. Vid tanken på allt detta och kanske ock vid minnet af den nattliga synen höll Karin på att vackla i sitt beslut. Men så bleknade hembygdens kyrka, och där strålade för ett äfventyrslystet sinne fram all den härlighet, som Björk Brita talat om.

Den kom sålunda, kom obevekligt skilsmässans

dag.

Vandringen föreföll Mats så tung, när han förbi Limå bruk följde sin kulla på väg till Leksand, där hon skulle sammanträffa med sin reskamrat. Det var en härlig vårdag, det var sång och kvitter i solgassig skog, där nu snart alla drifvor smält, men skilsmässan gick dock både Mats och Karin till sinnes. Det låg ett djupt farväl, tyckte de, i Siljans slag mot stranden, och skogssuset var ej heller gladt i dag.

När Leksands kyrkas "ryska" kupol med dess glimmande kors blickade fram öfver skogen, stannade Mats och aftog bögen, hvilken han nu lämnade till Karin. Han lämnade henne ock penningar i och för öfverresan till Finland och Petersburg. Något skrif-kunniga voro både Mats och Karin, och visst, så visst skulle de skrifva någon gång under skilsmässans tider.

Varmt och innerligt slöt Mats sin kulla i famnen,115

och genom ögats tår glimmade hos båda kärlek och återseendets hopp.

* * *

Ett år hade gått hän, en droppe i tidens flod hade förunnit. Men jordebarnens öden bestämmes för visso ej af tidernas längd, utan ofta är den flyende minuten nog att allt förändra till glädje eller sorg, till lycka eller oåterkalleligt ve.

Våra kullor kommo lyckligt till Stockholm, ehuru vandringen var lång. Vår tids goda och snabba kommunikationer funnos icke då, men Karin och Brita hade i hembygdens berg ej fått spara sina steg och voro därför uthålliga nog. Glädjas Karin, som hade en vaken blick för det vackra och sköna, njöt af att se hufvudstaden, den vackra Mälardrottningen, dess palats och leende omgifningar. Eärden öfver det skummande hafvet gladde henne ock, och när Karin och hennes kamrat sedan vandrade genom "de tusen sjöars land", där de som oftast hörde vårt modersmål talas, grepos de unga kullorna af sorg öfver, att detta vackra land som en blodig sköld var ryckt från Sveas barm. Vid denna tid blödde såret djupt i Suomis hjärta, och här och hvar i pörtena hörde våra kullor huru man begrät fader och broder, som stupat i striden och nu sofvo på Einlands mo. De funno ock stundom, där nattkvarteren togos, lemlästade veteraner, som kunde tälja sagan om "en här, som frös och svalt men segrade tillika".

Och när så Glädjas Karin kom till staden, som b^ggtb "där våra hjordar betat", till den stolta metro-116

polen vid den grumliga Neva, blef hon förvisso häpen. För den på den stilla Sollerön uppvuxna kullan var människobruset och hvimlet bedöfvande, och när kvällen kom, hade hon rent af önskat sig svalans vingar för att kunna flyga hän till Bossbergs fäbodar och hvila-, men

nästa dag var lifvet lika skimrande och roligt igen. Till och med in på Vinterpalatsets borggård vågade sig en dag våra lefnadsfriska kullor och fingo afyttra sina ytterst vackra och konstnärligt arbetade urkedjor till en af de små furstarna, som med sin vakt kom fram och begapade de måleriskt klädda kullorna. Brita hade11.

under föregående vandringar lärt något tyska och äfven ryska, och hon kunde nu för den lille fursten omtala, att hon var från Sverige. I den praktfulla, af förgyllda kupoler prydda Isakskyrkan blandade sig kullorna med mängden och fingo se den byzantiska gudstjänstens ceremonier, dess vackra sång och dess doftande rökelsekar. I

lustslotten och villorna utanför den stora staden funno flickorna afnämare för sina varor.

Och så när vandringen på Nevsky Prospekt ej mera var tilldragande, anträdde kullorna färden inåt det stora tsarriket, där vid denna tid jämförelsevis lugn rådde, ehuru det var dödens ro. I de fattiga ryska böndernas (muschikernas) hem voro kullorna stundom in och togo nattkvarter. De fingo då skåda större nöd än där hemma i Dalabygd, ehuru där ock under denna tid ofta var missväxt och nöd. Mest höllo sig dock kullorna till de stora herregodsen, som här och hvar, omgifna af lundar, blickade emot dem på den vida slätten, där den berömda "svarta jorden" gaf riklig, ehuru allt för ojämnt delad skörd.

Det kändes stundom ensligt för kullorna i det stora, främmande landet, ehuru Brita, som vandrat här förut, kunde meddela sig med folket, något som ock den begåfvade Karin snart förmådde. Stundom, när hemlängtan blef dem för stark, satte kullorna sig ned, helst i susande skog, och sjöngo några af dessa enkla, oftast vemodiga folkvisor, som på denna tid voro mycket allmänna i Dalabygderna. Kullornas visor handlade mest om skogarnas mystiska väsen: den silfver-lockige näcken, den grönmantlade randan och trollens skimrande salar i bergen. De talte äfven om Siljans klara sjö, och de hviskade om kärlek, hem och ro.118

De voro vackra dessa visor, och s&aldea säger med rätta om dem :

"Det djupaste vemod och fröjd på en gäng Ur Dalarnas folkvisa talar. Där leka förstulet i tonernas vår De grannaste löjen, den renaste tår Af kärlek och vemod tillika."

Förda dit hän af visans ord, glimmade i sådana sångens stunder för de båda kullorna Gcsundabergets höga hjässa och de hvita kyrkorna vid hembygdens stora sjö, och för deras öra ljöd då så tydligt vallhornsklangen i skogen vid Rossberg och blommorna kring "Malins kyrka" nickade dem liksom till och frågade, när de åter skulle vända om. Som Alpens son, när han i fjärran land hör en hemlandston, blir hemsjuk, så kunde äfven stundom våra kullor falla i hvarandras famn och gråta tyst vid minnet af hembygden, men så vaknade vandrings- och — få vi väl säga så — äfventyrslustan, och så glimmade nya och åter nya kupoler dem emot, x:h så hade nu en sommar och en vinter gått och det va. åter blommornas tid.

Sutto de så en kväll — det var i försommarens tid — i högstammig skog och sysslade med sitt hårarbete, under det åter en liten kär dalavisa ljöd i dämpade toner. Öfver skogens toppar sågo de torn och tinnar från ett närbeläget slott höja sig, och jägarhornen gåfvo i fjärran smattrande signaler.

Hastigt tystnade dalavisan, när en högrest, ståtlig jägare, iförd en dyrbar, grön jaktdräkt, helt plötsligt, med sin springare stannade framför kullorna. Han lade119

den glimmande karbinen öfver hästens sadel och lyfte artigt sin fjäderprydda hatt, i det han hälsade sitt ryska: "Torova"! hvilket Brita besvarade med ett annat ryskt hälsningsord.

Den ståtlige, unge ryttaren bad att få höra ännu en sång. Han sade sig med mycket nöje hafva hört ett stycke af den nyss sjungna visan. Flickorna, som förstodo, att de här hade framför sig en mycket förnäm man, voro litet tvehågsna, men snart ljöd sången frisk och klar, och den vackre ryttaren lyssnade120

synbarligen med stort välbehag. Han steg slutligen af sin häst och gick fram till kullorna. När han så betraktade Glädjas Karin och såg in i hennes öga-, märkte kullan en förunderlig skiftning i den förnäme herrns anlete. Han såg, som man ser på en vacker tafla, hvilken man ej får äga, men som man aldrig vill glömma.

Han fattade Karins hand och omtalade nu, att han var ägare af slottet, som syntes, och bad kullorna redan denna afton komma till hans gods. Han ville höra dem sjunga ännu flera visor på deras hemlandsspråk, sade han.

En onämnbar ångest, en smärtfull aning, förebudet till olycka, grep Glädjas Karin, när solen dalade. Trasten sjöng här i främmande skog, som han ock nu gjorde på Sollerön, och Karin tyckte sångaren ropa :

Gåinfdit! Gåinfdit!"

"Kari! Kari! Kari!

Karin hade märkt den varma glöden i ädlingens blick, när han betraktade henne, och guldmyntet, som han gifvit

för hennes urkedja, blef tungt i hennes hand. Den redlige Skeri Mats skymtade fram för henne, och hon tyckte, att han ifrigt vinkade henne till sig. Men han syntes lika vacker som god, den förnäma ryttaren, och visst kände sig Karin — hon var väl i alla fall en kvinna — glad öfver att hafva blifvit så tydligt uppmärksammad. Och så vandrade kullorna till slottet, ehuru Karin ännu där borta i skogen, som de nu lämnade, tyckte sig höra ett döende:

Gåinfdit! Gåinfdit!"121

Den unge grefven — hans namn var Gregor — tog med stor vänlighet mot dalkullorna och anvisade dem rum, hvarjämte riklig förplägning till dem inbars af betjäningen. Grefvens föräldrar voro döda, och var nu sonen herre öfver det stora godset med dess hundratals underhafvande. Det hade under dagen, som vi antydt, pågått jakt i grefvens vidsträckta skogspark och efter en något kanske stormig supé samlades de högförnäma jaktkamraterna i en af slottets salar.

Hitin blefvo äfven kullorna vänligt ombedda att inträda och låta höra sitt hemlands sånger. Visst blefvo de förlägna, när de inträdde i den skimrande och ljusa festsalen, men snart ljöd sången om Siljanom frisk och klar, och kullornas debut belönades med icke så få rubel. Den vänlige grefven satt en god stund och så godt det sig göra lät samtalade med Glädjas Karin. Det syntes mycket väl, att han synnerligen intresserade sig för henne, och slutligen bad han, att hon och hennes kamrat skulle stanna sommaren öfver på hans gods och hjälpa till i hans stora trädgård. Varmt tryckte han vid det förslagets framställande Karins hand, och åter tyckte hon sig höra trasten: "Gå int' dit!" och Sollerö kyrka, där hon knäböjde vid Mats' sida, skymtade åter fram.

Det blef ingen hvila för kullorna denna natt. Om och om igen diskuterades grefvens förslag. Brita, som var mera passiv, ville nog vandra hemåt till gamla Dalom, medan ännu sommarens blommor funnos kvar i hembygdens dalar. Och Karin — ack, hon ville hemåt äfven hon, ty där timrade en trofast vän på deras gemensamma lilla stuga, men han hade varit så varm122

grefvens blick och bevekande hade äfven ban bedt "liljan" stanna bland de andra blomstren i hans trädgård, som den förnäme mannens ord föllo sig. Sollerön skimrade och Sollerön bleknade för Glädjas Karin, men när sommarsolen åter lyste på slottets tinnar, hade kullan beslutat sig för att stanna öfver sommaren, och då stannade äfven Brita. Man fick väl vandra hem till julens tid, tröstade sig Karin och trasten, ja, han sjöng

intet denna morgon.

* *

*

Från molnfri himmel blickade den matta höstsolen ned öfver limen, gifvande sjöns vågor ett blek-hvitt skimmer. Långt borta i fjärran syntes ett och annat segel sväfva fram mot den skogiga stranden, där rökpelare här och hvar stego upp öfver trädens toppar. De bleka löflunderna aftecknade sig bjärt mot barrskogens friska grönska, och de af höstregnet uppsvällda bäckarna skyndade ned mot sjön.

På en klippa, mot hvilkens granitbröst Ilmens vågor med högt stänk bröto sig, återfinna vi denna höstdag kullorna. De hade valt sin plats så, att de hade utsikt bort till grefve Gregors slott, hvars torn höjde sig öfver lundens trän. De båda kullorna voro iförda sina färgrika daldräkter, och Brita hade vid utfärden till sjön medtagit sitt kära vallhorn för att här i öde bygd få spela några af hembygdens "låtar". Det gick ej så bra här som i Gesundabergets stilla frid. De vemodsfulla låtarna tycktes blifva ännu vekare, ju längre kullan blåste, och med en missmodig min lade hon snart hornet bredvid sig på hällen och123

såg på Glädjas Karin, utför hvilkens kind ett par stora tårar runnö ned.

— Hur är det nu, Karin? frågade Brita med deltagande. Ångrar du dig ändå till sist och följer med hem till Mats?

I stället för att svara föll Karin i Britas famn och stannade länge där. Det tycktes vara så godt att få gråta ut så. Slutligen lyfte hon upp hufvudet, torkade bort tåren och såg liksom bedjande på Brita, i det hon sade:

— Dä' är så oroligt här inne i bröstet, som det är oroligt där ute på sjön. Men, ser du, Brita, jag kan inte följa med dig till Solln. Jag har lofvat grefven att stanna.

Det djupaste allvar, ja, sorg lade sig öfver Britas ärliga anlete vid dessa ord. Det låg förebråelse och det låg smärta i den blick, hvarmed hon nu med ett forskande uttryck betraktade sin kamrat. Hon fattade ifrigt Karins hand och sade :

— Hva' ska' jag då hälsa till Mats? Du minns, hur han skref i vintras, att han längtade efter sin lilja, som dröjt borta längre än ämnadt var. Du skref ju så godt till honom i våras. Han har, som du såg, börjat timra på er stuga. Och va' ska' din far och mor säga, om du stannar i främmande land, när jag vandrar hem till Siljan?

Glädjas Karins svar lät vänta på sig. Hennes blick vandrade långt hän öfver Umens sjö. Men så stannade blicken på slottstinnarna, som höjde sig bortom skogen, och blicken tycktes då med ens så124

varm och eldig. Hon lösgjorde sin hand ur Britas, och rösten var ej mera vek, när hon sade :

— Hälsa dem där hemma du, att jag har det godt och kommer nog hem till Solln jag mä'. Blir det inte bra så, du?

Det låg någonting onaturligt i den glädtiga ton, hvarmed Karin nu talte, och Britas ansikte blef om möjligt ännu mera sorgbundet. Brita började åter, liksom för att bortjaga något svårt, blåsa på sitt vallhorn, men tonerna dogo i vågsvallets döfva brus.

— Du gömmer på något för mig, Karin, återtog Brita, i det hon fäste vallhornet vid sitt midjeband. — Jag såg, hur glittrande glad du blef, då grefven stundom kallade dig sin ros. Har du glömt Mats, Karin? "Dopelden" brann ju för dig och honom samtidigt.

Brita fästade vid dessa frågor en innerlig och öm blick på sin vän, men Karin svarade intet. Det veka, vackra uttrycket, som hennes ansikte bar, när vallhornslåten tonade, var nu borta. Sollerön med dess hvita kyrka, som vid hemlandstonen trädt fram så tydligt, hade åter försvunnit för själens öga, och Mats, den trofasta barndomsvännen, som ock för en stund i sin hvita, grofva röck, skymtat fram, var åter glömd.

Det låg vemod, det låg ett långt farväl i vågens brus, tyckte Brita.

— Glöm ej hvad du såg vid Malins kyrka, sade Brita slutligen, när de stego upp från Ilmens klippa och vandrade hän på den slingrande stig, som utmed sjön ledde fram mot Gregors slott.

Det hade för de båda kullorna varit en härlig och minnesrik sommar, och den ryske grefven, som allt mera fäst sig vid Karin hade på allt sätt sökt visa125

främlingarna vänlighet, och på hans präktiga segeljakt och i hans sällskap hade de fått företaga mången färd på den vidsträckta sjön. Nu var sommaren förbi, nu vissnade den "svarta jordens" blommor, och på de vida fälten inbärgades skörden. Dagen efter besöket vid limen vandrade Brita med sin skinnbög på ryggen ensam mot hembygdens berg. Det kändes bittert för henne att Karin ej var med, och hon mindes nu med sorg, huru hon hos Karin väckt lusten att se främmande land. Nu kunde Brita endast bedja en tyst bön för henne, som lyssnat till grefvens bön och "stannat

bland andra trädgårdens rosor",

* *

*

Det var afton. Oktoberkvällens kalla dimma lade sig allt tätare öfver den stora slätt, som utbredde sig bortom parken, i hvilken Gregors slott låg. Från de fattiga muschikernas torftäckta hyddor lyste matta ljus. Men ned från mörkblå pall blickade himlens stjärnor lika blidt öfver slott och kojor, medan i norr röda norrsken sände sina flammor upp på det mörkblå fästet, där Karlavagnen tycktes köra fram i ett haf af lågor.

Fram mot slottet, som denna kväll var mer än vanligt upplyst, vandrade i stilla frid Glädjas Karin. Hon hade vid sin sida, den unga, vackra grefven, hvilken nu bjöd kullan sin arm. De glada jaktkamraterna väntades till kvällens

fest, och det var under väntan på dem grefven och Karin företogo kvällens promenad. Glädjas Karin var iförd sin måleriska dräkt, och ryska slättens kalla höstvind hade prydt flickans fagra anlete med friska rosor.126

Grefven stannade och betraktade i stjärnljuset sin vackra följeslagarinna.

— Sjung en liten visa från ditt land, bacl Gregor.

Kullan funderade en stund, men när så vandringen vid grefvens arm fortsattes, sjöng Karin sin hembygds lilla sång om näcken.

Den sången talte om, huru näcken djupt nere i Siljans kyliga sal sörjer sin förlorade himmel, där våren alltid grönskade och där solen aldrig gick ned. Försonad en gång skall han dock få byta ut Siljans djupa sal och flytta tillbaka till de ljusa landen, mot hvilka hans öga var riktadt, när han i natten slog på sin harpa de vemodsfulla slagen.

Varmt tackade grefven för dalasången och fortsatte :

—• Nu skall min flicka från norden, när hon i kväll sjunger för oss, vara klädd i den nya, hvita dräkten, som jag köpt på marknaden i Novgorod. Man kallade dig ju liljan på den där ön, som jag aldrig minns namnet på. Nu vill jag se dig klädd i liljans hvita, rena färg.

Glädjas Karin kände ett stygn därinne i det unga hjärtat, när hon hörde sin hembygds ö antydas, och att hon nu skulle bortlägga sin daldräkt. Hon tyckte sig med ens komma så långt, så långt bort. Hon koui sig ej för med att svara, ehuru hon så mycket tillägnat sig språket, att hon hjälpligt nog kunde komma ut me-i ett samtal.

Grefven stannade åter och lutade sig ned till kullan, i det han sade :

— Du vill ju uppträda för mina gäster i liljans färg, Karin? Dina vallhornslåtar vill vj ^äl cck låta127

höra? Furst Vladimir kommer med i afton, och jag ville så gärna bereda honom den öfverraskningen att se och höra min rara svenska flicka. Han har rest i ert Dalarna och glömmer aldrig det landet, säger han. Alldeles särskildt kommer han ihåg den vackra sjön Siljan och dess kyrkbåtar, hvilka han brukar förlikna vid flytande blombuketter. Gör du mig till viljes, liten Karin?

Grefven slog sin arm kring Karin och bidade svaret.

— Ja, hviskade kullan, och där låg i hennes ord något varmt och hängifvet. Han var skön och god den ryske grefven, och han hade i de mest valda ordalag talat om Karins fägring. Han hade äfven talat om, hurusom han, ägaren till så stora rikedomar, kände sig ensam, olyckligt ensam i världen och längtade efter någon att älska. Det ordet hade mäktigt gripit den känslosamma kullan. Och häruti ligger väl det stora gemensamma hos torparflickan och furstinnan, att de i uppoffrande kärlek vilja möta, där kärlek och tillgifvenhet önskas af någon, som tyckes lida.

Den rikliga supén var slut. I pärlande vin hade man, kanske i flera omgångar, druckit det heliga fäderneslandets skål, och man hade ej heller glömt "Lille far", som ryssen brukar kalla sin mäktiga tsar. Det var glam och stoj i den ståtliga matsalen, där kristallkronorna sände ned sitt rika ljus öfver dessa förnäma herrar, som rundt om på sina gods hade så mycken och så stor nöd att skåda, om de härom tagit kännedom. Lifegenskapen hvilade under denna tid ännu tryckande tung öfver det stora tsarriket. Dessa arma ryska bönder hade ingen egen åker, ingen egen hydda,128

utan de voro ett bohag endast i de stora godsägarnes händer, och var det någon som kände en fläkt af människovärdet hos sig och sparkade mot, så kom den fruktansvärda knutpiskan fram. Det gick en omätlig suck äfven på denna tid öfver Rysslands slätter, men det stannade merendels med en suck. Härpå tänkte emellertid icke det glada sällskap, som samlats i Gregors slott.

Allt efter som vinet strömmade, blefvo blickarna eldigare och "vodkan" — det ryska brännvinet — gjorde ock sitt till, att stämningen blef uppsluppen och ytterst glad. "Vodkan" begagnades under denna tid allmänt äfven af förnäma ryssar. Den ryska råheten, som ju är beryktad, gaf sig dock ej här tillkänna på värre sätt än så, ätt man i

själfva matsalen tog kragtag med hvarandra och profvade hvarandras styrka. Och det var ju vackert så.

När den grannt klädda betjäningen dukat af maten, fingo de gnistrande vinkarafferna och andra dryckesvarorna stanna kvar, och slottsherren, nobel ocb behärskad som alltid, äskade ljud. Han höjde det stora champagneglaset och talte:

— Det gifves ännu, mina ärade gäster, en skål att dricka. Det finnes en, om hvilken skalden säger: "Med lätta händer hon hvart smärtans sår förbinder och målar mången ros på lifvets bleka kinder? Det är kvinnan. Mäktigt griper hon i världshändelserna, och mäktigt är hennes inflytande i det tysta, stilla. Det ryska riket har kvinnan att tacka för så mycket. Huru vörda vi ej vår stora Katarina sekunda?!! En gång träffade vår stora tsar, "Peter Primo", en älsklig svensk flicka, som sedan blef hans och vårt lands räd-129

dande ängel. Från detta Sverige, från nabolandet i väster, har ock jag något vardt att föreställa för eder, och särskildt, då den svenska flickan är från Dalarna, som furst Vladimir berömdt, så torde min lilla uppmärksamhet blifva af honom förstådd. Det torde glädja honom att höra kullans sång.

— Och nu mina herrar, kvinnans skål!

När den skålen som bäst tömdes, gick grefve Gregor bort och återkom snart med Glädjas Karin. Det blef alldeles tyst i salen, när grefven, ledande Karin, kom in, och så följde på tystnaden ett utrop, som vår Sol-leröflicka djupt rodnande, ock förstod.

Ja, Glädjas Karin var verkligen i denna, stund skön, men det är ej troligt, att Skeri Mats i första

9130

ögonblicket skulle hafva igenkänt sin kulla. Den snöhvita sidendräkten, sammanhållen med ett bredt bälte i de svenska färgerna, klädde Karin mycket väl, och öfver det vackra, ljusa håret, som nu fritt föll ned öfver blottade skuldror, strålade ett diadem i kapp med flickans ögon, blå som vägkantens veronica. Själfve furst Vladimir skyndade fram och räckte Karin det pärlande champagneglaset, drack henne till och talte något om hennes hembygd, hvilken han besökt och beundrat. Med förtjusning talte fursten om kyrk-båtarna, hvilka han en sabbatsmorgon sett anlända till Borkdalen i Leksand, och i det Vladimir smekande lade sin hand på Karins hufvud, sade han :

— Det var många sådana rosor med på de båtarna . Det var klang, det var lif i Karins sång denna kväll, och ehuru ingen mer än Gregor kunde uppfatta något af Dalarnas enkla folkvisa, lyssnade dock gästerna med uppmärksamhet. "Hjärtats nyckel heter sång", och den vackra sångerskan blef allas älskling, och Gregors hjärta blef helt intaget. Egendomliga föreföllo Karins vallhornslåtar i kristallkronornas ljus, och visst låg där icke så litet vemod i dem. Det föreföll Karin rent af en stund, som om "låten", hennes mors älsklingslåt, klagat öfver någonting. Och när så kullan föredrog prosten Valenius' täcka och på denna tid mycket sjungna "Sommarvisa i Dalom", stod en tår, klar som diademets pärlor, i hennes öga. "Där hafver vår sol formerat en ö, Som Siljan så kärligt omfamnar. Där tusende fiskar lämna sitt frö I gräsrika vikar och hamnar. Gud glädje och styrke de män, som där bo, Vid älfvom, på berg och i dalom !"131

Så tonade sången i främmande land, sången om hemlandets ö. Och där vaknade för ett svinnande ögonblick varma, veka känslor hos dalkullan. Barndomens dal med dess fattigdom men rena glädje glimmade fram för Karin, och hon hörde än en gång gransuset kring sin moders hus. Hon satte sig ned och lade handen öfver ögonen för att riktigt ostördt kunna se Gesundaberget och Siljans sjö. Det var en besökeisens stund för Karin, och nu tyckte hon ock, att "vännen den bäste" från altartaflan där hemma såg på henne med outsäglig kärlek och sorg. Det var ett stort ögonblick i hennes lif, ett ögonblick, som i sitt sköte bar hela hennes lifs ve och väl.

Men så kom Gregor, kom ömt fram till Karin, och när han borttog flickans hand från hennes ansikte och såg tårarnas dagg i hennes ögon, kysste han dem åter samman, och så räckte han flickan det skummande glaset och bad att få skåla med sin "nordiska flicka", som han sade.

Det var natt. liniens vågor gingo trötta mot stranden, i hvilkens höga vass lommen med sin maka sökt hamn. De

små ljusen i muschikernas hyddor kring sjön voro släckta, och därinne sof man bort en stund af det torftiga, fattiga lifvet, och därinne i fattigmannens bo drömdes nu kanske rosigare dröm än i Vinter-palatset.

Från Gregors slott hade nu de flesta gästerna på skilda vägar rest hem och de, som bjudits kvar, sofvo godt efter vodka, vin och sång.

Vid det höga fönster, som vette ut åt limen, stodo i den nattliga stunden grefve Gregor och Glädjas Karin. Rummet, försedt med alkov och prydt med konst-132

verk och jaktens emblem, upplystes blott af ett enda stort vaxljus, och därför syntes för de båda mellan fönstrets gardiner himlens klara stjärnor, hvilka, långt, långt hän från jorden, sände henne, den skuldbelastade, sin fridshälsning.

Grefven, som höll sin arm kring Karin, tryckte på hennes läppar en lång och varm kyss, i det han sade :

— Tack för denna afton, min kulla.

Karin sade intet, men hon lutade så trött och så nöjdt sitt hufvud till grefvens bröst, och så stannade hon där och såg bort till det främmande landets sjö, där ock i denna stund från djupet stjärnor tindrade. "Solleröns lilja" var så långt borta.

Med döfva toner slog tornets klocka den nattliga timmen. Karin ryckte till och såg med en nästan skrämd blick upp ,till grefven. Denne, som märkte kullans plötsliga oro, tryckte henne varmt i sin famn och kysste bort ordet, det sista, som hon kanske velat säga. Hon lutade sig åter hängifvet till Gregors bröst.

Ömt och artigt löste han diademet från Karins lockar och öppnade det glänsande spänne, som sammanhöll hennes blågula bälte. Ljuset släcktes, men där-

uppe på fästet vände sig stjärnorna sörjande bort. * *

*

Fem år hade flyktat. Kring Dalarnas solröksomhöljda berg vandrade sommarens vind, och Siljans klara vågor sjöngo som förr sin sång. Uppe i den tysta Dalaskogen vandrade kullan fram med sin hjord, och vallhornsklang och björnlurar befolkade, om vi så få säga, skogsensamheten. Osedd och glömd doftade linnean i133

de stora furuskogarna, och på dalkarlens lilla täppa vajade kornet för ljumma vindar.

Sollerö kyrkas klockor ropade åter ut öfver grönklädd ö sitt "Kom!" och lyssnade man noga, hörde man såväl "treklangen" från Mora som ock dämpade klockljud från "den bedjande bruden", Rättviks kyrka. På vägar och stigar skyndade Sollerö-folket fram mot kyrkan. Det låg frid och heldags-stämning öfver naturen och människorna, och ängarnas klockor, förda af vindfläkten, ringde äfven de. Kyrkvandrarna voro i dag många, ty dagen var strålande vacker, och i dag skulle barnen "stå på gången".

Ensam på vägen, som från Gesunda ledde fram till kyrkan, gick Skeri Mats. Han styrde sina steg upp till en nytimrad stuga, hvilken, ehuru den ej var fullt färdig, inbjudande såg ned från björkliden. När Mats kom dit upp, satte han sig ned på jordbänken, hvilken redan bar ymnigt gräs och äfven en och annan blomma.

Med en suck bröt Mats slutligen en af de små blommorna, en veronica, hvilken i Dalarna kallas "Trohet i döden". Han såg frånvarande, såg sorgset in i blommans vackra blå ögon. Hans blick skådade dock i denna stund synbarligen något mera än en liten blomma. Skeri Mats såg sin trolofvades klara, blåa-ögon, hvilka en gång med trofast kärlek riktades mot honom, när de talte om den gemensamma hyddan, som skulle timras på "morfars lindor". Och huru han åter och åter i minnets och kärlekens ljus såg sin Karin, fuktades hans ögon, och liten veronica skymdes.134

"Intet är som längtanstidei Väntansår, trolofningstider. Ingen vår ett skimmer spridei Som en hemlig hjärtans kär. Sällan mötas, skiljas snarligt, Drömma om allt ljuft och farligt Lifvet i sitt sköte bär. Gyllne frukt må andra skaka — Jag vill dröja och försaka. I min lustgård vill jag vaka, Medan träden knoppas där."

Ja, så hade äfven Skeri Mats länge gått och tänkt. Så tänkte han första sommaren, när Karin rest, och så tänkte han äfven första vintern. Han intalade sig det fasta hoppet, att Karin skulle komma åter till sin fäderneö och sin trolofvade, och han intalade sig i synnerhet det hoppet, att hon skulle därute i den stora, vidt främmande världen behålla hjärtats oskuld och frid. Hon var ju hans brud. Icke kunde hon förglömma det.

Så skonsamt som möjligt hade Björk-Brita skildrat Karins förhållanden, och hvad hon fruktade i afseende på sin vackra reskamrat, hade hon framställt så, att Mats hoppades det allra bästa. Postförbindelserna dit in i tsarens jätterike voro ganska bristfälliga, och Mats tillskref detta, att numera inga bref från Karin anlände. Hoppets stjärna lyste ännu genom molnet.

Men drifvan smalt igen, det blef sommar och det blef vinter. Siljan "lade sig" under åsklikt dån till ro i vinterdagen, och dess vågor gingo åter lösta135

mot grönklädda stränder, Solleröns stenrika åker såddes och skördades — men intet hördes af från Karin. Och nu sörjdes hon af föräldrarna och af Mats som död, kanske död i dubbel bemärkelse. Man nämnde "liljans" namn med en suck.

Mats såg åter med klarnad blick på liten veronica och sökte förgäfves skilja blombladen från hvarandra. De gjorde alla sällskap.

— Trohet in i döden, hviskade Mats.

Han sade intet med det låg smärta i blicken. Karin hade varit honom så kär. Mats fortsatte vandringen till kyrkan, där församlingen på gamla, drillande toner sjöng Hans lof, som skrudat jorden så fager. Församlingen sjöng:

"Jag ser hans spår, hvarhälst en kraft sig röjer, En blomma doftar och ett ax sig böjer; Uti den suck jag drar, den luft jag andas Hans kärlek blandas.

Jag hör hans röst, där sommarvinden susar, Där lunden sjunger och där floden brusar; Jag hör den djupast i mitt hjärta tala Och mig hugsvala.

Ack, när så mycket skönt i hvarje åder Af skapelsen och lifvet sig förråder, Hur skön då måste själfva källan vara, Den evigt klara!"

Och nu taltes efter predikans slut åter till de unga om farorna i världen, huru mången där ute lider skeppsbrott, och hur himmelska rosor ofta vissna bort i kylig värld. Och så hördes åter från en rosig ked vid alta-136

ret heliga löften och klara barnaröster sjunga om "vännen den bäste". Mats såg sig själf där framme vid altarringen, och han såg, huru Karin knäböjde vid hans sida. Hon var så ren och vacker, och ögats tår fuktade den rosiga kinden. Och nu! Hur var henne nu, tänkte, och frågade Mats. Tänkte hon någon gång därute på hembygdens kyrka? Tyckte hon sig någon gång därute i främlingaland höra tempelsången från sitt eget folk ljuda? Eller sof hon, en bruten lilja, därute i Rysslands jord, glömd af alla, sedan hon glömt sig själf? Så trängde sig frågorna in på honom, men ingen svarade.

När Mats kom hem från kyrkan och trädde in i den för tillfället folktomma stugan, hvilkens golf, enligt dalased, var strödt med doftande asplöf, såg han på det hvitskurade fällbordet ett till honom adresseradt bref. På den tidens krångliga och sena postvägar hade det slutligen kommit fram till Sollerön, medföljande den därstädes bosatte kompanichefens post. Förgäfves sökte Mats läsa det namn, som poststämpeln bar, och utanskriften var anbragt med "herrstil". Mats bröt konvolutet.

"Från Karin!" ropade ynglingen så högt, att gamla farmor, som på stugans trappa satt och läste sin psalmbok, tittade in genom dörren och frågade, hvad det stod på. Mats läste, och allt eftersom han läste, blef hans anlete allt mera sorgset.

Glädjas Karin omtalade, att hon ankommit till ett fiskeläger bland Östergötlands skär. Det led nu till aftonen'med henne, skref hon, och hon skulle aldrig mera återse Solln, men hon bad så bevekande, att Mats ville förlåta sin sörjande Karin. Så gärna hade hon137

velat i detta lifvet återse den vän, som nu åter var henne så kär, men hon kunde ej bära detta, då vägen var lång. Hon trodde, att Magdalenas milda vän, som

en gång tog sig an de vilsna, skulle låta henne och Mats få träffas i ett bättre land. Och så stod där som underskrift i brefvet: "Från Glädjas Karin, som gråter".138

Mats gick, sedan han läst brefvet, ut till Gesunda-bergets fridfulla skog. "Han ville vara ensam med Karin", hade han sagt till gamla, blida farmor, som ock fått del af brefvet. Omsusad af furorna läste Mats åter sin kullas bref, och det var ynglingen omöjligt att förstå, hur det nu kunde kännas bättre i bröstet än förut. Hon skulle ju dö, hans ungdoms brud. Och dock låg i skogssuset något mer än, farväl i dag. Skogen sjöng åter om kärlek, som han förr en gång gjort. Hans sorg var ej mera bitter; det hade fallit balsam på den försmåddes sår. Och när den gamle prosten, deras skriftefader, fick del af Karins bref, strök han från sitt öga bort en tår, i det han sade :

— Karin kom ändå hem till sist.

Det ordet kunde Mats ej riktigt förstå, men han tyckte, att det lät så godt. Mats' beslut var emellertid genast fattadt. Det kunde väl hända, att han blott fick se Karins grafkulle, och vägen var ju så lång, sade hans gamla far, men Mats lät ej detta hindra. Hans hjärta sade honom, att han skulle skynda till ett annat hjärta, ett felande, krossadt hjärta, som åter var hans, som längtade efter honom och som snart skulle brista i döden.

Vår tids kommunikationer hade man på denna tid, som vi förut nämnt, ingen aning om. Med den stora skinnbögen på ryggen började Mats sin fotvandring. När han så gick genom skogen förbi Lima bruk, erinrade han sig sitt farväl till Karin, och så lifligt rann det honom i minnet, att den nattliga synen vid "Malins kyrka" då varit på tal. Nu hade sorg och död kommit, och dock fylldes hans bröst af en tanke, som rent af kom Dalaskogen, han vandrade igenom, att ljusna:139

han skulle kanske hinna fram och än en gång få säga Karin, att han så hjärtligt höll af henne. Han skulle kanske hinna fram och än en gång få se in i de vackra ögonen, innan de slötos i döden. Styrkt af detta hopp vandrade Mats framåt. Mil lades till mil, solen gick upp och solen dalade.

Glädjas Karin skulle dö.

* *

*

Mättad af hafstång, frisk och sval vandrade vinden från Östersjön in till det lilla fiskeläget vid öster-götlands kust. Därute kämpade det oroliga hafvet med trotsiga klippor, och stridsgnyet från dessa två starka motståndare hördes in i fiskelägets hyddor på bergsluttningen. Somliga af dessa hem voro prydda och vanligen målade i bjärta färger, gifvande omväxling åt den nakna klippbygdens enformighet. Genom de lågt sittande fönstren syntes litet hvarstädes blommor. Det var så litet af dem därute, att man med förkärlek tycktes uppamma någon krukväxt inne. På det vida, mörkblå hafvet såg man från fiskläget hvita segel, likt svanar, simma fram mot skilda mål, och kom höstnatten, blänkte fyren likt en klar stjärna därute i hafvet.

Vi göra ett besök i en bjärt målad stuga, hvilken liksom gömt sig bakom ett af de nakna, kolossala stenblocken. På den lilla, gröna fläcken vid ena gafveln var en odlad bit, och där hade blommande syrener och rosor växt upp. Hyddans ena fönster var åt hafvet till öppnadt, och den friska hafsbrisen, som äfven letade sig väg hit, gaf luften därinne behaglig svalka, hvilken140

tycktes väl bekomma den sjuka, som härinne på den hvita kudden hvilade sitt ljuslockiga hufvud. Pen sjuka var en ännu ung kvinna, hvilkens en gång synbarligen sköna anlete nu var nästan lika hvitt som det örn-gåttsvar, mot hvilket det hvilade. Med ett obeskrifligt längtande uttryck voro hennes ögon riktade hän inot den blåa himlen, som syntes genom fönstret, och blicken tycktes följa, ifrigt följa de lätta strömol-nen, som i skiftande skepnader drogo förbi där uppe.

Den genomskinliga handen höll en hoplagd, i pergament bunden psalmbok, på hvars perm i silfver-pränt stod:

"Med Gud och dig trolofvar jag mig", och på den andra sidan: "Gud signe dig, min vän, som denna bok mig gaf. Jag skall ock läsa den, till dess jag läggs i graf". Om vi hade öppnat boken, skulle vi på permens innersida i s. k. "täljknifstil" hafva fått läsa namnet: "Glädjas Karin Olsdotter".

Ack, det var "Solleröns lilja", som här ännu långt borta från hembygden, bidade flyttningsstunden, och som nu, efter att hafva läst en psalm i Mats' brudegåfva, lät blicken följa molnen, de fria, de högt sväfvande molnen.

Hon hade, den fattiga kullan, mäktigt tilltalad af den ståtlige ryske grefvens kärlek och bländad af den glans, som hon väl hoppades skulle fortfara, gifvit honom hela sitt ungdomliga hjärta och sitt unga lif. Visst kom det ibland en naggande oro, visst skymtade Sollerö kyrka så allvarlig fram, och Skeri Mats i den grofva Sollerörocken störde väl ock stundom Karins glädje. Hon hade ju illa hndlat mot ungdomsvännen. Väl grep henne stundom hemlängtan, och ibland satt hon vid limen i kvällen, insvept141

i sin dyrbara zobelkappa, och hon sökte då i vågbruset än en gång få höra Björk-Britas vallhornslåt. Väl längtade hon i bättre stunder tillbaka till sig själf, men så tystnade i festlig sal de manande ljuden, och så glömdes "dopelden" och natten vid "Malins kyrka".

Gregor var idel vänlighet, och till sin stora glädje hade Karin fått med grefven göra sällskap till ryssarnes heliga stad, Moskva, och här hade Karin under några månaders vistelse fått skåda så mycket och stort och sevärdt. Och så föddes liten mörklockig, blåögd Olga, och detta föreningsband mellan henne och grefven höll henne ännu fastare kvar i hoppet att blifva grefvens maka. Och så lades år till år. limen bröt sina isbojor, och den somnade åter i Bysslands bistra vinter.

Men idyllen skulle en dag sluta. Till grefvens slott kom på besök en rik polsk grefvinna, och hon medförde sin dotter Vanja. Inför glansen af den sistnämndas skönhet förbleknade dalkullans fägring, och med djup smärta såg hon, hurusom grefven efter hvarje nytt besök af den polska familjen blef allt mera kall för sin nordiska flicka. Och så kom — det var i rosig, knoppande vår — grefvens ståtliga bröllop med Vanja, hans polska brud. Karin hade före denna fest med sitt barn fått sin boning anvisad på ett af grefvens gods, och här framlefde hon sista året. Där ute på slätten tändes och släcktes ljusen i muschikernas boning; därute föllo drifvorna djupa och smälte åter för vårsol, och dagar kommo och dagar gingo, men allt hvitare blef Gregors förskjutna ros.

Det var en på samma gång vemodig och ljus stund, när grefven stundom under besök på godset kom in142

till Karin och smekte sitt barn, den blåögda lilla, men så blefvo mor och barn åter ensamma och sorgens och ångerns klo grep åter djupt in i Karins hjärta. Hennes bröst tärdes af den gömda sorgen, och när så grefvens läkare vid ett besök sade henne, att hon ej hade långt kvar af lifvet, vaknade hos henne den djupaste hemlängtan och den innerligaste önskan att få återse "sin trolofvade" och få bedja honom om tillgift och så gömmas i hembygdens jord.

Lilla Olga lämnades i sin faders vård, och grefven ordnade om så att Karin en dag, försedd med många gåfvor, fick på ett svenskt fartyg, som ankrade vid Liflands kust, följa med till Sverige. Allt gjordes för den sjuka kullans vård, men en svår storm på hafvet bröt ytterligare ned den förut så svaga kroppshyddan, och när hon enligt egen begäran fördes i land vid det fiskeläge, vi nämnt, kände hon, att hembygden aldrig af henne skulle upphinnas. Hon var dock tacksam däröfver, att hon undan det stormiga hafvet hade kommit fram till gamla, kära Sverige.

Länge tvekade Karin, om hon skulle skrifva till Mats eller ej. Var det icke bäst att gömmas och glömmas? Men så följde hon det längtande hjärtats mäktiga maning.

En svår hostattack afbröt nu plötsligt den sjukas ro, och blicken släppte strömolnen där uppe. Den vänliga fiskarhustrun skyndade in och lade ömt sin arm kring den lidande kullan. Det blef en hård strid för det tärda bröstet, och när den plågsamma hostan var öfver, hviskade Karin:

— Jag får aldrig se Mats mera.

Fiskarhustrun, som fått del af Karins bref, torkade143

den sjukas panna och sade med hoppingifvande ton:

— Dä' får du, stackars barn. Han är nog på väg till sin kulla. Du kan ej flytta, förrän Mats kommer.

Vid dessa ord drog ett matt glädjeskimmer öfver Karins bleka anlete och hon knäppte, stilla och nöjd, de hvita händerna samman. Och så seglade åter strö-molnen dag efter dag fram på högblå himmel, och hafvets brus söfde stundom dödens brud till ro och hvila.

Det var afton. Öfver det hvita hafvet göt solen sitt purpurskimmer, och in till Karin nådde sången, den mäktiga sången från hafvet. Fiskarhustrun hade bland klipporna hittat några blommor, hvilka hon ställt bredvid den sjuka, och hon hade, då kullan ej mera orkade det, läst ur Mats' brudegåfva om staden, den fjärr-belägna, om "dess stora hvita flock", dess psalmvin-gande, oräknade skaror. Flyttningsstunden var nog ej långt borta för Karin nu.

Dödsängeln sväfvade där inne i fiskarstugan, men han tycktes dröja, innan han fläktade med sin svalka till den lidande flickan, som så väl behöfde hvila. I den slocknande blicken lästes mycken trötthet, men i blicken lästes ock längtan, outsäglig längtan. Det var bestämdt något, som gjorde, att själens vinge, ehuru kroppshyddan var så svag, hade ytterst svårt att lyfta sig till flykt, huru än undren bortom tid och graf vinkade.

Då trädde Skeri Mats in genom dörren. Det låg så mycket i det enda ordet: "Mats!" som Karin, utsträckande sina armar mot den inträdande, nu utropade. Det låg sorg, det låg kärlek och glädje, och det144

låg en darrande bön i ordet. Några ögonblick stod Mats med sin bög kvar vid dörren. Det var, som om Mats, inna han hälsade, måste hafva litet tid på sig för att skiljas från minnet af henne, den väna ros, som han för fem år sedan sade farväl till i Limåsskogen. Tårar fyllde Mats' ögon, när han såg hjärtevännens anlete, där dödens skugga redan började skymtas. Alla smärtans stunder, som långsamt skridit i Solleröskogen, voro nu med ens af Mats förgätna. Ömt och stilla böjde han sina knän vid Karins säng och slöt hennes hufvud så trofast och innerligt intill sig.

— Förlåt mig, Mats. Jag har lidit mera än jag fröjdats, och tack, att du ville återse Glädjas Karin! Hon är nu din, när hon ska' flytta, hviskade kullan.

Ehuru Karin nu var mycket svag, kunde hon dock i nattens timma, under det bruset från hafvet fördes dit in, omtala sina öden. Hon dolde intet för den återfunna vännen, och han förlät sin Karin, att hon brutit sitt trohetslöfte och afslitit det skära bandet dem emellan. Det är så kärlekens art. Den lider allt, och den förlåter allt. Där kom ock i nattens timma på tal, hvad Karin såg vid Malins kyrka, lappkvinnans spådom och "dopelden", som en gång i vinternatt blossat för dem båda. Det var Karin, som nu påminde om detta.

Mats satt härvid tyst en god stund och såg på den hvita hand, som han lagt mellan sina händer, liksom han velat med sin värme jaga bort dödens kyla från sin vän. Synbarligen tänkte Mats på dessa dalafolkets föreställningar, som den döende kullan antydt.

— Jag tycker mera om "dopelden" än om din145

nattliga syn vid midsommarvaka' sade Mats och lade bort en fuktig lock från Karins hvita panna. Jag tycker, att jag fick dig till sist, jag.

Då bröt vid det ordet en tår, den sista, ur Karins ögon. Hennes anlete lystes upp af sol och glädje därinne i hjärtat.

— Tack Mats, hviskade hon. Nu är mig ej svårt att flytta, då du säger så godt.

På Karins begäran läste Mats ur brudepsalmboken och i det lästa talades om, att ett återseende och ett igenkännande finnes för jordebarnen, när de gått öfver kylig dödsflod och bärgats dit, där ingen natt och ingen gråt mer skall varda. Där skulle äfven Karin och Mats

10146

— det var deras fasta tro — vandra tillsammans i eviga vårars land och med hvarandra tala om det lif, som likt en dröm försvann. Där skulle ingen villa och synd mera skilja dem från hvarandra.

När solens första stråle lyste in i fiskarhyddan och liten sångare ute i syrenerna sjöng sin morgonhymn, slocknade Ivarins en gång så vackra blick, de klara speglarna brusto sönder, och handen, den hvita, kära handen, som Mats höll i sin, kallnade och stannade kvar i hans. "Solleröns lilja" var död.

Någon dag härefter se vi Mats ute på den lilla kyrkogården, som lagts i lä för Östersjöns vindar. Den allvarstyngde, unge mannen planterade här på en nyss uppkastad grafkulle ett hvitmäladt träkors. Det korset hade Mats själf förfärdigat vid fiskeläget, och öfverst på det hvita fältet lästes:

"Här hvilar till uppståndelsens morgon Glädjas Karin Olsdotter.

Farväl, min vän!

Vi ses igen." Bur Lars' frieri.

Den breda Dalälfven skilde Berggården från Täppan. På det förra stället regerade Bur Lars och på det senare tronade Kling Halfvar. Men fastän Dalälfven rullade sina friska vågor emellan dem, så hade de likväl mycket besvär med hvarandra. De voro icke sams. I synnerhet var Bur Lars bitter, och när Halfvar öppnade sin mun på stämmorna och begärde ordet, så kom alltid hans nabo upp efteråt och förklarade, hurusom den föregående talaren uttryckte sig mycket "idiotiskt", som orden föllo. En gång, när de så på en kyrkostämma munhuggits, hade Bur Lars utanför kyrkan i flera vittnens närvaro kallat sin antagonist "individ", hvilket tillmäle ansågs som synnerligen groft. Då hade den nedskällde sökt få ut stämning, men länsmannen hade, eget nog, afrådt honom från att gå till tinget. Bur Lars, som var strängt konservativ, hade sin stuga grå, och därför målade Halfvar en vacker sommardag sin byggning röd. Då tyckte Lars, att grannens byggning stod och skrattade åt hans gård. Han besinnade ej, Bur Lars, att en rödstuga med hvita fönster, inbäddad i björkarna, alltid ser glad och leende ut. Regnade det vid Berggården, så tyckte ändå Bur Lars, att solen sken öfver Täppan. De två bönderna sågo snedt på hvarandra, ehuru deras hus lågo rätt mot hvarandra, vid den vackra Dalälfven.

Och så gick tiden.

De båda hemmansägarna voro lika däruti, att de bärgade sig. De voro ock lika däruti, att de, ehuru komna till medelåldern, gingo under vedernamnet: "tyttegubbar", d. v. s. de hade icke giftat sig. Men de voro också olika. Bur Lars höll på allt gammalt. Han var mycket vidskeplig, trodde på skogarnas mystiska väsen och hade synålar — "stål" — i kossornas halsband samt inne i hästens grimma ett huggormshufvud. Halfvar däremot visade tendenser att gå framåt ett stycke. Så t. ex. hade han vid tiden för den märkliga händelse, som snart skall skildras, lagt sig till med tidning, skägg på öfre läppen, galoscher, hvilka dock endast brukades, när det var mycket torrt på sommaren, och kaffepanna, i hvilken dock tills vidare kokades kaffe af bränd råg. På näcken trodde han absolut icke.

Så stodo sakerna, när helt plötsligt den förmögne Stolp Anders Matsson i Lindbyn blef sjuk. Med största oro följde "tyttegubbarna" sjukdomens förlopp, och så ändtligen kom det för dem glada budskapet, att Anders Matsson fridfullt afsomnat. Han lämnade efter sig en synnerligen vacker änka, tjugufem år gammal. Detta gaf anledning till mångahanda, redan under Anders Matssons sjukdom väckta tankar hos våra två hemmansägare, men ingen visste den andres funderingar. Men hän till den ringlande rökenhos Karin — så hette den unga änkan — blickade båda två, och såväl Bur Lars som Halfvar sörjde öfver, att sorgeåret var så långt. Inrättningen syntes dem horribelt dum. Så deltagande som möjligt hade båda talt vid Karin, och de hade nogsamt sport, att hon för sitt hjärta och för den betydliga egendomens skötsel trängtade efter en man, men god sed fordrade, att ingen brydde Karin i dylika saker, förrän Svea rikes lag och Stolp Anders fått ut sin rätt.

Men tiden går äfven för dem som vänta och längta, och första adventsöndagen, när julen stod för dörren, var sorgeåret slut.

På lördagens morgon såg den matta decembersolen, huru Halfvar i Täppan med energiska steg klef upp på vinden och tog ned helgdagskläderna, hvarvid han genom vindsfönstret med en synnerligen belåten min tittade bort öfver till sin kära Bur Lars. Decembersolen såg ock, huru Halfvar putsade och fejade, strök smält socker öfver håret och huru han skrufvade upp sina mustascher framför spegeln i mässingsdosan. Hans min blef härvid

lika belåten, som när han blickade öfver älfven, och så var då ändtligen kyrkrocken behörigen knäppt, snytnäsduken ett stycke uppdragen ur fickan, och så bar det af på giljarfärd. Men solstrålen, som låg bred och vacker öfver golfvet hos Bur Lars, såg ock, hurusom denne satt med skäggsaxen framför sin dosspegel. Äfven han var iförd kyrkrock och de oklanderligaste blå strumpor, vid hvilkas yttersida stora runda bollar från strumpebanden kokett föllo ned. Och äfven Bur Lars tittade öfver den isbelagda floden. Han blinkade härvid med ena ögat, och ett så högt: "Nu, du Halfvar, du, du", kom öfverhans mun, att gamla Margit skyndade in från "kåfven" och frågade hvad "husbond" ville. Denne tyckte sig se, huru grannen med den skrattande stugan skulle blifva lika grå som Berggården, när bröllopet i juletid skulle stånda. Lars, som stod och slog öfver sig så kalladt "loktevatten" och lade tre kyrknejlikor i munnen, bevärdigade emellertid icke den gamla trotjänarinnan med något svar. Hon gick därför ut igen och muttrade för sig själf: "Han tror bestämdt, att det är söndag i dag". Och så bar det af för Lars på giljarestråt.

Det var bistert kallt. Drifvorna knarrade, och inne i skogen, genom hvilken vägen ledde, sjöngo iförstämda toner några små entitor och talgoxar. Uppe i granliden, långt från vägen, höggo med friska slag några pojkar sin kastved. Då kom en liten ekorre springande öfver vägen, där Lars gick. Det lilla lättfotade kräket viftade kokett med svansen och stannade en stund på snöplogkanten och såg på vandraren. Vid denna syn reste sig håret på friarens hufvud, hans anlete blef lika hvitt som drifvorna, och jämrande stannade Lars. Han hade således kommit ut på en s. k. "förkastad dag", på en dag, då allt "går åt skogen", ty intet möte är så ödesdigert som ett möte med ekorren. Det hade då Lars hört, sedan han var en näfve hög. Han stod nu och kunde icke annat, som Luther på riksdagen i Worms sade. Men Lars fortsatte icke på samma sätt som den ädle, oförskräckte reformatorn. När ekorren hunnit upp i toppen af en fura och helt ogeneradt härifrån skrattade — eller hvad det skall kallas — då svängde Lars om på sina becksömsskor, gick tillbaka, och ett par stygga ord, som jag ej vill nämna, ekade hän bland tallarna.

Margit blef nu viss om, att husbonden var dagvill, men att någon, som han mött, fått honom in i tiden igen. Men när Lars trädde upp elghudsbyxorna på deras pinnar, så att de liksom stodo och sparkade upp mot taket, sade han som kung Valdemar: "I morgon är atter en dag".

Under tiden satt Halfvar i Karins bästa rum och den vackra, ungdomliga änkan bjöd på "Hoffmansdroppbränvin" ur en Karl Johansflaska. Halfvar hade nu ett par timmar språkat om kor, hästar, timmerafverkning, "nyplog" och mera sådant. Den småsak,för hvilken han dragit helgdagsskruden på, fick bli till sist.

Emellertid slog den stora moraklockan redan två, och Halfvar tyckte så precis, att den ropade: "Pass på! Pass på!" att han, liksom i förbigående, frågade:

— Skulle inte du, Karin, behöfva en, som skötte om vårplöjningen åt dig?

Frågan åtföljdes af, att Halfvar smekande for öfver Karins hand med sin stora, grofva och trälfyllda dito. I frågans tonfall låg ju ock något varmt och vänligt. Som en anständig kvinna ägnar och anstår, bad Karin att få tänka på saken, och det gjorde hon till klockan half tre. "Då neg hon och sa' ja", som det i visan heter. Måhända hade hon nog förut haft sina tankar på Kling Halfvar. Ögon tala samma språk i slott och koja, och det hade väl ej undgått den unga änkans blick, att Halfvar en dag skulle komma. Äfven hon insåg, att det var nödvändigt att lysning skedde nästa dag, om bröllopet skulle hållas i den signade juletiden.

När kvällsbrasorna tändes i stugorna, åkte mor Karin och Halfvar i den förstnämndes älghudsklädda släde till prosten, hvilken, fryntlig och glad, inskref de båda kontrahenterna i "giftasboken". Giftermålsaftal gå fort för sig på landsbygden ibland.

***

Det var mycket folk i kyrkan följande dag. Och när lysningarna till äktenskap skulle afkunnas, blef det som vanligt mycket tyst; uträkningarna slogo inoch de slogo fel. När så prosten kom till Kling Halfvar och Karin i Lindbyn, reste sig Bur Lars hastigt i sin bänk, som om han velat protestera, men så satte han sig ned igen. Här var intet att göra, platt intet. Men när han kom hem, gjorde han, hvad han kunde, han knöt den hårda dalkarlsnäfven

och hötte åt den nu storskrattande stugan på hinsidan älfven.

Och nu är intet mer att säga, än att Karin på annandag jul höll ett dundrande bröllop. Upp till brudens hem, där tvänne skyhöga granar vajade vid porten, åkte släde efter släde, och de klingande "norska skallren", som nu i juletiden prydde hästarnas selar, klingade så melodiskt i den klara nordiska vinterluften. Själfva prostefar, iförd vargskinnspäls, åkte upp till gården, och "mamsellerna" från prostgården sutto rödkindade och glada i hans släde.

I sin glädje hade Kling Halfvar äfven sändt en vänlig bjudning till Bur Lars. Ägaren af den röda stugan var icke "långafvig", och gärna önskade han, att grannen skulle komma med på glädjedagen i Lindbyn. Det är så med människohjärtat: det vidgas, när solen lyser på lefnadsstigen.

Det var därför med verklig ledsnad brudgummen fann, att Lars saknades vid det stora, dukade bordet, där gubbarne redan börjat lossa på "svångremmen".

— Är det ingen, som sett Bur Lars i dag? frågade Halfvar. Det blef en stunds tystnad kring bordet, men så genmälte en af de näpna, brokigt klädda brudpigorna:

— Han gick oppe i Tägtbergsskogen och sköt ekorrar. Katri.

Många år hafva nu flyktat, sedan jag en gång i sol och sommardag vandrade västerut från min hembygd Malung i akt och mening att någon tid vistas i Finnskogen. Vintrar hafva sedan dess snöat öfver berg och dal, somrar hafva skrudat mitt vackra sagoland, Dalarna; det har skiftat mellan ljusa och mörka dagar, men så lifligt minnes jag ännu min vandring genom "Tiomilaskogen", där Norges ädle kung Sverre en gång med sina hängifna Birkebenare drog fram. Mitt sinne var ungt och gladt, och fåglasången, jättefurornas höga koral, skogsbäckens melodiska brus, den glittrande sjöns vågsvall, allt, ja, allt hade mening, en högre mening då.

När solen dalade i väster och anden med höga rop kallade sina ungar till den skyddande insjövikens vass, kom jag fram till de första finntorpen, och hade jag då tillryggalagt en ganska lång väg, hvilken vid denna tid ej var mycket banad. Det var, ehuru mina ben voro starka och unga, skönt att få hvila ut, ty sommarsolen hade stundom på de stora "kölgarna", där furornas skugga ej fanns, varit gassande varm.155

Mycket hade jag läst Runebergs dikter, och härigenom hade förnämligast allt, som påminde om broderlandet Finland blifvit mig kärt, och när jag nu i kvällen satt hos den fattiga, men vänliga finnfamil-jen, vallfärdade min tanke till dessa besjungna nejder, där Finlands sista strid utkämpades. Jag tyckte mig se, huru solens violetta skimmer färgade såväl "Hat-telmalas höjder" som "Näsijärvis dunkla våg", och jag tyckte mig se, huru blommorna slöto sina kalkar samman på Lappos en gång blodbestänkta slätt. I torpet fanns en nittioårig gammal gumma, hvilken var fullt mäktig det här mer och mer bortdöende finska språket, och hon sjöng för mig med darrande röst en af sitt hemlands vemodiga sånger. Jag förstod ej något af sångens ord, men den var dock för mig vacker, och den förde tanken oemotståndligt hän till enslig furu-mo och dunkel skogssjö. Sist läste den gamla med knäppta händer sitt finska: "Fader vår".

Nästa dag förde mig åter ett godt stycke längre in i Finnskogen, ty jag hade nu fått höra så mycket om gamle Pikku-Matti, att jag längtade efter att se hans pörte, beläget vid en täck liten skogssjö. Pör-tenas tid var redan nu i allmänhet förbi, men Matti bebodde ännu ett sådant.

När jag sluttygen, vägledd af en hurtig pojke, kom fram till Pikku-Mattis' enkla pörte, satt den gamle mannen på den gräsbevuxna jordbänken utanför stugan, och ett par gråblå ärliga ögon sågo upp till mig från det ej så öfverdrifvet rena ansiktet. Gubbens hår hängde långt, rent af som på kvinnosätt, ned på den breda ryggtaflan, och den hand, han räckte mig, var ytterst hård och fylld af "arbetsträlar". Mattis156

ansikte var långlagdt, hyn brunbarkad, hakan märkbart utstående och försedd med s. k. "bockskägg". Hans vadmalsrock var grof, och han bar bastanta bockskinnsbyxor och dito skor med näfverbottnar, och var lädrets köttsida å skorna vänd utåt, hvadan de närmast liknade gammal, skroflig björkbark. Som förskinn begagnade gubben en kalfhud, hvilkens brokiga hårsida ock var vänd utåt och gaf sin bärare ett kostligt utseende. På hufvudet hade han en kalottlik-nande mössa. Från midjan hängde "trerumsslidan" och i den förvarades "jongen"

— matknif — täljknif och syl.

Litet tvekande gick den gamle före, när jag bad att få se in i pörtets inre. Därinne fanns det intet mellantak och ingen skorsten, utan röken sökte sig väg genom en i taket anbragt öppning, som kunde stängas med en lucka. Väggarna voro sotsvarta och nästan glaserade af röken från den stora stenugnen. T stället för fönster hade stugan ett par gluggar, försedda med skjutluckor. Det inre var mörkt och dystert. I en järnklyka — "lyskäring" — i muren sattes i vinterkvällen pörtblosset, och detta var stugans enda lyse, när drifsnön hopade sig kring stugan, när vargen lade upp tassarna på den frusna rutan och när slutligen en och annan stjärna genom det vida rökfånget blickade ned till Mattis ensamhet. Vid väggens ena sida löpte en lafve, och här såg jag Mattis enkla halmbädd, men öfver den hängde på ett ståtligt älghorn den gamle jägarens präktiga lodbössa, på hvilkens kolf en skåra gräfts för hvarje älg och björn, hvilka fallit för dess kula. Och skårorna, det såg jag, voro icke så få, ty Matti hade i sin krafts dagar varit157

en väldig jägare, hvilken på sina snabba skidor till och med förföljt den flyende älgen. Nu var Matti gammal och giktbruten, och han höll sig numera till det mindre ansträngande arbete, som fisket medför, och idkade han denna sin näring i den närbelägna vackra, furuomkransade skogssjön. Lyst af pärtblos-set band ban själf i vinterkvällen sina nät och flätade sina präktiga mjärdar, hvartill materialet togs från granarnas långa, mjuka rottågor.

Jag blef under några dagar kvar i denna trakt, och som den gamle originelle mannen mycket intresserade mig, uppsökte jag gång på gång hans pörte. Mycket fick jag så höra om skogarnes mystiska väsen, på hvilka Matti fullt och fast trodde, och när vi med våra metspön sutto därute på sjön och aftonvinden suckande for fram genom säf ven, hörde jag af Matti mången egendomlig sägen om "berghunden", randan, näcken, sjörået m. m. Han visste äfven, gubben Matti, att förtälja om hans bröders kamp mot skogens lurfviga slagbjörn, och när han skildrade, huru den och den nallen till sist fick sin bane, log han så hjärtligt förnöjd.

En kväll, när vi med vårt gäddrag rott till sjöns ena ände, fästes min uppmärksamhet vid ett stort torp, som hade ett synnerligen vackert läge på en ansenlig bergkam, kantad af så att säga "himlastor-mande" höga furor. Gubben såg, att min blick dröjde där uppe, och att jag betraktade hemmet på krönet af berget. Han lät årorna hvila, såg själf allvarsamt och varmt dit upp och sade: "Dä' ä' Kroppafjäll, herrn ser. Där bodde Katri Sorrmonne, som di kalla 'Fjällets ros'. Dä' va' flecka hela da'n dä' ser herrn, och158

god ännu mera än däjelig, var ho', men ho" e' borta nu, ser herrn".

Det låg så mycket i gubbens ord och dock så litet för mig. De små, men många rutorna i det högt belägna torpet blixtrade likt diamanter just nu i afton-

solen. Det anade mig, att en saga, en vacker och lärorik saga, gömdes i gubbens ord. Och så fick jag, under det vågen så småningom gick till hvila och sommarnattens röda måne skimrade fram mellan torrfurornas, "den döda skogens' 'knotiga toppar, höra mera om

"Fjällets ros". Och sagan om henne minns jag än. * *

*159

Milda sommarvindar susade fram öfver berg och dal. I Finnskogens ödebygder var det ock sol och sommar. Vid de låga torpen vajade kornet för doftfylld vind, och vid de små tegarnas kanter, bland stenrösen, från åkern uppkastade af seniga händer, logo blommor så fagert och följde med vidöppna kalkar solen på hennes höga vandring. Det var afton, en sommarafton i Nordanskog, och trasten sjöng i friska melodiska slag öfver sin vackra text: solnedgången.

På den djupblå skogssjön vid foten af Kroppafjäll finna vi denna kväll tvänne barn, färdandes fram i en liten ekstock. För en stilla bris gick den lilla farkosten af sig själf mot stranden, hvilken dock ännu var ganska aflägsen. Roddaren, som nu lat ärorna hvila, var en för sina år storväxt och stark gosse. Han var endast fjorton år gammal, men, en son af den härdiga, friska finnstammen, voro hans muskler hårda och seniga, och hans ryggtafla var, om man tager åldern i betraktande, ansenlig nog. Gladt och på samma gång innerligt var hans blick

nu fäst på kamraten i ekstocken, en tolfårig flicka, hvilken hade sin plats i ekans bakstam och som just nu sysslade med att af näskrosor binda en krans. Flickan, som hette Katri, var själf ett rart blomster att skåda. Kring det täcka anletet, där oskuld och barnaglädje afspeglades, flöt ett svall af gula lockar, hvilket sistnämnda ju ej är så vanligt bland finnskogens tärnor. Måhända fäste man sig ock mera allmänt vid liten Katris utseende just därför, att det så märkbart afstack från de mörkhyade systrarnas i ödemarken.

— Den här kransen ska' du få på ditt hufvud,160

när den blir färdig, sade flickan och fäste på roddaren en glad blick.

— Tack, ska du ha, du ! Hva dä' te' mej du skulle ha'n? utlät sig gossen, hvilken, kanske till följd af det nära grannskapet med Dalarna, bar det äkta dalska dopnamnet Anders, ehuru hans tillnamn Sikkas var fullkomligt finskt. — Då ska, ja' föreställa mej, att ja' ä' en töcken där sjökonung, som dä' står om i boka far köpt neri sockna. Boka heter Frithiofs saga, ser du, och Frithiof må du tro va en duktig en. Han brottades mä' Karrho — björnen — precis som farbror Hakkran gjorde, när besten rusa på'n och bössa klicka.

Anders' ögon strålade, när han omnämnde sin farbroders envig i skogen.

— Hade Frithiof nå'n drottning, du? frågade den lilla flickan och de vackra ögonen sågo ifrigt på kamratens käcka anlete.

Anders tycktes just ej så mycket intressera sig för liten Katris spörsmål. Det var så mycket annat i sagan, som slagit an på honom. Flickan gick emellertid fram och fäste näckroskransen på kamratens hufvud. Stolt stod den bekransade upp i ekan, och nu klingade från den med god sångröst begåfvade gossen de kända orden:

•

"Nu han sväfvade kring på det ödsliga haf,

Han for vida som jagande falk.

Men för kämpar om bord skref han lagar och rätt.

Vill du höra hans vikingabalk?161

Ej må tältas å skepp, ej må sofvas i hus; Inom salsdörr blott fiender stå. Viking sof ve på sköld och med svärdet i hand, och till tält har han himlen, den blå".

Den friska barnasången ljöd vacker och klar på vågen, och liten Katri lyssnade uppmärksamt därpå. Hon klappade händerna af förtjusning, kanske dock mest öfver sitt påhitt med kransen. Anders var så vacker i den.

Katris fader var efter förhållandena i finnskogen en bärgad, ja, till och med rik man. Hans tidsenliga stuga uppe på Kroppafjäll lyste på långt håll af den glada röda färgen, och hon afstack bjärt och rent af liksom utmanande gent emot grannarnas missmodigt grå porten. Med seniga armar hade Sorrmonne och hans föräldrar med samma namn eröfrat ej obetydliga åkrar från granmoarnas gifvande jord. Hans boskapshjord var ganska talrik, och gällde detta i all synnerhet den präktiga hvita getflocken. I Sorrmonnes "stersä" — kokhuset — lagades också visst mycket annat än finnens den tiden vanliga rätt "hillo" — rått mjöl och lingon — och "peppo" — rått mjöl och sur mjölk. Dessutom bestod sig Sorrmonne med den stora lyxen att hafva en präktig häst, då de andra finnarne däremot antingen själfva drogo "krafsen", handharfven, eller ock inlärde sina kossor därtill. Bastun var däremot hos Sorrmonne lika inredd som hos hans torftigare landsmän. Den lilla blåögda Katri var Sorrmonnes enda barn, och hans hustru slumrade sedan något år tillbaka vid sockenkyrkans hvita murar. Katri

11162

mindes henne som man minnes en blid och solig sommar, den där snarligen flytt sin kos.

Hos Anders' far, Sikkas, på Lamsohöjden var det tarfligt nog och här var "rusarocki" — välling af rostad råg —- högtidsmat. "Peppo" var här hvardagsmaten, och när "reskan", en kaka af mjöl och vatten, var stekt på den stora stenhällen, ville det visst icke räcka, så att de matfriska barnen blefvo mätta. Och samma var ock förhållandet,

när man samlades kring "näfve-gröten", hvilken, som namnet angifver, inmundigades omedelbart med fingrarnas hjälp. Sikkas' täppor voro små, och han drog själf krafsen i sitt anletes svett, men han satt stundom på åkerrenens vältaliga stenröse och såg med välbehag, hurusom Anders redan orkade med detta åkerbruksredskap.

De båda barnen, Anders och Katri, som kunde blicka bort till hvarandras fjällbygd, hade ofta vallat sina hjordar tillsammans i de solröksomhvärfda bergen, och att de tyade sig till hvarandra, som barn stundom bruka göra, fäste ingens synnerliga uppmärksamhet. Men mången "ljus" kaka delade Katri med sin fattige kamrat, och gladt lät då denne som en gengåfva den stora björnluren, konstrikt hopsatt af näfver, ljuda i urskogen, där björnen slog sina lofvar och stundom dödade familjens enda ko.

Men vi återvända till de båda barnen på sjön. Den lilla aftonbrisen förde ekstocken allt närmare den strand, där Katri och Anders skulle landa för att sedan på den branta skogsstigen återvända till skilda hem. Plötsligt gick Katri fram och lyfte kransen af Anders' hufvud.163

— Du skull' allt ha' ett par näckrosor till i din krans, du, Anders, sade Katri, när hon åter satt sig, och hon utsträckte nu sin hand efter en af blommorna i sjön. Samtidigt skulle ock Anders rycka loss en blomma. Men denna barnens rörelse var mer än den lilla farkosten tålde. Den stjälpte, och ett fasans skri hördes, när barnen föllo i vattnet och ekan samtidigt af vattenhvirf-larna fördes från dem. Men Anders var en duktig simmare. Mången gång hade han täflat med de andra gossarna i den nyttiga sporten, och härvid nästan alltid afgått som segrare. Kraftigt grep han fast i Kat-ris hand och lyckades också, ehuru ej utan möda, hindra flickan att slå sina armar kring honom. Lyckligt nådde han slutligen stranden och skyndade upp ur sjön med sin börda.

Det blef en stund af ångest för Anders, ty kamraten från skog och mark tycktes vara död. Varma runnö gossens tårar, när han lutade sig ned öfver flickan, som inom kort slog upp sina ögon och såg sig förvirrad omkring. Så slog hon sina armar kring Anders, som om hon ännu trott sig vara i nöd och fara. Men så syntes hennes ångest försvinna vid ett klarnande begrepp, och nu fylldes äfven Katris ögon af stora, förlösande tårar. Anders följde härvid säkert ingen anvisning från romantiska berättelser utan in-stinktlikt, därtill förd af deltagande och tillgifvenhet, kysste han bort tårarna i de vackra ögonen, och då syntes där åter en solglimt i flickans nyss så förskrämda blick.

Hastiga steg hördes nu i skogen. Med flämtande andedrag nalkades någon den strand, där barnen voro. Det var gamla farfar Sorrmonne. De grå, långa hår-164

testarna fladdrade för vinden, och svetten stod tätt i den gamles panna. Med ett högt "Jumala!" sjönk han ned på knä bredvid barnen. Han hade, sysselsatt med sitt vedhugge, hört ropet från sjön och genast anat

sammanhanget. Nu var han, till det yttersta ansträngande sina gamla ben, framme, och med glädje såg han, att båda lefde.

Helt visst var det under inflytande af dunkel, mörk vidskepelse om "sjörået", som i sin våta famn drog ned människobarnen, gamle Sorrmonne nu med högtidlig röst, utsträckande sina händer öfver barnen, läste165

en besvärjelseformel. Vackrare var däremot, hvad gubben sist gjorde: han tecknade korsets heliga tecken öfver Anders och Katri.

Men näckroskransen hade Katri hållit kvar i sin hand, och den tog Anders upp från stranden. "Sjökungen" visste ej rätt hvarför, men han gömde minnet,

det hvita minnet från urskogens sjö och Katri. * *

*

Pingsten var inne. Öfver de vida ödemarkerna lyste solen, varm och lifgifvande, och hon lockade upp mången blomma i de skymmande furuskogarna. Sångarskaran från söder hade anländt och i de ännu blekgröna björkdungarna lät göken höra sin enkla, men för alla så kära dubbelton, och orren bullrade i tidig mor-gonväkt sin kärleksvisa, öfverröstande den stolta tjäderhönans svaga "knäppningar". Kring hult och lid drogo ljumma

vindar fram, och de små pörtenas inbyggare kände det ljust och gladt, att vintern åter hade flyktat.

Vid Sikkas' hem var på pingstdagens morgon en liten skara högtidsklädda finnar samlad. Männens långa hår var för ovanlighetens skull kammadt och fint, och pörtets sot var från de allvarsamma, energiska och stundom tärda dragen sorgfälligt aflägsnade Kring stugans låga dörr och äfven ofvanför densamma voro granar anbragta. Nu öppnades dörren af Sikkas' hustru. Hon syntes ytterligt blek i den slitna, svarta klädningen, och i hennes ögonfransar dallrade stora tårar. På hennes vink gingo karlarna in i stugan.166

Där inne låg Sikkas i sin grofva, svarta kista. Mot den hvita blaggarnskudden, fylld med renmossa, hvilade hans bleka, tärda anlete, och de vissnade, knotiga fingrarna, som nu för alltid släppt djuphacka och yxa, voro knäppta, som till bön, och mellan dem var en liten blomsterkvast instucken. En för trakten vid begrafning egendomlig sed vidtog nu. Hvar och en af männen passerade förbi den döde, och i det mössorna vördsamt lyftes, hälsade man: "Go' mora på däj, Sikkas!" Och så, när "mor Sikkas" än en gång jämkat litet på den dödes hufvud och ordnat litet med blomkvasten, pålyftes och tillskrufvades locket. Med skrof-liga, osäkra stämmor sjöngo så männen den vid dylika tillfällen brukliga psalmversen :

"Jag kommer af ett brusand' haf På rätta glädjestranden; Min kropp han lägges ned i graf, Men Gud upptager anden. Ur mörker kommer jag till ljus, Från armod till Guds rika hus, Från oro till god hvila."

Och så bars Sikkas dit ut till den väntande hästen, och kistan placerades på de tvänne långa, böjliga granar, som öfver stock och sten, på knaggliga skogsvägar och vida myrar skulle betjäna honom på den sista färden ned till den aflägsna kyrkogården i Västerdalarna.

Anders som ej skulle följa karlarna med den döda fadern, stod uppe på höjden och blickade ned på det dystra tåget. Men svedjefallet, där tåget syntes, tog167

slut, och nu försvann skaran, i hvilken äfven Anders mor befann sig, inne i den mörka skogen för att ej mera synas. Då satte sig ynglingen ned på den mossiga hällen, och han förde handen några gånger till ögonen. Dessa skymdes af stora tårar.

Det hade varit kärt att hjälpa far i hans kamp för det torftiga brödet, och så månget gemensamt minne hade de från skog och sjö. Det var vemodiga, och det var glada minnen, som nu trängde sig inpå Anders. När Sikkas, endast åtföljd af Anders och den präktiga elghunden, lyckats fälla en ståtlig elgoxe, hade det varit fröjd och gamman. Och om möjligt ännu större hade jublet varit, när de två lyckats med sina säkra lod fälla den holmade och ur idet uppskrämda björnen och "för att bli starka" fått tillsammans, som deras sed var, dricka den lurfviga bestens varma blod. Då hade Anders kännt sig så stolt öfver sin far och glömt stugans fattigdom, hvilken ju då ock för en tid vek undan ett litet stycke från hemmet. Men gemensamma, vemodiga dagar framträdde ock lifligt för Anders. Den omutliga frostnatten, ammad i de oerhördt stora, vattensjuka kölgarna, kom, och far och son sågo, hur täppan, där de med krökta ryggar, sida vid sida, dragit den tunga "krafsen", stod sköflad på korn och kärna. Han mindes ock, huru stundom faderns träffsäkra lod förfelat sitt mål och huru den inom skotthåll komne elgen gick fri. Det var skiftande dagar af sol och moln. Men nu var far för alltid borta, och ynglingen visste, hvad detta betydde. Det var Anders, som nu ensam skulle upptaga kampen för mor och ett par små syskon. Han kände sig tröstlöst ensam med denna uppgift i vidan ödemark. Det var vår och det var sol öfver nejden168

och knopp och blom spirade öfverallt vid västansmek och fågelsång, men en höstlig dager lade sig — så tyckte Anders — öfver hult och lid, och den gråa stugan, hemmet vid skogsbrynet, syntes honom rent af gråtfärdig. Han kände icke i dag den ystra kraften i muskelstarka armar, och den sprudlande lifskraft, som han förr kändt, var borta. Starke far, kamraten från bister vinternatt i skogens orrkoja och solgassig sjö, hade på sviktande granar försvunnit i skogen därborta.

Anders, som nu hunnit sitt tjugonde år, hade växt upp till en àxelbred och kraftfull yngling. Som finnskogens män i allmänhet såg ban äldre ut än han var, och kom sig nog detta af försakelserna och den sega kampen för tillvaron. Skogsensamheten hade väl ock bidragit härtill.

Nu lutade han sitt hufvud i handen, som om han med blicken sluten sökt få syn på någon ljuspunkt i den skuggiga

dagen. Länge satt han så.

Då lades plötsligt en hand på hans hufvud och en mild, mjuk stämma sade: — Sitter du här så ensammen, Anders!

Ynglingen såg upp. Rösten var honom välbekant från soliga dagar, från barndomens lekar, från glammet i bastun, från hvilken dessa naturbarn, gossar och flickor, gemensamt kastade sig ut i de gnistrande drifvorna. Denna stämma hade han ock hört så gladt joddia, när hjorden skulle i sommarkvällen lockas hem från de gräsiga markerna. Men nu tyckte den sorg-tyngde ynglingen, att rösten hördes fjärran från, hördes som ett eko på den soliga strand, han lämnat. Det var så höstlikt nu, och den mjuka stämman och dess169

deltagande tonfall tycktes ej kunna rycka upp honom. Han svarade ännu intet.

— Är det så långligt ätter far din? återtog den blida rösten, och nu blickade Anders in i Katris ögon. Det var hon, som hade vandrat hit i hopp om att få vara med och "sjunga ut" Sikkas, ehuru hon kommit för sent. Hon uppsökte då i stället barndomsvännen, som säkert just i dag behöfde ett deltagande ord.

Hon, som i minnesrik sommarkväll, band näckroskransen åt Anders, hade nu växt upp till en ståtlig ungmö. Det ljusa håret var ännu rikare än förr, men flickans ögon blickade lika barnarent och varmt under den skuggiga, hvita hilkan. Liksom förr en gång, när Katri ur sjön låg räddad på den mossiga stranden, såg Anders huru lekkamratens ögon skymdes af tårar. Hans hjärta blef härvid så förunderligt varmt, så vidgadt, och det tycktes honom, som om hult och lid ljusnade igen, och en skär drill från grantoppen nådde hans öra. Hennes tårar, vittnande om deltagande för den unge finnen, voro honom dyrbara. Varmt fattade han Katris hand, och hon lät den stanna i hans och satte sig bredvid honom.

— Ja, nock kännes dä' tomt ätter far. Vi tyade oss så godt te hvarandra. Men dä lätta allt bra, när du kom, Katri. Dä' ska du allt ha ett rejält tack för. Får ja' ha däj i tankarna, Katri? slutade Anders.

Ungmöns kind, förut prydd med hälsans färg, rodnade vänt, ty hon visste väl, hon såg i ynglingens bedjande och vafma blick, hvad hans fråga innebar. Så länge allt gått sin jämna gång, hade Anders' fråga, af Katri länge anad, ej kommit fram, och de båda unga170

hade ej heller så som pä denna bemärkelsedag haft tillfälle att pröfva sina egna hjärtan. Nu skulle Anders som räddade liten Katri, ha ett svar, ett hjärtesvar.

Länge satt flickan tyst, men hon tog ej sin hand ur Anders'. Visst hade hon ofta stått och blickat bort till stugan på Lamsohöjden, där Anders bodde; visst hade hon, när det fogade sig så, att han vid konfirmationsfesten fick sin plats vid hennes sida, blifvit så glittrande glad, ty "det betydde något", hade folk sagt. Visst hade det ock alltid varit gladt att vid Anders' sida vandra den långa vägen ned till Västerdalarnas kyrka, när de båda "läste sig fram".

Och nu var vännen ensam, och det bruna, käcka ögat hade tydligen nyss gråtit en smärtans tår. Katri glömde sin dryge och ej så litet högfärdige far och hvad han skulle säga. Det log mot den hjärtegoda flickan så många soliga minnen i Anders' sällskap, men nu var hans dag höljd i moln. Här manade allt ett kvinnohjärta att följa orden:

"Med lätta händer hon hvart smärtans sår förbinder Och målar mången ros på lifvets bleka kinder."

Hon löste sin hand ur Anders' och slog i stället fast och innerligt sina armar kring hans hals, och i det hon djupt gömde sitt lockiga hufvud vid hans bröst, hviskade hon på hans fråga ett stil fe, varmt och trohjärtadt: — Ja !

Tvänne skogens barn hade funnit hvarandra, och kärleken, sig evigt lik, fyllde deras hjärtan med samma rosiga fröjd, som kungasonen erfar hos sin hjärtans kär. Sorg och glädje svvmno i denna stund för de lvck-171

liga tvä; de ägde hvarandra, och det var nog. Visst skulle finnskogens obygd nu för dem blifva ljus. I hvarandras armar sutto de länge tysta, men den innerliga kyss, som Anders gaf åt "Fjällets ros" var från

honom ett jublande tack.

* *

*

Skördens, rågskördens dag var inne. Det stora svedjefallets afmejande hade till Sorrmonnes gård uppe å Kroppafjäll samlat flere af grannarna — om man här kan begagna det ordet.

Det var endast förhöst, men man hade dock redan hört den starka tranesången ljuda efter den sista, bistra natten. Svalorna, som byggt sina bon under den för-mögne Sorrmonnes tak, hade flyttat till den strand, där lotusblomman glöder och pyramidernas mångtusen-åriga stensaga hviskar vid ökenrand. Dagen likade sig att till vårt skördefolks glädje blifva klar och vacker, ty dimmorna, förda af vaknade, spelande vindar, skyndade in i bergens gömslen och läto de höga bergkammarna framträda allt klarare i solljuset.

Bredaxlad och styf, fjällfuran lik, stod Sorrmonne själf med sin blixtrande, skarpslipade skära bland karlarna, hvilka ock voro väpnade på samma sätt. Det var ännu vid denna tid vanügt, att man helt resolut fällde ned skogen, och, när den i sommarsolen torkat, tände på densamma för att sedan i den djupa, bördiga askan så sin präktiga, från hemlandet i öster för länge sedan införda råg. Och det var icke små vidder man vid detta svedjande tilltog, och skogens stora,172

framtida värde var då i Dalarna obekant. Hela berg brunno därborta i ödemarken. De gamle i Västerdalarna talte ock länge om, hurusom röken från finnarnas svedjefall bolmade ned till bygden, när vinden i försommardagen blåste från skogen. Ytterst stränga förbud hade mot detta grufliga svedjande utgått till finnarna ända sedan Karl XI :s tid. Den stränge konungen och rikshushållaren hade till och med i ett bref, som åtminstone ännu på 1860-talet förvarades i en Västerdalssockens arkiv, med sin kungliga hand underskrifva den hotelsen, "att, om icke finnarna slutade med det förskräckliga svedjandet, skulle de till sist få nedskjutas som skogens vilda djur." Men finnen lyssnade föga härtill. "Hyfva Kuingas" — den gode konungen, som de kallade Karl den nionde -— "hade gifvit dem denna ödemarken att bo uti", svarade de och så fällde de om och om igen skogen, brände och sådde i askan bland de kolnade stubbarna sin råg.

Så hade ock Sorrmonne gjort och hans stora rågsved stod nu mogen och vacker, där den för morgonvinden gick i vågor.

Bland skördemännen märktes ock Anders. Käck och glad stod han med sin skära, hvilken han till yttermera visso med den runda, hårda brynstenen nyss hade hvässt. Det hvilade lugn och frid öfver hans öppna anlete, och fast den gråa jackan ej var så litet sliten, företedde den unge mannen en tilltalande bild af kraft och behag. Ett soligt uttryck, vårligt och varmt, fick hans blick, när Katri, hållande den fyllda näfverkunten i sina händer, nu trädde ut på trappan, men den djupa glansen i Anders' öga såg blott en, och det var ju nog. Hastigt skyndade Anders fram och slängde kunten upp173

på sin breda rygg. Det hade väl annars blifvit så, att de väl ej så öfverdrifvet artiga finnarna låtit flickan själf taga hand om bördan. Nu flck bäraren en tacksam blick från ögon blå, som fagert strålade under den hvita, luftiga hilkan.

Under vandringen på knagglig väg genom skogen gick Anders vid Katris sida, och ingen mer än skogens fågel, som jublade öfver daggstänkt morgon, såg, att våra unga två, som slutade tåget, gingo hand i hand. De kände sig närmare hvarandra så, och dock fanns där ett moln öfver deras lycka. Troligen tänkte båda i denna stund på detta hotande moln. De gingo nämligen tysta, och deras anleten voro allvarstunga. Anders tog först till orda. Varmt tryckande Katris hand, frågade han :

— Hva' ska' far din säga, Katri? Mig anar intet godt af'en. Ja' ä' fattiger och han ä' förmögen, och du blir riker du, när han faller ifrå. När ska' vi tala ve'n?

En blick från Anders på det rosiga anletet under hilkan sade honom, att det visst icke var några onyttiga griller, som grumlade hans glädje. Katri drog varsamt sin hand ur Anders liksom hon plötsligt tyckt "sig göra något orätt. Trohjärtadt såg hon dock snart åter in i den älskades ögon, i det hon sade:

— Ja, far ä' högfärdiger han. Han har iblann tält ve' mäj om, att ja' skulle lämna finnskogen och komma ut i nå'n

lära i sta'n och bli en bättre flecka, som han kallar 'et. Men ja' ä' så fästad ve' skogen och hemmet här, och ja' känner bestämdt, att ja' skulle längta hem hit igen och--174

En varm rodnad färgade härvid plötsligt Katris kind och meningen blef ej uttalad. Åter tyckte sig det goda barnet göra något mindre rätt. Anders anade emellertid med glädje fortsättningen, och, i det han åter fattade Katris hand, ifyllde han med en mera bedjande än frågande blick: "och mig"?

Katri sade intet, men Anders kände, huru flickans varma hand fastare omslöt hans. Det var då så att han, barndomsvännen från mo och sjö, mest af allt skulle vara i hennes tankar, om skogsensamhetens dotter kommit bort till stadens buller. Anders kände sig rik vid denna visshet. Just nu kuttrade ett dufvopar inne i de gråskäggiga, skuggrika granarna, och kanske detta något bidrog till, att Anders gjorde som han gjorde. Han kysste varmt sin väna kamrat, men det såg ingen annan än dufvorna, ty skaran var nu på den slingrande vägen ur sikte.

— När ska vi tala ve' far din, Katri? frågade Anders. — Ja' ser på'n, att han intet vet, men dä' får väl ej vara så i längden. Se'n far gömdes i jola, trår ja' mera till däj.

Anders anlete var mycket allvarligt, när han sade detta, och Katris öga blef åter tankfullt, ja, nära nog sorgset, liksom den klara fjällsjön, där solen nyss glittrade, får vemodets prägel, när ett mörkt moln drager fram öfver dagens lysande stjärna.

— Ja' önskade nu, att ja' hade mor kvar i lifve', genmälte Katri. — Hon skulle så godt förstå sin flicka, som hon så hjärtligt höll af. Som en dröm minnes jag, huru hon för mig sjöng en liten visa om "dufvo-lyeka i mossigt bo" om "kärleken och hjärtero, som175

är förmer än guld i världen". Jag minnes ock, huru gamla Lapp-Sara från Nybofjäll spådde mig att det skulle vara regn och äfven åska på förmiddagen, men därefter skulle dä' bli solväder och se'n skulle solen skina för mäj ända te' kvälln. Ja' grufvar mäj allt för far, ser du Anders. Men kanske vi tåler te'n i kväll, när han ä' gläder och godsint ätter rågskörden.

En hoppets glada stråle glimmade vid dessa ord fram ur Katris ögon.

— Vi gör så, slutade Olof med fast stämma, och medvetandet om inneboende kraft och trofast kärlek till Sorrmonnes rika dotter låg uttryckt i de få orden.

Man var nu framme vid det stora svedjefallet och raskt grep man sig an med arbetet, som i all synnerhet fordrade mjuka ryggar, enär skärans skaft var ganska kort. Snart steg ock solen högre, och i samma mån som hon vandrade upp på den molnfria himmelen, blefvo de härdiga finnarnes anleten allt svettigare. Katri och hennes hjälpredor, ett par unga flickor, hade ock ett styft arbete med att binda kärfvar af den mejade rågen. Men de senare arbetade både syn- och hörbarligen med ungdomens glädje och snart hörde man från den raska trion en vacker folkvisa ljuda, och den visan talte om "kärestan och lyckan stor i litet bo". Där sjöngs ock vid rågens upphämtande bland stubbar och hvitbrända stenblock om skogens grönmantlade randa och forsens strömkarl, om gastens kvidan och om bergakungen, som inne i Kroppafjäll med sin från finnskogen röfvade brud tronade i silfversal m. m. Slutligen sjöng, allt under det kärfvarna behändigt bun-dos, Katri med klar röst:176

"Jag har ingen sorg uti världen,

Jag älskar och älskas igen

Och sjunger vid torftiga härden

Och följer min trofasta vän.

Då ror jag min julle och sjunger så nöjd,

Då klappar mitt hjärta af glädje och fröjd.

När aftonen sänker sig neder

I dalar, i skogar och tjäll

Och månen sitt skimmer han breder

Från himmelens mörkblåa pall,

Då ror jag min julle och sjunger så nöjd,

Då klappar mitt hjärta af glädje och fröjd."

Fagert klingade sången i skogsensamheten, och själfva det mörka furubandet bortom sveden återgaf de bortdöende tonerna om "glädje och fröjd". Den lätta hilkan hade under sångerskans arbete nedfallit, och flickans rika, ljusa lockar lekte kring hennes anlete, där kroppsrörelsen målat de vackraste rosor. Man såg till och med karlarna, hvilkas hvita blaggarnsärmar lyste i rågen, räta sig upp ett tag och pusta ut, medan de lyssnade till sången. Men endast en af dem visste,

hvarför det i tonen låg en så varm, så ljuf känsla.--

Det var afton. Solen sjönk bakom Kroppafjäll, spridande sitt purpurskimmer öfver den höga bergkammen och sjöns lugna spegel där nere vid fjällets fot. Skördefolket hade gått hem från Sorrmonnes gård, sedan de ur hans schatull fått sin ringa dagpenning samt en eller två stora sölfkosor brännvin från gubbens egen panna. Nu satt han både trött och belåten vid fällbordet, där måltiden var afdukad. Ur den oum-177

bärliga tobakspipan, gjord af en masurkota, ringlade sig blåa moln kring det energiska hufvudet med dess gråa, långa hår.

Då trädde Anders och Katri in hand i hand, gingo så fram till Sorrmonne. Denne glömde totalt att suga sin kära pipa. Förunderligt skiftade den gamles an-

lete. Förvåning lästes där tydligt; en vacker, mild blick fäste han ock för ett ögonblick på dessa två, af hvilka han högt älskade den ena och värderade den andra. Men det var en solglimt för ögonblicket. Snart lägrade sig, fast och kompakt, ett moln på Sorrmonnes panna.

Anders såg förvisso molnet, men han var en hurtig yngling, och hans röst var fast, när han sade :

12178

— I vet, far Sorrmonne, hva Katri och ja' nu vilja. Vi ha tya oss te' hvarandra, se'n vi va barn, och ville ja' nu be far att få ta'na. Ho ha heller int' nå' emot att vi få rå om hvarandra för alltid.

Det blef beklämmande tyst efter Anders af hjärtevärme genomandade ord. Till och med flugornas surr blef högljudt. Tobakspipan hade slocknat i gubbens mun. Men så kom svaret på de älskandes bön, kom isande kallt, kom en frostnatt lik öfver blomstergård. Så föllo sig Sorrmonnes ord:

— Dä' säjer ja' ett bestämdt nej till. Du ä' en kavat och flinker pojk, Anders, dä' vet ja'. Men ja' vill ha' dä' litet annorlunda för mitt enda barn. Om du kommer och är något och har något, så ska' du få'na.

Och så upptogs, med tillhjälp af eldstålet och fnösk-biten, blossandet på pipan igen, och molnet på Sorrmonnes panna doldes snart af rökmolnen. Men för tvänne unga hjärtan i brand hade solen gått ned; för dem hade höjt sig ett isigt moln, hvilkets kant färgades af så litet ljus, att våra älskande ej kunde se detsamma. Deras händer skildes, fast de ej skildes gärna från hvarandra. Här var intet att göra. Eöräldramyndigheten var i dessa tider, i synnerhet hos finnarnes sega släkte, ytterst stor, och Sorrmonne var känd för en aldrig sviktande ordhållighet.

Med den valkiga, hårda handen strök Sorrmonne bort sin dotters tår. Han hade dock intet mer att säga de unga, och äfven om hans händer varit mjuka, hade han ej kunnat nå de tårar, som de ungas hjärtan gräto. Men när Katri där ute under tändande stjärnor tog farväl af Anders, sade hon :179

— Dä' kom mig för så vackert ett ord, som jag läst i psalmboken. Dä' var bestämdt meningen, att du skulle få det med dig på vägen. Så läste jag :

"Det intet finns, Som icke vinns

Af kärleken, som lider".

* *

*

En vinter hade förgått. I den soliga backen vid Lamsohöjden sågo blyga, täcka blåsippor än en gång så trofast mot solen, hvilkens varma, lifgifvande blick lockat dessa vårens förstlingar fram ur den ännu i djupet frusna jorden. Uppe på Kroppafjäll, bland sent smältande drifvor, vände mosippan — "Dalarnas Edel-weiss" — sitt öga efter solen, och vårbäckarna strömmade, liksom de varit yra af fröjd öfver sin frihet, ned i dalen, där björken, ehuru hennes rot höljdes af is och snö, började skifta i violett, den gröna skrudens förebud. Det var, som man i Dalarna säger, ett "grankottsår", och uppe bland de små, näpna "käk-lorna" sjöng trasten redan i klara vårkvällar sin friska sång.

Vid Sikkas lilla, gråa torp återfinna vi i vårdagen en ung man sysslande med den tunga djuphackan. Det gällde att vid åkertäppans kant från vildmarken eröfra ännu ett litet stycke åker. Med kraft höjdes det blixtrande järnet, och för hvarje gång den skarpa eggen trängde ned i jorden, hördes från odlarens bröst ett djupt andetag, i hvilket en uppmärksam lyssnare skulle180

tyckt sig förnimma en suck. De många stenarna lades upp i den stenmur, som finnen vanligen anbragte vid sidan af sin åker, och det är förvisso med rörelse främlingen än i dag ser dessa väldiga stensamlingar vid fin-narnes nybyggen. Hvad arbete har ej den lilla, magra tegen kostat dess ägare !

Med ryggen stödd mot en af de höga granarna, i hvilkens topp en liten söderns sångare kvittrade, satte sig odlaren för att hvila. Omildt strök han med blagg-garnsärmen svetten ur pannan, och han lät den affallna hatten stanna på marken. Det mörka håret omra-made ett vackert ansikte, men ett sorgbundet drag hvilade öfver de manliga dragen. Den hvilande odlaren var Anders Sikkas.

Sorrmonnes hårda villkor för den täcka Katris ägande hade bredt sin slagskugga öfver Anders' hela värld. De ord, Katris fader uttalat den minnesvärda kvällen, var ju egentligen ett bleklagdt nej. Under den gångna vintern, när i kvällens tystnad köldskotten hördes ända in i stugan och vildmarkens ulf stundom lade tassarna mot rutan, hade Anders om och om igen grubblat öfver, huru han skulle reda upp sin hjärtesak. Han kände sina senor och muskler starka som masurbjörkens rötter; han var vida känd för sitt träffsäkra lod : på ett tjäderskotts afstånd klöf nämligen hans kula sylskaftet utan att röra näfverlappen, på hvilken sylen satt; han uppnådde på sina snabba skidor, af hvilka den ena underst var klädd med älghuds-benningar, det flyende vargloet, och mer än en holmad björn hade han varit med om att "knäppa". Men Katri, "fjällets ros", stod ändå, sedan hennes fars dom fallit, honom fjärran från. Fattigdomen, den bistra181

fattigdomen, kunde Anders på sina löpskidor ej skrinna ifrån.

Vid Valborgsmässa^ glada fest hade våra unga två sist sammanträffat. Katri hade då på Anders' bön blåst sina vackraste vallhornslåtar, och Anders hade, som ortens sed var, hälsat sommaren med skarpa skott. Det hade varit fröjd och gamman där uppe på berg-krönet, men med vemod hade de talat om flyktad tid som man talar om något ljuft, hvilket varit och farit. Om Anders hade Sorrmonne ej mera talat. Och Katri kunde blott i kvällen, när stjärnan tändes öfver Lamso-liöjden, sända en signande och tyst hälsning till sin vän. Men vi återvända till odlaren.

Hvad tänkte denne på, när nu, under det han satt och hvilade, det förr så klara och trohjärtade ögat ej blott var tankfullt utan ock ovanligt mörkt. Jo, han tänkte i solig, ljusfylld vårdag på nattsvarta ting; han tänkte på "Spärtus", på denna bland ett tidigare finnsläkte egendomliga och mäktiga vidskepelse, som så mycket upptog tankar och sinnen hos dessa okunniga naturbarn.

Finnen trodde, att i bäckar, som runnö åt norr, fanns en ovanligt stor, svart vattenbagge — "Spärtus" — och detta märkvärdiga vattendjur skulle på trenne storböndagskvällar, sedan fiskaren förut fastat tvänne dygn, nappa på

kroken. Det var tredje böndagskvällen man trodde sig kunna infånga odjuret, men betet skulle -— hemskt att säga — vara ett människoöga. Den, som lyckades ur dalens svala bäck uppfånga. "Spärtus", blef — så trodde man — mäktig till allt och lyckades i allt. Hans framgång i denna värld var för alltid befäst. Den, som ägde underdjuret, kunde182

aldrig skjuta bom, och villebrådet drogs oemotståndligt i skotthåll för en sådan jägare. Till den plats, där han stod i jägarkedjan, kom björnen och likaså den ståtliga elgoxen. Till hans "håll" vid skogssvedens kant skuttade snart den lättfotade haren och fick sin bane. Han kunde gå ut på sin hustrappa och "önska sig" en duktig tjädertupp, och genast satt denne i närmaste grantopp. En fiende, som bodde tjugo mil bort, kunde spärtusägaren skjuta på det högst lättvindliga sättet, att han lät sin kula genomborra ovännens uppritade figur. Böndernas höhässjor och rågskylar nere i Västerdalarna kunde han genom ett skydrag få förflyttade till sina berg. Länge fanns ock bland dalfolket en sådan tanke om finnarnes förmåga; man sade om den, som knall och fall dog, att han fått "finn-skott", och kom en åskig sommardag med en jätte-hvirfvel, hvilken förde höhässjan utom synhåll, sade man: "Nu gick mitt hö till finnskogen". Men vi hafva litet att tillägga om spärtusägaren, och detta torde vara det i praktiken viktigaste. "Drakeldarne" eller godseldarne i bergen såg han i sommarnatten före alla andra, och när han på en sådan plats gräfde sig ned ett stycke, blottades för honom icke blott rika malmådror utan ock i gången tid gömda skatter och penningar. Alla spärtusägare i finnskogen — så var det gängse talet — hade blifvit rika och mäktiga män.

Men "Spärtus", en gång upptagen, kunde ingen mera skilja sig ifrån, huru gärna han än velat detta. Till sin plats i finnens mässingsdosa återvände han oåterkalleligen, om han än kastades både i eld och vatten. Och när innehafvaren af Spärtus skulle dö och183

skiljas hädan, kom den onde för att hämta ägarens själ. Det visste man förut. Och det talas ännu i finnskogens mörka sägner om, huru spärtusägarna, när de skulle föras till kyrkogården, voro så tunga, att de starkaste hästar knappt orkade föra dem och att dragarna drypande af svett ofta på nämnda färd stannat och pustat. Trots detta allt låg där något oemotståndligt lockande i den hemska vidskepelsen, på hvilken man ännu för ett femtiotal år sedan trodde och hvilken man i Västerdalarnas finnmark enligt sannfärdiga berättelser öfvade på denna tid.

Det var denna vidskepelse Anders satt och tänkte på. Barn af sin tid och sitt folk trodde ban fullt och fast på spärtuskulten, men hans för det rätta öppna sinne ryggade tillbaka för det mörker, som låg i detta sätt att vinna lifvets lycka. Och dock tycktes det i denna stund den fattiga Anders, som om det dystra fisket vore enda vägen till den väna Katri, och så mognade hos honom slutligen det uppsåtet att fånga "Spärtus".

På Nybo fjäll bodde då den beryktade "kloke gubben Orbis". Han hade bland finnarna stort förtroende och sysslade mycket med sin "svartkonst". "Spösli-tarne" gjorde han "hårda", så att det fruktansvärda straffet ej bekom dem det minsta, och den underbara "kärleksdrycken" fanns hos honom och köptes af ynglingar, som ej på annat sätt kunde upptända kärlek hos den åtrådda ungmön. Till denne underbara man vände sig Anders, men det var i nattlig stund han uppsökte Orbis' nedrökta koja i skogen. Här fick han nu emellertid råd och anvisningar samt äfven det fruktansvärda betet. Att Anders ytterligare stärktes i sin tro184

på Spärtus, när han i natten besökte Orbis, förstår man. Men fruktan och hopp stredo hos honom, när han vandrade fram genom skogen mot hemmet igen. Vid bäcken logo små förgät-mig-ej, och Anders tänkte härvid på Katris blåa ögon. Men de voro fuktiga, hennes ögon, och de värmde honom icke nu som förr, tyckte Anders, och så vände han sig så att säga från dem och påskyndade energiskt sin gång på den steniga skogsstigen. "Fram, framåt, fram !" ropade han käckt i ensamheten, och handen kramade hårdt lodbössans masurkolf.

Det var kvällen före årets sista "storböndag". Nästa dag skulle Anders utföra sitt mörka fiske. Som man noga höll på, att ungdomen under högtidsdagen skulle vara i stillhet och ro, hade man i stället under våraftonen anordnat, lekar och dans i ett finnbygge, hvilket gränsade intill Katris hem. Det fanns på denna tid ovanligt skickliga fiolspelare, och en sådan spelman hade i en af de här brukliga torkriorna tagit plats med sin "fela", ur hvilken han lockade polskor så vackra, att de, enligt den gängse tron, voro inlärda af näcken själf.

Bland de glada ungdomarna befann sig äfven Katri, och Anders hade äfven vandrat dit. Han var en mästare i att dansa den från Värmland införda, endast för män afsedda "Hallingen", en ensamdans, som fordrade mycken styrka och vighet. Men Anders stod denna kväll stilla och deltog ej i nöjet. Katris blida öga var esomoftast fäst på honom, och hur hon betraktade honom, fick hennes blick ett oroligt och vemodigt uttryck. Det var synbarligen något, som så helt och på samma gång så obehagligt upptog Anders tankar,185

och den hjärtegoda flickan hade så gärna velat deltaga i det bekymmer och skingra det moln, hvilket synbarligen tryckte och fördystrade Anders' kära drag.

— Har du glömt "hallingen", Anders? — frågade flickan deltagande, när Anders kom att stå vid hennes sida. Hjärtligt lade hon härvid sin hand på hans axel.

— Ja, nästan det, genmälte Anders. Dig har jag däremot inte glömt. Men muren, som skiljer oss, ska' falla. Ja' ska' stöta kull'en ja'.

Katri tänkte på det sista uttalandet. Det hade fäst hennes uppmärksamhet. Hon blef tyst, och hennes ansikte fick ett drömmande uttryck. Hon såg synbarligen först en ljus tafla, men så blef hon mycket allvarsam igen.

När det efter gillets slut fogade sig så, att Anders och Katri i den månljusa höstkvällen vandrade genom skogen, frågade flickan, hvad han mente därmed, att muren dem emellan skulle falla.

Det kostade Anders möda att hafva något hemligt för den älskade, men nu sade han:

—• Dä' ska du få veta sedan, Katri.

— Ditt öga har ett så mörkt uttryck i sommar, Anders, sade Katri, och rösten darrade. — Ja' vill så gärna se på däj som förr, men det är liksom något skrämde mig, när jag så gör. Du tänker på något, som int' ä' rätt. Har du glömt de vackra ord, som ja' gaf däj, när far sa nej ? Har du inte dä', Anders ?

— Jo, medgaf ynglingen. — Hur va' dä' nu igen?

Katri blef sorgsen öfver den häftiga ton, hvarmed

Anders framställde sin fråga. Men mildt fattade hon hans hand och läste än en gång:186

"Det intet finns, Som icke vinns Af kärleken, som lider".

— Ja, dä' ä' allt vackert dä' där, men ja' tycker, att vi ingenstans komma framåt, återtog Anders.

Katri sade intet mer, men när de togo farväl af hvarandra, såg Anders i månljuset, att Katris ansikte var ovanligt sorgset och blekt. Detta gjorde honom ondt, men han kände, att det hopp, som nu fyllde hans sinne, ej kunde glädja hans kära flicka.

På norra sidan om Kroppafjäll rann i sin djupa dal den s. k. Svartbäcken fram. Dalen var synnerligen vild och ödslig och ett för öfrigt mycket fruktadt ställe. Man hade här i nattens tysta timmar hört den gråtande gasten, hvilken hos finnarna och dalfolket kallas "utbölingen", och "berghunden" hade man ock här hört uppgifva sitt fruktansvärda skall, när han med eldtunga och gnistrande ögon i natten jagade vilsekomna kossor och får. Och här var slutligen stället, där finnarne, stundom fjärran boende, från urminnes tid offrat åt Spärtusmyten, och detta sista gaf väl åt dalen något dunkelt och trolskt.

På storböndagens eftermiddag, när höstsolen började luta till sin nedergång, kom så en jägare, som, trots dagens vikt, var ute för harskytte, gående genom dalen och fick så, utan att själf synas, Anders i sikte, där han väntande på solnedgången, vandrade fram och åter vid bäckens rand. Jägaren, som hade sin väg förbi Katris hem, omnämnde för flickan, att han sett Anders vid Svartbäcken.

Ångest och fasa grepo vid dessa ord Katri. Anders,187

hennes Anders, vid Svartbäcken på storböndagens kväll! Hon kände sig vid denna upplysning rent af frysa till, och hennes kind bleknade så märkbart, att jägaren ansåg sig, innan han gick, böra säga, att Anders nog var karl att reda sig för trolldalens alla gastar. Men Katris oro kunde ej stillas. Hon hade väl reda på Spär-tuskulten bland

sina landsmän, och nu stod det med ens klart för henne, att Anders sysslade med denna vidskepelse och att sysslandet härmed gjort, att hon ej på en tid tyckt sig känna igen sin hjärtevän. Utan tvekan kastade hon hilkan öfver sitt hufvud och oförmärkt skyndade hon ut och bort öfver fjället. Den käre Anders, barndomsvännen, som räddat hennes unga lif, skulle nu af henne räddas. Kanske var det just denna afton han vann sitt mål och skulle, som väl äfven Katri fast trodde, bli rik och mäktig till mycket, men ock, när lifvets afton skymde, bli evigt förlorad. Detta var för den känsliga flickan, i hvilkens själ himmelsk tro bodde, något så grufligt, att tanken därpå frampressade stora svettpärlor i hennes ansikte och påskyndade hennes steg, ehuru fjället var ganska brant.

När Katri kom ned i den dystra dalen, följde hon den slingrande bäcken, hvilkens mörka vatten fick en gladare färg, där det kastade sig ned utför någon klippa. Och snart fick Katri syn på Anders, som med sitt metspö tagit plats på en klippa, invid hvilken vattnet var djupt och svart. Hans öga var oaflåtligt och ytterst ifrigt fäst på det lilla korkflötet. Han såg som den på hafvet i natten kringdrifna seglaren ser efter strandens ljus, och esomoftast lyfte han upp refven för att se till, huruvida betet, det kulna betet, var kvar. Ehuru dalen var sval, låg feberglöd öfver fiskarens anlete.188

Och så, sjönk solen i väster, och vindens koral i furuskogen blef allt mera dämpad.

Fiskaren var så helt upptagen af sin vidskepliga gärning, att han ej alls hörde att Katri var honom nära.

Och nu lyfte han refven ännu ifrigare än förut, ty flötet hade visat en tydlig dragning nedåt, och vid den syn, som nu mötte Anders, uppgaf han ett högt rop af fröjd blandadt med fasa. Vid betet hade den stora, svarta vattenbaggen — troligen vår öfver fyra cm. långa Dys-tiscus latissimus — klamrat sig fast. Men ett rop af189

endast fasa undslapp Katri, och nu slog hon sina armar kring Anders lika ifrigt, som hon det gjort en gång, när hon i lifvets vår låg räddad på stranden af hemmets sjö. "Spärtus" släppte sitt tag och sjönk tillbaka i djupet, och ynglingens metspö följde den forsande bäcken utför, under det Katri fast och beskyddande höll Anders i sina armar.

— Gud vare lofvad! utropade Katri, och en stor, varm tår föll från hennes öga ned på Anaers hand. Han kände och han såg den tåren, och hur han såg och åter såg på Katri, ljusnade det omkring honom, och naturen fick samma färg som förut. Björklunden syntes ej mera svart. Det mörka och hårda, som den grufliga vidskepelsen bredt kring hans hjärta, försvann som drifvan flyr för vårsol. Katri, var ju hos honom, sänd som ett brådskande bud från storböndagens Herre, till hvilken de båda sjungit en gång, när de vid blom-prydt altare afgåfvo sina heliga löften till "vännen den bäste".

Det var mycket som med det bortflvtande metspöet svann för Anders, hvilken fast trodde fädernas vidskepelse, men nu slog han sina armar kring den trofasta, uppoffrande flickan. Det var honom ljuft att luta det trötta hufvudet till hennes bröst och hans innerliga, varma kyss på ungdomsbrudens läppar var ett stort, och djupt kändt: "Tack för god vakt!"

När de två hade kommit upp på fjället, hvarifrån de ännu kunde se en strimma af dagens sjunkande sol, stötte Anders hemväg till. Tryckande Katris hand i sin till farväl, sade då Anders :

— Läs din vackra vers än en gång för mig, Katri!190

Och flickan läste, läste denna gång tacksamt och förtröstansfullt:

"Det intet finns,

Som icke vinns

Af kärleken, som lider". * *

*

Åter hade ett år gått, en Finnskogens bistra vinter var förbi, och sommarvind, smekande mången blek och tärd kind i ödemarken, vandrade fram genom de stora, milsvida skogarna, lockande pörtenas barn ut till blommor och fågelsång. Vintern är för finnskogens folk och var det ännu mera i gången tid mödosam och pröfvande. Inga

ordentliga vägar höllos här då öppna hvarken torpena emellan eller med moderförsamlingen. På sina lätta skidor uppehöllo finnarne, både män och kvinnor, förbindelsen sig emellan, och samma samfärdsmedel var mdn härvisad till, när det "var nödvändigt att färdas ned till Västerdalarna. Mödosamt var det i all synnerhet att föra de döda ned till sockenkyrkans vigda jord, och som det var ytterst långt mellan Västerdalsprästernas besök i finnskogen, var det stundom ingen annan råd för far än att sätta det flera månader, ja, ibland årsgamla barnet i näfverkunten och på skidorna ila genom de snöfyllda skogarna ned till vederbörande pastor. Vid dopbarnets förande ned till "sockna", hade skidlöparen sin goda lodbössa med, och det bände så visst, om många orrar visade sig inom191

skotthåll, att den lille sonen eller dottern fick kunglig salut, innan bygden upphanns. Under finnskogens vinter kändes vidare den allmänna fattigdomen allra tyngst, och under nödåret 1835 talar man ännu om, att gamla, orkeslösa gubbar, insnöade i sina torp, hungrade till döds och igenfunnos med hö och halm i munnen. Och dock florerade långt efter husbehofsbrän-ningens afskaffande lönnbränneriet här i bergen, och finnen, långt aflägsnad från länsmannens argusögon, sökte i den förrädiska drycken en flyktig tröst och svalt sedan med tålamod.

Nu var emellertid, som ofvan antydts, drifvornas tid gången. Det var vår i ödemarken, och såren, som vintern gifvit, läktes i solljus och fågelsång. Flitiga händer prydde torpen med blommor och grönt, ty nu stundade midsommarens glada fest. Hos Sorrmonne var det särskildt denna midsommarafton mycket stök och fejande. "Förstukvisten" var helt gömd af gröna björkar, i hvilka rikligt med häggblom inströtts, ty så sent blommar häggen häruppe i Dalfjällets utgreningar. Och där inne i det efter traktens förhållanden ovanligt stora dagligrummet, nu skuradt och fint, var golfvet rikligt strödt med doftande asplöf. Trätallrikarna och de stora mjölkskålarna alla af präktig ma-surbjörk, lyste glänsande hvita från sin hylla på ena väggen och invid den stora muren, som äfven klädts i grönska, lyste kopparkärlen bjärt från sina krokar. Träskedarna — "Lusika" — och slefvarna voro ock genom skurning drifvande hvita. "Stersä" — kokhuset — var ock pyntadt och fint och "bastuns" af sot glaserade stora stenmur var gömd i grönska. Själfva det stora elghornet, på hvilket Sorrmonne upphängde192

sina kläder, innan han klef upp på lafven, var behängdt med blommande häggkvistar.

Man hade i Katris hem fått storfrämmande för några dagar sedan, och därför voro midsommarrustningarna mera grundliga än vanligt. Med en svettig bärare i sällskap hade en snobbig och fin herre, titule-rad ingenjör och hemma vid ett af Värmlands stora järnbruk, kommit fram till finnskogen och tagit in hos Sorrmonne, hvilken helst var i den ställning, att han kunde hysa den märklige mannen. Denne sistnämnde var herreman från topp till tå och hade för öfrigt ett vackert ansikte, ehuru Katri redan vid första sammanträffandet med faderns gäst anmärkte, "att han ej hade något godt kox". Med rent af stum häpnad sågo de långhåriga och föga borstade finnarne upp till den fine herrn, och när han med blossande cigarr, höljd i sin fotsida, svarta vaxdukskappa, vandrade förbi dem, strö-ko de med förunderlig fart den flottiga skinnkasket-ten från sina hufvuden, hvilka allt för ofta voro tof-viga nog. Den noble mannen, som sade "yes" i stället för ja och "no" i stället för nej, kallade sig Henry. Ursprungligen hade han hetat rätt och slätt Henrik, men som han i och för sin utbildning till grufingenjör vistats i England, hade han ändrat sitt dopnamn till Henry. Den smarte mannens far var en rik "gruf-patron", som finnarne uttryckte det.

Den unge ingenjören var sportsman och mycket road af fiske, som han redan hunnit idka i de klara skogssjöarna kring Kroppafjäll. Maskningen skedde med oklanderliga glacéhandskar. Synnerligen stor tanke om hans förmåga som jägare hade icke finnarne, ty han hade en vacker sommarmorgon, när han ensam*Ill. AHj[=Axel Hjelm]*194

vandrat ut i skogen, skjutit gamla "Kvast-Lenas" ståtliga tupp, hvilken, uppkrupen på gärdesgården vid torpet, han i hastigt mod tog för att vara skogsfågel. Någon den ringaste hviskning om denna malheur vågade ingen göra för Sorrmonne, ty han hade från första stund fattat ett osvikligt förtroende för "ingvalörn", som finngubbarne sade. Här var något för den högfärdige gubben. Man behöfde ej vara mycket skarpsynt för att se, att Sorrmonne rent af yfdes öfver att den bålde herrn tog in hos honom för sommaren. Gårdens bästa rum upplåts, som ju ej var så underligt, och den gödda kalfven slaktades ganska snart, ehuru Katri bad för sin kära "lissko", den hon gifvit

namnet Lilja.

Ingenjören hade för sin värd, allt under det sölfko-sorna tömdes, omtalat, hurusom hans far från England till gamla Sverige hemkallat sin son för att i det sistnämnda landet, där ej dimmor och stenkolsrök tryckte, få friska upp sig och föra friluftslif och för detta vällofiiga ändamål hade finnskogens tysta och idylliska nejder utsetts. Samtidigt skulle Henry, som härför var försedd med kompass och andra "grejor", undersöka bergen för att möjligen finna någon gifvande malmåder, den fadern sedan skulle annektera och förädla. I och för det sistnämnda värfvet såg man ock Henry ströfva kring i bergen med sin kompass. Den fjäskande Sorrmonne sökte härvid hjälpa sin gäst på det sättet, att ban gaf noggrann anvisning på de ställen, hvarest man i daggstänkt midsommarnatt sett "drakeld" uppflamma, men till gubbens obeskrifliga förvåning sade sig Henry ej det allra bittersta tro på sådant.

Att Henry, en man med så vakna och pigga ögon.195

snart skulle upptäcka huru vacker Katri var, faller af sig själft. Med oro hörde den enkla, blygsamma flickan, uppväxt i skogen likt en undangömd linnéa, den främmande herrns artigheter, så vidt skilda från den trofasta Anders' sätt att tilltala sin flicka. Men med ännu större oro såg hon Henrys blick så märkbart eldas, när han betraktade henne, och att han så ofta sökte hennes sällskap vid väfstolen eller ute i sommarskru-dad nejd. Så liten kännedom än Katri hade om stora, vida världen, så sade dock hennes kvinnliga instinkt henne, ju längre det led, att främlingen var förälskad i henne. Den allvarliga Sorrmonne sade intet, men med hjärteängslan såg flickan i faderns ögon en illa dold tillfredsställelse, när han såg Henrys uppmärksamhet mot dottern, och äfven när den unge mannen i faderns åsyn löste af henne liilkan för att, som han sade, få se hennes vackra lockar, hade Sorrmonne intet att säga. Det blef för Katri allt mera tydligt, att den så gynnade gästen skulle få ett lika bestämdt "ja", om han friade, som hennes barndomsvän och räddare hade fått "nej".

Det var nu för Katri orosfyllda dagar, och mången kväll stod hon och såg längtande bort till Lamsohöj-den och den vänliga stjärna, som log öfver det bergets krön. Det föreföll den unga flickan, som om den tindrande stjärnan hade velat säga henne ett ord till tröst och ett ord till ledning i den mörka dalen. Hon hade varit så innerligt glad häröfver, att hon, ledd af sin kärlek, fått rycka Anders ur den dystra vidskepelse, hvilken enligt hennes tro skulle hafva beredt honom lycka i världen, ja, äfven banat vägen till hennes lycka med hjärtevännen, men hvilket dock allt skulle för den196

älskande lyktat med stirrande natt i evigheten. Hon hade tyckt sig kunna hoppas, att, trots faderns nuvarande hårdhet, Gud, åt hvilken hon räddat Anders, dock skulle slutligen leda det så, att välsignelsen öfver deras hufvud skulle uttalas. Men nu mörknade synranden för "Fjällets ros" och hjärtat krympte samman af bedröfvelse. Af fadrens ord, ehuru ännu något förtäckta, hörde hon, huru kär och stor den tanken för honom var, att hans dotter skulle blifva Henrys brud, och när några veckor flyktat, förstod hon ock, att främlingen talt vid Sorrmonne om henne i samband med sin framtid. Med segerstolt min hade den dryge Sorrmonne nämnt detta för sin dotter, och det syntes väl på honom, att han ej hade en aning om, huru djupt hennes hjärta härvid led. Fåfänga och högfärd förblinda så lätt och komma ock människor att förgäta goda och värmande minnen. Annars hade nog Sorrmonne kommit ihåg, huru kär han en gång hade den blåögda, fagra, men fattiga flicka, som en gång blef hans hustru. För Katri hade Henry ej närmare gjort reda för sina känslor. Den fine herren tycktes ej anse detta så nödvändigt, men så mycket mera besvärad kände sig flickan öfver hans uppmärksamhet och det stundom frivola sätt på hvilket han umgicks med detta skogens barn. Men så kom en afgörandets dag.

En dag — det var i augusti — satt Katri ensam på skogens ensliga "ståndhol", där hennes fars ansenliga hjord i solgassig middagsstund hvilade. För att förjaga det besvärliga "åtet", bromsar och flugor, hade vallflickan upptändt en starkt bolmande eld, och man såg den ena kossan efter den andra begärligt ställa sig på vindsidan för att blifva inhvärfd af röken. Ne-197

danför ståndholen hade några kossor vadat ett godt stycke ut i den vassrika skogssjön, där de med välbehag inandades den svala sjöluften. Kring den fridfulla med blommor och grönt klädda platsen stod högväxt gran- och furuskog, och suset härifrån var på samma gång högtidligt och söfvande. Länge satt Katri, sedan hon inmundigat

näfverkuntens innehåll, och lyssnade mer än på suset till den starka björnluren, som ljöd i berget midt emot och hennes tanke vallfärdade härvid till barndomstiden, då Anders var med i skogen och på samma sätt höll vakt åt liten Katri. Kraftfullt hade björnluren då tonat. Hur var det med barndomsvännen nu? Sedan främlingen anländt till hennes fars gård, hade våra unga två icke träffats, ty Anders väg till Kroppafjäll var tung nu för tiden, och för sin stränge faders skull vågade icke Katri besöka Lamsohöjden. Men på tvänne mot hvarandra lagda, igenhartzade näf-verlappar — finnskogens icke ovanliga kärleksbref — hade Anders med ej just så synnerligen välformad stil skrifvit "en flitig hälsning" och tackat henne för hennes besök vid Svartbäcken. Och så talte han från björkens hvita näfver därom, att han nu ibland läste hennes vackra minnesvers, och så stod där till sist ett "tusende god natt". En vallflicka, som färdades mellan de ungas berg, hade fått vara postillon d'amour, som öfverbringaren af sådana bref ock kallas.

Katri hade det egendomliga kärleksbrefvet med sig, och nu, när hela hjorden vandrat ut till bete på en närbelägen, gräsrik "kölg", där bland annat hjort-ronen på långt håll lyste röda och vackra, satte hon sig att än en gång läsa vännens bref. Och hon läste de enkla, okonstlade, men varma orden. Han hade inga198

artigheter att säga, hennes vän, han kallade henne icke ens "Fjällets ros", men han hade ett hjärta, hvars halt hon pröfvat i högsta nöd och fara. Han älskade henne, och den tanken beredde henne dock där innerst i hjärtat glädje, huru mörk än världen för öfrigt gestaltade sig.

Ett ljudeligt: "God middag!" kom Katri att hastigt vakna upp ur den drömvärld, som skänkte henne både glädje och sorg. Henry stod vid hennes sida, iförd sin sprättiga, gröna jaktdräkt. I den likaledes gröna hatten hade han, som jägare bruka göra, fäst en fjäder, men den var ej från "Kvast-Lenas" olyckliga och så oförskylldt dödade tupp. Utan vidare slog sig Henry ned vid vallflickans sida och ställde sin bössa mot det mossiga klippblocket.

— Sitter liten skogsdufva här så ensam? började jägaren, och hans anlete lyste ett ögonblick vackert upp af den varma känsla — vi kalla det dock ej kärlek — som han hyste för flickan. Hon såg nog detta ljusa uttryck öfver Henrys intagande anlete, och hon drog ej genast sin hand ur främlingens. Snart såg hon dock nu, som förr, glöden i hans blick och bäfvande lösgjorde hon sin hand och gömde omärkligt i barmen Anders' bref, i det hon sade:

— Ja' ä' int' så ensam i skogen, som herrn tror. Dä' ä' mycke' i skogen, som talar och sjunger te'n. Trasten, som vi kallar taltrost, säger så mycke', som ja' förstår, och när ja' sitter och hör på skogssuset, tycker ja' mäj känna igen psalmmelodier, som mor sjöng, när ho' va' kvar hos oss, och så sjunger ja' orden och skogen speler. Och sitter ja' rere ve' forsen och lyss-•199

nar riktigt länge, så hör ja' samma melodi, som Hakran speler ve' dansen. Och så har ja' en osynlig vän —

Ivatri tvärstannade här och hon rodnade djupt. Hon skulle bestämdt icke hafva sagt detta till den fine och för henne, trots allt, så obekante herrn. Och för hennes vän, den store Vidfamne, som vid sitt hjärta har rum för en hel värld, var kanske Henry helt och hållet likgiltig.

Flickan fattade den på mossan liggande hilkan för att sätta den på sig, och blicken sökte den lilla näfver-kunten, ur hvilkens ena hörn yxskaftet stack upp. Men Henry, som rent af förundrad och med intresse hört hennes, den olärda flickans, vackra och väl uttalade tankar om skogsensamheten, bad henne stanna, i det han lidelsefullt sade:

— Lilla förtjuserska! Du — jag får väl säga så — var så rar, när du talte om skogsensamheten och suset och forsen. Jag tänkte icke, att en vallflicka hade sådana tankar på vallarestråten. Jag trängtar efter att äga "Fjällets ros", som jag hörde flickorna i Kölaråsen kalla dig. Blif min! Jag skall låta min ros få mycket sol. Din far vill ha det så. Jag har talat vid gubben. En så täck flicka är allt för god att bli en finnes vif.

Jägaren sökte, när han med trotsigt välbehag slutade, lägga sin arm kring Katris lif, men hon höll hans arm tillbaka. Om nu Henry vid sina sista ord kunnat under hilkan se Katris vackra ögon, skulle han ur de samma hafva märkt en förunderligt klar blixt lysa fram. Hon såg i denna stund sin älskade Anders mera stor och stark än någonsin. Hon såg honom med kraftig arm föra henne ur sjön mot den räddande strån-•200

den. Själfva det hemska fisket i Svartbäcken var ett det ojäfaktigaste bevis på hans allt uppoffrande kärlek till henne. Hade han icke för att få äga henne stått färdig att öfvergifva hoppet om att landa på den blommiga kust, där solen aldrig dalar och rosorna aldrig falna! Det var stort, hon kände det nu bättre än någonsin, att blifva Anders' brud och helt gifva sig själf åt honom, som älskade med en kärlek starkare än dödens död.

— Ja' vill gärna bli en finnes hustru, ja', och just en finne ä' min och ja' ä' hans, och nu ska' inte herrn mera tala tocket te' en ringa vallflicka. Då kan ja bli lessen på'n.

Till en början kunde det tydligen märkas, att den unge herrn, som hugnat ödemarken med sitt besök, rent af föll i stum förundran öfver detta på ren svenska eller rättare "finnmål" uttalade "no", som han af Katri fått. Men motstånd i detta fall har väl i allmänhet icke haft någon lugnande inverkan på människobarnen. Flickans lugna "nej" kylde ej heller unge Henry; tvärtom lade sig lidelsens glöd ännu tydligare öfver hans drag, och Katri tyckte rent af, att hans mörka ögon brände, när de sågo in i hennes klara blå.

Ännu en stund betraktade han liksom tvekande de oskuldsfulla, nu synbarligen sorgsna dragen, men, vig och stark, som tropikernas leopard, slog han sina armar kring flickan, och med ett smekande: "Älskling"! tryckte han henne hårdt i sin famn och kysste eldigt hennes friska läppar. Men Sorrmonnes härdiga, högväxta dotter var stark, äfven hon. Det lyckades henne att befria sig från den lidelsefulle mannens famntag, och när han så om igen, ehuru han såg hennes både•201

förtrytelse och motvilja, tänkte förnya det samma, låg han inom ett ögonblick, träffad af en synnerligen bastant och väl applicerad örfil, raklång på den däfna mossan. Han syntes, vår smarte man, ännu mera förundrad nu, än när han fick Kattis "nej", och han såg sig rent af frågande kring. Jo, det var nog intet misstag; det kändes väl, och medan Ivatri skyndsamt vandrade ned till sin hjord, hade vår "ingvalör" tillfälle att eftersinna och konstatera att självkänsla och stolthet äfven kunna förefinnas hos en finnskogens flicka.

Hon hade, vår Ivatri, anor, äfven hon, fast hon gick på vallarestråt. Släktled efter släktled hade sägnen om hennes ättefar, den rike Sorrmonne i Storkyro, fortplantat sig. Han hade, denne storbonde, varit en tapper anförare i "Klubbekriget" 1597 och hade för sin stora trohet mot hertig Karl af denne erhållit rika belöningar, hvilka lagt grunden till Sorr-monneska släktens förmögenhet. Denne nyssnämnde finne, den fruktansvärda "spikklubbans" man, skulle så till följd af oron i Finland och af sin tillgifvenhet för Vasas yngste, kraftfulle son hafva öfverflyttat till Västerdalarnas finnmark, och till Värmland, där Karl som konung ofta vistades, hade Sorrmonne kallats för att sitta vid konungens sida i gästabudssalen. Då hade den stränge fursten druckit klubbemannen till och i erkännsamma ord tackat honom för hans hjälp mot Sigismunds katolska anhang. Ja, väl kunde detta minne föresväfva vallflickan, där hon med högburet hufvud gick fram på kölgens mjuka mossa, tyckunde sig hafva handlat alldeles riktigt mot den påflugne främlingen. Men det kom en annan stund.•202

Solen sjönk ned till skogstopparna och långa skuggor, jättefurornas skuggor, började lägra sig öfver mossen. Det blef så oroligt där inne i Ivatris bröst. Hennes barska, resoluta uppträdande mot Henry stred dock mot det ödmjuka och milda sinnet hos Anders Sikkas brud. Hon satte sig ned på en tufva och lutade ansiktet i handen. Länge satt hon så. Där inne i skogen, nu skuggig och sval, tonade, ehuru dämpad, samma högtidliga koral som förut under dagen, och hur Katri lyssnade på den stigande och fallande rytmen, tyckte hon sig höra de betydelsefulla och för hennes hjärta så kära orden:

"Det intet finns, Som icke vinns Af kärleken, som lider".

Men där låg nu en klagande underton i sången, och de förr så stjäroelikt strålande och tröstande orden, gladde henne icke mera. Hon hade, det kände hon nu, ej genom lidande kärlek försökt segra öfver den lättsinnige, otyglade herrn. Hon hade återgäldat hans förolämpning med en annan sådan af svåraste art. Så skulle ej den "vännen", hon för Henry antydt, hafva handlat. Hans milda öga, där outsäglig kärlek lyste fram, hade ej ljungat af vrede men fyllts af tårar, när han såg, huru ondskans vinter fyllde människornas hjärtan. Hans bleka läppar bad för dem, som krönte hans ljusa, sköna änne med törnekrona. Detta hade varit hans styrka, och hans lidande kärlek hade besegrat miljoner och åter miljoner och den hade som en värmande vår dragit fram och fyllt så

mången ödemark med doftrik blom. Härpå tänkte Katri och kanske•203

hon ännu länge föx'djupat sig i dessa betraktelser, om icke hennes kossor, som väl kände tiden för hemfärden, låtit höra dessa långa, djupa brösttoner, som på deras språk skall betyda längtan, längtan hem till krubban och hvilan. Raskt steg Katri upp och, i det hon trädde före sin hjord på den knaggliga fäbodstigen, lät hon den vanliga "lockelåten" klinga från vallhornet, som hon hade hängande vid bältet. När hon nalkades hemmet, dröjde ännu på den lugna sjön där nere ett purpurskimmer från sol, som dalat, men stackars Katri märkte det icke nu.

Det var något annat, som denna gång så helt fäste hennes uppmärksamhet. Hon mötte vid "kyan", där hjorden stod samlad, sin far, men så som han nu gjorde, hade han aldrig blickat på sin flicka. En darrning genomilade Katri. Henry hade således omtalat allt, och med ytterlig förskräckelse förstod flickan, när hon såg faderns isiga blick och mörka hotfulla anlete, att han, som nu skulle hafva varit hennes naturliga beskyddare, helt ställde sig på främlingens sida. Dotterns hjärta krympte samman af bedröfvelse, när hennes vanliga : "Go' afta, far"! lämnades obesvaradt och fadern utan vidare gick in i sin "kåfve".

Det var natt. Därute lade sig lätta dimmor öfver hult och lid, och blommorna slöto sina kalkar, sedan de dagen om trofast vändt sina ögon mot solen. I skogen hade fåglasången tystnat; endast ett dufvo-par, som bodde i de gråskäggiga granarna vid Sorrmon-nes hage kuttrade ännu om sin varma lycka och från den vilda, höga Skärklitt, hvilkens dunkla taggar från Kroppafjäll tedde sig ofantligt höga, ropade ufven ut sin starka sång.•204

Vid dagens sista bleknade strimma hade Katri länge setat i sin kammares, mot väster vettande fönster. Hon höll i sin hand den konfirmationsgåfva — en stor mässingsbeslagen psalmbok — som den vänliga Västerdalsprosten i "löftenas heliga stund" gifvit henne. Som daggen svalkar den af sol och heta vindar smäktande ökenrosen, så lade sig ock något helande och lugnande öfver Katris oroliga själ, när hon i de fromma, hänsofna psalmsångarnes bok följde "smärtornas man" på hans törniga stig genom mödornas däld. Han hade oftare mött Getsemane än Tabor på sin vandring, han hade haft flera mulna än soliga dagar, men med samma lugna majestät — det såg Katri — hade han burit allt. Hans kärlek, underbart både uppmuntrande och straffande, strålade emot henne, och hennes tanke vallfärdade ock, ledd af sången, till det ljusa, underbara land, där sol ej mera sjunker och ingen skugga breder sig ut öfver eviga rosors gård.

Hon hade just, när rummets skymning blef för tät, ställt "lyskäringen" på spishällen och tändt pärt-blosset för att än en stund i tanken följa psalmsångarne hän till "den stora hvita skarans", den eviga körens kust, när hennes far trädde in. Hans panna var ännu dystert molnhöjd och ögat isigt som granithällen, blottad bland nordens kalla drifvor. Förskräckt lade Katri bort sin bok, hvilken fadern knappt hade märkt.

Sorrmonne satte sig häftigt ned i den s. k. "gubb-stolen", hvilken var försedd med ryggstöd och gjord af en enda ofantlig furustubbe. Han fäste det bistra ögat på Ivatri, hvilken ej med samma barnatrygga frimodighet som förr tycktes kunna möta faderns blick.

— Hva' ha' du gjort åt en Henry i dag, Katri?•205

frågade Sorrmonne, och hans stämma uttryckte visserligen både sorg och ömhet, men den darrade ock af undertryckt vrede.

Det blef en stunds tystnad i rummet, och man hörde endast, huru blosset i "lyskäringen" sprakade och skickade ut en och annan gnista ända ut på golfvet.

— Han va' stygg ve mäj, far, sade flickan, och en djup rodnad lade sig öfver det nyss af förskräckelse bleknade anletet.

— Han gjorde, hva' 'an tyckt säj a' rätt te'. Ja' had' lofva bort däj te' 'an och 'an betrakta väl däj som si' flecka. Hur kan du slå te'n?

Som vårens sippa i vårlig dag slår upp sitt öga mot solen, så öppet, så varmt och så rätt fram såg nu Iiatri in i sin fars ögon. Mera ödmjukt och under-gifvet kunde intet barn vara än Katri, men här hade den af högfärd och egennytta förblindade fadern gått in på ett område, där hvarje kvinnohjärta, furstinnans som vallflickans, vill

hafva ett bestämdt ord med i laget. Mildt, men på samma gång bestämdt, genmälte Katri:

— När I lofvade bort mäj åt 'an Henry, gjorde I inte rätt, far. I skulle ha' frågt mäj först, far. Ja' lyder er i allt, far, men i fråga om geftas, rår ja' öfver mäj själfver. Om ja' har felat, ber ja' om förlåtelse, men ingen Henry vill ja' ha. I vet själf, far, att ja' vill ha Anders Sikkas och ingen ann'.

Sorrmonne tycktes vid dessa ord taga sig en liten funderare; han tog upp den kära pipsnuggan, och han strök några gånger betänksamt det gråa "bockskägget", som lade sig ned öfver hans breda bröst. Men så ljungade det bruna ögat till, och i det han reste•206

sig i sin fulla längd, hvilket ej betydde så litet bland de småväxta finnarne, sade han :

— Här duger ej en vanlig ursäkt, Katri. I morgon vid frukosten ger du Henry din hand och ditt "ja" och därmed jämnt. Dä' ä' försoningen, förstår du. Intet mindre gäller nu. Har du förstått?

Sorrmonne satte sig ned igen, och hans öga, som nu gnistrade, släppte ej dottern.

— Ja' kan int' dä', far, sade Katri. Anders är min och ja' ä' hans. Mor talte om en gång, att Anders Sikkas och ja' döptes i samma vatten hos prosten nere i sockna, och dä' skall ock betyda, att vi skulle ha' hvarann'.

Längre hann Ivatri ej. Sorrmonne slog med kraft sin knutna hand i gubbstolens sida, fattade så omildt sin dotters arm, i det han sade:

— Kom nu, Katri!

— Ska' ja' i källaren, far? sade slutligen Katri, och några stora tårar rent af droppade ned från hennes förskräckta ögon. Som den sårade, döende hinden blickar på jägaren, så såg Katri på sin far. Men fadershjärtat var nu fruset till is. Hans grepp om Katris arm var fast, och tyst följde flickan med.

Att "sitta i källaren", som det uttrycktes, var ett äkta finskt hestraffningssätt. Det begagnades egentligen mot trotsiga och försumliga tjänare och stundom, ehuru mycket sällan, mot vuxna, olydiga barn. Straffet var, som man förstår, mycket fruktadt, och det stirrande mörkret och kölden samt hungern brukade fort nog böja äfven de hårdaste sinnen.

Sorrmonne höll fast dotterns arm, äfven då, när han låste upp den gnisslande dörren till källaren, och•207

fadern frågade ännu en gång, om Katri i afseende på Henry ville lyda eller ej.

Öfver Lamsohöjdens krön såg då Katri, huru deD vänliga stjärnan, som hon så ofta betraktat, lyste emot henne, och den olyckliga Katri tyckte, att himlaljuset

vid synranden ville hviska ett ord om återseende, om hopp och tålamod i hjärtats nöd. Nattvinden susade i den dunkla skogen bakom källaren, men i detta sus — så tyckte flickan — låg ett smärtefullt farväl till hemmet och far. Aldrig, så kändes det för flickan, skulle hon mera återfinna det bortfrusna fadershjärtat. På Sorrmonnes fråga kunde hon ej svara annorlunda nu än förut.•208

Med dyster, graflik röst sade då Sorrmonne:

— Nästa natt, när tranan, som står på vakt, byter om fot, ska' ja' spörja däj till igen.

Med ett klagande, rent af liksom skriande ljud gick dörren åter på sina gångjärn. För "Fjällets ros" syntes ej Lamsohöjdens tindrande stjärna mer. Det var natt; natt öfver finnskogen, natt öfver människohjärtan.

* * *

Man var inne i andtiden. Den pågår i finnskogen stundom under hela augusti månad. På de stora, gräsrika "kölgarne" mellan bergen stodo de långsträckta höhäsjorna, hvilka, afsedda att stå kvar till vintern, upptill voro täckta med ett lager af grankvistar. Här och hvar i liden såg man ock hela hässjor af löfkärfvar hvilka till vintern voro afsedda för "småkrittren". Vackert. mognade nu rågen på svedjefallen, och äfven kornet började gulna vid de små torpen, invid hvilka i soliga dagar småpojkarna, långhåriga och okammade, tumlade om i mullen. Öfver

berg och dal hvilade ännu sensommarens behag. I solröken voro de höga bergens kammar så buktande mjuka, och deras vackra blå sammansmälte med himlens ändå vackrare azur-färg. I augustimorgonen låg dimmans hvita, luftiga flor bredt öfver dal och sjö, och när skogarna vid stigande sol morgnade sig och spelande vindar vandrade fram i dälderna, gnistrade myriader darrande diamanter från gren och strå.

En sådan morgon återfinna vid uppe på Lamso-höjden Anders Sikkas, sysslande med sin djuphacka.•209

Han sökte åter vid en af åkertäppornas kanter eröfra ett stycke jord, hvilket till hösten kunde besås med vinterråg och så för mor och syskon där inne i den låga stugan blifva fruktbärande. Med kraft fördes, som förr, hackan, och stora svettpärlor på odlarens panna vittnade om, att arbetet var tungt nog. På ett stenblock slös; sig Anders ned för att hvila, och med tröjärmen strök han svetten ur pannan.

Omisskännelig sorg lästes i hans blick, hvilken särskildt nu, där han satt under hemmets granar, var inåtvänd och tycktes ifrigt skåda något, som var fjärran från. Så var ock fallet. Den vackra augustimorgonen fäste ej odlarens uppmärksamhet, och på de doftande linnéorna vid klippans fot såg han ej heller. Hans öga skådade barndomsvännen, den kära Katri, och han sökte liksom uppfånga hennes blick under hil-kan. Skymdes i denna stund hennes öga af tårar? Var hennes kind, så rosig förr, mycket bleknad nu? •Så frågade sig Anders, men skogen susade intet svar. Till en början fann Anders ej heller någon mening i trastens klangfulla sång, men hur han lyssnade, tyckte han sig om och om igen höra sångaren ropa:

"Ho' ä' hvit; ho' ä' hvit.

Skynd' dä' dit; skynd' dä' dit!"

Från Sikkas' bröst banade sig fram en djup suck, och handen, som nyss vid tanken på Kroppafjäll energiskt knutits, föll maktlös ned vid arbetarens sida.

Till Anders' berg hade kommit döfva rykten, hvilka förtäljde, hurusom Sorrmonne på obarmhärtigt sätt sökt tvinga sin dotter till giftermål med den snobbige

14•210

främlingen. Att den styfve gubben härvid hade gått så långt, att han låtit sitt barn "sitta i källaren", kunde Anders till en början icke alls tro; men när hvisk-ningen härom i torpen blef allt högljuddare och bestämdare, greps ban af raseri och hjärtesorg. Det kom honom stundom före, att det rent af var hans plikt att skynda till ungdomsbruden och ställa både hennes hårda far och den smarte ingenjören till blodigt ansvar. Det trotsiga, heta ungdomsblodet svallade. Det blef nu vildt och stormigt därinne i Anders bröst, liksom när han sökte lyckan i Svartbäckens kalla vågor. Hat till dem, som tårstänkt "Fjällets ros", grodde fast i hans bröst, och när han i kvällens stund stod på höjden och blickade bort till den älskades berg, skiftade förunderligt uttrycket i hans öga. Det var kärlek, starkare än döden och det var vildmarkshat, som bodde i den unge mannens själ.

Likt sunnanvinden, som smekande drager fram till en vintrig dal och smälter dess drifvor, så kom då, framburet af en liten vallflicka, ett bref från Katri. Det andades sorg, men ännu mera tålamod. I mycket skonsamma ordalag nämnde Katri sin far, men — så sade brefvet — det var ej rådligt för Anders att under nuvarande förhållanden nalkas Kroppafjäll. Solen kunde dock ännu gå upp eller, som flickan uttryckte sig: "det kunde än bli solskensvä'r". Anders och hon skulle kanske ha det svårt nu, på det att glädjen sedan måtte bli så mycket större. Och så stod där sist, att Anders "som aldrig var förglömmandes", skulle komma ihåg minnesversen, hvilken talte om "kärlek, som lider". Brefvet var skrifvet med samma stora, kantiga och föga sirliga bokstäfver, som Anders format•211

till på sin näfver, men det blef dock ljust där inne i hans bröst, när han läste sin hjärtegoda flickas lilla epistel. När hon kunde lida, så borde väl ock han tåligt fördraga sorgen. När hon kunde hoppas, så fick ju äfven Anders hoppas. Det blef nu, liksom när "Spär-tus" försvann, ljust därute I naturen. Bergens blåa ram var åter vacker: skogssjön syntes honom som ett gladt, mot Guds himmel vändt barnaöga. I fågelns sång och i skogssuset låg åter mening, ja, lof till Honom, som länkar och leder allt.

Det välmenta rådet att ej komma till Kroppafjäll måste ju Anders värdera. Det var nog ej så alldeles ofarligt att nu, som ställningen var, träffa den hårda Sorrmonne. Skogen är stor och skogen är tyst. Mången mörk gärning, aldrig af lagen beifrad, har här i skogsensamheten timat. Därom vittna måriga kringvandrande, dystra sägner, hvilka bevarats ända till våra dagar.

Åter och åter greps dock Anders af längtan att åtminstone besöka den äng, där hans lycka en gång slagit ut i blom.

En söndag vandrade Anders därför, försedd med sin bepröfvade lodbössa och den stora lomskinnsväskan, bort till Kroppsjöns stränder, och i en ekstock, lånad af en granne, rodde han ut på sjön, hvilken, lugn och klar som en spegel, tycktes, äfven den, fira sabbats-hvila. Och rent och fagert, ja, läkande för hans sargade hjärta framstod där nu för ynglingen ett kärt minne. Han erinrade sig så lifligt den minnesrika kväll, när han räddat Katri från döden och bar henne upp på den gröna stranden. Den stranden tycktes nu liksom vinka honom vänligt till sig, och ehuru han från•212

början ej tänkt fara till den sida af sjön, där Katris hem var beläget, rodde han dock nu dit och lade sin ekstock till vid det välkända landet.

Solen dalade i väster och skymning lade sig öfver skogen liksom den stunden, när Katri här, där Anders nu satt, slog upp sitt förskräckta öga och lade armarna kring räddarens hals. Gamle Sorrmonne, som nu sof där nere i Västerdalssocknens griftegård, hade då tecknat korsets signade tecken öfver Katri och honom och nu---

Han lutade hufvudet i handen, som om lian velat gömma sig under det närvarande och dess betryck och endast minnas, minnas lycka, som flytt, och som måhända aldrig mera skulle komma åter.

Då hördes en på samma gång ljuf och frågande stämma uttala hans namn, och när Anders skådade upp, stod Katri framför honom. Ett ögonblick såg Anders rent af spörjande ut, men hjärtegladt nämnde han nu i sin ordning flickans namn, i det han mot henne öppnade sin famn.

Länge grät Katri, där hon hvilade vid hans bröst. Det var så kärt, så godt att hvila där och gråta riktigt ut. Hennes moder låg i mullen; fadershjärtat var is, och syster och bror hade Katri ej. Hon, den förr så glada och hurtiga flickan, tyckte sig nu vara rankan, som behöfde den starka stammens stöd. Sorg och djupt deltagande låg i Anders' blick, när han såg ned på sin sörjande brud, och han hade så gärna velat tala manliga ord om förtröstan och hopp, men synranden var mörk äfven för unge Sikkas. Han tyckte sig ej hafva något synnerligt att säga, men fast slöt han Katri•213

till sitt hjärta, som om han där velat gömma sin ros undan världens kalla vind.

Katri såg slutligen upp, och mötte Anders blick, i det hon sade:

—• Ja' har längtat ätter däj, Anders, men inte kund' ja' tro, att du var mäj så nära. Så und'ligt! När ja' sluta i "sterä" stod ja' och såg neråt sjön, och då va' dä', som nå'n ropt i öra på mäj, att ja' nast skull' gå ner te' våran strand, som vi, du och ja', jruka kalla den. Ja' stod en stund igen och såg, hur sola geck ner bortom Skärklitt, och så kom dä' där igen, att ja' skulle gör' e' vänna ner, och så te' sist så geck ja' och så---

I stället för att fullborda meningen, lade Katri sina armar kring Anders hals och lutade åter sitt hufvud till hans bröst.

Anders funderade synbarligen på den egendomliga "maning", som Katri talat om, och mera för sig själf yttrade han det enda ordet: "Konstigt!" Det hörde flickan, och i det hennes öga åter strålade som förr, sade hon:

—- Dä' va' Gud, som mante på mäj, Anders.

Lyckliga Katri! Din fasta tro på Honom, som är kärleken själf, var din styrka i stormen, och gjorde dig stark på din vandring i den djupa dalen. Väl den, som så kan skåda "vinkar från ofvan", som du det gjorde. Han kan ej gå vilse i villsam värld.

Först nu såg Anders, huru förändrad hans flicka blifvit. Den hvita hilkan och Katris kind voro hvarandra ungefär

lika. Katri var mycket blek och öfver hennes vackra anlete låg ett drag af djupt lidande.

— Så blek du är, Katri, sade Anders och rösten•214

rent af stockade sig i hans bröst, när han sade detta. Han tillade dock: — Har du setat i källaren, Ivatri?

Han kände, huru en darrning, en frysning gick genom flickans kropp, när han framställde sin fråga. Hon såg rent af förskräckt in i den mörknande skogen, där en spelande aftonbris från sjön lät höra ett svagt, bortdöende sus.

Katri berättade nu, huru hon undergått det hårda straffet och hurusom hennes far, när jämnt ett dygn förgått och nattens mörker låg öfver Kroppafjäll, infann sig utanför källarens dörr och frågade, om hon ville blifva Henrys brud. Härtill kunde ej Katri svara ja, men hon bad sin far om förskoning. "Ja' fryser, far" hade hon sagt. Härvid hade hon, ytterligt glad, hört nyckeln sättas i låset, men dystert, isande dystert hade till sist Sorrmonne upprepat sina ord: "Nästa natt, när tranan, som står på vakt, byter om fot, skall jag spörja dig igen". Och så rycktes nyckeln bort, och fadern gick, och Katri satt där i stirrande natt. Hon tyckte då, när nästa midnattstimme nalkades och hon, tillintetgjord och sönderbruten, satt på källarens golf, att hennes mor, skinande hvit och blid, kom in och lade sin svala hand på hennes hufvud och smekande strök henne öfver håret. Den synen — måhända framkallad af flickans ytterliga svaghet — hade skänkt Katri mycken tröst i hennes nöd, och när så fadern åter kom i midnattens timma och upprepade sin fråga, hade Katri omtalat, att hon haft besök af sin mor. Detta hade, ehuru flickan äfven nu sade nej, haft en förunderlig verkan på den hårda gubben. Han hade öppnat hennes fängelse, men förhållandet mellan far och dotter hade dock förblifvit detsamma. Han•215

hade, den styf ve fadern, föresatt sig, att hans flicka skulle blifva Henrys brud, och för den främmande herrn hade nog ingen af gårdens folk vågat omtala, hvarför Katri ej under dessa två dystra dygn synts till. Hade Henry härom blifvit underkunnig, skulle måhända hans samvete, i fall han hade ett sådant, manat honom att öfvergifva tanken på Katris ägande. Nu stannade han kvar och var fortfarande lika omhuldad af Sorrmonne, hvilken ej tyckte3 märka de syIhvassa blickar, som traktens fattiga, ärliga finnar, hvilka kände hans beteende mot dottern, gåfvo honom. Henry tyckte sig vara fyndig nog, när han nu kallade Katri "Fjällets lilja". Att han varit förnämsta orsaken till, att hennes friska rosor försvunnit, tycktes han föga begripa eller "lägga vid sig", som man säger. Att ett älskande flickhjärta för hans skull förblödde och grät, tycktes ej mycket grumla den sorglöse "ingvalörens" frid och ro. "Fjällets lilja" skulle nog en gång bli hans väl-fångna egendom. Den bleka "liljan" förklarade han sig älska mera än "rosen".

Med smärta omtalade ock Katri, hurusom fadrens köld och tystnad plågade henne. Han var henne fortfarande kär, men hon visste, att, oaktadt all hennes tillgifvenhet, fadersfamnen för henne skulle vara tillsluten, så länge hon ej fogade sig efter den myndiges vilja i afseende på Henry, och detta kunde Katri ej. Dagarna voro så tunga, sade Katri; hemmet, där hon och hennes far förr voro lyckliga och glada, hade höljts i moln. Kärlekens sol var skymd af moln. Hur skulle de skingras? För den stränge fadern hade Katri, därtill uppfordrad, fått omtala, hurusom hon i källarens natt tyckt sig se den skinande, hvita modern, och flic-•216

kan hade härunder med glädje i fadrens ögon sett något fuktigt, men så blef han lika tyst och hård igen. En gång hade han med afseende på Anders, när "sinnet rann på", fällt hotfulla ord, och det var då Katri hade sändt brefvet till sin barndomsvän.

— Dä' ä' så långligt, se'n ja' mista' fars kärlek, återtog Katri, sedan hon en stund setat tyst och blickat ut öfver den mörknande sjön, där äfven näckrosorna nu slöto sina kalkar och drömde om solig dag, som gått. — När ja' ute på marken ser, hur blommorna nu vissna och böjas ner, tycker ja', att de liksom vilja säga mäj, att ja' ock ska följa dem efter. Dä' känns tungt i mitt bröst. Ja' ville vara stark för din skull, Anders, och lefva, för däj, men ja' kan ej vara glad mera och räta upp mitt hufvud. Dä' geck liksom någonting sönder hos mäj, när far var så hård mot sin fiecka, 'mor opp i dagen', som han brukade säga, när han i kvällen var god och blid.

Vid det dystra minnet af källarens natt fylldes åter Katris ögon af tårar, bittra, heta tårar, och hon slöt sig om möjligt ännu närmare intill Anders' bröst. Han kände så lifligt, att han i denna stund hade kunnat gifva sitt unga lif för Katri, om ban därmed kunnat hjälpa henne. I öfvermåttet af sin sorg och sin ömhet för barndomsvännen

kom det så Anders före, att han skulle erbjuda henne ett offer, större än hans lif. Med rent af förtviflans kraft frampressade han, ännu fast slutande Katri i sin famn, den frågan : — Ska du ta' 'an, Henry, och få far din gla' igen? Ja' ska väl försöka vara mä' på 'et, fast dä' svir i bröste' på mej. Vill du dä' Katri?

—- Aldrig tar ja' nå'n an än däj, Anders, hviskade•217

Katri ömt och på samma gång fast, och med en innerlig och varm kyss beseglade "Fjällets lilja" sitt ord. Då syntes det Anders, som om den stjärna, hvilken nu tändes öfver hemmets jätteberg, med förunderlig glans blickade ned och siade om bättre dagar, solskensdagar, hvilka dock en gång, huru nattligt lifvet nu än tedde sig, skulle varda kommande.

Vemodigt ljödo Anders ord i granesuset. Det föreföll honom rent af otroligt, att han framställt en fråga, som ju kunde vara ett farväl till hans fattiga, glädje-tomma och sträf samma lifs enda rosiga, fagra dröm. Det blef så tyst, när han framställt sin fråga, och det bortdöende vågsvallet vid stranden ljöd högre än förut. Men högre tyckte Anders sig höra sitt eget hjärtas, det beklämda, det älskande hjärtats slag.

Länge behöfde han dock ej vänta på det ödesdigra, lifsafgörande svaret. Ängeln log så varmt, så godt i flickans klara öga.

Och så måste Anders och Katri skiljas, fast de ej skildes gärna. Länge varsnade unge Sikkas på sin ensamma färd öfver sjön, hurusom hans bleka brud i sin ljusa dräkt stod på stranden, "deras strand", och vinkade farväl. Men endast den tindrande stjärnan öfver Lamsohöjdens skogiga krön såg huru Sorrmonnes sorgsna dotter, när Anders ej mera syntes på dunkel sjö, böjde sina knän vid strandens mossiga klippa och anbefallde sig och barndomsvännen i Hans mäktiga beskydd, hvilken genom den hänsofne psalmsångaren sagt:

"Det intet finns, Som icke vinns Af kärleken som lider".•218

Djup snö låg åter utbredd öfver skogens vida, tysta ödemark. De klara skogssjöarna lågo betäckta med alnstjock is, och drifvor tornade sig nu, där glittrande vågor förr gingo mot furukransade stränder. Här ute hördes den i kulna, mörka, stjärnlösa yrvädersnatten vargarnas klagande tjut, och inne i skogen, uppkrupen på grenen öfver "hargadden" — harstigen — satt lodjuret med glödande ögon och väntade den värnlösa haren och lät under väntan på rofvet höra sitt korta, skarpa tjut. Kring videbuskarna i frostfylld dal, där bäcken djupt under drifvorna arbetade sig fram, stimmade i kvällen snöhvita ripor, och stundom, kanske vid åsynen af den smygande räfven, uppgaf "ripkarln" — riphanen — sitt hemska, skräckinjagande skratt. I björkliden borrade sig orrarna djupt ned i snön för att så skydda sig för kölden, sedan de af trädens knoppar stillat sin hunger. Endast tjädertuppen satt stolt kvar på torrfurans knotiga, nakna gren, medan hans harem vid marken sökte samma skydd som orrarna. I de stora skogsvidderna var det tyst, ty timmerhuggarens yxa hade ännu ej börjat gå i skogen. Endast skidspår här och där utvisade, hvarest någon finne under sitt skytte ilat fram och blott undantagsvis steg röken upp från någon kolmila eller någon s. k. "tjärkarl", där furustubbarnas kåda utdrogs, och där finngubben, svart och lurfvig, satt i sin riskoja och sög den korta, kära pipsnuggan.

På Sorrmonnes högt belägna gård var det i den tidiga vintermorgonen lif och rörelse, och alla husets hjon sysslade med brådskande ifver. En s. k. "slagbjörn", som under sommaren dödat några af de närboende finnarnes kor, var holmad borta i berget bakom•219

Skärklitt, och den gamle, bepröfvade björnjägaren Sorrmonne var holmingens lycklige ägare. Vid första spårsnön hade man följt björnens fjät till hviloplatsen, men man hade låtit snön öka på, emedan björnen lättare fälles, när drifvorna blifva djupa. Nu skulle emellertid nalle, skogens konung, dödas.

Sorrmonne stod, rak och kärf, som fjällets fura, omgjordad med det från fädren nedärfda silfverbältet kring lifvet, grofva stöflar och på hufvudet den ännu härstädes vid denna tid begagnade finska yllelufvan. På axeln hade han den säkra lodbössan, på hvilkens kolf hela tjoget skåror efter fällda björnar och älgar var inristadt och i hvilkens urgräfda, lilla gömställe den traditionella näbbmusen, som skulle gifva "skott-lycka", förvarades. Det korta, starka björnspjutet,•220

bildadt i form af ett kors, bar ban snedt fästadt, på den breda ryggen.

Vid sin sida ha^e Sornnonne "ingvalören", och denne sökte ock i den tidiga morgonen se käck och trygg ut. En uppmärksam betraktare skulle dock lätt bakom den unge herrns pince-nez hafva sport en viss oro i hans öga, ty här gällde det något annat än "Kvast-Lenas" oskyldiga tupp, hvilken ju var ofarlig nog. Katri hade vågat för den stolte fadern föreslå, att han i stället för Henry skulle medtaga "inliysingen" Pikku, som dock i unga dar nedlagt flera björnar, men non hade härvid fått ett så mörkt ögonkast af sin far, att hon af stått från vidare ordande om jaktfärden. Hon hade nu ingen annan råd än att lyckönska de båda männen till striden mot skogens fruktade Karrho, och när hon smekte den stora björnhunden till farväl, var det, som om hon till honom velat säga, att han skulle hålla trogen vakt om husbondens lif.

Med beklämdt hjärta stod Katri länge och såg, huru de båda jägarne skrinnade hän mot Skärklitt. Det gjorde dock flickans hjärta godt, när fadern, som en gång vände sig om och såg dottern på hemmets trappa, sände henne en hälsning tillbaka. Ett hjärtevarmt: "Gud signe!" följde från Katri hän med vintrig vind, men oron lämnade henne likväl icke. Fadrens beslut att så godt som ensam gå mot den fruktade björnen, vittnade ju om djärf het och tillförsikt, men det var högmod med äfven i detta, och mycket bidrog detta till, att oron ej lämnade Katri, ehuru hon satte sig i väfstolen för att, enligt sin vana, genom arbete skingra tunga tankar.

Före middagstiden voro skyttarna framme i den•221

djupa, af vindfällen och stenblock uppfyllda mark, där björnen tagit sin långa vintersömn. Något så när visste man ju, hvarest idet var beläget, och snart började Sorr-monnes präktiga hund spetsa öronen; han tvärstannade, lät höra ett doft morrande och blickade ifrigt inåt stenblocken. Allt närmare, hållande hunden i band, nalkades Sorrmonne intill idet. Björnen hade valt sitt läger mellan tvänne stenklyftor, öfver hvilka en väldig, kullfallen fura bildade taket. Oaktadt hundens höga ståndskall låg dock nalle stilla. Han hade med icke ringa möda forslat mossa och grankvistar till sitt vinterbo och ville nu ej fort lämna det, hvilket han, den lurfviga besten, ansåg sig berättigad att få hafva i okvald besittning.

Den oförskräckte Sorrmonne, bakom hvilkens ansenliga ryggtafla Henry gärna dvaldes, ilade fram, hållande bössan i ena handen och en stång i den andra.. Kommen på några stegs afstånd från idet, kastade han stången in i detsamma.

Nalle, förgrymmad öfver detta ohöfliga och närgångna störande af hans hvila, stack upp sitt lurfviga hufvud ur snön, och den väldiges brummande ekade genom skogen. Easkt slängde Sorrmonne bössan till ögat och sköt. Af det skri, som härvid hördes från björnen och af blodet på snön, syntes tydligt, att björnen var allvarsamt träffad. Henrys kula förfelade säkert sitt mål. Björnen ansattes af den nu lössläppta hunden, som djärft hoppade upp på björnens bakkropp, och Sorrmonne hann ännu en gång kasta krut och kula i sin bössa. Det lodet tog ock ganska bra, men det var olycktvis icke till döds. Och nu reste sig björnen i sin fulla längd, och han sprang nu, vildt skakande sina•222

höjda framramar, rätt på Sorrmonne, hvilken kullslogs i snön utan att hafva hunnit sätta spjutet till motvärn. Ehuru hunden genom täta utfall på björnen sökte hjälpa husbonden, blef Sorrmonnes bröst illa sönderbitet af björnen. Hans nödrop blefvo allt mattare. Jägaren kunde ej ens komma åt den stora täljknif, som hvarje finne bar i "trerumsslidan".

Men hvarest höll då den käcke ingenjören hus? Jo, så långt, som nu detta var möjligt, hade han krupit upp i en stor gran, och från denna upphöjda plats tordes Henry ej ens gifva ett svar på Sorrmonnes förtviflade rop på hjälp. I zoologien hade vår ingenjör nogsamt läst, hurusom björnen äger ej liten färdighet i att klättra i träd och därför var ju tystlåtenhet af nöden, ty björnen, som ej visste, huru ofarlig Henry var, kunde ju hafva gjort honom ett besök.

Då ekade ett skott genom skogen, och, att detta träffat ännu bättre än Sorrmonnes tvänne kulor, kunde man förstå af björnens dödsskri. Ett ögonblick reste sig djuret upp från den sårade och kullslagna jägaren och Anders — ty det var han, som nu i nödens yttersta stund kom — grep nu Sorrmonnes spjut och förde det med sådan kraft i

björnens bröst att det väldiga rofdjuret tumlade baklänges och blef så liggande.

Björnen var död.

ünge Sikkas hade dagen förut begifvit sig från Lamsohöjden, och icke synnerligen långt från holm-ningen, om hvilken han ej hade någon vetskap, uppsökt en orrkoja, från hvilken han och hans far mången gång i tidig väckt skjutit orrar. Det var nämligen här i löfskogsliden, fjärran från bygden, ett mycket godt "orrbestånd", och iägaren fördrog därför tåligt den•223

långa, kulna vinternatten under väntan på, att dag skulle bräcka och orrarna "sitta upp i topp". Anders' tanke vandrade i nattens tystnad bort till den tid, då han och hans far här kamperade tillsamman. Det låg så mycket mellan den tiden och den närvarande, tyckte Anders, och detta förflutna, då far var med, låg så långt tillbaka. Det kom honom lifligt före, att den fattige, men hjärtegoda fadern nu så gärna, om han det kunnat, velat hälsa på hos Anders och föra ned till honom några ljusstrålar från den eviga solens land, där far — så hoppades Anders — nu var.

— Eget, att ja' skull' få en så'n åtrå te' fars orrkoja nu, sade han för sig själf, i det han utanför den härtill nog så trånga riskojan, tog en bastant sjömansbrasa, ty eld fick man ej upptända vid detta skytte.

När Anders på morgonen expedierat icke så få orrar, smakat matförrådet i sin näfverkunt och hvilat en momang, anträdde han på sina snabba skidor hemfärden. Han hade ej skrinnat långt, förrän han vid ett ursinnigt ståndskall, som just hördes i hans väg, tvärstannade, och den försynte jägaren tänkte vika ett godt stycke åt sidan på att ej störa en annans jakt, hvilket ju kunde gälla mården eller kanske hellre "gö-gan" — loddjuret — som ju, ifrigt förföljd, brukar "söka träna" som det heter. Men snart fick Anders höra björnens höga brummande i skogen, och på skotten följde icke blott björnens utan ock en människas skri. Nu ilade han fram, och, som vi sett, kom han i yttersta minuten för att rädda Sorrmonne från en alldeles säker död. Men var Sorrmonne räddad?

Anders lutade sig ned öfver den fallne. Han an-dades ännu, men hvarje klagoljud hade tystnat. Genom den sönderbitna, raggiga fårskinnspälsen sipprade ymnigt blod. Anders baddade den sårades panna med snö, uppknäppte hans bälte och blottade så småningom jägarens bröst. Vid den syn, som härvid mötte Anders,

uppgaf denne ett så högt rop, att Sorrmonne slog upp ögonen, hvilka fingo ett allt mer förvånadt uttryck.

— Du, Anders? hviskade gubben. — Henry då? I detsamma fingo båda — gubben låg äfven så till — syn på en gestalt, som, ehuru nu ej så fort, äntrade utför en af de närmaste granarna. Sorrmonnes nästan slocknade blick syntes några ögonblick ovanligt stint och ihärdigt betrakta denna syn, men så föll hans ögon•225

åter fort samman, som om han hvarken orkat eller velat se mera.

Easkt afkastade Sikkas, ehuru träden sköto köld-skott, sina kläder och af drog sin skjorta, hvarefter han, sedan han kastat på sig det nödvändigaste, med tälj-knifven skar plagget i långa bindlar, och så började han, så godt han det förstod, sitt samaritverk. De gapande såren efter björnens tänder, hvilka till och med blottat ett par af Sorrmonnes refben, renades med snö, och Henry, som nu ock närmat sig, fick vara behjälplig. I någon mån stillades blodflödet, och så tog Sikkas den gamle i sina armar och, på det han ej skulle förf rysa i snön, fick han den ej ännu kallnade björnen till bädd.

Eedan lutade solen till sin nedergång, och frostig dimma lade sig öfver stridens vilda tummelplats i den vida, öde skog.

Det blef nu så aftaladt, att Henry med all fart han som sportsman var mäktig af skulle, följande morgonens skidspår, ila hem till Kroppafjäll och tala om allt. Där visste nog gårdsfolket, hvad göras skulle, sade Sikkas. Henry hade för öfrigt bedt att få företaga ned-färden.

Det blef så underbart för Anders, där han satt och höll vakt om Katris far, hvilken kanske snart skulle företaga den stora flyttningen. En jublande tanke fvllde hans ärliga själ. Gamle Sikkas hade från sin stjärniga höjd på Guds bud ingifvit honom längtan till den gamla orrkojan, på det han skulle komma i tillfälle att rädda den

älskades far och äfven för honom, som för dottern, våga sitt unga lif för att så nå lyckan med "Fjällets lilja". Anders fann i skogsensamheten ett så bestämdt•226

sammanhang i detta, att han tyckte synranden ljusna, ehuru skuggorna där borta vid bergkammens krön blefvo allt tätare.

Unge Sikkas! Du skulle nog ej, om det gällt, i vackra ord kunnat uttrycka din tro på ett samband mellan kära hädangångna och jordens kvarlämnade, skuggomhöljda vandrare. Men andra hafva skönt uttryckt, hvad du i natten tänkte :

"Tro mig! De döda äro icke fjärran.

De sväfva kring oss som en fläkt från Herran

Och vagga oss emellan böljors krig

Till lifvets stilla ankarplats — till sig".

Väl den, som har många sådana goda andar med på villsam stråt och som hör deras varma hviskning ljuda i världskylan!

Ändtligen hörde Anders hästarnas klockor klinga, och snart syntes äfven de stora, gnistrande blossen blicka fram i skogen. Hästarna voro, för att ej för mycket nedsjunka i den djupa snön, försedda med "trögor", hårda, runda lappar af masurbräde, säkert fästade under hästens hofvar. Enda sättet att få hem så väl den svårt sårade som björnen var att "köra trögt", som det i finnskogen kallas, ty ingen banad väg ledde genom skogen.

När Sorrmonne lyftes från sin mjuka, nu länge sedan kallnade bädd, hördes svaga kvidanden från den skadade, och var då detta ett glädjande tecken så till vida, att det visade, hurusom lifvet ännu dröjde i den sargade barmen.

Stackars Katri! Med tröstlös klagan sjönk hon,•227

sedan fadern blifvit inburen i hemmet, ned vid hans sida. Hon for med handen smekande öfver det dödsbleka ansiktet och lade upp från faderns panna en af de långa, blodiga hårtestarna. Hon hade, trots allt, aldrig upphört att älska den hårda fadern, och nu, inför hans stora nöd, togo barnets varmaste känslor ut sin rätt. Först om en stund märkte hon, att Anders stod med bland männen. Af Henrys beskrifning på björnens raske baneman hade hon anat, att denne sistnämnde, som ej för den främmande herrn gifvit sig tillkänna, var Anders. Nu fick Katri visshet, och det jublade inom henne, fast ögat grät, när hon midt för "ingvalörens" ögon lutade sig till Anders bröst, slog sina armar omkring honom och hviskade varmt: "Tack, Anders!" Den unge finnen var stor för ödemarkens tärna, och det är ju möjligt, att Henry ej tyckte sig själf vara så jättelik i denna jämförelsens grymma stund.

Hade Sorrmonne varit vid sans och fått ordna, är det mycket troligt, att någon "klok gubbe" eller s. k. sårsalf vare blifvit eftersänd. Nu var det Katri, som befallde på Kroppafjäll. Väl vetande, att i "kloka gub-barnes" all läkekonst ingick mer och mindre vidskepelse, kände hon med sitt religiöst vakna sinne en bestämd motvilja för dessa svartkonstnärer. Gårdens raskaste häst spändes för fars akjeliknande, med elg-hud invändigt klädda kyrksläde, och så bar det af den några mil långa vägen till Västerdalarnas då och äfven länge härefter enda läkare. Öfver berg och dal, öfver stora "kölgar" och mossar gick den färden, slutligen följande de här och där befarna fäbodvägar, som ledde ned till Västerdalarna, och innan dygnet gått till ända var den raske körsvennen åter med doktorn.•228

Betänksamt skakade den lärde mannen sitt hufvud, när han fick se Sorrmonnes sår. Men när doktorn härvid fick se, hurusom tårar fyllde Katris ögon, sade han :

— Det ska' vara mycket, innan en finne förgås, och när flickan gått ut, yttrade läkaren till de kringstående: — Man säger, att finnen har hundkött, och här behöfs det sannerligen något i den vägen. Vi skola hoppas. Med kraft grep sig läkaren an med den sårades behandling, och Katri fick såväl behöfliga utensilier som ock många goda råd, hvilka flickan troget tog vara på. Och så klingade snart åter hästens klockor, och doktorn anträdde genom

snöhöljda skogar den långa hemfärden. Den skadade var fortfarande utan sans, och doktorns besök hade han ingen aning om.

Katri var nu helt upptagen som sjuksköterska, och med hela sitt rika, uppoffrande hjärtas kärlek och ömhet uppgick hon i denna sin gärning. Så innerligt bad hon i den tysta, långa vinternatten, när fadern hvilade från sin feberyrsel, att Han, som är kärleken själf och som planterat kärlekens blomster på denna jord, måtte leda och länka allt så, att sol och frid än en gång finge lysa upp hennes hem. Hon bad, bad länge och bad varmt, att fadern måtte återfås till lifvet och att i hans hårda, stolta själ "morgonstjärnan" skulle gå upp och blifva äfven hans ledning och ljus. Och stilla, så stilla och andaktsfullt som jungfrun frambar elden på Vestas altare, så frambar Katri sin och barndomsvännens hjärtesak för Honom, som smälter vinterns drifvor och låter ödemarken blomstra. Han — det trodde Katri så fast — var mäktig nog att smälta drifvorna kring hennes fars hjärta och låta vår och blom spira upp i det hårda sinnet.•229

En natt, när Katri vid pärtblosset satt och vakade hos den gamle, vaknade han upp från sin långa dvala, och med ytterlig glädje såg flickan, hurusom det förvirrade uttrycket i faderns öga med ens var borta. I den gamles blick, nu stadigt fäst på Katri, låg i stället ett bedjande uttryck. Dock kunde han ej, som han tydligen gärna velat, säga något. Men han fattade dotterns hand mellan båda sina, och så lade han varligt och ömt hennes varma hand på sitt sargade bröst och höll henne där kvar. Hvad fadern härmed egentligen ville säga, var Katri ej så viss på, men vid denna öm-hetsbetygelse och vid minnet af den långa natt, som rådt mellan henne och fadern, fylldes hennes ögon af glädjetårar. Detta var, så tänkte Katri, morgonrodnaden till en bättre dag, en solig dag. Det spirade vår därinne i den gamles bröst. Ständigt ville han hafva Katri vid sin sida, och, när hon var när, tycktes den sjuke få mera hvila från sina plågor.

Doktorn hade rätt. Den härdade, gamle björnjägaren hade godt "läkekött". Vecka efter vecka blefvo de grufliga såren efter Karrbos tänder mindre och mindre och började "ärra sig". Att Katris ömma vård härtill bidrog, är ock säkert. Till stor glädje för flickan hade fadern återfått talförmågan. Ytterst fåordig äfven då, när han var frisk, var Sorrmonne det ännu mera nu. Men det han sade var vänligt och blidt.

Länge hade Henry, sedan Sorrmonne kommit till sans, anhållit att få hälsa på den sjuke. Katri, af Anders nogsamt underrättad om förloppet i skogen, fruktade mycket detta möte mellan fadern och hans jaktkamrat, men så en dag fick Henry sin vilja fram, och Katri ansåg sig icke, ehuru hon kände det oroligt, böra•230

stanna inne, då hon ju visste, huru mycket den smarte "ingvalören" och hennes far afhandlat om henne, utan att hon då fick vara med. Hon gick ut i "stersä" för att se till sysslorna där.

Länge hade Katri ej i "stersäts" stora, öppna spis ordnat med sin "ystning", då hon uppe från bygg-

ningen fick höra ett ljudeligt brak. Tydligt förnam hon ock faderns höga stämma, hvilken nu icke så litet påminde om björnens brummande. Förskräckt kastade flickan slefven och skyndade upp, hvarvid hon i dörren till faderns rum mötte den märkbart bleknande Henry, hvilken tycktes hafva ovanligt brådt. När dörren till sjukrummet öppnades, uppfattade Katri endast faderns•231

vredgade utrop: "Furufnatten", finnens liksom äfven dalfolkets forna namn på ekorren. Inkommen till den sjuke, såg flickan med förskräckelse, huru fadern i sin sk .lfvande hand höll den ytterst grofva, starka sängstolpen. Ehuru sjuk, hade den för sin styrka vidt bekante Sorrmonne vid åsynen af Henry afbrutit stolpen för att sålunda liksom afleda sin vrede. Det var naturligtvis främlingens fega beteende i skogen, som framkallade Sorrmonnes ytterligare vrede.

Ömt slog Katri, som om det gällt ett sjukt barn, sina armar kring den upprörde gamle. Själfmant lade hon nu sin hand på hans flämtande bröst, och länge satt flickan så. Hon fruktade det värsta, och all hennes vård — så tänkte Katri — var kanske förspilld, men till sin glädje fann hon, att det på den sjukes våldsamma farliga vredesutbrott ej följde något värre än en ytterlig trötthet.

Henry fick efter denna dag oförmodadt bud, "att han i och för angelägna göromål på faderns kontor måste resa tillbaka till hemmet i Värmland". Hans saga i finnskogen var all. Han återsåg aldrig mera Kroppafjället och dess

bleknande "ros".

Sorrmonnes krafter ökades, allt efter som solen på det nya året beskref allt större cirkel på himlahvalfvet. Och alltid fick den förr så hårda gubbens öga ett soligt uttryck, när det fästes på Katri. Esomoftast talte ock Sorrmonne med sin dotter om hennes mor, och den gamles fjärrskådande blick fuktades då ibland. Den dyrbart inbundna, med silfver-beslag rikt försedda brudepsalmbok, som Sorrmonne en gång förärat sin fattiga flicka, hade Katri till sin stora glädje en dag fått framtaga ur gubbens schatull,•232

och han hade uppmärksamt lyssnat, när hon läste om "smärtornas man". Detta var för Katri löftesrika vårtecken, men ett bekymmer hade hon dock. Det jungfruliga, bäfvande hjärtat frågade åter och åter:

— Hvarför talar ej far något om Anders Sikkas?

Men stilla och ödmjukt, som den undangömda blomman i skogen väntar solig dag, då hon åter mot himlens varma sol skall få slå ut sin i natten slutna kalk, så bidade Katri under de långsamt svinnande dagarnas lopp. Dag skulle väl komma på den långa natten. "Lidande kärlek" skulle till sist segra. Så stod

det ju i mors granna brudepsalmbok.

• •

*

Valborgsmässoafton var kommen. Ljumma vindar, ammade i södern, vandrade hän genom de milsvida urskogarna, smekande de små torpens bleka barn, hvilka i solig dag samlades på "sörsidan" af det låga tjället. Från de branta bergliderna brusade vårens bäckar ned, och melodiskt och gladt ljöd deras muntra sång i kapp med trastens, i lifligaste dur stämda visa, hvilken nu åter tonade från de med röda kottar prydda granarna.

Iförda sina brokiga förskinn af kalfhud — bockskäggen klippta och ansade och det långa håret kam-madt och benadt midt på hufvudet, syntes säfliga finngubbar vandra mot Sorrmonnes stora gård, och äfven lifligt snattrande flickor vandrade på knaggliga stigar mot samma mål som de äldre. Från rike Sorrmonne hade nämligen utgått ett bud till torpen rundt omkring, att han önskade se sina grannar hos sig på "Valborg".•233

Man satte denna bjudning i förbindelse därmed, att den gamle nu var återställd, och, hvad väl ingen till en början kunnat tro, lyckligen genomgått "persen" efter Karrhos grufliga tänder. Men ungdomarna på skogsstigen hade sina särskilda funderingar om bjudningen, och att dessa funderingar voro af särdeles nöjsam art, kunde man se af deras strålande, glada och "menande" blickar.

— Du ska få se, att Sikkas får ta'na, sade Maja Kokkoinen från Löfåsen till sin kamrat Aina från Af radsberg, och härvid såg Aina så hjärtinnerligen nöjd ut, som om hon skulle varit den "tagna".

Inne i stora "dagligrummet" hos Sorrmonne var allt "blåst" och fejadt. Golfvet var strödt med fin-hackadt enris, den stora, öppna spisen och taket voro hvitlimmade, och i fönstren, hvilka ännu på denna tid här voro blyinfattade, syntes buketter af mo- och hvitsippor. Sparlakanen, brokiga, som dalfolkets, voro från de stora, väggfasta sängarna hopdragna, på det den hvita, rena bädden med dess brämkantade får-skinnsfällar skulle synas. De likaledes väggfasta bänkarna hade sorgfälligt skurats. Öfver Sorrmonnes "gubbstol", var en vacker, väfd bonad lagd.

På tvänne stora fällbord, hvitskurade äfven de, var mycken, riklig och god mat framsatt. Eågbrödet var från Sorrmonnes egen "sved", och var detta bröd nu dominerande, ehuru äfven de stora, tunna hafrebröds-hålkarna voro med. Kring den vid den nu skildrade tid oumbärliga brännvinsflaskan, prydd i glaset med Karl XIV Johans namn, stodo de rymliga sölfkosorna radade. Främst att märka voro de stora, rykande björnstekarna på sina rymliga tennfat. De hade nyss på•234

björnspjutet uttagits från den ytterligt upphettade bakugnen. Katri, anande att något högtidligt skulle komma, när hennes far blef frisk, hade sorgfälligt sparat och förvarat den väldiga Karrho, som så nära blifvit hennes fars bane. Till björnsteken hörde kokade rofvor. För öfrigt bar Sormonnes rika bord dessa bygders berömda getost,

och de första isgäddorna voro ock med. Det hem bryggda ölet skummade i vackert sirade tennstop. Beskäftigt ordnade Katri vid borden, och den väna matmoderns påhitt var det, att björnens lurfviga hud låg på golfvet framför Sorrmonnes stol vid bordet.

Bland männen syntes äfven Anders Sikkas. Han hade till sin stora öfverraskning blifvit från Sorrmonne som de andra "budad", och det är nog möjligt, att den rodnad, som nu syntes på Katris bleka kind, ej kom sig blott af det jäktande bestyret i "stersät". Anders' närvaro gjorde nog ock sitt till. Det fläktade så underlig och varm vind i dag, tyckte Katri.

Sedan Sorrmonne från sin kåfve kommit ut och med kraftiga, s. k. "smällhandslag", hälsat de samlade, började gubbarna så småningom "bänka sig'", som platstagandet vid ett matbord kallades. Härvid måste först mycket trugande-ske, ty det ansågs opassande att taga för sig, om man ej härtill blifvit ombedd flera gånger och rent af framskuffad till maten. Kvinnfolken voro, om möjligt, ännu mera nödbedda än karlarne.

När alla satt sig, stod gamle Sorrmonne, hög och trygg, ännu på sin plats vid bordet. Det förr så mörkbruna anletet var mycket blekare och ljusare, och det bistra ögat hade, det sågo alla, ett betydligt mildare uttryck än förr. Från den sjunkande solen, som såg in•235

genom det fönster, mot hvilket Sorrmonne stod vänd, lade sig en klar strimma öfver hans anlete och fick detta härigenom, helst som ljus äfven kom inifrån, en synnerligen vacker prägel. Hvad nu värden företog sig, hade säkert i de stores salar kommit senare. Men "det är långt emellan finnskogen och världen", har man sagt. Nu tog Sorrmonne så till orda :

— Ja må säja er välkomna te' gamla Sorrmonne. Ja' ville justsom glädjas mä' er, därför att ja' åter står på ända ätter all sveda, som Karrhos tänder had' mä' säj. Ja' kun' då int an tro, än ja' skull "köla vippen", men mä' Guss' hjälp kom ja' på bena än e vänna. Dä' ä' ändå int' bara härför ja' a' buda er hit, gubbar och jänter. Dä' ä' någe annat mä'. Ja' a' fari mycke vill, ja', och som mina sår a' gått ihop, så vill ja' söka läka, dä' ja' rifvi' sönner. Ja' beredd' mitt ege' kött och bio, mi', dotter, sorg och sökt tvingena te' ta' en, som ho' int' ville ha. Ja' va' högmodiger, men Gu' slog ikull mäj. Den, som ja' envetades och skull' ge mitt käresta på jola, han sökte träna som göpa — lodjuret — och lät mäj ligg' hjälplös unner en Karrho. Men den, som had' all orsak te' se mäj dö, han kom så kavat och våga lifve' sitt för mäj, som han förut had' våga de' för flecka mi'. Ja' mener Anders Sikkas. Dä' va' geschvinda grepp, Sikkas. Du ha' ärli' förtjäna te' ha' na'. Du löna ondt mä' godt. Du får ta'na. Och ho', som blekna för mi' skull, ho' löna gamla fars hålhet mä' idäl go'het. "Tunglä" — månen — geck och la' säj, män ho' satt kvar hos far sin. Katri! Du får ta'n. Gu' signe er bägge två och löne han mer än ja' dä kan! Kom, barn!

Sorrmonne öppnade vid dessa sista ord sin stora•236

famn, och de lyckliga två skyndade dit och stannade, sedan den gamles armar slutits kring dem, länge där. Då föll — det var måhända sista gången — en tår från gubbens öga ned på dotterns lockar. Vinterns drifvor hade smält, det var vår, värmande vår; ödemarken blomstrade.

Och bordet rundt såg man de sträfva, i nöd, i frost och svält hårdnade finngubbarne föra knotiga, träifyllda händer upp mot ögonvrån. Det blåste så varm vind på Kroppafjäll. Det blef allt så som Maja Kokkoinen på knagglig skogsstig hade förutsagt.

Därute flammade i vårkvällen valborgsmässo-eldarna på bergen. Som facklor, kastade i ett skugg-höljdt haf, lyste dessa eldar fram på bergjättarnes krön, och skarpa ekade bösskotten, mångdubblade af det vandrande ekot. Vallhornslåtarna tonade åter i skogen, gingo fram som osynliga, vänliga andar från däld till däld, och äfven björnlurarnas sträfva ljud voro med. Skogens barn firade med fröjd och glädtigt sorl den annalkande sommaren.

Uppe på bergknallen ofvanför Sorrmonnes gård stodo, innerligt slutna till hvarandra, Anders och Katri, skådande ut öfver den vackra taflan. Ungdomens sorl från det närbelägna berget nådde dem, men de kunde ej så helt vara med om vårens fest denna gång. Där jublade inom dem något så högt om lycka och glädje, att till och med vallhornsklangen icke så litet gick deras öra förbi.

Ett purpurskimmer från sol, som dalat, låg denna

kväll länge kvar öfver Kroppasjön.

* *•237

Katris och Anders bröllopsdag var solig och klar. De ulliga "sommarmolnen" höjde sina skiftande hufvuden blott ett stycke öfver bergen, liksom de ej velat skymma solen på de ungas högtidsdag. Smekande, barrdoftsmättad vandrade sunnan fram i hult och lid; det var solgassigt, och de allvarliga finnarne, samlade på Sorrmonnes gårdsplan, lyfte esomoftast sina skinn-kaschetter från svettiga pannor. De unga flickorna åter läto gärna hilkorna halka ned från hufvudet. Nordens korta, härliga sommar "stod på".

Den silfverhårige prosten själf från "sockna" förd af Sorrmonnes sedigaste häst kom nu omsider, och värden, brudens far, lyfte vördnadsfullt den kaftan-klädde herden ned ur sadeln. Vid ett "altare", af friska, doftande granar rest i "dagligstugan", stodo kort härefter brud och brudgum. Mot den gröna bakgrunden var "Fjällets ros"i sin hvita dräkt mera fager än någonsin. Ett par bjärta nyponblommor — man hade här inga andra rosor — lyste i brudens ljusa hår, och fram ur mors granna brudepsalmbok, som Katri höll i handen, syntes en kvast af dalens blå "Förgät mig ej". Sedan Anders och Katri sagt hvarandra de dyra löftena att älska i solig dag och mulen dag, i nöd och lust, vidtog välf ägnad en, hvilken äfven nu, var riklig eller hederlig, som det här uttrycktes. Men nu hade prosten sin plats i Sorrmonnes väldiga "gubb-stol".

Till prostens stora förnöjelse spelade efter måltiden Katris nittioåriga mormor på sin kantele, finnarnes uråldriga af Väinämöinen uppfunna spel. Sången, som ledsagade den gamlas knäppningar, kunde hvarken prosten eller de yngre tyda, men man hörde, att det•238

var vackert, och prosten talte sedan om broderlandet i öster och less trofasta folk, som hand i hand med oss genom sekler delat ljuft och ledt. Det folkets ättlingar, spridda här och där i vida Dalaskogen, vore, sade den gamle herden, värda vår medkänsla.

Från ungdomens glada stoj och lek kring den på Sorrmonnes gård resta, sirade majstången hade Anders och Katri vandrat bort och stodo nu i sommarkvällens sena stund, där de på valborgsmässoaftonen sågo ut öfver nejden. Kroppasjöns sista vågsvall lade sig till ro, och näckrosorna där nere på den blåa spegeln sofvo, vaggade af vågen, med slutna kalkar. Varmt och innerligt kysste Anders första gången Katri som sin maka, och Katri gömde så glad och trygg sitt hufvud vid hans bröst. Det var så kärt att äga hvarandra. Vägen dit hade gått genom mörka dalar. Kärlekens planta, vattnad af tårarnas dagg, var för båda dubbelt skön. Det förflutna, allt som var bittert, sjönk hän, liksom molnet svinner och låter solen åter lysa. De unga två sågo framåt, och där var sommar, blom och ljus på den vägen. Katris tanke gick ödmjukt och tacksamt hän till den store Vidfamne, som ledt det så, att hon nu, signad af sin far, stod i kvällen som Anders, den älskades brud. Och för båda två låg i skogens sus en mening; den höjda och fallande rytmen där blef för dem ord, nu fullbordade ord, som Katri stundom hoppfullt återgifvit. Granesuset sjöng :

"Det intet finns,

Som icke vinns

Af kärleken som lider". När Myr-Brita åt upp prostens smör.

Jag var endast tio år gammal, när "det svåra året" hemsökte ej blott Dalarna utan största delen af Sveriges land. Det är nu fyrtiotvå år sedan, men lifligt står det ännu för mitt minne, hurusom bergen, norra Dalarnas gran- och furuklädda berg, ännu på midsommardagen delvis voro hvita och huru man i början af juni med släde körde hem vattnet till vår gård. I skogarnas dunkla gömmor, synnerligast på ställen, som vette från solen, låg vid samma tid alnsdjup snö, luften var mycket kall och nätterna rent af bistra. I ljungbackarna, på den solbelysta "gladen" i skogen, där drifvorna flyktat, såg man gamla gummor stulta kring och skära späd ljung för att därmed lifnära den enda kon tills något grönt ville spira upp igen. Fattiga, bleka barn vandrade bettlande kring i bygden, och lifsmedlen voro så dyra, att jag minnes, huru min mor för ett stort och präktigt kalfskinn ej fick fullt ett halft

lispund rågmjöl. Men så hämtades också detta med häst och fordon från det flera dagsresor aflägsna Falun. Så kalladt nödbröd, bakadt af Islands-•240

laf, skägglaf och en smula sötfruset mjöl fick man lof att hålla till godo med litet hvar. Hvad särskildt Dalarna beträffar, så sände barmhärtiga människor i södra Sverige lifsmedel dit upp till Siljans bygder, så att en riktig kaka då och då, i synnerhet vid ljusets glada ariafest, julen, påminde folket om gångna, bättre tider.

Från de höga fjällen i norr drogo lemlar ned, det var svårt för dem också, och hvar man gick denna vår stodo de små ilskna, vackra djuren upprätt på sina bakben och skällde, skällde oafbrutet tills de ramlade baklänges. Långa, många famnar långa s. k. "skred", drogo fram. Dessa "skred", som bestodo af myriader små larver, samlade till en glittrande, liksom rinnande kabel, voro enligt folktron ett säkert förebud till "hunger ocn dyr tid", och den gången slog verkligen "jär-tecknet" allt för sorgligt in. Lemlarna bådade ej heller något godt, och att de små, vackra ekorrarne från skogen gjorde täta besök i byarna, var ock på tok.

Med vemodsfulla, ibland tårhöljda blickar såg man allmogen i de täta, grå byalagen skåda upp på de snöiga bergen, liksom frågade man, om himlen ej mera skulle förbarma sig, om åkern icke ännu en gång skulle blifva sådd. Och sådd blef den ändtligen, men det var redan för sent; hösten kom, kom obevekligt med sin nordanvind och sin kyla, och jag minnes ännu, huru tröstlöst det var att se sädesskylarna stå ute på de snöiga fälten, att se en och annan bonde skörda sin hafre i bitande snöyra. Himlens sol hade ej under den korta tiden hunnit mogna kornet och mången bonde for till kvarnen oeh förmalde hela axen i stället för•241

säd. Det var dock bättre att göra så än att tillgripa dalafolkets förr så allmänna barkbröd.

Uppe i Myr-Britas koja vid skogsbrynet var det bitter nöd. Brita var änka, pröfvad i lifvets strider och hon var ej synnerligen vekhjärtad, men när de yngsta barnen på kvällarna gräto af hunger, till dess de slutligen somnade på sin "skulle" uppe vid det röksvärtade taket, ja, då hände det stundom, att hon, huru barsk hon än annars var, kom ned till oss och grät en stund. Den ena dagen åt man hos henne salt och potatis och den andra potatis och salt, och så gick tiden, ehuru den gick med snäckans gång.

Under dessa bedröfvelsens tider skulle naturligtvis skatter och utskylder i vanlig ordning och utan prut erläggas, och prostefar skulle hafva sitt bestämda tiondesmör af soldatrotarna, då nu detta, jämte säd och hö, utgjorde en del af församlingsherdens lön. Den, som hade uppdraget att i hemmen efter hvars och ens fyrk hopsamla prostens smör, kallades "hufvud-bonde", och så blef det Myr-Britas tur att fungera som sådan just under "det svåra året". Visst var hennes stuga liten och grå, och vajande gräs växte på kojans tak; visst hade hon duktiga, rent af okändt duktiga gnagare i hemmet, men litet jord hade hon, och var sålunda, efter dalaförhållanden, "en fri, oberoende och besuten bonde", och ingen tänkte på annat, än att hon i sin ordning skulle hafva besväret med tiondesmöret.

Snart voro de vackra "slagorna" ihopsamlade, och, sammanknådad i ett stort, blankskuradt masurtråg lyste den vackra, ett par lispund tunga ättehögen så•242

läcker, ty det var moromas allra vackraste smör, den vördige prosten skulle ha.

En morgon, när solen tittade in genom de små, gröna, blyinfattade rutorna, satt man så hos Myr-Brita med krossadt salt och potatis. Tungt och dystert doppade de större, uppväxta barnen, af hvilka ett par redan gjort från sig beväringen, sin potatis i saitskå-len. Då var det, som om en gemensam, gruflig tanke hade uppstått hos alla de kring fällbordet samlade, det blef tyst, så tyst, att man endast hörde den gamla moraklockan knäppa i vrån, och sedan man så där i smyg sett på hvarandra, borrade man blickarne i saltskålen igen.

Axelbred och högväxt satt Daniel med i raden. Beslutsamt doppade han än en gång i saltet, slöt de plirande, knipsluga ögonen, under det han sväljde, men så kom det förlösande, det fruktade, men likväl efterlängtade ordet. Daniel frågade :

— Hör I, mor! Står det någonstädes i skriften, att prosten ska äta smör och vi bara salt?

Nej, det trodde hon ej, och det trodde icke hvarken Anders eller Per. August var ännu för hungrig att dryfta den viktiga socialistiska frågan, och han fortsatte immerbadd med sin potatis och sitt salt, och lilla-Ingeborg gjorde,

som det är anbefaldt: hon teg i församlingen.

Frågan var visserligen, som det heter, bordlagd, men man gick dock några dagar och endast tittade på det läckra tråget i stolpboden. Det fanns nog rättskänsla och samvete i den lilla backstugan också, och man tyckte rent af, att det var litet kusligt att äta upp prostens smör. Men hungern, tröttheten vid saltskålen•243

var en svår agitator, och den skrikande magen öfverröstade i backstugan, som så mångenstädes på vår jord, den bättre känslan inom folk.

Med förvåning och icke utan afund fingo vi småttingar se, huru präktiga smördrifvor August och Ingeborg bestodo det usla brödet; flottiga och förnöjda sågo

de ut, och äfven vi andra kunde stundom få en klick med på våra brödstycken. Men vi, hela byn och socknen med skulle snart få veta lösningen på den förunderliga gåtan.

En dag hade Myr-Brita själf med en högtidlig duns satt smörtråget på bordet, och så, när allt för-tärdt var, kom förfrågan till byns uppsyningsman, hvarför tionden från vår rote uteblef. Uppsyningsmannen, hvilken för hvarje "läsemöte" utses inom Dalarnas byar och hvilken skall anmäla alla möjliga oegentlig-•244

heter, inträdde så en vacker dag hos Brita, och på hans högtidliga fråga, hvart tiondesmöret tagit vägen, kunde hon ej annat än svara i ungefär samma riktning som gubben Yadman. Smöret var ohjälpligen uppätet, och vår dalagumma vågade icke komma fram med Daniels djupsinniga reflexion om skriftens tystnad i afseende på smör och salt.

Det är ej berättadt, hvad den stränge prosten sade till allt detta. Han var öfverseende och ädelsinnad, och han tog väl den allmänna nöden i betraktande, men när husförhöret nalkades, blef det ångest och bedröfvelse i backstugan, ty prosten själf och icke adjunkten skulle komma och hålla läsemötet.

Vid denna tid hände nog stundom, att beväringar, äreförgätna fosterlandsförsvarare, för att slippa blifva approberade, brukade hacka bort en tå eller några andra, mindre nödvändiga kroppsdelar, men att någon skulle uteblifva från husförhöret, det kom icke i fråga. Icke ens de stora uppväxta drängarne vågade bryta mot allmän sed.

Den fyndige Daniel råkade slutligen på en ljuspunkt äfven i detta kaos. De andra flickorna och ynglingarne i byn sutto under de långa vinterkvällarna vid sina stickbloss och läste hela "storkatekesen", till och med det sista grufliga stycket, men uppe hos Myr-Brita läste man endast sjunde budet. Något annat, sade Daniel, kunde ej prosten förelägga dem.

Och det gick som Daniel hade beräknat. När han och hans syskon, små och stora med knäppta händer stodo där i ring framför prosten, blef det en ovanlig tystnad i salen, så tyst, att man endast hörde, huru de små rosenhyllta, skinnklädda parflarne, som voro•245

från förmögna hem, knaprade på sina kringlor, man väntade synbarligen på någonting särskildt, och så ljöd som basunens ljud vid Sinai den gamle prostens: "Huru bedrifves tjufveri?" Skarpa voro härunder den vördnadsvärdes ögon, men detta var ock det enda hugg, som riktades mot backstugan och hennes innevånare.

Nu äro läckergommarne kringströdda jorden rundt, och deras mor hvilar i djupan mull men ännu talar man i bygden om "det svåra året, då Myr-Brita åt upp prostens smör". När Sollerön blef eget pastorat.

Vi sutto efter slutad dag vid den muntra aftonbrasan. Den originelle kyrkoherden Dalin och jag hade ströfvat kring på Sollerön, och hvilan kändes skön. Talet föll på fornt och gammalt hos det kära dalafolket. Plötsligt utbrast den gamle herden:

— Hör du! Jag har en låda på vinden, och i den ligga gulnade blad, som tälja om forna tider.

Lådan blef i triumf nedburen. Men det var ej lätt att få ut någon mening i dessa hundraåriga skrifter. Dör mig var det hebreiska. Men liksom man med faskinknifven tränger fram i Afrikas urskog, så arbetade sig min vän igenom de gulnade sidorna. Om huru Sollerön blef eget pastorat, berättade en mer än hundraårig lunta ^oljande.

Länge hade det hos Solleröns befolkning funnits en åstundan att få egen präst och blifva egen församling. Och man må ej undra härpå. Till Mora kyrka hade man långt, och svårigheterna för kyrkfolket voro stora, och denna tid fanns hos dalfolket en vacker, en innerlig längtan upp till Herrens gårdar.•247

Man längtade mera än nu till "de hvita murar med fridens kors uppå"., till det rum, där man fick "bort-sjunga jordens sorg och dagens tunga". Men ibland var Siljans is för svag, ibland fräste sjön i hvita vågor, och stundom var snön så djup, att det var omöjligt att våga sig på den milslånga sträckan, där drifvorna ovanligt fort igensopade spåren.

År 1773 i april inföll en af årets stora böndagar. Den tiden icke endast borde man den dagen gå upp till Herrens hus, utan man måtte infinna sig. Nu kunde Sollerröfolket icke med bästa vilja komma till kyrkan, tv vårisen var alltför osäker. Den barske prosten Holmkvist stämde då folket, och nu skulle de stå till svars på tinget i Mora, därför att de ej efterkommit det kungliga påbudet. Bedröfvelsen och förbittringen på ön blef stor.

Det fanns då en förslagen och klok bonde, som hette Jugen Jon Andersson. Hur han gick och funderade vid sin plog, fattade han det djärfva bpslntet att gå fram till tronen och inför konung Gustaf III framföra Sollerröfolkets klagan och bön om att få egen herde och helgedom. ".Ton hade", som det stod i luntorna, "varit på 'herrarbetsresor' till Stockholm och kunde skicka sig i stora världen".

En vacker sommardag, när kornet växte vackert i öns svartmylla och trasten sjöng sphtter nya sonetter för sin brud, knogade Jon iväg till "Stocklom" som Sollerröbon säger. På ryggen hade han en duktig skinnsäck eller "bög", i hvilken reskosten förvarades. Och det ville ej vara småsmulor för den resan, tv den upptog många dagar. Klädd var Jon i fädernas gamla•248

ärliga dräkt: hvit vadmalsrock, älghudsbyxor, grofva becksömskor och på hufvudet bredbår dig hatt.

Kom han så med ömma fötter men hurtigt sinne fram till Stockholm, och efter åtskilliga svårigheter fick han komma inför tjusarkonungen, hvilken nu stod där i glansen af snille och majestät och ännu var älskad af sitt svenska folk.

Konung Gustaf hade endast ett par af sina vänner — förmodligen Armfelt och Schröderheim — hos sig, när Jon framförde sitt ärende.

Välvilligt hörde konungen på och det blixtrande ögat hvilade med välbehag på mannen från den bygd, där frihetens fana höjdes i svunnen stormig tid, där den frusna åkern nödgade folket att äta bark, men där fosterlandskärleken dock visat sig starkare än döden och grafven. Föga anade väl Gustaf III, nu lycklig och glad, att äfven han i bekymmersam tid skulle anropa detta dalafolk om bistånd och hjälp.

— Min vän, sade konungen, det där allt är godt och väl, men I ären få och prästerskapet i Mora lider minskning i sina konventioner. Enbacka i Stora Tuna har ock begärt blifva eget, men Vi hafva ej gifvit dem mycket hopp.

— Men ser kungen, inföll Jon ifrigt, Enbacka-borna lefva på torrom mark de, men vi skola öfver Siljans sjö för att tjäna vårom Gud. Gifva vi oss af i vårstöpet och drunkna så gråta hustru och barn, och komma vi ej, så få vi stämning, vi.

Det sista syftade på prosten Holmkvists åtal mot Sollerön, därför att dess befolkning ej bevistat böne-dagsgudstjänsten.•249

— Du lägger dina ord väl, sade kungen och klappade den grofva hvitrocken.

Uppmuntrad sade Jon:

— Så 'a^vom vi tänkt bedja, att vårom ö finge bära din 'ulda drottnings älskliga namn.

Kungens vackra blå öga skimrade vid dessa ord så vårlikt och vänt. I den redlige dalabondens ord såg han ett nytt bevis på folkets kärlek. Säkert fanns äfven sådan hos Jon, men den förslagne mannen var ock ej så litet diplomat, då han föreslog att fäderneön skulle heta Sofia Magdalena. I Jons hand tryckte Gustaf en blank dukat och bad honom hälsa upp till Siljans fagra bygder.

Och så tog Jon sin skinnsäck på ryggen igen och, försedd med en skrifvelse från "kungens kansli", skulle nu bonden vid hemresan inställa sig i Västerås domkapitel och föra sitt folks talan. Men här lät det sämre. Här hade Mora prästerskap försänkningar och medtagen och trött kom Jon hem och för bonderingen på kyrkvallen talte han om såväl den gode kungen som om de hårda prelaterna i stiftsstaden.

Man bad Jon åter göra en resa till konungen, men bonden tvekade. Till sist lät han dock beveka sig. Mor Brita fyllde åter bögen med bröd och "sofvel", strumpor till ombyte, evangelieboken m. m. Och när Jon nu åter vandrade bort genom hembygdens skog invid Gesundaberget sjöng trasten, och bonden tyckte så bestämdt att han kvad:

Lycka till! Lycka till! Går bra, går bra, går bra. Som du vill, som du vill Gå du sta, gå du sta."•250

Jugen Jon besökte på nedresan landshöfdingen baron Cederström i Falun och denne vänlige och rätt-tänkande höfding lade som det stod i skrifterna "ett mäkta godt ord för Sollerön". Försedd med skrifvelse från denne konungens troman finna vi snart Jon åter inför sina käre konung. Man skref nu året 1775. Jon fick företräde och med den naturliga vältaligheten, som var bonden egen, förde han åter Solleröfolkets talan. Det blef visserligen vänliga, men dock sväfvande svar.

Jon var orolig och längtade hem till Gesundaber-gets gransus; "bögen" var om ock icke uppäten så dock utäten och Stockholms klappriga gator hade tagit bort hälarna på alla strumpor Brita skickat med. Det var endast evangelieboken, som ej- tog skada, ty här var allt för bullersamt för någon andakt, tyckte Jon.

En dag begaf sig vår bonde till Drottningholm och konung Gustaf var här omgifven af en lysande svit uppvaktande herrar. Men den oförskräckte dalkarlen passade dock på och kom så nära majestätet, att han kunde rycka i kungens röck. Jon påminde nu konungen om Solleröfolkets bön, och den folkl;ge fursten blef ej ond öfver att störas i det rosiga, fantastiska fjä-rilslif, som här på denna tid fördes.

Den 8 maj 1775 blef Jon i sitt enkla kvarter uppsökt af en guldsmidd lakej och nu skulle han åter infinna sig hos knungen. Den gången var konungen omgifven af sitt råd.

Jon stod bländad af glansen och tummade sin grofva hatt. Han blickade kring på den skimrande, öfverdådiga prakten och tanken vallfärdade i denna stund till den låga furutimrade grå stugan vid Siljan.•251

Och dock längtade han dit från all denna ståt och prakt liksom Alpens son längtar hem till säterhyddorna och bergen om han än försattes i all världens härlighet. Konung Gustaf stod upp och nalkades bonden vänligt.

— Så här grannt hafven I väl icke uppe på Sollerön, Jon? frågade kungen.

— Dä' beror allt på dä', sade den klyftige bonden. — Nog 'a vi 'ögre upp i taket alltid, och på dä' taket 'änga mycket vackrare stjärnor än dina karlar kring bordet 'afva.

— Bra, bra, jublade konung Gustaf. Och nu öfverräckte konungen till Jon den kungliga resolutio-•252

nen, enligt hvilken Sollerön skilj des från Mora och blef eget pastorat med namnet Sofia Magdalena.

Jon bugade sig så djupt den grofva, hårdt ihop-häktade rocken det tillät, och innan han visste ordet af, var han af en kammartjänare ledsagad ut.

Två dagar härefter var konungen på Ulriksdal. Mälaren hade afkastat sitt istäcke och dess lösta vågor sjöngo om frihet i det brusande vågslaget, skogens fåglar jublade om uppståndelse och lif, och Ulriksdals lundar hade draperat sig i vårens jungfruliga, späda grönska.

"Tjusarkonungen" var förtjust. Den vackra dagen gladde hans för naturens skönhet så öppna sinne. Han och hans glada sällskap flanerade i parken, och de lätta komplimangerna läto mjuka som västanfläkten i träden.

Då stod plötsligt Jugen Jon åter framför kungen och nästan stängde den daggiga vägen genom lunden.

— Är du inte nöjd ännu, Jon? frågade kungen.

— Nej, svarade dalabonden. Som en molnsky plötsligen drager fram öfver sommarsol, så mörknade äfven konungens kvinnligt fagra ansikte vid dessa ord, och han kastade en ledsen, uttröttad blick på de närvarande.

— Hvarför är du inte nöjd nu då? frågade han otåligt och draperade kappan kring sig, som om han känt en nordanil.

— 'Ur skulle jag, sade Jon och blottade vördnadsfullt sitt hufvud, vara nöjd, då jag ej fick tacka för den nåd, som vederfarits oss där 'emma i Siljan?•253

Vid dessa ord vek molnet från Gustafs ädla panna, hans ögon fuktades, och han tryckte varmt gubbens hand.

Tio år hade gått hän i tidens ström. Med hänförelse och outtröttlig flit hade Solleröns befolkning, trots sina torftiga villkor, arbetat på sitt tempel, beläget på öns midt. Man byggde med glädje som fångarna i Babel, när de fingo resa helgedomen, där fäderna bedt och sjungit Guds lof. Och så kom den dag — det var 1785 — då den stora förgyllda tuppen af en oförvägen muraregesäll uppsattes på kyrkans torn. Friska sunnanvindar blåste från Siljans blå yta, och en stor människoskara var samlad kring templet, hvilket likt judarnes gemensamma helgedom var byggdt på hår.i, bergig grund. Jon lefde och var med på gläd. jedagen.

När då — så mälde gulnade pappersblad — tuppen, fäst ofvan korset, vände sitt hufvud mot söder och stjärten mot norr, ropade folket:

— "Tuppen vänd' stjärten a Mora". Han sade ett afskedsord, äfven han.

Den förslagne Jon fick åtskilliga belöningar af sin fäderneö. I sakristian hänger ännu en tafla på hvilken hans bild synes. Taflan är målad det stormiga året 1788. I handen håller Jon en tafla, och på den taflan läses följande ord:

"Efterkommande se här den de näst Gud och konung ha att tacka för den förmånen att hafva egen kyrka, egen lärare inom denna ö."•254

Bladen förmälde, att konungen, när ban lät Sollerön blifva eget pastorat, sade: "Då skall ock Enbacka blifva det". Så skedde, och det nya pastoratet, utbrutet från Stora Tuna, fick bära Gustafs namn.

Jons grafkulle omsusas af björkar. När jag i höstdagen gick under deras kronor, tyckte jag, att den gamle dalabonden hviskade från sin graf:

— Måtte i tiders tid mitt folk, mitt dalafolk, älska Herrans gårdar lika varmt, som de det gjorde, när jag en gång förde deras talan." Ingels Anna.

"Gamle Brottare", som man kallade honom, var från St. Tuna. Han hade tjänstgjort vid det kungliga Dalregementet, som på sin fana bär stolta namn från vår äras gyllene tid, och han hade vid vårt sammanträffande korprals afsked och var nu åttiofyra år gammal. När han gravitetiskt skred fram på kyrkvallen, prydd med "tapperhetsmedaljen" på den snäft tillskurna kyrkrocken, ja, då skulle man knappt, när man såg den spänstiga, hurtiga gången, hafva tilltrott krigaren en så hög ålder. I likhet med gamla militärer än i dag hade gubben två snöhvita, långa hårtestar kammade framom öronen, och de stora, tvärt afklippta mustascherna stucko morskt fram från det mörklagda ansiktet. Från detta blickade skarpa, isgrå ögon, hvilka, liggande under buskiga ögonbryn, gaf gubbens anlete ett vinterlikt och hårdt utseende.

Gubben hade varit med, "där det gått hett till under sköldarna". Hans "krigsråd" inföll just, när han trädt in i ledet som soldat, och den då tjuguettåriga rekryten vandrade morskt och hurtigt, som detanstod en Dalason, ut till främmande jord, där den väldiga tvekampen stod mellan Napoleon och det under järnoket tryckta Europa. Minnena härifrån voro för gubben kära. När "affären" med norskarna var slut, när Dalregementet samlades med fröjd, och glädjeskotten dånade från byarna vid Rommehed, då fick den unge soldaten jämte flera andra sin stolta penning, förvärfd med svett och blod, med vaka, hunger och slit.

Jag träffade krigaren vid den vackra skogssjö, där han hade sitt fiske, och när jag bad att få följa med ut på de dimmiga fjärdarna, fick jag nog till en början ett mindre vänligt ögonkast, och något, som liknade ett morrande, kom fram ur de grofva, grå "knäfvelbårarna", men redan första dagen blef den gamles köld förbytt i värme.

Ensam hade han vandrat genom lifvet, försakelse och brist hade kylt hans "krigsmannahjärta", men äfven han kände behof af någon att sällskapa med, att "tya" sig till, och så blefvo vi goda vänner.

Förutom de krigiska minnena hade han från sitt växlingsrika lif äfven mycket annat att förtälja. Ett barn af sin tid, ville han gärna orda om de underbara väsen, som i hans ungdom befolkade bergen kring den stora Tunaslätten. Han talte om jätten Bure, som djupt nere i den vackra Solklintens mörka gömmor hade sitt bergaslott, och dit han lockat vandrare, hvilka man förgäfves sökt återkalla genom ringning från Tuna kyrka. Han talte om "berghunden", som i ensliga, trollska nätter skällde i bergen, så att skogsvandrarens ben förlamades af skräck. Han skildrade, under det fiskarna stimmade kring korkflötet, älfdansen på de öppna gladen i skogen och näckens vemodiga sång iskogsströmmarna, och då — vid berättandet af allt detta — mjuknade åldringens bistra drag, och den skarpa blicken fick ett drömmande uttryck, som nästan klädde gubben ännu bättre än uttrycket, när han talte om Leipzig. Och när jag så satt och blickade på den gamle sagoförtäljaren, tänkte jag stundom på, att denna öfvertro hos folket dock på samma gång följdes af fast barnalit till det höga och heliga. Jag tänkte ock med vemod på, att, när upplysningens fackla kastar sitt skarpa, välgörande sken öfver ett land, när skogens huldror för alltid gömma sig i bergarötternas skrymslen, när näcken för alltid dyker ned bland näckrosorna, ja, då vill äfven den fromma enfalden mången gång hos folket försvinna och sämre element komma i stället.

Mycket, som Brottare fötäljde, har nu blifvit glömdt af mig, men ännu kvarstår i mitt inre konturerna af hans skildring om *"Inqels Anna"*. Hon var ett Tunabarn, och hennes saga, berättad från dimmig fjärd i nytänd sommarsol, följer här nedan, följer som ett minne från krigaren, hvilken nu sofver de dödas sömn under grafkullen.

***

Vår berättelse för oss tillbaka till den lyckligare tiden af "tjusarkungen", Gustaf III:s tid. Lugn och lycka, trefnad och frid lågo likt ett solsken, bredda öfver landet. Snillekonungen var älskad af nationen, hjärtan klappade varmt emot tjusaren, där han for fram i bygderna. Snillen och vetenskapsmän bredde en storhetens glans öfver det lilla landet, och såren från den•258

olyckliga partistriden höllo på att läkas, liksom vårsolen läker hvad köld och vinter sköflat. Hoppfullt såg Sveriges folk framåt.

På Idkerberget susade granarna för milda västan-fläktar. Man var nu visserligen i september, men där inne mellan gran- och furudungarna kändes det ännu varmt och godt. De små dufkullorna vände troget sina stjärnögon mot solen, hvilken nu höll på att sjunka ned mot de höga furornas toppar på bergkammen i väster. Små sångare, som ännu dröjde kvar i norden, sjöngo i björklunden, där gulnade löf började tala om höst och förgängelse. Det hade varit regn, och de små bäckarna i skogen läto i dag höra sitt melodiska sorl, där de mödosamt slingrade sig fram i de fuktiga dalgångarna i berget, öfverallt i den daggrika skogen hängde spindlarnas konstfärdiga nät, och där glittrade tusen sinom tusen diamanter. Borta i skogsgryten hördes orrens muntra: "Gulle-rock, gulle-rock!"

På den slingrande fäbodstigen, som gick fram öfver berg och dal, öfver sanka "kölgar", öfver ängar och hult, vandrade i kvällens frid en flicka, iförd Tunafol-kets högtidsskrud. Den varmhjärtade finske skalden Topelius har skrifvit ett stycke, som heter: "Det vackraste i skogen". Det vackraste var den gången två rosenhylta, små barn. Men hade vår gamle Zakris sett denna flicka, som nu, hurtig och glad, gick fram i Idkerberget, så skulle han bestämdt hafva sagt någonting vackert äfven om henne. Det såg ut, som om solstrålen med välbehag velat stanna på hennes unga, vackra ansikte. Den inneboende sommaren, den ljufva friden och hjärtats oskuld skimrade fram ur hennes ögon, blå som dalens Förgätmigej, när de lögats af•259

julitegn och åter smekas af solen. Vandrerskan, ensam i skog, var Anna Ingels Jon, hvilken för sin skönhet fått namnet: "Fagra Anna".

Där vägen var jämförelsevis jämn, tog hon upp sin stickstrumpa och medan stickorna gingo flinkt och vant sjöng hon :

I Solklintens gömmor det bodde en gång en jätte så rik och så grym och så stark. Han sände sin dotter i skogen med sång att ynglingar söka på villande mark.

Förtjusande var hon, och sången var skön, och en efter annan kom bort ifrån oss; man bad för de svunna sin varmaste bön och sökte i nattliga berget med bloss.

Och suckar så djupa det trängde sig opp till vallaremannen, som gick där ibland; då skyndade herden mot bygden sitt lopp, då knäppte de fångna i berget sin hand.

Den sista, som svunnit, var älskad i byn och skulle till bruden i höstkvällen gå. Då kom hon, den leda, med rosor i hyn; och sången den lullade, lullade så.

Och ynglingen glömde för trollet i skog. den tärna, han gifvit sitt hjärta en gång. Han, tjusad, i berget i höstkvällen drog, och dagen är honom så grufveligt lång.•260

Man ringde från tornet i dagarne tre, och bruden hon väntade länge sin vän, men aldrig hon mera skall ynglingen se, han kommer från jättemön aldrig igen.

Måhända hade sångerskan ännu en eller annan vers kvar om jätten Bure och hans dotter. Men i denna stund hördes en yxas slag i den öppna gladen invid Anna, och på en mindre stig gick hon fram för att se, hvem den arbetande var.

Hon stannade förvånad, när hon kom fram till den öppna, daggstänkta gladen, där enstaka smörblomster ännu stodo kvar. Ack, det var Erik, son till den gamle soldaten Örn i Gref bo, som, högväxt och stark, stod där vid en ung, nyss fälld tall. När han nu fick se Anna, lyste hans ansikte upp och lifvades, som en bygd blir glad, när solen plötsligen kastar sin milda strålglans på den.

Visst hade Erik ibland tyckt sig märka att han ej var likgiltig för den fagra och rika flickan, men Lan hade genast sökt förjaga tankar, som på denna tid skulle ansetts som galenskap af en fattig soldatson, huru hurtig och duglig han än månde vara.

Det var nödåret 1785, de unga två nu möttes i skogen. Flera missväxtår hade föregått detta, och nöden var stor icke blott i Dalarna utan äfven landet rundt. Från alla kanter hörde man omtalas, huru folket lät mala hela axen, huru man tog till benmjöl, islandslaf m. m. Men man hörde äfven, hurusom folk tog den säd, som var någorlunda hjälplig och förvandlade den i brännvin, ehuru man sedan fick svälta. Allvarligt sinnade prästmän brukade från predikstolen•261

föreställa folk, hurusom missväxtår voro ett straff för den syndiga brännvinsbränningen, vare sig den bedrefs af kronan eller folket i stugorna.

— Hvad gör du, Erik? frågade Anna och såg på en hop späda barkremsor, som ynglingen hade omsorgsfullt lagt vid sina fötter.

— Du är lycklig, du Anna, som ej förstår hvad jag gör, genmälte Erik.

— Hva' ska' du ha' barken till? återtog Anna, och nu tycktes en aning uppstå hos henne, ty hon såg nästan skyggt på barkhögen.

— Jo, det ska' bli' bröd åt far och mig, du. Först lägger man barken i vattnet, att kådan må urlakas, så torkar man och tröskar sönder remsorna, och så far man till kvarnen, du. Vi hafva under sista åren måst taga till barken, och i år ser då det för ödsligt ut på den stora Tunaslätten. Det blir hvarken korn eller kärna. Din far, som har penningar, hämtar säd nerifrån "Guldkroken", har jag hört, men för oss, gubben far och mäj finnes ingen sådan utväg. Men det ska' väl lysa upp igen. Jag tänker fara in till "Käften" och bli soldat.

Han torkade sin fuktiga panna och stödde hufvudet ett ögonblick i den af tallkådan svärtade handen.

— Hör du, Erik, sade Anna, jag kommer ihåg, att du talat något om, huru slagorna säga, när de tröska bark åt människorna.

— Dä' kan jag tala om, du. När det blir goda korn i tilländan, och Gud har välsignat åkern, då ropa slagorna : "Tack och tack". Men när vinternatten mejat ned allt, och man i fattigmannens lada slår på bar-•262

ken, då säga slagorna: "Ack, ack, ack". Har du aldrig hört det?

Nej, det hade Anna aldrig hört.

— Hvarför ska' du bli soldat, Erik? Din far miste ju sin arm där ute i krigen? återtog Anna.

— Ja, jag vet inte det. Det är något här inom mig, som säger, att jag som far och farfar skall vandra ut med det tunga flintlåsgeväret och söka min lycka. Tror du inte också, att det är rätt att dö för fäderneslandet?

Erik vinkade med handen, och där mellan rågångarna syntes i solig glans Tunaslätten och dess vackra tempeltorn i fjärran. Drömmande satt kullan och lyssnade till hans sällsamma ord om fosterlandskärlek och gammaldags svenskt kynne.

Erik lutade åter ansiktet i handen. Han såg härunder icke, huru Anna tog upp en af barkremsorna, och huru en tår föll från flickans ögon. Där växte opp, växte stark, växte fort i den nittonåriga flickans bröst en kärlekens blomma, skön och rik. Den hade grott därinne, hjärtbladen hade växt, och nu slog det väna blomstret, i tidernas början fallet från Herrens himmel, ut i full blom. Erik såg förvånad på Anna. Det skimmer, som nu bredde sig öfver hennes anlete, ser man aldrig hos någon annan än den, som börjar älska i lifvet eller ock slutar älska i bleka döden.

Anna tog plats vid Eriks sida. Då dallrade heligsmål från tornet där nere. Och vid dess toner gåfvo de unga tu hvarandra sitt hjärta och sin tro. Dufvorna kuttrade i den skumma furuskogen och granen susade i septemberkvällen om lycka och frid.•263

Det var jul. Öfver den vida Tunaslätten låg vinterns mjuka, hvita täcke. För kylig frisk nordanvind, svajade höga, smärta och nedtill barkade "julgranar", och den koketta, vackra toppen längst upp bugade sig högtidligt öfver de vanligtvis små och grå gårdarna. På vägarna, omgifna af snöplogskanter, ilade brokigt målade slädar fram, och "norska skaller" genljödo högtidligt i den korta vinterdagens middagstimma. Från kyrkan ljöd, ljöd högt öfver allt annat själaringningen för någon pilgrim, som nedlagt vandringsstaf-ven, och hvilkens kalla, smärtfria hjärta i dag före gudstjänsten myllats ned bland korsen. Högt ljöd själaringningen öfver alla andra ljud, liksom sorgen här nere är grundtonen och dämpar, om man blott vill höra det, glädjeropen i mödornas och förgänglighetens värl l. Och dock: "glädjen är af sorg upprunnen", och det hemåkande kyrkfolket tyckte rent af, att deras pin^lor läto vackrare, därför att de döfva klockorna därborta talte om sorg och död.

Häradsdomare Ingels Jons gård låg med ett skrytande uttryck bland de grå gårdarna, hvilka somliga byggts af obilade furustockar. Knutarna på hans gård voro brädfodrade och försedda med en hög, bjärt färg, som storskrek mot den röda. Stolt gnisslade den stora järntuppen högt uppe på sin stång, och midt igenom honom lyste det uthuggna, stolta årtalet 1700, och talte siffrorna om den storvulna tid, då kung Karl drog kring med sina blå gossar, då Sveriges stolta storhetsdröm ännu ej var drömd till slut. På den plats där humlegården om sommaren grönskade, hade Ingels Jon uppsatt ett halft dussin svajande granar, och gården, som•264

alldeles saknade träd, fick sig nu under julhelgen litet skogssus, om någon hade tid och lust att höra på.

Inne hos häradsdomaren var allt ordnadt på gammalt ärligt bondevis. På de väggfasta bänkarna voro dock i den rika gården hemväida, randiga "åkläden" lagda, och framför de likaledes väggfasta sängarna, som hade en "tarre" eller öfvervåning för småfolket, hängde präktiga grofva sparlakan. På väggarua voro i stället för var tids tapeter "Eättvikstalior" upphängda Där red Frälsaren, iförd dalkarlsdräkt och stora stöf-lar, in i Jerusalem, där satt den heliga modern, klädd som Leksandakulla och höll det rosiga gudabarnet i sitt knä; där kastade "hvalfisken" — ingen zoolog i världen skulle kunnat klassificera detta i målarens hufvud uttänkta vidunder — ut profeten, och sväfvade den olydige Jonas så högt uppe öfver landet, att ett nytt under, när han kom ned, ovillkorligen hade måst skydda hans armar och ben; där satt Gudasonen, en liten pilt, på faderns utsträckta hand, och där såg man "gammal kullekvarn", i hvilken gamla ogifta kvinnor ommaldes och kommo fram under bingen som näpna unga

flickor; där hade en artist, som ritat Floda kyrka, dragit Dalälfven öfver kyrkans torn o. s. v.

Invid den stora, öppna spisen tronade en vidlyftig huggstubbe, och enligt gamla dalatraditioner kan hemlängtan stillas, om man tager plats på denna. Godt var ju också att sitta på stubben, när en stor torrveds-brasa muntert sprakade och knastrade på härden. Golfvet i Ingels Jons stuga täcktes ej af några mattor, men nu i juletid såg man här den finaste halm, hvilken låg så vackert bredd, som om det hela varit en väfnad. Denna halm i gårdarna var naturligtvis de tumlande•265

småttingarnas fröjd. Liksom man på andra ställen räknade "dan före den stora dopparedan", så räknade dalabarnen dagen, innan de skulle "få leka i julhalmen".

Vid julbordet satt häradsdomaren, rik och kärf. Den korta gestalten var groft och starkt byggd, och kyrkrocken, gjord af finaste svarta kläde, satt så väl på den fylliga kroppen, som näfvern sitter på björken. Den kalla, hårda blicken for mönstrande öfver julbordet, måhända för att se, om något blifvit af tjänstefolket rördt under gudstjänsten. Nej, smörtuppen stod där lika prydlig, "Gustaf den tredjes-flaskan" var fylld med "sirapsbrännvin" som förut, och de uppstaplade brödbullarna voro lika många. Julbordet fick som Israels skådebröd ej röras.

Du har sett huru en solstråle stundom kommer in i ditt rum. Så kom "fagra Anna" och ställde fram silfverbägarn, i hvilken den "kyrkesup", som farsgubben rekvirerat, var iskänkt. En glimt af välvilja upplyste därvid bondens skarpa drag, när Anna smekande lade handen på hans gråa hufvud och hans blick såg in i kullans ögon, från hvilka något onämnbart i dag lyste fram. Den gamle såg länge på den vackra reflexen från Annas inre. Måhända vaknade hos honom minnet af, huru hans Kerstin, som nu hvilade i griften, en gång, rosig och leende, stod framför honom i sommarkvällen, stod lycklig äfven hon, innan girighet och köld förstört hennes lycka. Måhända blef han påmint om uttrycket i sin forna kärestas öga, när han nu såg på sin fagra dotter.

— Hvarför är du så vacker, Anna? Ja, jag menar, hvarför är du så olik dig? frågade Ingel Jon slutligen•266

och plockade på flickans "solfspänne", hvars blad dallrade på hennes barm.

— Är jag vacker, far! Så I säger. Kanske du tycker så, därför att jag är glad, genmälde flickan.

— Hvarför är du så glad då? frågade gubben litet skälmskt. Han blef dock i hast allvarlig, och åter såg det kalla ögat in i det varma.

Flickan stred synbarligen en svår strid. Stormen upprörde ögats nyss så fridfulla källa, men det fick fadern aldrig se, ty hennes blick fylldes af stora tårar. Skulle hon tala om, att hon och Erik Örn på julnatten träffats vid Tuna kyrkas murar, och att de i stjärneljuset, innan de gingo in för att höra om det stora, varma, blödande Gudahjärtat, talat om sin kärlek och sin darrande lycka. Skulle hon tala om, att Erik och hon kysst hvarandra, innan de gingo in för att höra om en kärlek, mot hvilken all jordisk kärlek är ett mättadt skimmer. Men, frågade sig Anna, borde icke Erik då vara med? Ty att striden skulle blifva hård, det visste hon. Girighet och fördomar göra hjärtat hårdt som björkens masur.

Ovisst är dock, om ej Anna biktat allt, men just då trädde en gammal gubbe in. Det var "Bönemans Olle" från Medåker. Det var en välbekant man, och man kan väl påstå, att ingen var mera välkommen än han i hemmen inom St. Tuna. När "Bönemans Olle" kom, togs det bästa fram, innan han framförde sitt viktiga Eleasarärende. När den lille fryntlige mannen syntes inom grinden, rodnade Tunatärnorna, om de ock förut voro bleka som vårens bvitsippor. Ty nu gällde det dem. Hvilket var då "Bönemans Olles" värf?•267

Jo, han förmedlade äktenskapen inom den stora församlingen. När en yngling blifvit kär i en af bygdens töser, skulle bönemannen omtala detta först för flickans föräldrar — i denna patriarkailska tid hade gubben far härvid mest att säga — och sedan flickan själf. Härvid skulle bönemannen så vältaligt som möjligt skildra friarens goda egenskaper, förmögenhetsvill-kor o. s. v. Hade den unge förälskade mannen liksom andra dödliga några fel, så skulle dessa så mycket som möjligt förringas. Sysslan var inbringande, ty "Bönemans Olle", som var känd som skicklig öfver-talare, tog bra betalt för sitt värf.

Annas kind blef blek, när Olle trädde in. Från den fattige soldatgossen, den käre Erik, kom då sannerligen ej

denne man. Med förfäran tänkte flickan på, huru efterhängsen Gryt Half var i Hesse den sista tiden varit. Han var Anna jämbördig i rikedom, och på bönemans segervissa min kunde man läsa, huru lätt han trodde, att det kinkiga uppdraget här skulle blifva. Häradsdomarens ansikte sken af belåtenhet, sken, rundt och fylligt, som augustimånen, och artigt bjöd han på en "välkomma" ur silfverbägaren, och med en blick, som uttryckte hemligt förstånd, antydde han för sin dotter att hon skulle aflägsna sig.

Gryt Halfvars jordetal blef nu på sneslandet uppgifvet, ladugårdens storlek likaledes. Fyra hästar funnos på gården, men inga skulder, och att Half var var enda barnet glömdes ej. Kinkigare var det för Olle att hitta på några hjärtats rikedomar hos friaren. Men det våldsamma bärsärkalynne, som hos denne vid gillena utbrutit, hans pösande dryghet och andra karaktärsfel blefvo så förmildrade som möjligt, och snart•268

voro gubbarna öfverens om, att Ingels Anna i Gylle och Gryt Halfvar i Hesse skulle ingå ett kristligt äkta förbund, och att lysning med första skulle afkunnas.

Och så skulle den mindre viktiga delen af Olles värf utföras. Anna kallades in. Daggstänkt som rosen i arla sommarmorgon stod hon där framför sin fader, och det segervissa leendet vek bort från bönemannens

anlete. Under sin praktik hade han ock gjort den erfarenhet, att små klappande flickhjärtan stundom talte ett annat språk än den järnhårda föräldramyndig-heten, och de hade visat en märkvärdig styrka dessa hjärtan. Han satt därför tyst och förlägen, ehuru han nu skulle hafva talat först.

Mörk tog häradsdomaren till ordet och sade: — Dä' ä' friarebud från Gryt Halfvar i Hesse, Anna.•269

Han har fått mitt ja. Du har väl intet emot att blifva hans hustru? Han är gosspilt och gården är tät, flicka.

— Jag har en annan kär. Gryt Halfvar är ej god, och honom kan jag aldrig hålla af. I kan aldrig, far, vilja, att jag ska' blifva olycklig. Jag har en annan kär.

Likt det mörka åskmolnet, som en sommardag stiger upp vid den ljumma, mjuka synranden, reste sig Ingels Jon. Något så oerhördt hade han aldrig tänkt sig. Som en kung, fri och allsmäktig, satt han på sin gård, och nu vågade hans egen dotter opponera sig mot honom.

— Har du lofvat bort dig, flicka, och din far vet intet därom? Hvem är det du har kär? framstötte Jon.

— Erik örn, hviskade Anna, och orden dogo bort som vågen lägger sig vid nattlig strand.

— Erik örn, skrek Jon. Backstugusittarens son! Erik Örn, fattiglappen i Grefbo! Är du galen, tös?

Men nu fick det försagda, älskande hjärtat mod. Erik blef skymfad. Anna sade med höjd röst:

— Erik örn är en snäll gosse, far. Fattigdomen är ingen skam och rikedomen ingen lycka heller.

Den vredgade fadern rusade nu upp och fattade hårdt dotterns arm.

— Hvarför vill du ej gifta dig med Gryt Halfvar, flicka? frågade han med ilska.

— Därför att jag tycker om Erik, far, sade Anna enkelt och trohjärtadt.

För ett ögonblick veknade härvid Jons drag. Det darrade till i den dryga underläppen. Men så drog molnet fram igen, och så kom det till sist, kom obevekligt, kom med isig domareton :•270

— Ingelsgården har jag förvärfvat. Ej ett kappland jord, ej en daler skall du hafva, så länge du framhärdar i din olydnad. Gå, gå!

Härvid förde fadern ut sin dotter, och en svag kvidan från den senare vittnade om, att ej blott hjärtat, det varma, utan äfven hennes kramade arm led i denna stund.

Länge stod hon och såg ut öfver slätten och bröllopsgranarna, men det syntes henne, som om de två grantoppar, hvilka hon tänkt sig och drömt om, fördes från hvarandra af kylig nordanvind. Men så gick hennes tårade blick högre, gick upp, gick barnafromt mot himmelen. "Där uppe", hviskade hon, "finnes kärlek till kärlek här nere. Där bor en, som också

bestämdt håller af Erik örn, lika som jag."

* *

*

Det var Trettondagsafton. Här och där på slätten såg man i dunklet vackra stjärnor vandra fram. Sedda på långt afstånd, tycktes de så sakta röra sig framåt, och man tröttnade snart att följa den röda klara ljuspunkten. Hade man varit närmare, skulle man kring det på en hög stång fästa "trettondagsljuset" hafva funnit en större skara ungdom. Främst gingo de fantastiskt utstyrda ynglingar, som buro ljuset, och efter dem kom en större eller mindre flock af bygdens tärnor. När tåget ringlade in i byn, tystnade småningom sorlet, liksom vågbruset mojnar af i kvällen. Vanligtvis uppsökte man nu någon af de större och mera•271

välburgna gårdarna, och här uppstämde "stjärnegos-sarne", som voro försedda med stafvar, följande sång:

"I glimmande söder gick stjärnan en gång och visade vägen för konungar tre. Och finner du fager min stjärna och sång, då skall du nog säkert mig välfägnad ge.

Vi fattiga herdar från Moria land vi vandrat så länge, vi slitit vår sko, och öppnar för oss du den gifmilda hand, skall stjärnan bevara ditt hägnade bo."

När sången slutat, blefvo också, som de bedt, stjärngossarne inbjudna och fingo välvilligt af julens gåfvor. Och så bar det vidare igen, och samma sång upprepades, ätandet likaså. När ljuset i gårdarna slutligen slocknade, såg man äfven dessa Tunaslättens vandrande stjärnor försvinna.

Fram mot den grå byn Grefbo rörde sig ock ett sådant gossegladt tåg. Bland de här medföljande flickorna, klädda i sin högtidsstass, igenfinna vi Ingels Anna, hvilken af sin far begärt tillåtelse att få fira den högtidliga kvällen. Hvarför hon följde den stjärna, som vandrade mot Grefbo, det veta alla älskande hjärtan så väl. Det vet blomman, som dagen lång vänder ögat mot ljuset, det vet seglaren, som längtar till skärets gömda bo.

öfver Annas ansikte hvilade dock vemod, och när stjärnblosset kastade sitt skimmer öfver detsamma, kunde en uppmärksam iakttagare nog se, att tårar nvss daggstänkt den blomstrande, rosenhylta kinden.•272

Till den käre vännens stuga hade flickan aldrig varit, men en ungmö vid hennes sida, som var invigd i den ljufva hemligheten, hade lofvat att visa Anna Eriks hem.

När Anna trädde in i den låga hyddan, satt gamle örn vid muren och läste i sin mässingsbeslagna psalmbok. Ena armen — den andra hade fosterlandet tagit — hade soldaten lindat kring "spiselstolpen", som nog kanske, innan den fick denna varma plats, burits kring i Eysslands snö, blifvit buren af tåliga, seniga axlar. Ett stort torrvedsbloss var instucket mellan stenarna i muren, och, lyst af detta darrande ljus, läste krigaren om den fjärran boning, byggd af samme Gud, som i tidernas gryning sådde stjärnesådden. Han staf-vade sig mödosamt fram, men han fick dock veta, att där borta på gyllene gator, fanns rum äfven "för back-stugusittaren här nere i mödans däld. Och hur han läste om denna outgrundliga kärlek till jordens vilsna myriader, och hur han hörde om undren därborta på fjärran blommig kust, ljusnade de tärda dragen. Den låga kojan försvann, det barkblandade brödet i taket likaså, nakenhet och frost bland steppernas snö glömdes, och den gamle, nu himlen lika nära som när han var barn, tyckte sig i trettondagskvällen höra ett däm-padt brus från sången, som ljuder "stora vatten likt".

Erik var, då Anna helt plötsligt trädde in, sysselsatt med att slöjda.

"Fagra Anna", rike häradsdomarens Anna, Ingels Anna, inne i det lilla "örnboet", som folk kallade stugan! Erik tycktes rent af ej hafva tänkt sig denna möjlighet, och tröstlöst blickade han kring på de obilade, grofva väggarna och den svarta, af otuktad sten•273

uppförda muren. Den gamle soldaten löste armen från "spiselstolpen" och rycktes bort från den rika värld, som i fattigdomen öppnat sina ljusa, vårfagra vidder för honom, och, instinklikt anande, att han nu var mindre behöflig, vandrade han ut i den stilla kvällen.

Erik såg upp på flickan, och han blef ännu mer allvarsam än förut.

-—Hur är det med dig nu, Anna? Hvarför ser du så missmodig ut? frågade han.

I stället för att svara lade Anna sina armar kring Eriks hals och gömde snyftande sitt hufvud vid hans bröst.

— Nu har sorgen kommit, Erik. Du minns att jag en gång sade dig, hur Gryt Halfvar hängde efter mig. Nu har "Bönemans Olle" varit hos oss och friat från Halfvar.

— Och du gaf honom ditt "ja?" frågade Erik och löste mildt Annas armar, i det han sorgset såg in i hennes ögon. Han tycktes hafva svårt att tänka sig en annan möjlighet, än den han i sin fråga uttryckte.

— Nej, käre Erik, genmälte flickan trohjärtadt. — Nu är du orättvis mot mig. Hur kan du tro, att jag skulle svika dig? Men ser du! Far dömde mig arf-lös, om jag ej glömde dig och tog Halfvar.

Eriks öga glimmade till vid dessa ord. Slutet af dem glömdes af glädje. Han kände sig rik, mycket rik, och den låga kojan försvann äfven för honom liksom nyss för fadern. Kärleken, den himmelska och jordiska, hade lyckliggjort både far och son.

Pertblosset i muren var nära slut och kastade ett allt mattare sken på de unga, och när skuggorna sänkte

1°•274

sig kring Erik, tycktes äfven hans glädje, nyss så liflig, blekna. Ack, den hårda verkligheten stod med ens för hans blick. Eörstulet tittade han upp på det grofva nödbrödet i taket.

— Ack, lilla Anna, sade han, det är nog för oss omöjligt att komma tillsammans. "Örnboet" är för litet för min Anna. Visst blef jag vid mönstringen i förra veckan antagen, men en soldat har intet att bjuda Ingels Jons dotter. Att vara soldat, Anna, är detsamma som att vara fattig.

Stilla resignation lästes vid dessa ord på den unge soldat Örns panna, men att hjärtat led, det såg äfven hans käresta. Hon torkade sin tår och sökte i sin ordning att vara stark.

— Var man, Erik, hviskade hon. — Än kan det blifva bra. En spågumma har sagt mig, att det skulle falla tårar i min brudkrona, men solen skulle lysa på dem.

Erik samlade åter ihop spjälor till ett nytt bloss. Instucket i muren, lyste det åter upp stugan, och det ljusnade äfven därinne i älskande hjärtan.

När gamle Örn kom åter, skildes Erik och Anna med ett bjärtevarmt: "godnatt!" Gubben sade intet, men hans blick, fäst på flickan och sonen, bad varmt, bad barnafromt, till den, som styrer människobarnens öden.

* * *

Under det "stjärnegossarne" vandrade kring på Tunaslätten och Erik Örn samt hans Anna vid tynande pertbloss talte om sorg och bäfvande hopp, var det•275

stort gille i Gryt Half vars gård i Hesse. Den myndige farsgubben, församlingens förre kyrkovärd, hade dagarna före jul myllats ned i allas vår moder jorden, och nu kände den dryge och rike ynglingen sig fullkomligt fri. Hans obändiga lynne hade nog stundom trotsat faderns vilja, men så stor var föräldramyndigheten i dessa patriarkaliska tider, att äfven Half var lugnt måste sätta sig ned, när den gamle, silfverhårige kyrkvärden med drillande stämma sjöng psalmen eller läste söndagens evangelium.

Till den stora välbyggda gården hade i trettondags-kvällen traktens ungdom i större antal samlats. Äfven här svajade julgranar ute på den snöhöljda gårdsplanen, äfven här var stilla vemodigt gransus, och tuppen kråmade sig på sin stång, fäst vid byggningens gafvel. Den för hvarje vindfläkt sig vridande hanen var här till och med förgylld, och tyckte mången i byn, att detta var något för mycket. Men hos den bortgångne kyrkovärden, för öfrigt en hedersman, hade funnits ej så litet ansats till högfärd. Där inne i "dagligstugan", där julhalmen nu var betydligt smutsig, stod det rika julbordet, och bredvid julskinkor och "julfisk" tronade de välbekanta "Gustaf III :s-flaskor-na", hvilka åter och åter tömdes.

Måhända mente Gustaf sitt svenska folk väl, när han gjorde brännvinstillverkningen till en statens angelägenhet,

men alla vittnesbörd från denna tid gifva vid handen att kronobrännerierna hade stort och allmänt ondt med sig. Troligen har aldrig dryckjom i vårt land flitigare öfvats än denna tid. Att husbehof sbrän-ningen förbjöds, förargade folket, och lönnkrögeriet var fruktansvärdt ute i bygderna. Kronans förpaktare,•276

som ville sälja så mycket som möjligt, inrättade krogar vid själfva kyrkorna, ock mången stannade i dessa nästen i stället för att i templet sjunga Herrens lof. Folket, som i bättre stunder såg sitt eget förfall, skyllde på kungen, och dennes varma skaldesjäl kände sorg häröfver. Flera hans yttranden vittna härom, men den en gång beträdda vägen var ej lätt att öfvergifva, ty det var då, som det nu är, att brännvinshandteringen tillförde staten en god behållning. Och det behöfdes äfven på denna tid tre ting: penningar, penningar och återigen penningar, helst som den fantasirike konungen var ganska duktig att förstöra sådana.

Men vi återvända till dagligstugan hos Gryt Halfvar. Några blomstrande ungmor, släktingar till Halfvar, sutto äfven med vid julbordet, och blefvo flickorna bjudna på "kumminbrännvin". Därtill ståtade Halfvar att bjuda på vin, hvilket han från staden skrytsamt anskaffat. Stämningen vid bordet blef allt högre och högre, allt mera lidelsefull ju längre kvällen led. Den stora i kors lagda brasan i spisen blossade ej högre än Tunaynglingarnes ansikten. Snart stämde männen upp den kära " Sinclairsvisan :"

Sist när på ljuflig blomsterplan jag mina lamm utförde, och satte mig som jag var van, där bäst jag lärkan hörde, då kom till mig en gammal man, beprvdd med silfverhåren, han såg mig ganska gunstigt an och hälsade: "god morén!"•277

Visan ljöd nu ej lugnt och vackert, liksom när skördefolket sjöng den i solig sommardag eller i dagg-stänkt kväll. Nu framfördes den våldsamt och hetsigt, och allt emellan stroferna, som skildrade den svenske majorens besök i dödsriket, rördes flaskorna, prydda med Gustaf den tredjes namn. När man så sjungit en hiskelig hop verser och kom dit, där hjältekungen, Karl den tolfte, skildrades, när man sjöng om hans björnramar, hans grufliga pamp, hans oförlikneliga mannamod och huru han från de dödas värld ville opp och klå ryssen igen, ja, då tycktes ett slags raseri gripa bärsärkarna i Hesse. Man fattade hvarandra med seniga armar. Kråk Anders från Tjärna, en grufligt stor bjässe, grep plötsligt en Gagnefsyngling, som äfven var med, och utropande: "Inga flugor midt i vintern", slungade han främlingen öfver bordet ut i halmen. Det hela var lek. Men af leken blef allvar. Lysta af darrande bloss slogos männen, som om det varit boer och engelsmän instängda i samma hålväg.

De förskräckta flickorna sökte gråtande medla och tala för ett mildare umgängessätt, men här voro kvinnornas tårar vanmäktiga. Mässingsdosorna, gömda i bastanta dalkarl snäf var, voro ej nog brukade ännu.

Hittills hade slagsmålet enligt den tidens åsikt varit "städadt" och "hederligt" och "nöjsamt för betraktaren att iakttaga." Men plötsligt skrek den af ynglingarna, som fått vedernamnet "fluga", högt:

— Han högg mig med knifven!

Vid dessa ord skildes genast antagonisterna, ehuru somliga näsor blödde och bruna ögon blifvit blå. Det blef mol tyst. Hvem var den brottslige? Jo, den dol-ske värden, som kämpat med främlingen från Gagnef•278

och af denne fått en och annan "orre", hade i förbittringen tilltagit ett vapen, som man, ehuru lynnet var våldsamt, endast tänkte sig i handen på skälmar och dåligt folk.

Den sårade var Frost Jons son, och ett par ynglingar, som voro någorlunda rediga, ledsagade honom till en granngård, där han fick nödig vård. Lyckligt nog var såret af mindre farlig beskaffenhet.

Plötsligt trädde "Bönemans Olle" in. Den fryntlige och städade bonden ryggade tillbaka, när han fick se oredan här inne. Med en suck tänkte han på, huru lugnt här var förr i "gubbens" tid, och Olle tänkte försvinna. Men Halfvar, som nu hade lugnat sig och med möda samlat gästerna kring julbordet, fick syn på gubben och bar honom på seniga armar in i rummet. De uppskrämda flickorna voro nu borta.

Hade Gryt Halfvar varit vid "sunda vätskor", som man säger, hade han nog af hänsyn för den älskliga mö, hvarom fråga var, ej högt framställt det spörsmål, han nu gjorde. Men han hade några dagar väntat på Olle och var nu mindre än annars mäktig goda känslor.

— Nå, hvad sade Ingels Anna? Framför ditt ärende! Mina gäster få gärna höra på. Du kommer väl med "ja", Olle? frågade Halfvar.

Männen, som i gemen afkastat de hårdt hophäk-tade helgdagsrockarna, skockades kring Olle, hvilken såg mycket förlägen ut. Slutligen kom svaret.

— Nej, Halfvar, sade gubben tyst. Jag kommer med nej.

Nu blef "Fagra Annas" friare utom sig. Skym-279

fen var enligt tidens och ortens förhållande ganska stor.

— Dugde ej Gryt Halfvar åt Ingels Anna således, gubbe? frågade ynglingen.

— Hon hade en annan kär, förklarade Olle saktmodigt.

— Dä' finns nog bot för, ropade Halfvar och slog den hårda handen i bordet, så att de framställda silf-verbägarna hoppade. Hvad han med sina ord åsyftade, förstod nog ingen, icke ens bönemannen, men Halfvars mörka öga glimmade till, liksom hade ett hopp lyst upp hans upprörda inre.

Halfvar försvann för några minuter i "kåfven". När han kom åter, hade han i handen tre blanka silf-verdalrar — summan var ej obetydlig denna tid — och med dessa gick han hotfullt mot Olle.

— Här har du för ditt klena dagsverke, sade han och borrade mynten så våldsamt in i gubbens mun, att blod sipprade fram och föll på julhalmen.

Men nu var måttet rågadt för den dryge Halfvar. Att röra den aktade bönemannen, som förmedlat så många hjonelag, var för de i grund och botten ärliga pojkarne ett helgerån, och dessutom voro de uppbragta på värden därför att denne satt en fläck på deras gille genom att draga knif. Med raseri anföllo alla Halfvar, och huru stark än denne var, måste han nu, om ej bita i gräset, dock i halmen.

Blossen i muren slocknade, brasan falnade så småningom allt mera, och de milda, vänliga stjärnorna blickade in genom blvomfattade rutor, blickade vemodigt och sorgset ned på Gryt Halfvar och hans stora gård.•280

När den matta vintersolen nästa dag lyste in och Halfvar vaknade, stod Frost Jon framför honom. Denna syn bådade intet godt för "gosspilten" i Hesse, helst som Jon åtföljdes af tvenne handfasta vittnen.

— Säj, brukar du knif åt dina gäster, du, frågade Gragnefsbonden och lade tungt sin hand på den unge mannens skuldra.

Så småningom drog sig Halfvar till minnes, hvad som passerat. Han kom ihåg att han dragit sin vid svångremmen fästa slidknif. Mot hvem den användts, visste han däremot mindre klart.

— Jag gjorde en vända hit, innan jag gick till befallningsman, återtog Jon dystert. Han fick en bra skåra, gossen min.

Bonden talte lugnt och afmätt, som om hvarje ord vägt en daler. På Halfvars panna syntes ett pärlband svettdroppar, men flera än dessa voro, blefvo dock silf-verdalrarna, som nu måste fram igen. Men när mynten redligen uppräknats på det sköflade julbordet, gaf Frost Jon Halfvar ett ärligt handslag, och detta betydde glömska af det förflutna.

* *

*

Man skref nu 1787. En blåsig vårkväll, när brasorna voro nedbrunna i de små gårdarna i Borlänge, vandrade en ung man på den smala väg, som ledde ned till dalkjusan vid Domnarfvet. Här i denna undangömda dal bodde Kul-Maja, en på denna tid berömd och mycket besökt sibylla. Vandraren drog skyggt•281

ned sin mössa, och skyggt såg han upp till den klara vårhimlens vackra, i stormen darrande stjärnor. Han tyckte att de vänliga ögonen på Herrens himmel blickade förebrående ned på honom. Den unge mannen — det var Gryt

Halfvar — var bestämdt ej stadd i rätta ärenden.

Sibyllan var nog van vid nattliga besök. Hennes klienter skydde ofta ljuset. Den låga dörren var ostängd. Vid Halfvars inträde lyfte både Maja och hennes katt upp sina hufvuden, och vid ynglingens "god afton, kraxade den förra ett "Gu' sin" tillbaka, under det katten åter fräste och spottade. Efter åtskilligt besvär med eldstålet, fnösket och flintan blef blosset282

tändt i muren, och Maja, nu uppstigen, fäste en skarp blick på- den sena gästen.

— Ja, så! Hon vill inte ha däj. Tycker om en annan. Ja, så! sade gumman tvärsäkert.

Halfvar såg med skygg vördnad på jordkulans ägarinna. Hon kunde således, denna gumma, som man sagt, se tvärt igenom folk.

— Ja, I han rätt mor. Jag har haft friarebud till flickan — namnet gör väl detsamma — men hon sade nej. Hon har en annan kär. Nu har jag hört, att I kan brygga hop något "tråtyg", som vänder flickan till mäj, svarade Halfvar.

— Beror på dä', beror på dä', hväste gumman och fäste en girig zigenareblick på den tjocka silfver-kedja, som ringlade sig fram öfver mannens väst.

Halfvar såg och förstod denna blick. Litet otålig, tog han upp den grofva "sedelboken" af pressadt läder, lade den tungt på bordet, och så kom man öfverens om priset på den sällsamma dryck, som skulle göra In-gels Annas hjärta varmt för Halfvar och iskallt för Erik Örn, som skulle komma tärnan att glömma så väl dufvorna i Idkerberget som "gosspiltens" vilda lynne.

När Halfvar stoppat den lilla flaskan i sin djupaste ficka och några silfverdalrar bytt om ägare, lyste hans öga till af yster fröjd, men det var ej slut ännu. Utan strid blir ingen seger af.

— Nu ska du, återtog Maja med svag röst, söka upp "den helhvita katten" och dra en tand ur den. Tanden bränner du till kol, och askan hälles i flaskan, och så bjuder du tösen på något godt förstår du. Men själf får du ej smaka en droppe af drycken.

Halfvar ryckte till.283

— Dä' va' katten, sade han betänksamt. Ska' katten lefva vid tandutdragningen?

— Ja, visst ska' ban lefva. Annars blir det ingen kärlek af, försäkrade gumman.

— Då tycker jag, att I mor själf borde ha' besväret med att dra ut tanden, förklarade Halfvar och fäste en skygg blick på asken, i hvilken hans mynt försvunnit.

— Dä' duger ej gosse, vidtog Maja, hvilken nu i sin tur började blifva otålig. Halfvar beredde sig att gå. Men så hejdade han sig.

— En helhvit katt, sade han. Det är smått om sådana, Maja. Vi ha' en, som är kolsvart. Är inte det lika bra?

— Duger ej, Halfvar, duger ej, morrade gumman, och så vandrade ynglingen ut i vårnatten och tanken gick, ystert och vällustigt varm, till fagra Anna. Han tyckte sig se, huru hon, förändrad af kärleksdrycken, vände sina vackra stjärnor huldt och vänt mot honom, huru hennes friska läppar myste emot honom. Men så tyckte han sig ock se ett fräsande kattgap spotta. Det gick härvid en kall kåre utefter hans rygg, där han vandrade mot sitt hem i Hesse, och han tänkte på, hurusom all jordisk fröjd vinnes blott genom strid och sökande.

Eedan nästa dag skred Halfvar till verket. Men lika svårt som det skall vara att hitta en mot norr rinnande bäck, lika, om ej mera svårt, var det att påträffa "den helhvita katten". Han fanns dock till sist, och mot kontant erkänsla skildes ägarinnan slutligen från sin älskling. Gifvetvis förundrade hon sig öfver Halfvars egendomliga intresse för djuret.•284

En vacker dag, när drifvorna smälte från tegarna i Hesse, finna vi Halfvar och den hvita katten inne i den mörka kåfven. Han var försedd med en mindre hoftång, och han fäste en grym och skygg blick på kattens hufvud, hvilket stack upp ur ett stöfvelskaft. Det oskyldiga kärleksoffret tycktes naturligt nog ana något svårt, ty det

jämrade sig högljudt, när det ej för omväxlings skull fräste.

Halfvar ryggade ett tag tillbaka och lade bort tången. Djuret hade något spöklikt med sig, tyckte han. Men så tyckte han sig se, huru Tunaslättens fagraste ros log mot honom, och så grep han sitt instrument igen.

Jo, det gick, gick mycket riktigt, som Halfvar hade befarat. På denna tid, som vi nu skildra, var det blott hundar och kattor, som satte in tänder på folk, och detta sista gjorde nu den "hvita katten" och det med besked. Men den blödande handen höll ock, som en segrens trofé, den undergörande tanden, hvilken snart, enligt Majas föreskrift, införlifvades med kärleksdrycken. Med blödande mun sprang djuret till sin väninna i Piågåker, men det kunde ej med all sin kvidan tolka, huru stor vidskepelsen var på Gustafs III.s tid.

Kom så den för ungdomen kära valborgsmäss-kvällen. Flera dagar förut hade gossar och flickor, stora och små, dragit tillsamman betydliga högar bränsle på de höga bergen, och gladt och muntert var arbetet härmed. När den efterlängtade natten ändtligen kom, och mörka skuggor lade sig öfver jorden, tändes med gamman de väldiga bålen på bergen. De flammande blossen på Gimsbergsklack, Solklinten och•285

Djurmoklack voro synnerligen ståtliga, och flammorna, som minde på forntidens vårdkasar, tycktes nå själfva den dunkla, stjärnsådda vårhimlen. Då och då ekade gevärsskotten i natten, och vallhornen och säterlurarna lullade fram vemodiga toner från hult och lid, från berg och dal. Naturfolket hälsade naturens högtid, sommaren, välkommen.

Vanligen höll man denna tid eldarna vid makt, ända till dess en purpurrand i öster bebådade, att dagens lysande, stora, underbara världsbloss snart skulle böja sig öfver de rodnande bergkammarna.

Nedanför foten af en bergshöjd, där den stora, glada brasan nu slocknade, finna vi denna morgon en skara ungdom från trakten af Tuna kyrka. Ingels Anna var här med och äfven Gryt Halfvar. Den senare hade under ungdomens fröjd däruppe, där nu en långsam rök hvirflade upp, varit idel vänlighet mot Anna, hvilken dock skyggt drog sig undan. Hennes tanke var ej här, den var hos den käre Erik, hvilken nu, rekryt som han var, hvilade i något af de små, kalla, hvita tälten på den historiska öfningsplatsen Eommehed.

Det fogade sig nu så, att Gryt Halfvar och Anna till sist vandrade ensamma mot sina hem nere på slätten. Det var detta, som Halfvar hade beräknat. Lommaflaskan, fylld med vin och kärleksdrycken, brände vid ynglingens bröst, brände som templets stulna kalk bränner i brottslingens hand. Gryt Halfvar ämnade ju ock råna, ja, råna kärlekens fagra eld från tvenne hjärtans helgedom.

Vid skogsbrynet satte sig Halfvar, och motvilligt tog Anna plats ett stycke från sin följeslagare. I•286

vårsolens bjärta, darrande glans glimmade därborta korset på Tuna kyrka, och skogens fåglar stämde upp sin solsång till alla världars Herre. Det var inte ovanligt, att ynglingarne vid de så vanliga gillena och samkvämen bjödo flickorna på förtäring, och Halfvar upptog nu flaskan och den lilla träbägaren af masur, och fyllde kärlet till bredden.

Då sjöng skogens trast i rödglänsande kottprydd grantopp:

"Anna, Anna lill'!

Ta' int' mot! Ta' int' mot!

Ondt han vill, ondt han vill.

Ta' int' mot! Ta' int' mot!

En underbar beklämning grep flickan. Hon tyckte, att skogen, den nyss så glada skogen, mörknade i das-kigt grått och själfva hvitsippan vid hennes fot miste sin vackra dräkt. Anna hade sett Half vars hand häftigt darra, när han fyllde bägaren, och äfven hon var ett barn af sin tid med all dess fallenhet för det mystiska. Om "kärleksdrycken" hade hon nog hört åtskilligt talas.

Så klart, så trofast, som solen blickade ned på de sista drifvorna, såg Anna in i Halfvars dunkla öga, och,

påminnande sig, att kärleksdrycken ej fick njutas af mer än en enda, upprepade hon den gamla versen :

"På gästabud och gill', man dricker gästen till."•287

En mörk sky af blygsel och harm purprade Halfvars ansikte. För honom mörknade nu skogen. Med raseri steg han upp och slog sin flaska mot närmaste klippblock, hvarefter han utan att säga farväl, skyndsamt gick sin väg.

* *

*

På våren 1788 började döfva rykten om krig och örlig vandra kring i Dalabygden. Man hade ej tidningar då, ännu mindre telegraf och den underbara telefonen, men det beskäftiga ryktet vandrade då, som det ännu gör, rastlöst kring. Härtill kommo järtecken. I Bjursås hade man sett "det hvita svepklädet" sväfva fram öfver socknen; skogens muntra ekorrar kommo fram till bygden och dansade på hustaken. De kyrkobesökande sågo med fasa de små djuren till och med springa kring på själfva kyrktaket. Enbuskarna förlorade sin cypresslika grönska och blefvo röda, göken, "sorgegöken" "ropade blott i norr" o. s. v. öfver trettio år hade nu fredens solsken lyst öfver gamla Sverige, och endast de gråa veteranerna hade varit med och luktat krutrök i fejd mot fienden.

Konung Gustafs eldiga, oroliga själ längtade efter krigisk ära. Höljd af segrarens glans — något annat än seger såg ej hans hoppfulla fantasirika ande — skulle han helt visst återvinna sitt svenska folks kärlek, och detta folk, det visste han, var ännu dådkraftigt och längtade, äfven det, att lefva om den gamla, kära käm-pasagan. Det var ju mot arffienden i öster man nu skulle draga ut, och ännu sjöng man här och där i svenska byar den gamla "Narvasången", i hvilken, författad af Dalregementets berömde chef Magnus28

Stenbock, talas om den oförlikneliga segern och huru "Kung Carl" skyddade stolts Narva och bar sorgen för henne". Ännu satt där i Svea rike en och annan snart hundraårig karolin, som vid aftonbrasan för lyssnande ungdomar talte om hjältekonungen, om "lejonet från Norden", om tolfte Karl och hans oförskräckta mod. Hans ande lefde ännu kvar hos nationen, och på denna slumrande kämpaande byggde Gustaf sina planer. Grundlagens tydliga bud, att konungen icke godtyckligt ägde rätt att börja ett anfallskrig, och att det här var fråga om ett sådant, hade folket föga reda på. De visste blott, att vägen gick åt öster, och den vägen hade fäderna trampat upp och fuktat med ungt, sprittande blod, den vägen hade Sveriges fana, omgifven af "gossar blå", vandrat till seger och ära.

En vacker sabbatsdag, när de första lärkorna sjöngo öfver åkrarna vid Grefbo och stormhattarna arbetade sig upp vid "Örnboet", satt Erik, den unge soldaten, och öfversåg det tunga flintlåsgevärets delar. Sakta sjöng Erik för sig själf den af Lidner vid denna tid författade och redan bland krigsmän kvringvand-rande vackra sången ur "Medea" :

"O, yngling, om du hjärta har att trampa fädrens fjät, flyg till ditt fosterlands försvar, dö eller rädda det! Så ljufligt är ej källans sus bredvid en blomsterstrand, så härligt icke dagens ljus som död för fosterland."289

Gamle Örn satt under sången fördjupad i sin kära psalmbok. Han läste, den gamle, från gulnade blad, om den tid, då "allt krig med stor och blodig klädnad skall uppbrännas", då "svärden skola smidas till plogbillar", och syskonhälsning skall växlas från haf till haf, från strand till strand. Och dock skulle en uppmärksam betraktare kunnat se, hurusom den gamle veteranen stundom höll upp några ögonblick och lyssnade på sången om jordens strid.

Erik sjöng sista versen :

"Ditt namn skall ock en stjärna få. En skönhet ung och fri, skall till din graf med rosor gå och dess prästinna bli."

Eriks ansikte fick ett drömmande uttryck, när denna vers var sjungen. Tanken vallfärdade synbarligen ut från den låga hyddan, vandrade längtansfull öfver fälten till Ingelsgården och hjärtevännen där. Gubben, invid fönstret, stötte nu på en lång latinsk psalm, och som den läsande tyckte denna såg för benig ut, vardt allt tyst.

Då stannade plötsligt ute på gården en ryttare. Det var Örns närmast boende underofficer, och han förkunnade i

brådskande ordalag, att Dalregementet genom kunglig order var kalladt till öfningsplatsen på utsatt dag för att strax därpå marschera till Stockholm, där trupperna skulle embarkera och öfverföras till Finland. "Det är Karin i Ryssland, som skall ha' stryk", sade underofficeren, under det han tummade den skarpa flinta, som Erik lagt ifrån sig på bordet.

19•290

Gamle Örn, som satt vid fönstret och läste om frid och fridens läuder, blickade upp, och underbart glimmade hans öga. Den väldiga kämpagestalten, oböjd af åren, tycktes växa, forna minnen trängde sig inpå honom, han såg sig med i ledet, han hörde kanonernas döfva åska och gevärens smattrande, hans öra lyssnade, fjärran från, på trummornas starka "hvirflar" och "blåbärens" hvinande i rökfylld luft. Han såg in i den käre sonens öga, hvilket också blixtrade af mod och hänförelse.

— Eätt så, Erik, sade fadern, när budbäraren i hastande fart ridit bort till närmsta "nummer". Jag läste nyss om frid och det blef strid i stället. Din farfar dog en tapper krigares död i detta Finland, dit du kallas. Hans graf, glömd och förgäten, finnes där någonstädes på mo eller blek ljunghed. Innan han slöt sin bana, befordrades han till furir, och värjan uå väggen där sände han hem som ett minne till mig. Den strid din far deltog uti, blef ej för oss ärofull, men invid Sveriges fana miste jag där min vänstra arm, och jag bleknade af blodförlust, men aldrig 'af förfäran. Blif du ståndaktig, som dina fattiga fäder varit, Erik!

Den gamle ärlige soldaten var rörd. Fosterlandet var honom kärt, fast det tagit hans arm och i gengäld skänkt honom en låg backstuga i Stora Tuna.

Stillatigande tryckte Erik faderns hand och blickade trofast, blickade länge och lugnt in i den gamles pröfvande och älskande ögon.

Skyndsamt vandrade det ödesdigra ordet: mobilisering eller krig fram i Dalabygd, och snart stod regementet samladt kring sin minnesrika fana. De res-•291

liga, axelbreda sönerna från den bygd, där frihetens banér höjdes i forna dagar, paraderade lugna och manhaftiga i ledet. De tunga gevären voro blanka, och blanka voro de höga "kaskarna" på krigarnes hufvud. Alla voro iförda uniform. Den vackra, gulblå dräkten bar den långa fredens märke, äfven den. Högtidligt ljödo vid sista gudstjänsten på Eommehed dessa kraft-

fulla psalmer, som fäderna sjungit under Lützens dimma och i Narvas snöstorm, och i slutet af predikan påpekade fältprästen, att många af hans åhörare helt visst aldrig mer skulle i Dalabygd sjunga Herrens lof. Huru många af regementet, som där borta i främmande land skulle finna sin graf, visste blott härskarornas Gud, men förvisso, sade talaren, sågo många af de samlade nu för sista gången de blånande Dalarnas berg.

Soldaterna sökte manligen hålla tillbaka hvarje tår. Det ansågs ej passande för dem att visa vekhet.

t•292

Men från den utomkring fyrkanten samlade Tuna-allmogen hördes vid prästens ord en högljudd och allmän gråt. Där fanns mången, som hade kära vänner i ledet, och skilsmässans allvarliga stund var kommen.

Manskapet var dock i allmänhet vid hurtigt och godt mod. Det fäste sig ej mycket vid de högre officerarnes mulna pannor. Det vet man, att det ej hos de senare fanns samma hänförelse som hos soldaten. Det döfva missnöjet grodde redan nu hos dem, och vid den sorgliga Anjalaaflaren togo ock Dalregementets högre befäl afsked liksom många andra. Naturligtvis vai orsaken härtill ingen feghet från officerarnes sida, men historien har dock fällt sin hårda dom öfver dem.

Erik Örn hade efter den högtidliga paraden fått permission för att, som han sade till sin "Käften", taga farväl af en kär vän.

När solen dalade i väster, finna vi Erik och Anna på Tunaåns strand. Anna hade under dagen än en gång bevekande talt med sin far och bedt honom gifva Erik sin faderliga välsignelse, innan den senare reste ut till ädel

strid för dem båda och fosterlandet. "Han behöfver så väl den trösten att få äga mig en gång; han behöfver så väl det hoppet i stridernas faror", hade hon sagt, men de milda, bedjande orden föllo som regnet faller på hårda klippan. Där spirade intet blomster, ingen ros upp på girighetens och högfärdens kalla granitgrund, ehuru den grunden vattnades af en dotters hjärtetår. Under sådana förhållanden gjorde Erik intet afskedsbesök i den mäktiga "Ingelsgården" i Gylle.

Kring de unga två, kring den ståtliga krigsmannen och flickan, sjöng nu i aftonens frid en sångkör sina glada, vårfriska visor. Milda västanvindar susade•293

fram i knoppande björk och al, och Tunaslätten hyddor purprades vackert af den sjunkande solen.

Såväl Erik som Anna sutto tysta. Bådas tankar gingo tillbaka i tiden till de rosiga minnen, som de hade gemensamma. I sorgedagen hade nu dessa minnen fager glans. Ack, det förflutna förekommer oss alltid som ett förklaradt närvarande, och därför sitta vi alla, kungen som dagakarlen, och plocka obetydligaste lilla ros från minnenas krans. Ännu i dödsminuten ser blicken tillbaka och famnar i ett ögonblick ett helt lif.

Då slog tornuret i kyrkan. Obevekliga klungo malmtonerna ned i dalen, och den unge soldaten upplyfte varsamt Annas hufvud och sade:

— Nu måste vi skiljas Anna lill*. Tack därför, att du höll af din fattige Erik. Din kärlek, Anna, gjorde mig rik, och din bild skall följa mig dit ut bland kanonerna och stålen i främmande land. Din bild skall värma soldaten, där han tältar på Rysslands drifva, den skall följa med, hvart vägen bär. Den skall le mot mig, det känner jag, äfven i döden, om jag skall den lida i kampen där borta. Låt mig ännu en gång blicka in i dina ögon, så minns jag dem bättre ändå. Men ska' du ock, Anna, kunna stå emot din hårde far, om du ej mera vet, huruvida Erik Örn lefver eller är död?

— Ja, Erik, sade Anna. — Tag den trösten med dig, att jag aldrig glömmer dig. Min tanke ska' följa dig till fjärran kust, och lefver du och lefver jag, så ses vi här igen. Kanske någonting ska' böja far också till sist.

Hon slog vid dessa ord sina armar kring Erik och omtalade nu för sin vän, hvad denne aldrig förr fått•294

veta, att Gryt Halfvar med en "kärleksdryck" försökt ändra hennes sinnelag. Men trasten hade sjungit varnande ord, skogen hade mistat sin gröna färg, dufkul-lorna vid stenen hade gråtit, och Ingels Annas hjärta var lika huldt mot "Örnboets" son.

Erik bleknade ett ögonblick vid detta meddelande. — Akta dig för Gryt Halfvar, hviskade han. Den kärleksdryck, som du försmådde, har nog tändt ett dödligt hat hos rike "gosspilten". Med mig har han många gånger sökt gräl för att möjligen under ett slagsmål bringa mig om lifvet. Akta dig, min Anna!

— Gud vakar öfver nrg, hviskade hon. — Yake han ock öfver dig, Erik! Eör dig lära farorna vara större än för Ingels Anna.

Erik slöt Anna i sin famn och med en kyss "som lifvet varmt, som grafven trogen" skildes de unga två från hvarandra i kvällen.

Nästa dag aftågade Dalregementet.

* *

*

Hösten var kommen. Kornet och hafrefälten började mogna och på samma gång, som de små, kära tegarna kring fädernehemmen gulnade, bleknade äfven björklundarna, under det aspen stod med blodröda blad uppe i backarna, täljande sin saga om korsträdet i svunnen tid. Det började blifva tyst i skog och hage, där söderns sångare i solgassig sommardag slogo sina friska drillar, och där linnéan, ensam, gömd och osedd, förr doftade så skönt och hon och alla hennes väna systrar slogo upp sina ögon och mötte världsfacklan•295

i rodnande öster. Sorlande skyndade nu regnbäcken ned utför skogens klippgrund, och man skulle rent af trott, att

det var vårens glada bölja, om trastens muntra sång haile blandats med hennes brus. Från skogens fridfulla sätrar vände bergfolket hem, och gladt hälsade kullornas vallhorn bygden, när den ringlande, brokiga hjorden i aftonstunden vandrade ned utför de smala, regnbegjutna skogsstigarna, där fågelfångarnes gillerstockar och snaror nu öfver allt voro utsatta.

Från kriget i öster hade underrättelserna varit sparsamma. Genom hemvändande officerare visste dock befolkningen i Dalarna, att man redan kämpat med ryssen, och att en och annan dalason, sedan han låtit sitt lif för modern Svea, myllats ned i den finska jorden. Med ytterlig harm hade det sedan urminnes tider lojalt sinnade folket kring Siljan hört döfva rykten, hvilka framburo den oerhörda nyheten, att krigsbefälet, just när det gällde att på skarpaste allvar gå mot fienden, gjort uppror mot konungen. Med bistra, spjutbvassa bl;ckar betraktade dalkarlen dessa till orten hemvändande krigsherrar, som tagit afsked i farans och ärans stund, och de valkiga bondenäfvarna knötos på kyrkovall, när gamle far tänkte på, att hans son var kvar i det främmande landet och ville, nu som förr i åskdiger tid, göra processen kort med landets ovän, ty som en sådan betraktades naturligtvis hvar skäggig moskovit. Det är berättadt, att de från kriget hemkomna officerarna fingo höra skymfliga t;llmälen och hotades med "att få hemma, det som de bort hafva fått borta".

Då spred sig plötsligt som en löpeld kring Siljansdalen och bygden söderut den underrättelsen, att den•296

bekymrade, af faror omgifne konungen, var kommen till Engelbrekts, Sturarnas och Vasas folk för att där söka hjälp och värn i den mulna dagen. Den 14 september, som var en söndag, uppträdde Gustaf i Mora på samma plats — "Klockgropskullen" — där hans stora namne för öfver tvenne sekel sedan talte till folket. Konungen var, som man ännu af hans i Dalarnas fornminnesförening varande kläder kan se, iförd lång morarock af hvit vadmal och ärmuppslag af marinblått kläde, storstöflar af groft svart läder, upptill kantade med förgyld silfverbrokad, benkläder af hvit silkestrikå samt hög dalkarlshatt af grof, svart filt med breda brätten och hvitt sidenband omkring. På rocken var fäst en serafimerkraschan af silfverbrokad, och kring morarocken var spändt ett gehäng af guit sämskskinn, hvarifrån nedhängde en i ljusbrun skinnslida förvarad värja, märkt med konungens namn (.ch riksvapnet. Den allvarliga daldräkten var sålunda åtskilligt glitterströdd, som man kan se, men säkert nr, att gubbarne tyckte om, att konungen dock delvis anlagt densamma.

I Leksand var Gustaf redan dagen därpå, och till stora, lyssnande skaror talte han äfven här om landets fara. För bonderingen skildrade han här åter den ödesdigra olydnaden hos armén i Finland. Med höga, glada och starka rop, lofvade man konungen hjälp. "Vi ska' hjälpa dig, konung Gustaf", försäkrade på sitt rättframma, ärhga språk den ene gråhårsmannen efter den andre, och de orden uttryckte allas tanke och önskan. Dagen var klar och vacker, och Siljans friska vågor invid kyrkan, sjöngo i höga ackord om frihet, om frihet sin brusande sång.•297

Nästföljande dag var konungen i St. Tuna. Högtidligt ringde kyrkans klockor, och från den stora, folkrika bygden samlades mycket folk. Allvarliga och stabla stodo på kyrkovallen, där sommarens rosor nu vissnade, snart flera hundra bönder, klädda i helgdags- , skrud. Kullor och bondhustrur hade äfven skyndat till sin konungs möte. Iförda sina glittrande högtidskläder, bildade kvinnorna en behaglig kontrast mot de allvarliga, mörka mansdräkterna. Från socknarna kring St. Tuna voro äfven allmogemän framkomna. Öfver den vackra taflan spred septemberdagens milda, dämpande sol sitt skimmer, och för en lindrig nordan susade de höga, åldriga träden, som planterats på de dödas helgade åker.

Steg så konung Gustaf upp på en grafkulle, från hvilken han syntes för alla. Då blottade männen sina hufvud, och ett brus af belåtenhet och beundran hördes bland den stora skaran. Den hvita morarocken dolde ju ändå landets konung, och öfver monarkens snillrika, vackra drag hvilade ett lugnt, kanske i denna stund vemodigt majestät.

Den klara, skimrande blicken öfverför med ett vänligt och hoppfullt uttryck dessa många, som, ryckta från sina hvardagssysslor, samlats här. Det blef så tyst, att man hörde, huru tornuret arbetade och suckade.

Gustaf förde Tunamännen till minnes, hurusom de, talrika äfven då, varit med i svunna, ärofulla dagar, då Sverige blickade upp till den fattiga landsänden Dalarna och därifrån hoppades få hjälp. I Sverges tideböcker skulle namnet Dalarna och dalafolk vara i tiders tid omstråladt af den fagraste glans. Detta mo-•298

diga, självständiga och fosterlandsälskande bergfolk hade räddat landets frihet mer än en gång, när hoppet höll på att dö inom våra landamären. Nu hade ock Sveriges konung med förtroende och hopp vändt sig till den denna frejdade allmoge. Faran vore äfven nu stor. Samma fiende som Engelbrekts och Vasas skaror redde ut af landet, stodo färdiga att infalla i riket. Som dansken alltid gjort, ämnade han nu lömskt hugga det svenska lejonet i ryggen, när det hade tänderna vändt åt öster. Men men Guds bistånd kunde jutarne än en gång motas, om de redlige "dandemän" i Stora Tuna, liksom deras bröder i öfre dalalaget, ville tillhandahålla konungen och riket armar och medel. Själf ville konungen hafva sitt lif ospardt för undersåtarnes väl. När faran i söder vore afvänd, finge man tala såväl vid kejsarinnan som den den pliktförgätna armén.

— Viljen I så hjälpa mig och fosterlandet? frågade konungen med ljudelig röst.

Allmogemännen, värmda af hans vältaliga ord, svarade ett högt ja, och man såg eldade, stolta blickar öfver allt. Ej må man heller förtänka de redlige dalamännen, att de kände sig smickrade däröfver, att konungen just vände sig till dem och bad om hjälp.

Stor var ock hänförelsen i Dalarna, och man har reda på, att 20,000 krigare härifrån skulle hafva fylkats kring konungen, om man då blott hade haft vapen. Nu kunde blott en friskara af sex tusen, de käckaste karlarne, beväpnas och utrustas.

När Gustaf slutat sitt tal på Tuna kyrkogård och steg ned till sin uppvaktning, framträdde en åttioårig, grånad officer — förmodligen den i historien nämnde kapten Wallencrona — gjorde honnör för konungen•299

och bad att få gå i fält en gång till. Den gamle, tappre sade, att om hans arm ock var gammal och giktbruten, så kunde han dock med Sitt exempel lifva allmogesönerna i den stundande kampen.

En glädjeblixt upplyste konungens förut vemodiga ansikte, och han räckte den gamle veteranen sin hand, i det han sade:

— Eder trohet mot mig är mycket glädjande just nu, då så mången ung officer glömt sin plikt mot kung och fosterland. Ej vill jag neka eder att än en gång våga lifvet för vårt gemensamma fädernesland. Hafven I då ingen, som skall sakna eder?

— Jo, Sigrid, hustru min, blir nog sorgsen, men gamla Sverige är ock mitt hjärtas brud.

Kung Gustaf blottade vid dessa ord sitt hufvud, och krigaren förde, som det då brukades, konungens hand till sina läppar och steg åt sidan.

Nu kunde gamle Örn från Grefbo ej stå stilla längre. Han hade på morgonen, när klockeklangen vandrade hän kring slätten, borstat och fejat upp sin gamla krigsmannarustning, och han stod där nu, helt rak och vacker med sitt gråa hår. Faderns gamla värja, prydd med glänsande, förgylld handskskyddare, hade soldaten stoppat innanför vapenrocken. Hvarför han så gjorde, visste han nog ej själf så riktigt.

När Örn såg sin gamle förman erbjuda sig åt fosterlandet, och när han tänkte på konungens ord om landets fara, steg han fram till Gustaf och lade, kärf och rak i ryggen som ett spjut, två fingrar till den höga "stormhatten".

Förvånad blickade konungen på soldaten. När han fick syn på den tomma rockärmen, som vältaligt*3üü

och sorgligt hängde ned vid gubbens vänstra sida, blef konungen allvarsam och sade vänligt:

— Ack, gode man! Nu har jag intet att gifva dig. Men bättre dagar skola väl komma.

Det blixtrade till i Örns öga, när han åter gjorde honnör och sade:

— Jag har ej bedt min konung om någon allmosa. Jag vill i stället gifva honom och fosterlandet äfven denna arm, som står mig åter.

Det glimmade till i konungens ögon. Men plötsligen blef det synnerligen rörliga ansiktet allvarligt och betänksamt. Med en deltagande blick på gubbens vänstra sida fortsatte han:•301

— Men, min gode vän! Du kan ej sköta geväret. Stanna hemma, du, i fädernebygden och mana godt för oss

därute i kampen.

Örn förde sin hand innanför rocken, och i nästa ögonblick höll han faderns blanka klinga i handen.

— Denna värja, återtog Örn, sände min far till mig, innan han dog en krigsmans död i Finland, där nu min son kanske ock finner sin graf. Får jag bära detta mitt enda fädernearf, så skall ej vapen tryta för mig.

Konungen såg upp och kastade en lång blick ut öfver folkmassorna. Drömmande, vacker och svärmisk gick den blicken längre, gick bort till blånande berg vid Tunaslättens rand, till högan Solklint, och mera för sig själf sade monarken:

— Du ädla, svenska folk! Du kan ej, skall ej dö.

I det stora, ståtliga templet, som enligt urgammal

tradition skall hafva varit ämnadt till domkyrka, knäföll konungen vid altaret, under det församlingens klockare ute på kyrkovallen tog upp en af de gamla, kärnfulla psalmerna, som vi ännu hafva kvar från våra hänsofna fäder. Högtidligt steg koralens ljud upp till förbarmande himmel, högtidligt sjönk nordan i grifte-gårdens trän, och högtidligt klungo klockornas toner ned till den knäböjande fursten, som aldrig mera skulle vända åter till denna bygd, där trofasta hjärtan klappade mot honom, och där hans fel nu voro glömda och förlåtna.

I Falun, dit konungen härpå reste, drogs hans vagn af den goda stadens invånare, och skall dylik ära förut ej hafva visats någon furste i vårt land.

öfvad af gamla, af skedade underofficerare stod•302

snart Dalarnas frikår färdig att draga ned för att vid södra kusten skifta hugg med dessa "jutar", som, söderns vampyrer like, sugit Sveriges bästa, varmaste blod sekler långt.

En höstmorgon, ej långt efter konungabesöket, stod äfven Örn utanför sin stuga i Grefbo. Den gamle blickade kring på hembygdens berg; hans öga hvilade länge vid hult och lid, vid åker och hage, vid barndomens kära nejder. Soldaten tycktes vilja så i själen trycka in bilden, höstbilden från hemmet, att den skulle ofördunklad mäkta följa med i strid och blod, i frost och storm. Örn hade kalfskinnsrenseln på ryggen och var nu iförd ny vapenrock samt därtill prydd med faderns värja.

När han så skulle börja vandringen ut till kamp och död, till nakenhet och slit såg man honom skugga ögonen med handen och blicka ned på den leriga byvägen. Där nere kom med skyndsamma steg en ung flicka, och hon vek af upp till "Örnboet". Det var Ingels Anna. Synbarligen glad, satte sig Örn ned på bänken vid väggen.

— Gu' sin, Örn, hälsade Anna och lade handen öfver den hvita, svettiga pannan. Soldaten hälsade sitt: "Signe Gud!" tillbaka.

— Jag kom just i elfte stunden, började flickan, i det hon satte sig bredvid Örn. — Här ska' far taga detta bref, om Erik träffas. Jag fick en förskrift af "Skrifvar Bengt" i Nyckelby, och i sanden på Tuna-åns strand har jag öfvat mig i sommarkvällarna, men jag har ej hunnit med mer än stora alfabetet. I har lärt Erik skrifva, och han kan själf läsa min hjärte-hälsning. Hälsa honom från hans Anna, far!•303

— Ivära flicka, sade gubben och smekte med sin grofva hand flickans kind. — Dä' skulle allt glädja Erik att få detta bref, men min väg går ej till Finland, Anna. Jag ska' dock, om danskens kulor skona mig, bedja befälet att få skeppas bort till finska kriget. Så kan jag träffa dig och min gosse, flicka.

— Hvar är Erik åt för håll, far? frågade Anna.

— Där borta, där långt bortom, där nu solen står öfver kammen, är det land, där Erik kämpar för oss och tänker på dig och mig.

Soldaten pekade vid dessa ord bort till Hoberget i öster, och flickan såg dit bort, såg länge, som om hon ment, sig få blicka in i vännens klara öga.

Örn steg upp. Anna omfamnade den gråe krigaren, och in i renseln, där den kära evangeliiboken låg väl förvarad,

släppte hon ned några silfverdalrar. Och kämpen gaf, hvad han hade. En klar tår, den sista

i lifvet måhända, skimrade på Annas ljusa hufvud. * *

•

Sommaren gästade Finlands torftiga, men fagra nejder. De många, "de tusen sjöarna" lågo vänt i kvällen, och den högtidliga tystnaden vid skogssjön stördes blott af lommens hojtande eller ändernas snattrande, när de för natten lockade sina ungar in i någon björkomkransad, säffyld och fridfull vik. Kring de små fattiga porten a, strödda kring mo och hed, vajade kornet på svärtad svedjegrund, och från löfvig hult sjöngo som förr söderns vingade små gäster sina vackra kväden för sol, för sommarvind, för markens blom-•304

mor och för människobarnen, om någon af dem i dessa bistra tider hade sinne och hjärta för fågelsång.

Öfver det i brokig sommarskrud prydda Finland drog nu kriget sin blodiga mantel. Kedan hade många af landets söner bäddats ned i hemlandets så ofta bloddränkta jord, redan hade byar och hem gått upp i eld och lågor och redan sutto sörjande änkor och barn både i Finland och Sverige och begräto de döde, som aldrig mera skulle återvända till de sina. Anjalamännen voro straffade, lydnaden återställd, och nu skulle den afgörande kampen stånda. Det lilla landet, vårt kära Sverige, skulle brottas med Rysslands mäktiga "Karin". Storhetsdrömmen, drömd af både konung och folk, skulle antingen sluta med sorg eller jubel. Det svenska lejonet och den finska björnen skulle åter tå visa, om de hade kvar forntida motståndskraft eller ej.

En dag i juli månad finna vi på Suttula magra hed en svensk häraf delning. Det var en ovanlig rörelse i den tidiga morgonen. Öfverallt såg man soldater ligga på knä och ordna med flintor och med målning, af fängkrut, järnladdstockarna foro rasslande genom de grofva gevärspiporna, och en och annan krigare bry-nade någon skamfilad bajonettspets eller slö "korpralshuggare". I de käcka soldaternas allvarliga blickar såg man, att något allvarsamt förestod. Stojet och det glada sorlet, annars så vanligt i lägret, var nu dämpadt. Fältprästen hade slutat sin korta morgon-betraktelse, psalmens högtidliga ljud hade förklingat, soldaterna hade förstulet tittat i renselns lilla bönbok. Man redde sig åter till en dust med ryssen, och striden blef nog kanske hård. General Meijerfelt förfogade här öfver en styrka af fyra tusen man, hvilka305

dagarna förut vid Abborfors tillkämpat sig väg öfver Kymmeneälf och nu öfver Pyttisön anländt bit för att åter upptaga kampen.

Generalen ilade fram på sin springare, ordnande ocb uppmuntrande, och hans skarpa öga blef ljust, när han såg den trygga hållningen hos sina gossar, där de i ledet skyldrade med de tunga gevären. Han visste, han kände, att här fanns ingen fruktan för den bleka död, som nu väntade mången duktig karl. Väl kunde generalen förstå, att en och annan af dessa soldater nu med sin håg, sin hela själ var hemma på besök, det sista kanske, hos vännen kär i torpet, hos rosiga små i fjärran hembygd. Men det visste han ock, att hvarje man skulle med eldadt sinne gifva sitt lif för fosterlandet, hur kärt det än varit i torftäckt hydda. När generalen kom till Dalregementet, som här var med, riktade han några ord till detsamma. Han påminde sönerna från Siljansbygden huru deras fäder med största mannamod kämpat i framfarna dagar, och han bad regementet, som förr skurit de skönaste lagrar, visa mod och ståndaktighet i den strid, som nu förestod. Ett högt och kraftigt hurra var regementets svar och, lyftande högt den plymprydda hatten, fortsatte befälhafvaren sin mönstring.

Erik Örns öga eldades, när han vid skogens rand såg ryssarnas mörka linjer röra sig framåt, och de första kanonskotten ekade fram öfver nejden. Under det flydda året hade han flere gånger varit med i elden, och den hurtige, orädde mannen var redan befordrad till korpral. Flinkt och raskt skötte han nu sitt gevär och talte månget godt ord till sina kamrater. Med vanlig tapperhet stredo svenskarne, men dagens

19•306

sol gick necl öfver den afslutade striden. Ingen vågade dock söka hvila, ty hvilken stund som helst kunde en åskby komma från den dunkla skogen. Nu såg man lägereldarna glimma där borta i ryssarnas läger.

Följande dag upptogs det blodiga verket. Fältkanonernas åska rullade fram, och nejden insveptes i rökmoln.

Denna dag erhöll Meijerfelt någon förstärkning till sitt infanteri, och när dagen började lida mot sitt slut, måste ryssarne, som denna gång visat sig ganska motståndskraftiga, retitera till Kymmene gård.

Under stridens larm inne i "Suttula skog" blef kaptenen, som kommenderade den trupp, Örn tillhörde, skild från de sina och omringad af flere, från buskarna framrusande fiender. Kaptenen kämpade tappert med sin värja mot öfvermakten, och klagande hade redan tre fiender lagt sig ned på ljungen, men utan tvifvel hade dock den svenske officeren antingen blifvit dödad eller tillfångatagen, om ej hjälp i rätta stunden kommit. Hjälpen kom från Erik Örn.

Den unge korpralen fick se förmannens fara. Han ropade då till sig några kamrater i skyttelinjen, och med dessa höpg han in på de ryssar, som stredo mot kaptenen. Efter en het dust blef denne befriad, och, som han var svårt sårad, blef han på Örns starka armar förd i säkerhet. Kaptenen tillfrisknade sedan, och man såg honom ofta trycka den hurtige korpralens hand och tacka honom för hans behjärtade handling.

Denna bragd hade dock lätt kunnat blifva Eriks bane. En groflemmad moskovit rusade mot kaptenens räddare och riktade ett bajonettstygn mot dennes bröst. Men stöten, som var kraftig nog, träffade den psalmbok, som Erik fått af Anna, och hvilken han som•307

ett kärt minne förvarade hos sig. När striden var slut, och Erik såg bajonettens märke på den hvita pergamentspermen, tackade han Gud, som låtit vännens gåfva blifva ett så underbart medel till hans räddning. Och jublande varm blef hugen för Anna, som en gång skänkte honom den lilla boken. Han tänkte också därpå att en mild försyn nu hade fogat det så, att hon i sin ordning blifvit ett medel till hans räddning från säker död.

Solen hade nu gått ned, och dess afskedsblick färgade bergkammen i väster och de små tjällen nere på maden. Kågknarren ropade högt och ihärdigt. "Han ropar efter regn", sade somliga. "Han klagar däröfver, att jorden, Herrens sköna jord, skall dricka blod", sade andra. Skogens trastar, förut uppskrämda af stridens, af slaktningens buller, slogo åter sina drillar i skogen. En lätt dimma lade sig öfver mo och hed, öfver sjö och träsk, och blommorna lutade sina hufvud ned, slöto sina kalkar och drömde om den kära solen, om fåglasången och ljumma, surrfyllda västan-fläkten.

Segrarna voro sysselsatta med att begrafva de döda, som lågo kringströdda här och där i skogen och på heden. De långa, djupa grafvarna fylldes under tystnad. De sårade fördes på fordon och bårar in till bygden att där kvarlämnas hos den vänliga befolkningen, som dock redan förut var så nedtryckt och betungad. Så småningom blef det lugnt därute på dödens skördefält. Vänner och fiender slumrade sida vid sida i mosandens djup. Prästen hade nyss i nattens stillhet lyst evighetens frid öfver de fallna kämparne och talt om uppståndelsens morgon, då äfven slagfälten•308

skola gifva igen sina döda, och då det fridens anade, sälla rike, om hvilket profeterna siat, skall komma till blodbesudlad jord. Sist hade en af öfverstarne tagit plats uppe på den vidsträckta grafkullen och framburit ett tack och farväl till dem därunder, som i dag gifvit sina lif för fosterlandet. Deras minne skulle ej firas med sorg och veklagan. Att dö i ärlig strid för fosterlandet vore bland dödar den ljufvaste. Med darrande stämma talte den rörde öfversten för manskapet om fosterlandskärlekens heliga eld, af skaparen nedlagd hos alla folk och stammar, och han önskade, att denna flamma i tiders tid måtte brinna hos svensk och finne. Då skulle fosterlandet aldrig dö.

När det vemodiga arbetet var slut, gick korpral Örn in i den tysta skogen invid Suttula. Äfven där hade stridens vågor brusat fram, och furuskogens friska doft förtogs af dröjande krutrök. I furustammarna syntes liksom öppna sår efter kulorna, örns tanke vandrade långt bort, vandrade stilla och längtansfull till hembygdens berg. Där logo nu markens blommor, där logo två förgät-mig-ej, som voro honom så kära. Där vandrade nu i sommartid Annas valihornslåtar fram i de solröksomhvälfda bergen, och där stod hon nu mången kväll och blickade mot öster, bedjande för vännen, som kämpade för det gemensamma landet.

— Hur vet du det? sade Erik plötsligt och tvärstannade. Det klara ögat blef i en hast mulet. Någon postförbindelse med hembygden hade icke manskapet i hären denna tid, och skrffärdighet hos folket var för

öfrigt något ytterst sällsynt. Eapport om de döde sändes till kyrkorna, men från de lefvande därhemma hördes intet. Erik hade ej heller fått någon underrättelse•309

från sin kära Anna, ehuru nu ett år förflutit, sedan han och Anna sökte i Tunaåns dunkla spegel tyda den tindrande stjärnans hälsning. Den oroande tanken kom ynglingen lifligt före, att hans fagra mö dock måhända till sist måst böja sig efter den järnhårda faderns vilja. Någon giljare, mera stillsam än Gryt Halfvar, kunde ju möjligen hafva fått Annas hjärta. Han tänkte äfven på Gryt Halfvars dolska hat till deras lycka. Erik påskyndade sina steg, ehuru han intet mål hade för sin färd. När själen är orolig, blifva äfven vandrarens steg oroliga.

Erik rycktes bort från de kvalfulla tankarna, när han på ett öppet glad i skogen påträffade flera döda, som man ej upphämtat. Deltagande såg han på de bleka slumrarna i gräset. En svartskäggig ryss, som låg med stela, öppna ögon, hade i dödsminuten framtagit ett krusifix, ännu fast omslutet af den stela handen. Andra hade knäppt sina händer i döden, och, måhända med en moders lilla barnabön, gått till en annan värld. En rysk officer höll en medaljong i den hvita, kalla handen. Örn öppnade med möda det fasta handgreppet, och från den lilla taflan, förvarad inom glas, log emot honom en strålande vacker flicka med mörka lockar och ögon. Värmd af den blicken, hade officeren glömt dödens kyla, vid minnet af flickans glödande kyss hade han af dödsängeln bhfvit förd till dödens långa sömn. Den unge korpralen stod länge i den ljusa natten och såg, såg ömsevis på dessa två, som aldrig mera skulle hviska om kärlek här, om ro, om hem och onämnbar lycka. Med eldad håg hade dalasonen under dagens lopp sändt sitt tunga lod in i fiendernas linjer. Kanske — så tänkte han — hade äfven•310

hans kula krossat ett hjärta först på Suttula hed och på samma gång ett svärmiskt, älskande sådant på Volgas eller Dons stränder. Han suckade tungt och gick vidare, i det han halfhögt sade: "Kanske din kula ock är stöpt, Erik Örn". Det blef så underbart lugnt inom ynglingen, då han stod här midt bland dödens skörd. Hans egna bekymmer, hans oro för Anna, ja, allt blef så smått inför den stora, isiga, kalla smärtan och tårarna här och tårarna där.

Hans uppmärksamhet fästes slutligen vid en grånad, högrest gubbe, hvilken, bärande svensk uniform, satt med ryggen mot en klippa, under det hans ena arm var lindad kring en gran, som växte invid klippblocket. Den gamle tycktes sofva. Erik gick sakta fram till den gamle slumraren och upplyfte varsamt det nedsjunkna hufvudet. En erinran, ett sällsamt minne hade väckts hos honom, när han först fick syn på den sofvande, men han stannade ej länge vid den möjliga tanken. Men hvad han nu fick se, kom honom att rygga tillbaka.

— Far! Far! ropade Erik, och han lade handen öfver sin panna, som om han velat vakna ur en dröm och reda sig ut ur ett kaos. Så störtade han ned på knä vid krigaren. Det kunde ej vara någon synvilla. Den gamle hade blott en arm kvar, och den andra sjönk maktlös ned, när Erik lossade den från granens stam.

Den gamle slog upp sina ögon. Han var ej död, men linnéorna vid klippans fot voro färgade röda af hans blod, och Erik såg nu, hurusom den sårades vapenrock var uppfläkt på bröstet. Sonen förde sin fält-•311

flaska till faderns mun, och den flyktande lifslågan uppflammade för ett ögonblick hos gamle Örn.

— Är det verkligen I, far, eller drömmer jag blott en svår dröm? frågade Erik och lade sin hand öfver gubbens bröst, som om han ämnat hålla lifvet kvar i detsamma.

— Ja, det är jag, Erik. Gud vare lofvad, att jag, som jag så varmt bedt, fick se dig, innan jag dör, hviskade gubben.

Sonen gjorde härvid min af att vilja se till, huru fadern var sårad, men gamle Örn fattade mildt Eriks hand, i det han återtog:

— Nej, icke så, Erik. Det finns ingen hjälp. Mitt öga skymmer redan, och jag känner dödens kyla. Jag skall snart, mycket snart, hvila i samma Finlands jord, där min far sofver. Vandringen är slut. Mitt bröst är sönderskjutet.

— Men hur har I kommit hit, far? frågade Erik med darrande smärtfull röst.

— Jo, sade gubben matt — jag följde kung Gustafs friskara ned till Göteborg. Den gode kungen kom upp till dalafolket och bad om hjälp. Det blef så tomt därhemma efter dig, och när affären med jutarne snart var slut, längtade jag icke mera till "Örnboet" i Gref-bo, utan jag trängtade till det land, där du var. Jag fick tillstånd att följa andra trupper hit, och jag var med i den bataljon, som kom till förstärkning i dag. Mot landets ovän har jag ärl;gen brukat min enda arm, men nu är striden all för mig. Nu har jag fått nog, och nu dör jag en krigsmans död, och jag dör nöjd och jag dör lugn. Gud bevare det kära fosterlandet! Min faders värja, i dag för sista gången förd af mig, gifver•312

jag dig. Tag den som ett heligt och dyrbart minne, Erik! Spegla dig gärna i dess blåa spegel och tänk därvid på dina fattiga, men ärliga och tappra fäder!

Krigaren tystnade och det matta ögat slöts för en stund, under det klara bloddroppar föllo ned på den jord, som han försvarat. När Erik slog sina armar kring det kära, trötta hufvudet, återtog den sårade:

— Hälsa till hembygdens skogar, om dig förunnas att dit återvända. Jag tycker mig nu, när jag aldrig mer skall få skåda taflan, så tydligt märka de blånande bergen kring Tunaslätten, jag tycker rent af att Solklinten och Gimsklack liksom nicka mig ett farväl, och ett farväl tycker jag mig höra i Bullerforsens brus och i vår granskogs sus där hemma. Jag ser liksom i en blink alla kära vänner samlade, alla bekanta ansikten grupperade, och jag ser den långa jordevandringen så klarligen upplyst. Det är väl så i döden, Erik. I min ficka har jag hälsningar från Ingels Anna. Himlens Gud signe eder två! Skingre han molnen! Farväl, barn!

Gubbens sista ord dogo så sakta bort, dogo bort som den sista vågen dör mot stranden, där hon lägger sig til! ro. Gamle Örn var död, död för fosterlandet, död för det kära, fattiga landet i Norden. Eriks tår föll ned på slumraren. Tyst och stilla bredde ynglingen öfver honom den ryske officerens kappa och framtog Annas bref, hvilket färgats af öfverbringarens blod.

Midnatten var nu, sedan himmelen mulnat, något skum, och Erik gjorde sig därför af mons kådiga furustubbe ett bloss, och, sedan det med möda tändts, läste Erik i det darrande skenet sitt första och kanske sista kärleksbref från hjärtevännen i Dalom.•313

Brefvet var skrifvet med stora och ganska dåligt formade bokstäfver, men det tolkade dock en kärlek, starkare än döden, en kärlek, ljuf att äga, som skulle räcka lifvet långt och räcka ännu bortom tid och graf. Det talte om hjärtats tysta, bäfvande längtan efter ett annat hjärta, som kanske förblödde och dog för Sverige. Dufvorna hade kuttrat i Idkerberget, och stjärnan hade hon åter sett nere i Tunaåns spegel, och den hade hviskat om ett åter&eendets ljufva dag. Fadern var hård och kall, men Anna bad i tysta stunder, att den store fadern, som är så rik på kärlek, som icke blott leder ocb styr Karlavagnens stjärnor utan äfven människohjärtan, skulle ändra faderns hårda sinne. Gryt Halfvar hade varit idel vänlighet, men Anna tyckte sig dock fattas af en isande fruktan, när hon såg honom. Hvarför det så ännu skulle vara, visste hon ej riktigt. Till öster brukade hon blicka, helst när morgonsolen rann upp öfver bergets topp, och hon hviskade då ett: "God morgon, Erik", och västan-fläkten hade stundom tagit hälsning med på sin vandring. Den lilla blomman, som följde med, var plockad vid Tunaåns strand, och hon hälsade och hon bad med sitt väna namn.

Eriks ögon fylldes af glädjetårar, när han läste Annas ömma och kärleksfulla bref. Han läste om igen, och han glömde sorgen och lidandet och den stumma, isiga döden rundt omkring sig på skogens gamla svedjeland. I konvolutet låg, när Erik granskade detta, en prässad "Förgät-mig-ej" . Erik förde den lilla blomman till sina läppar och vandrade bort i den stilla natten.

När begrafning nästa dag hölls i skogen, fick korp-•314

ral Örn tillåtelse att för sin fader gräfva en särskild graf. Den döde veteranen gömdes under en susande väldig fur, men innan grafven fylldes, uppställdes kompaniet, ock kaptenen talte varma, vackra och gripande ord om den dödes kärlek till fosterjorden. I lugn och ro hade han fått stanna i sitt hem; invaliden hade aldrig behöft gå ut i frost och svält, i nöd och kamp, men käckt och modigt, dalafolket likt, hade han bjudit sin stympade kropp åt kung och land. Nu sof han därnere, sof godt efter styft dagsverke, och på hans grift ville kaptenen säga, att ett

folk, som äger sådana söner, kan och skall ej i tiders tid dö.

Härefter dånade kompaniets hederssalva ned i örns grift, hvarefter den skottades igen. Men på kullen planterade Erik, innan hären bröt upp, linnéor och dufkullor. Måhända stå dessa ännu i sommardagen

och vända sina kalkar efter solen.

* *

*

Finlands björkelid stod klädd i höstlig skrud. Kornet mognade fort inne i skymmande skogar, men där landets ovän dragit fram, där den mörkhyade, svart-muskige kosackens häst hvilat, såg man i förtid skurna tegar, och här och där stucko nakna, hvita skorstenar, grafvårdar likt, upp mellan hultens glesa träd. Där hade ryssen, Finlands blodsugande vampyr, tältat en stund, där hade han värmt eller lyst sig vid de hemska flammorna af ett sköfladt, kärt hem, hvilkas invånare nu irrade kring i obygderna, väntande på och bedjande om fredens solsken. Här och hvar i pörtena sutto sör-•815

jande kvinnor vid sländan. Liksom fångarna i Babel brukade samlas för att tala om hemlandet, oin Zion, om Sarons blommor, om Gileads svarta berg och Jordanens friska våg, så samlades Finlands kvinnor för att minna sig på de kära, som gingo ut så käckt, så gladt i strid för Gustafs land, men som aldrig mera skulle vända åter.

En grå och kulen septemberdag 1789 stod vid Högfors en svensk härafdelning. Byska landtrupper och dessutom flera galerer anföllo här svenskarna, hvilka dock stredo med sin vanliga nedärfda tapperhet. Under det denna strid pågick, seglade icke mindre än aderton galerer in i Brobyviken, belägen på Finlands södra kust. Här redde sig ryssarne till "strandhugg", som de gamla vikingarna kallade det, och en landstigning af ryssen betydde mord och brand, tårar och outsäglig jämmer för bygdens arma folk, I hast uppförde svenskarne här ett landbatteri. Strandens kullersten och klippstycken fingo härvid tjänstgöra som byggnadsmaterial. Skarpa salfvor från kanoner och handgevär smattrade mot de ryska krigsskeppen.

Höstnatten föll på, och i långa dyningar häfde sig hafvet mot stranden. Klagande — så tycktes det de svenska trupperna — slogo vågorna mot finska kustens klippor. Dessa vågor förde ju död och sorg till det kära landet.

Högrest och fast stod den svenske major, som anförde landbatteriets styrka. Under rynkade ögonbryn blickade han ut till "mordbrännarflottan". Föga tycktes han akta de kulor, som hveno kring honom, men på den ädla pannan lägrade sig ett mörkt moln. Hans afdelning var alltför fåtalig gent emot den ryska•316

styrkan, och dock måste fienden, till hvad pris som helst här hejdas, om grefve Platen med hufvudstyr-kan skulle hinna undan och vid det närbelägna Abborfors få förena sig med öfriga trupper. Han skulle nog sedan i sin tur "hålla fienden varm i kläderna", sade man.

Om man nu vid skenet af luntorna betraktat majoren, skulle man kunnat iakttaga att en ljusning öfverför hans markerade, marmorhårda drag. Han hade tydligen fått en lycklig ingifvelse eller, som man också brukar uttrycka det, en god idé.

Med en stämma, som förtog smattrandet af gevärsskotten, ropade ban till några af sina käcka soldater och sade:

— Här uppe vid stranden — jag såg det i dag — finnas farkoster. Hvem är den man, som, skyddad af mörkret, vill våga sitt lif för fosterlandet och ro ut till fienden och fästa en "brännare" vid en af de yttersta galererna? Lyckades oss detta, gossar, så finge fienden något att göra, medan vi hämtade andan en smula. Vore lyckan oss riktigt blid, kunde ju den antända galeren drifva in på kamraterna. Fosterlandet behöfver Plåtens styrka, alla armar äro dyrbara nu, kamrater. Vi måste kämpa. Finns här någon, som vill göra detta försök?

Lysta af ett flammande bloss, som en af löjtnanterna höll intill majoren, sågo soldaterna på hvarandra några ögonbbck. Uppdraget var förenadt med så ögonskenlig lifsfara, att det nästan kunde anses omöjligt för den djärfve, som åtog sig det, att lefvande komma åter till kamraterna.

Korpral Örn, som här var med vid kustbevaknin-•317

gen, hörde den tappre och afhållne befälhafvaren fråga. Han tänkte på hemmen därinne i bygden, han tyckte sig se de torftäckta, grå hyddorna i lågor, och deras invånares dödsskrämda anleten blickade emot honom. Han tyckte sig ock höra de förgråtna barnens rop på modern, som kanske släpades ned i skogarnas dystra djup. Men en Tunaslättens väna ros, så dyrbar för hans själ, stod nu ock fram mera vårlikt skön än någonsm. Hennes hjärta skulle nog ock — han kände det — krympa samman af sorg, om vännen, den länge saknade, aldrig mera kom åter. Erik blickade vemodsfullt, liksom frågande, mot väster, där nu en fager stjärna log vid synranden. Hans tvekan var dock ej lång.

Manhaftigt trädde Örn fram till sin förman, skyld-rade med det varmskjutna geväret, ur hvilkets mynning ännu en knappt märkbar rök framträngde, och sade:

— Jag vill göra försöket, herr major.

Ett utrop af glädje och beundran hördes från kamraterna, och majoren lade sin hand på korpralens skuldra, i det han gladt sade :

— Så skall en svensk krigsman vara. I fosterlandets namn lyckönskar jag dig nu, liksom jag i samma fosterlands namn hoppas få tacka dig. Och nu fort till verket, gossar. Här blifver manspillan för stor.

Majoren blickade därvid omkring sig. Han såg på de fallna svenskarna, som från batteriet störtat tillbaka och nu sofvo dödens järnhårda sömn på strandens bleka ljung.

En mindre båt fanns vid stranden. I den nedlades de stora, halmflätade och starkt tjärmängda krän-•318

sar, hvilka Erik skulle anbringa på fiendens skepp. Med lindade åror började ynglingen den farliga resan öfver vågorna. För hvarje årlängd, som tillryggala-des, tyckte sig krigaren föras från de lefvandes gröna, älskade, växlingsrika strand bort till dödens frostiga, sollösa kust. Men modet svek honom ej. Det var för det kära landet han måhända skulle, som far och farfar, dö. Från en stilla nattsky tyckte Örn, att fädernas förklarade andar blickade ned, gillade, ja, lyckönskade honom på färden. I hans eget bröst tyckte han sig dock äfven höra sångens ord:

"Farväl då, o Nord, och du bergiga bygd, du hemland för styrka, för mandom och dygd! Farväl då, o fjäll, i er isiga dräkt, farväl då, o dalar, som grönsken så täckt! Farväl du, de susande skogarnes sång, -farväl du, det hjärta, mig gladde en gång."

För att blifva så omärkbar som möjligt tog Erik en omväg till en af de dunkla holmarna för att sedan härifrån nalkas en af de yttersta galererna. Under tiden sköt den svenska truppen från stranden ännu mera lifligt än förut. Fiendens uppmärksamhet riktades ock härigenom odeladt på den finska stranden.

Örn var framme. Med klappande hjärta skrufvade han fast sina beckkransar under det fientliga skeppets från land vända sida. Krutträden, som förenade kransarna antändes. Vid det fräsande ljudet af tråden rodde Erik skyndsamt bort, och snart slogo flammorna, närda af vinden, upp och ringlade sig till skeppets reling,•319

Den ryske kaptenen rusade svärjande fram, och i eldstrimman syntes nu den djärfve roddaren, som ilade hän mot stranden. En skur af kulor sändes efter farkosten. De blinda loden hveno förbi ynglingen, men ingen af dem hittade vägen till detta modiga hjärta, som så villigt offrat sig för fosterlandet. Med nära nog

krossad båt uppnådde Erik stranden, och i batteriet mottogs han med ett skallande lefverop af såväl förmän som kamrater.

Där ute flammade lågorna högt i höstnatten. Under höga rop till sankt Nikolaus, ryssens vördade skyddshelgon, vidtog släckningsarbetet, hvilket ytterligt försvårades däraf, att stormen tilltagit i styrka-Batteriets tappre soldater fingo, som maioren förutsett•320

och önskat, en god stunds andrum. Slutligen måste det antända fartygets besättning med mycken möda öfverföras till de andra galererna, hvarefter ny tid åtgick för att ändra flottlinjen, så att ej flera skepp skulle blifva lågornas rof. Med hissade segel fick så den brinnande galeren drifva ut till hafs.

Befälhafvarens viktiga uppgift att, så länge som möjligt var, hindra fiendens landstigning vanns sålunda till icke ringa del genom den oförskräckte dalasonens bedrift. Platen blef räddad. Batteriets öfverlefvande försvarare återtågade i de natthöljda skogarna.

Sedan Platen lyckligt förenat sig med andra trupper, blefvo de vid Brobyviken landstigna fienderna af honom förjagade.

När korpral Örn ändtligen med den öfriga truppen tog sig en stunds hvila inne i skogen vid en somnad sjö, bad han om tillåtelse att få tjänstgöra som "förpost". Den unge krigaren ville på detta sätt blifva ensam med sina tankar och sin Anna.

På en af de stora vintervägarna, där man möjligen kunde befara, att ryska ströfkårer skulle komma anryckande, tog Erik plats. Han stödde sig mot geväret, och blicken vandrade bort öfver skogssjön, hvilkens holmar nu draperades så luftigt och vackert af dimmornas skiftande skrud. Vid stranden stodo Finlands höga furor, och i deras kronor hördes ett sakta, högtidl;gt sus, ehuru det nere vid deras rot var så lugnt, att äfven aspens blad hvilade.

Från Eriks bröst steg nu i ensamheten ett hjärte-varmt tack upp till himlens herre, som skyddat honom i nattens mulna faror. I det matta morgonljuset fram-•321

tog korpralen den dufvopost, han under sommaren med gamle Örn fått från hemmets dalar.

Huru gärna hade han ej nu med den åter spelande vinden velat sända en hälsning och ett budskap om, huru han redeliga och karlavulet gjort sin plikt mot landet, och huru ban härunder bevarats. Men vinden kunde ingen hälsning föra öfver till hemmet, och ännu var det så ovisst, när striden slutade. Från sina egna bekymmer, från sin egen längtan efter hjärtevännen i Dalom vandrade Eriks tanke hän till Sveriges strid och kamp mot den starka, ryska örnen. En varm känsla för modren Svea bemäktigade sig härvid Erik. Han satte sig ned på en mossig häll och bad med psalmen i Annas bok, att fädrens Gud måtte föra sitt folk, sitt svenska folk, till seger och ära, liksom han det i forntiden hade gjort.

Vid det öfverenskomna tecknet skyndade Erik fram till truppen, som marscherade mot Abborfors. Från denna ort och från Hervenkoski framryckte Meyerfelt sedermera mot Suttula, där Dalregementet den 25 juni 1790 för andra gången under kriget kämpade med ryssarne. Här återsåg Erik sin faders graf. Under det nya grifter öppnades på mon, stod han här i sommarkvällens frid med blottadt hufvud, och sonens tår föll ned på griften, som han aldrig mera skulle återse. Blommornas kalkar hade slutit sig på den låga grafkullen, och det föreföll den svenske korpralen, som om skogens dufkullor och linnéor stått försänkta i bön, i bön om frid för Finlands blodstänkta jord.

Någon tid härefter mönstrade general Meijerfelt vid Kymmene gård sina gossar, och de, som utmärkt sig i kampen, blefvo belönade. När morgonbönen för-

21•822

rättats, blef äfven korpral Örn framkallad till fronten. I truppens närvaro tackade generalen den unge krigaren för hans bragd vid Broby viken, och örn blef nu befordrad till furir, som det denna tid kallades, och erhöll under en smattrande fanfar "svärdstecknet".

En glädjeflamma upplyste furirens ansikte, när befälhafvaren skakade hans hand, och Erik tänkte med öfversvallande glädje därpå, att han nu skulle få bära den värja, som vid Suttula fallit ur faderns domnade hand.

Striden, den väldiga tvekampen med Bysslands mäktiga härskarinna, nalkades nu sitt slut. Kampen hade kostat Sverige och Finland nära femtio tusen söner, man hade lidit mycket, och glädjen var därför stor, när freden slöts på Värälä slätt den 14 augusti 1790. Starka dånade "fröjdeskotten" i augustidagen, högt tonade psalmen: "Nu tackar Gud allt folk", när de svenska krigarna, som öfverlefde fejden, fingo återvända till sina hem bland skogar, dalar och fjäll. Det svenska lejonet var klöst, mord och brand hade hemsökt fredliga nejder, tårefloder, strida och bittra, götos af dem, som mistat sina kära, men storhetsdrömmen var dock ej så förfelad. Det lilla landet var ej

besegradt, dess strid hade varit ärofull, och Bysslands örn hade utan rof, med svedda vingar måst vända hem mot öster igen.

* *

Septemberdagen var varm och kvalmig. Man hade så kallad "Brittsommar" äfven i Dalom, och nere på Tunaslätten var det rent af gassigt för skördefolket,•323

hvilket nu, gladt och ifrigt, reste sky lar på fäderneärfd åker. Lundarna höllo på att blekna, men på folkets kind var ros, var glädjeros upprunnen, och här och där i hulten, i liden och på ängen hörde man en eller stundom flera, unga och gamla, åter sjunga med drillande ton den kära "Näfvervisan".

"Guds stad och gator af idel gull skola vara, grundvalen af ädla stenar full, så klara. En ljuflig klang utaf änglasång skall höras, att tiden ej blifver lång — för glädje."

Man sjöng åter i dalabygd, när krigets åsknatt nu var slut, och fredens fruktbringande sol sken öfver gamla Sverige. Kullornas vallhorn ljödo så lullande glada uppe i bergen, och de, som äfven här i denna ort mistat kära hjärtan, försökte le genom tårarna, när de sågo den allmänna fröjden, och när de tänkte på, att det var fosterlandet, som fått den dyra skörden.

Uppe i byn Medväga, belägen nedanför Hönsar-berget, var det denna dag fröjd och gamman. Den burgne och gästfrie hemmansägaren Klipp Olof Larsson firade sitt silfverbröllop med Maritas Kerstin Jons-dotter, och brudparet hade till sig bjudit släkt och vänner. Glädjen öfver fredslutet gjorde väl också sitt till, att Olof firade dagen med större högtidlighet. Nere vid grinden var rest en hög äreport af skogens friska grönska, och där inne i stora "dagligstugan" var middagen riklig, ty "skulle det vara, så skulle det vara", hade värden sagt, och i de få orden var nog, då som nu, det svenska lynnet ganska bra uttryckt. "Silf-•324

verparet", som det här kallades, var iklädt sin vackra bröllopsdräkt, hvilken som ett kärt minne förvarats från den betydelsefulla septemberdagen i svunnen tid.

Gamle häradsdomaren Brus Halfvar höll tal för de aktade två. Talet hade han inlärt hos klockaren. På "vädjobanan", som talaren sade, hade brudparet gått ganska långt tillsammans. De hade pröfvat både ljuft och ledt, både lust och nöd, men de hade trofast hjälpt hvarandra att bära bördorna och fröjdats af hvarandras fröjd. Delad sorg hade blifvit half sorg, och delad fröjd hade blifvit dubbel fröjd. I sol, i moln, i tår, i glädje, i höst, i vår hade så varit deras lefnads-regel. Därför var det dem nu ljuft att se tillbaka, liksom seglaren med saknad skådar hän till den strand, där han vistats en längre tid, och där han haft det kärt och godt. Till sist önskade häradsdomaren, att "silfret en dag skulle varda guld", men om sådant ej förunnades de två, tillönskade han dem ett kärt möte och sammanlefnad i smärtfria land.

Efter talet följde ifrigt pokulerande, och allt så ljöd från fiolen den muntra "skänklåten". Som vanligt var denna tid, räckte måltiden flera timmar. Stämningen blef slutligen ganska hög, och männens ansikten blossade. De sediga tärnorna höllo sig stilla och tysta. Dock kredensade de, därtill ifrigt ombedda, männens dryckesbägare. Detta skedde dock med mycken måtta.

Vid måltidens slut redo tvänne fantastiskt utstyrda män in på gården, höllo stilla vid den grönsmyc-kade "farstukvisten" och uppläste gratulationer för värden och värdinnan, hvarefter ryttarne, ännu sittande kvar på hästryggen, fingo del af välfägnaden.•325

Då och då ekade gevärsskott i närheten, och äfven detta skedde till silfverparets ära.

Spelmannen tog nu, knäppande och stämmande, plats på gårdsplanen, och så blef det en munter "sväng_ om", under det septembersolen sakta sjönk ned mot västerns portar.

Här återfinna vi ock Ingels Anna, hvilken var besläktad med gårdsägaren. Ett blidt, ett lyckligt solsken låg utbredt öfver hennes drag. Hon visste att hennes Erik var på väg hem, och i Tuna kyrka hade, när sista rapporten öfver de fallne lästes, äfven omtalats, att en församlingens son, Örn, för visadt mannamod fått en ovanligare

befordran och hugnats med "tapperhetens tecken". Där låg sol, där låg hopp öfver Annas värld, och där hon nu stod och drömmande såg hän mot Solklintens höga hjässa, glömde hon fadern och det mörka moln, som hans egoism satt på hennes rosiga himmel. I hjärtedjupets gömma fanns hos henne den bäfvande tanken, att Örns framgång i finska kriget gjort ett godt intryck på den högmodige fadern. Hon hade sett honom så uppmärksamt lyssna, när det i templet taltes om krigaren, men hon hade dock ej vågat komma fram med någon fråga i det ömtåliga ämnet. Enligt den rådande åsikten hos en synnerligen envis bondeadel, var ju Erik ändå den ringe soldatsonen från Grefbo. Att han redliga kämpat för sitt land, att han i bleka döden vågat sitt unga lif för detsamma, att han var mera kunnig och begåfvad än mången rik yngling i bygden, ja, detta var ju godt och väl, men det gjorde honom dock ej till bonde- och hemmansägareson i Stora Tuna.

En skrällande åskknall på Hönsarbergets topp kom•326

Anna att hastigt rycka till och se mot östra horisonten. En svart molnmassa, mängd med kopparstrimmor, drog så småningom fram. Det suckade i gårdsplanens höga aspar, det pustade i luften, och det kändes beklämmande för gillets muntra folk. Spelmannen, som satt och stampade med ena foten, svettades svårligen.

Anna blickade först öfver Forsabyn och Forsabacken och sedan än en gång på de mörka molnen. Där hemåt var sol, var klart, men här kom storm och mörker. Hon tog farväl och gick ned till Dalälfven, hvilkens döfva brus däruppe hörts ljuda öfver fiolens muntra dalpolska.

I ynglingaskaran var det en, hvilkens mörka ögon oaflåtligt betraktade Anna. En sällsam blandning af kärlek och hat gömdes i denna ynglings blick, hvilken Anna synbarligen undvek. När hon vandrade ned mot älfven, lämnade äfven den unge mannen — det var Gryt Halfvar — sina stormiga kamrater och följde efter. Nere i dalkjusan, där höstens första vissnade löf nu föllo på stigen, uppnådde han Anna.

Med illa dold ovilja såg flickan upp på Halfvars af de många "kosornas" innehåll starkt rödbrusiga ansikte. Men när han, med hvilken hon till och med var i frändskap, bad henne sitta ned på vägkanten, vill-for hon hans önskan.

Med en ömhet, som flickan ej tilltrott den våldsamme mannen, fattade han hennes hand och sade:

— Vill du ej bli min, Anna? Jag har dig kär.

Anna bleknade och såg upp, och hennes barm häf-des af en suck. Hon kände, att Halfvars mörka själ behöfde upplysas af kärlekens solstråle, och, under det hon tankfullt plockade ett knippe blåklockor vid sin fot,•327

tänkte hon på, att den illa anskrifne Halfvar kanske genom ett deltagande hjärta kunde varda omskapad. Ej tänkte Anna ett ögonblick att svika barndomsvännen. Men hon tänkte på och hon kände, äfven hon, i denna stund lidande, saknad och ve i smärtornas värld.

Vänligt såg Anna upp och sade med fast röst: — Nej, Halfvar! Du vet att jag har en annan kär.

Huru mildt än svaret afgafs, väckte det dock stor vrede hos Halfvar, ehuru han intet sade. Hastigt steg han upp, och Anna gick äfven ned till stranden. Här hade hon väntat, att en af faderns drängar skulle vara emot henne med farkost, men nu syntes ingen till. Bekymrad såg flickan öfver till andra stranden. Den strimmiga vattenspegeln ofvanför fallet syntes under det annalkande ovädret så mörk och dyster.

Bakom några buskar vid stranden fick Halfvar iyn på en båt, och han kom nu med denna raskt ned till Anna, där hon stod, och han bad henne stiga ned i farkosten.

Nedanför brusade den starka, våldsamma Bullerforsen så nära, att den af höstregnet betydligt uppsvällda floden kände "sugen" af fallet. Bullerforsen, ännu ganska våldsam, var denna tid mera vild och otämjd än nu, men det ansågs dock ej vara förenadt med någon fara att färdas häröfver, om roddaren var någorlunda öfvad att handtera årorna.

En sällsam beklämning bemäktigade sig Anna. Människobarnen kalla sådant aningar. Flickan dröjde ett ögonblick, under det hon frågande blickade öfver till Forsastranden, där hennes fars dräng skulle komma

ifrån.•328

Men nu slogo plötsligt tvenne blixtar samtidigt ned i Hönsarbergets grönklädda kam, de åtföljdes af ett dunder, som kom jorden att bäfva, några stora, tunga regndroppar krusade flodens vatten, och ännu var det ljust vid synranden på andra sidan. Anna, som för ovädrets skull ej aktgifvit på den dolska elden i Half-vars blick, hoppade nu ned i båten, och han rodde genast med ett kraftigt årtag ut på älfven.

Ack, då tyckte flickan att äfven himlaranden på andra sidan mörknade, och att allt insveptes i kval, men hon vågade ej säga något.

När Halfvar och Anna voro komna ungefär midt på floden, hvilade roddaren på årorna, torkade svetten från sin panna och såg bort till Anna.

— Kan du icke bli min, Anna? frågade Halfvar.

Annas ögon fylldes af tårar, då hon svarade:

— Du vet, att jag har en annan kär. Plåga mig ej längre! Jag är ju Erik Örns brud.

Då kastade Halfvar bägge årorna ut i floden, i det han med isig, graflik stämma ropade:

— Då är det bäst att vi dö tillsammans, Anna, då du ej vill lefva med mig.

Med ett fasans anskri, som gaf eko mot Forsa-höjden, sprang Anna upp. Med förfärande fart sjönk nu båten nedåt det stormande fallet, under det blixtarna slogo i bergen, och "åskan körde på kopparmolnen". Lidelsefullt och stormigt slog Halfvar sina armar kring Anna, och hennes höga rop nedtystades af mannens dödskyssar. Att bedja honom om förbarmande tjänade nu ej till något, ty döden, den bleka döden, kunde ej mera undvikas. Anna bad i stället till Honom, som bor i höjden. Hon bad om ljus och•329

hem i det hemlighetsfulla, anade landet bortom jordens korta fröjd och korta ve, och hon tänkte med outsäglig smärta på Erik, hvilken nu skulle finna blott en graf på Tuna kyrkogård, en graf, där hans vissnade ros sof till uppståndelsens morgon.

I samma ögonblick, som båten halkade ned och kantrade i skummet, lyckades Anna frigöra sig från Halfvar. Hon hörde ett mäktigt brus, hon kände den kalla vågen slå emot sig. Hon visste knappt, om hon mera var bland de lefvandes antal eller ej. Och så försvann allt, och hon mindes icke mera.

Så väl upp till Medväga som Forsa hade en och annan hört de höga nödropen, och flera personer kommo skyndsamt ned och fingo se den dystra färden. Äfven från gästabudsgården kom folk ned. Att Halfvar nu sökte döden tillsammans med Anna, förstod hvar och en. Under heta tårar sågo de på stranden stående, huru Anna vinkade och härmed sade sitt farväl. Forsen brusade som förr, intet rop hördes därute mer; men för folket var fallets dån ett starkt, ett vemodigt, ett mot himlen stigande klagoljud öfver Grvt Halfvars mörka dåd.

Några raska män sprungo på Medvägasidan utför den vilda forsens strand. Snart hörde ock de ofvanför stående höga rop från forsens ändpunkt. Ropen tycktes uttrycka fröjd. Och det var verkligen fröjd. På en af de långa, vattenspolade hällar, som här skjuta ut i strömmen, hade Ingels Anna blifvit uppkastad. Hårdt höll hon ännu båtens "stortilja", hvilken bidragit till hennes räddning.

Men fröjderopen blefvo snart dämpade, då man såg, huru ytterligt blek Anna var. Som den hvita•330

rosen ryckes lös af stormen och kastas upp på stranden, så låg hon där, men man hade sett hennes läppar röra sig till en hviskning, och hjärtat slog, ehuru dess slag voro så matta, att de endast med möda kunde uppfattas.

När Anna, buren af starka armar, kom upp till byn, erhöll hon den vård, man var mäktig af. Hit anlände nu ock hennes fader, hvilken i tjänarens ställe ämnat hämta sin dotter och på samma gång säga ett vänligt ord till sin forne "läskamrat" Klipp Olof. Den stolte, järnhårde Jon grät tårefloder öfver sitt barn, men hon var sanslös och andades knappt hörbart. In-gels Jons egoistiska hjärta smälte, som snön smälter i vårens dag. Det kändes så tungt att mista henne, den älskliga dottern, som fadern visat sådan hårdhet. Samvetet vaknade. Den stolte bonden

darrade, talte ömma ord och ropade åter och åter dotterns namn.

Då trädde plötsligt öfver tröskeln en högrest underofficer, klädd i krigsmannaskrud med "svärdstecknet" på sitt höghvälfda bröst. Utan att hälsa på de innevarande störtade furiren Örn — det var nämligen han — fram till bädden, på hvilken Anna hvilade.

— Anna, min Anna! ropade Erik, som, skyndande hit till Medväga för att träffa sin väntande mö, fått reda på det sorgliga attentat, för hvilket hon varit utsatt.

Flickans barm höjde sig synbart vid Eriks smärtfulla utrop. Den förolyckade arbetade, det såg man, för att så att säga, komma åter till de lefvandes land och till de kära, som hon nog hörde tala kärleksfulla ord.

Erik böjde sig ned och kysste henne, och krigaren,•331

som sett så mycket namnlöst ve, så mycken sorg och död och tår bland kanonerna och stålen, grät heta, smärtsamma tårar.

Mer än alla ömma ord verkade Eriks tårar. Det undgick ingen, att "dödens brud" kände dem och kände dem med sorg. De döende kunna ej dö, har man sagt, när saknadens bittra tår faller på deras bleknande, vissnande anlete. Till allas glädje slog Anna upp sina ögon. Förundrad blickade hon på Erik, liksom hon ej kunnat tro, hvad hon såg. Så småningom klarnade tanken, och hon slog sina armar kring hans hals och tryckte hans hufvud intill sitt bröst.

— G-od morgon, Erik, hviskade hon. Det förefaller mig, som om jag vaknade ur en hemsk, mörk, kall natt. Ack, nu minns jag.

— Hvila, hvila, hviskade Erik tillbaka. Tänk na bara på, att det är morgon, solig morgon igen, och att din Erik är kommen från landet i öster!

Med fuktiga ögon trädde nu Ingels Jon fram. Det kostade synbarligen på en smula, men med en solglimt i det förr så bistra ögat såg han genom tåren, glädjetåren, upp till krigaren, den hedrade soldatsonen, som han så länge misskändt och ringaktat.

— Glädjen öfver din ankomst, Erik Örn, har räddat hennes lif. Vare hon din! Följe eder två, som så trofast hållit af hvarandra, glädje och lycka i lifvet! Länge lefve Anna, länge spride hon sol och blom och fröjd åt dig! Och må han få sin dom, som ville döda mitt enda barn!

Eörda lyssnade de närvarande till den rike och mäktige bondens ord. Med kraft tryckte Ingels Jon, när han talat ut, furirens hand.•332

Då såg man tårar sippra fram under Annas åter slutna ögonlock. Hon hörde faderns ord, och hon hörde dem så gladt. Molnet vek, solen sken. Smärtans tider voro slut, bönerna till kärlekens Gud, voro hörda i stjärniga länder. Lifvet hade segrat öfver döden. Kärleken vann slutligen seger, liksom vårens sol dock till sist segrar öfver isigt svall i skog, öfver drifvebädd i dalen och öfver hårda vintervinden.

Vid Annas bädd vakade Erik. Åskmolnen hade, som vanligt är, efterträdts af klar himmel, och väna stjärnor blickade genom de blyinfattade, små rutorna in till dessa två, som nu återfunnit hvarandra. Hvad Anna tyckte, att hon därnere hviskade, skulle väl nu varda sant.

Feberfantasier upprörde stundom Annas uppskrämda själ, men vid septembersolens första stråle kunde hon hälsa Erik med ett redigare, ett klarare och mera hjärtevarmt "God morgon!" än dagen förut, och hennes läppar, mera friska och varma än då, mötte vännens kyss. Mycket taltes då om fejden i öster, om dufkullorna på gamle Örns grift, om köld och vaka, om frost och ve och om längtan hem till Dalarnas skogar och om den lycka, som där bodde i graneskygd.

Gryt Halfvar blef aldrig sedd mera. Den traditionella tuppen, som roddes på älfven i dagarna tre, ropade intet. Och då sade folk, att onda makter höllo honom kvar, till domedags otta kvar i det mörka djup,

dit han velat föra Ingels Anna.

• *

»•333

Hos Ingela Jon i Gylle var lif och rörelse. Erik Örns och "fagra Annas" bröllopsdag var inne. På den rymliga gårdsplanen, beströdd med aspens friska blad, stodo en skara sadlade hästar, hvilka, otåligt stampande, tycktes vänta på brudestassen. Högt öfver hvim-let där nere susade bröllopsgranarnas toppar, lutande

sig intill hvarandra, liksom om de velat hviska om den rosiga lycka, som nu nått de unga två, hvilkas himmel en gång var täckt af sorgens moln.

Ingels Jon lyfte, som sed var, sin dotter upp i den grant sirade, höga brudsadeln, under hvilken ett sammetstäcke "T lagdt. Anna, i dag, i glädjens dag, vackrare än någonsin, var iförd guldkrona och glittrande•334

bröllopsskrud, ordnad af "kaplansfrun" i församlingen. Gladt ock soligt blickade Anna bort till brudgummen, hvilken, iförd Dalregmentets uniform, nu tagit plats på sin gångare. Vid Annas vänstra sida red som brudsven den dalakapten, hvilken Örn räddat ur fiendens händer vid Suttula. Den minnesgode officeren, som var bosatt inom Stora Tuna, ville med sin närvaro visa tacksamhet mot räddaren. Såväl brud som brudgum omgafs för öfrigt af en större skara måleriskt klädda svenner och brudtärnor.

När alla tagit plats i sadeln, spelades den muntra brudemarschen upp, och skaran tågade bort från Gylle. Mäktigt klingade klockornas toner öfver nejden. Nar så brud och brudgum, jämte svenner och tärnor, omsider kommo in i det med blommor och grönt prydda templet, "offrade" en hvar af "stassen" en slant på altaret. Härefter gick Örn och hans brud till den så kallade "brudstolen", på hvilkens ryggstöd följande ord lästes:

"Gud signe detta brudepar i många, glada lefnadsdar."

Efter dagens predikan följde den högtidliga vigseln. Hela församlingen reste sig, när orgelns toner brusade fram den gamla psalmen:

"Vi önska nu vår brudgum och brud Guds faders eviga nåde. Han gifve them lycko uti sin skrud och vände från them all våde!"•335

En skimrande tår fyllde brudens öga, när hon gaf löftena till barndomsvännen. Högt klappade furirens hjärta, när han hörde eden om evig trohet, om kärlek i höst och vår, i lust och nöd från henne, som var hans hjärta så kär. Det syntes dem, som naturen därute, träd och blommor på de dödas åker blefvo skönare än förut, och fåglasång från griftegårdens trän blandades i brudens blida ord vid altarrunden. Kära vänner trädde så fram och höllo purpurfärgadt- pell öfver brudparet, och så uttalade den silfverhårige prosten öfver Annas och Eriks hufvuden orden:

Herren välsigne Eder och bevare Eder! Hvad Haltniss-Erik fick utstå för sina långbyxor.

Det var i farfars ungdom. Stilla frid och patriarka-lisk enkelhet rådde i den lilla Dalasocken, där följande händelse tilldrog sig. Prostfar, den silfverhårige vise, var församlingens rådgifvare i allt, som hörde både till himmel och jord, och hvad han ej orkade, det skötte klockaren om.

Stilla och andäktigt gick man till Herrans hus, "oå stämmorna var det endast och allenast prostens vilja, som var lag, och till sina oegennyttiga och välmenta förslag slog han klubban i bordet, utan att just mycket fråga bondgubbarna, hvad de mente. De sade blott ja eller kanske stundom, när så föll sig, amen. Till husförhören gick "man ur buse", som det fordom i krigisk tid hette, och husförhörskalasen voro obligatoriska och ståtliga. Tingssaker hördes sällan af, ty om någon hade gammalt eller nytt hat till sin nästa, så gaf han sin vederdeloman "ett kok stryk" och så var det kvit-teradt. Alla voro så precis lika klädda i sina folkdräkter, som blåbär i skogen äro hvarandra lika, och när till församlingen hemkommit en kulla, som i Stock-•337

holrn "klätt om sig" och kom hem med "solpara-soll", hade hästarna skenat och sex kor bröto benen af sig under den vilda flykten för henne. Annars var allt ett stilla lugn. Friden, julfriden till och med, skulle dock störas inom

den stilla, idylliska kommunen, och Haltniss-Erik var den olycksfågel, som åstadkom detta.

Redan i barndomen hade Erik, säges det, visat ansatser till ett högfärdigt lefverne, och vorden yngling, blef detta onda hos honom ännu mera synbart. Han hade vidare "kull" på sin "tallrikshätta" än de andra, han skaffade sig pomada från staden och strök så mycket öfver sitt hufvud, att doften kändes fyra bänkrader från honom i kyrkan.

Och så kom den olyckliga resan till Norge. Det var vinter, slädföret var godt, och Erik skulle i sällskap med en annan bonde från orten åka öfver "Tio-milaskogen" — skogen mellan Västerdalarna och Värmland — och "byta skinn' med "baggarna". Det är uttydt: man kursade och bytte kalfskinn och fårskinn, och troligt är, att härvid den som hade bästa skinnet på näsan, gick lyckligast från affären. Erik var aldrig känd för någon särdeles hög grad af klyftighet — alla högfärdiga äro ju dumma — men han kom dock hem med ett helt lass skinn igen, och äfven det egna hade han tämligen i behåll.

Men där nere i det nu utätna "spännet" — matsäcksskrinet — låg nu olyckan vackert ihopviken i ett paket. Och på själfva juldagsmorgonen tog Erik i "kåfven" upp sin skatt och höll den upp framför sig. Det var ett par långbyxor af randigt mollskin och med svarta, breda revärer på. Synnerligen dyra voro de

22•338

icke. Han hade fått dem för endast två riksdaler cch ett par supar ur fickflaskan, men med triumferande min drog han dem på, och så åkte man i den skumma morgonväkten fram till kyrkan, där julottan firadt. När Erik, som hade smällande "knarr" i kängorna, gick utefter stora kyrkgången, började man litet hvar titta nedåt de storskrikande skorna, hvilka liksom jämrade sig öfver den förändring, som skett ofvanför dem. Och så fick man från bänkarna se långbyxorna. Ett sådant plagg hade ännu ingen af bondeståndet dragit i den kommun, som här åsyftas.

Ute på kyrkvallen ville Erik gå fram och hälsa på bekanta, men man tittade blott på hans byxor. Hur kallt än mollskin var, så började nu plagget bränna på hans ben. Hvart han såg, så mötte honom syl-hvassa blickar, hånfulla och vredgade blickar. Man undvek honom, som om han varit sjuk i "digerdöden", eller hvad den pästen nu kallades. Den djärfve hade gjort, hvad ännu ingen hade vågat; han hade lagt bort de hedervärda knäbyxorna, hvilka i Gustaf Vasas tider gingo ut med dalkarlarna och drefvo bort de elaka danskarna.

I den kusliga belägenheten fick så Erik se sin kära Lindblå Ivarin, och med byxor och allt elände skyndade han fram för att åtminstone här få ett ord till tröst. Men äfven hon, hans trolofvade, ryggade tillbaka för den unge mannen. Han gick, som den biltoge Frithiof, ur bonderingen för att se till föräldrarnas åkdon vid kyrkporten. Som han det väntat, hade det nvmodiga plagg, han i Norge förvärfvat, väckt uppmärksamhet, men nu tyckte den sorgsne Erik, att det nästan blifvit för mycket.•339

Högmässan var nu slut i kyrkan, ock som Erik hade ett ärende in till prosten, styrde han sin väg dit. När han så stod i sin skriftefaders expeditionsrum, fäste äfven prosten en hvass blick på de olycksaliga benkläderna, och den gamle, kalottprydde herden frågade : — Har du blifvit högfärdig, Erik? och härvid var den högvärdige prostens öga lika bistert, som när han "på gången" frågade Erik, af huru många slag verksynden är. Till prostens fråga kunde Erik intet svara, och ynglingen var för resten så upptagen af en naggande oro öfver Karins köld, att han fördrog allt.

Till den kära kullans hem styrde nu Erik färden. Försagd öfver allas tystnad, satte han sig, den in-komne, vid det med rosig duk försedda bordet i dagligstugan. Det låg någonting tryckande i luften, och in från "kåfven" kom Karin med demonstrativa steg. Med en bastant duns slog hon Eriks fästegåfva, psalmboken, i bordet och sade: — Här har du, Erik. Jag vill intet ha att skaffa med en, som har öfvergifvit sina fäders tro. Jag tänkte ge dig strumpor och hängslen till julklapp, men nu är det slut.

Erik vågade visserligen invända, att man kunde hafva sina fäders tro kvar, fastän man lagt sig till med långbyxor, men Karin stod fast vid sitt ord, och hennes far, den myndige Svälas Jonas Andersson, teg och det betydde ungefär så här: — Kari, kulla mi, har rätt, hon.

När den korta vinterdagen, juldagen, skymde, kom Erik med bedröfvadt hjärta hem, och här var luften mättad med åska. Och åskan kom från Eriks far, som nu också fäste en förkrossande blick på plagget, hvilket han ock under hemfärden från kyrkan hört om-•340

talas. Eegnet kom däremot från Eriks mor, ehuru det visst icke var vårens milda ariaregn här heller.

Hon snöt sig i förklädessnibben och sade : — Vet du af, Erik, att du är född på en fredag! — Nej, det vet jag ej, sade Erik, men nu börjar jag tro det. Men inte ska I mor förebrå mig det, ty jag kunde så litet göra för att få en ändring i detta. Det blef åter tyst, och Moraklockan pickade så entonigt i vrån. Men så bröt Erik åter tystnaden. — Vet I, mor, sade han, något riktigt djupt vatten häromkring? Eriks mor spratt till. — Du tänker väl inte, genmälte hon, gå sta och dränka dig midt i smällkalla vintern, Erik? — Nej, jag mente inte mej själfver, yttrade Erik och gick in i kåfven och lade sig från alla bekymmer.

Men nästa dag såg den ur frostdimmorna stigande vintersolen, huru Erik, seende sig försiktigt omkring, vandrade med något under rocken upp till Hällstasjön, och här i en åt hästarna upphuggen vak sänkte ban med tårlösa ögon ned "olyckan", som han i spännet fört med från Norge.

— Adjöss, adjöss, sade han med energisk ton.

Inga vittnen, utom några i skogsbrynet hoppande talgoxar, funnos, men när man såg, att "Erik återvände till sina fäders tro", lyste solen åter ned pfi hans lefnadsstig.

Fort återvände ej förtroendet för honom, men det kom dock. Karin, hans väna kulla, blef honom åter så småningom "hulder och tro", som det heter i Dalarnas glömda folkvisa, prosten gaf honom en solig blick, när de unga tu begärde ut "ljusning", och så dröjde det länge, innan någon "affälling" syntes till. Ett fall, som blef till upprättelse.

Drak Olof Matsson var en hurtig och ganska ståtlig yngling, hvilken aldrig hade ""något ondt för sig", som man uttryckte det. Han slog sockenrekord i att "knäppa rygg", ett slags brottning, och i att draga fingerkrok; han var mycket anlitad som spelman, och man påstod till och med, att en och annan "lek", som han under den sedvanliga stampningen med foten, aflockade sin fiol, var hans egen uppfinning. Men han var likväl icke "sätad" af de pälsbrämade kullorna på dansen, och när någon gång den flinke spelmannen räckte sin fiol till gamle Klack-Jan' och själf gick fram och bad den eller den rosenkindade bonddottern om en vals, så blef det vanligen ett mer eller mindre motiveradt nej. Hvadan detta? Jo, Drak-Olof var son till en backstusittare i skogsbrynet, och mellan honom, hur ärlig han än var, och bönderna i de stora rödmålade dalstugorna på slätten var ett sort svalg befäst. I dalabygden har nämligen funnits och finnes väl ännu en bondearistokrati, en bondeadel, styf och•342

stolt nog, och detta fick äfven vår yngling bittert erfara i ett afslag mera bittert och ödesdigert än det, som han fick på dansgillet.

Det fanns en flicka, som så gärna hade velat visa den fattiga ynglingen välvilja och som gärna skänkt honom en dans och mera därtill. Det var Ingeborg, dotter till den burgne och nackstyfve bonden Gossas Erik Larsson i Gröntuf. Men hon fick ej visa, hon kunde ej visa, att hon "var glad" i Olof, och denne å sin sida tordes knappt ens för sig själf erkänna, huru Ingeborg, en af bygdens vänaste tärnor, blef honom allt mera kär. Men liksom solstrålen tränger fram genom skuggorna och .dimman, så måtte väl ock någon stråle från kärlekens eld, gömd i dalkullans bröst, hafva strålat ut från hennes öga, när detta mötte ynglingens, och visst måtte någon sådan blick hafva uppmuntrat Olof, backstugans son, tv en vacker vårkväll talte Olof om, hvad där fanns inombords i hans vänstra sida. Och när trasten med sina sista klingande ackord sade solens sista strimma farväl, möttes de ungas läppar i en lång och innerlig kyss. Och så hade de "gjort visst".

Men mörkt och kallt som Jotunfjäll reste sig flickans fader mellan dem, och under en längre tid vågade ingen af de unga två tala om sin kärlek. Men så blef Gossas Erik helt plötsligt väld till nämndeman, och nu beslöt Olof att vandra bort till Nedergården, som Ingeborgs hem i den stora byn Gröntuf hette.

Olof visste, att glädje och lycka bruka uppmjuka människohjärtan, och han trodde, att den utmärkelse, som på

sockenstämman tillfallit den älskades fader,•343

skulle hafva ett godt inflytande på bonden och göra honom medgörlig i afseende på den täcka dottern.

Det var söndagseftermiddag. I stora hvardagsrummet på Nedergården satt i sin länstol, Ingeborgs far och läste högt, ehuru han var mol ensam, dagens evangelium. Olof inträdde och stannade en stund vid dörren, men så klef han manhaftigt fram till den läsande, hvilken sköt glasögonen upp till hårfästet och tittade skarpt på ynglingen.

—- Jag har länge tyckt om din Ingeborg, och jag har nu gått hit för att fråga, om hennes far vill låta oss komma tillsamman och bygga hjonelag, sade Olof.

Erik Larssons öga blef bitande grått och kallt. Han letade efter ett ord, som skulle vara nog skarpt åt backstusittarens son. Och slutligen fann han det. Gubben pekade på dörren:

— Mi' kulla och Backstugu-Ola! Ut!

Och så lästes evangeliet om "den barmhärtige samariten" till slut, och Olof gick. I furuliden nedanför gården väntade Ingeborg, men sedan hennes blida öga en liten stund sett på ynglingen, tryckte hon hans hand med värme, grät en stilla tår, sade just intet och gick hem. Här var ju intet att göra. Solen hade gått ned för älskande två.

Olofs lyckliga dag skulle dock komma äfven den. En söndagsmorgon på senhösten var ynglingen med vid sammanringningen och svängde tornets storklocka. Mäktigt klungo tonerna ut öfver Siljan och dess leende nejder, och det är väl möjligt, att Olof försjönk i tankar under sitt arbete, Det är möjligt, att dessa tankar voro hos en fager kulla, som nu i högtids-stass vandrade fram på kyrkeled, och det är möjligt,•344

att han fjärran bort, ja, som en hägring endast såg ett hem, där hon, den fagra Ingeborg, och han, den fattige ynglingen, voro ett par. Allt nog: hur han stod där och trampade, tog den stora klockan öfverbalans och svängde honom ut genom den öppnade tornporten. Och den stora, högtidsklädda skaran, som ringlade sig fram på kyrkogården, såg, huru mannen kom från ofvan, kom med fladdrande skinnpäls från den svindlande höjden, och med ytterlig häpnad såg man ock, huru han som de andra stod på sina ben nere på grusad kyrkovallsgång. Kring detta mirakel samlades snart hundratals människor, och ifrigt dryftades frågan, huru ynglingen kunde lefva efter en slikan färd.

Man antager i orten, där underverket skedde och där det ännu med förundran omtalas, att den stora, vidskörtade pälsen modererat farten och, bildande ett slags fallskärm, blef Olofs räddare. Vare härmed huru som hälst, men själfva nämndeman från Nedergården kom fram och skakade hand med Olof och frågade efter hans välbefinnande, hvarvid denne svarade, att det blef "litet mörkt" för honom under den hastiga nedfarten. Men var det mörkt den stunden, så blef det snart ljust för Olof och Ingeborg. Den förre var nu icke mera en obetydlig varelse inom samhället; han hade varit med om en resa, som ingen i den orten mera gjort. Man talade om honom, man undrade på honom, och Ingeborgs far gjorde lika: Den som kunde stå på sina ben efter en sådan resa, den skulle nog ej så lätt falla omkull i lifvets strid, mente nämndemansfar. Hans hjärta blef mycket välvilligt stämdt mot den förr afvisade ynglingen, och Olof var icke oförsonlig, när han af Ingeborgs far fick en vink om, att Ingeborg och•345

backstugusittarens son visist kunde få "hjonelag bygga".

Snart nog syntes tvänne höga granar uppresta vid Ingeborgs hem, och det betydde, att lysning af kunnats för dessa två, och såg man upp till skogsbrynet, så fann man äfven där vid en liten koja tvänne höga, svajande granar, hvilka, liksom de unga tu, lutade sina hufvud tillsammans i stormen. Ingeborgs far hade sändt sina egna drängar att uppsätta dem, och när Ingeborg såg detta drag af sin far, glimmade en tår i hennes öga. Hennes och Olofs kärlek hade utjämnat afståndet mellan skogsbygdens låga hydda och den burgne bondgården.

Och när den hcmlandsskrudade kyrkbruden, prydd med guldkrona och krans, stod där framme vid altaret med sina glittrande brudpigor, när Olof, den reslige brudgummen, stod där med sina brudsvenner, lutade gubbarne i numrerade bänkar sina hufvud till hvarandra och hviskade:

— "Dä' ä' int' alla, som komma sig upp, därför att de falla ner." Om Blåkullafärder.

Bergfolk äro vanligen mera fantasirika, mera begåfvade med inbillning, hafva mera inåtvänd blick och mera fallenhet för det mystiska och underbara än folk, som bo på låglandet.

Hos det frejdade bergfolket i Dalarna finner man — gifvetvis mera förr än nu — en stor rikedom på fantasi, och detta dalfolkets kynne har gifvit sig uttryck i deras skiftande sägner och äfven i den vackra folkvisa, som nu här är nästan alldeles glömd, denna Dalarnas folkvisa, om hvilken skalden Nybom så vackert säger:

"Här blomstrar vår saga, vår skönaste sång

Vild vuxen uti Edra dalar.

Det djupaste vemod och fröjd på en gång

Ur Dalarnas folkvisa talar.

Där leka förstulet i tonernas vår

De grannaste löjen, den renaste tår

Af kärlek och vemod tillika."•347

Dalallmogen befolkade sina berg, sina floder, sjöar, strömmar, ja, ock sina hem med underbara väsen. Men denna fantasirikedom gaf sig ock uttryck i den mest mångskiftande vidskepelse och öfvertro. Denna vidskepelse kan man lämpligast dela så: en gröfre med högst anstötlig form och en vidskepelse, öfver hvilken det faller — om jag så får säga — ett poetiskt skimmer.

Den gröfsta art af vidskepelse, som förekommit bland dalfolket, var det sorgligt ryktbara Blåkulla — eller häxväsendet. Första gången jag ser häxväsendet i Dalarna omnämndt är under Gustaf Vasas tid. Från egendomen Täby i Uppland, där konungen då vistades, skrifver han till domkapitelsherrarna i Västerås, att de i sin ordning geuom vederbörande länsman skola taga reda på "s. k. häxor, hvilka i Västerdalarna sitt ofog bedrefvo." Den barske landsfadern säger sig vilja hafva detta häxsällskap till sig för att med dem hålla räfst. Man har ingen anteckning om, huruvida någon sådan sändning kom till konungen eller ej, men om så var, kan man nog förstå, att de vilseförda fingo höra ord och inga visor. Under Karl den elftes minderårighet nådde den mörka vidskepelsen, Blåkullavä-sendet, sin höjdpunkt i Dalarna. Vidskepelsen med detta namn förekom då äfven i flera af Europas länder, synnerligast i Tyskland och England. I det förstnämnda landet hade man sitt "Blocksberg", som svarar mot vårt sorgligt namnkunniga Blåkulla, och häx-bålen tändes äfven här tidt och ofta. Till Dalarna synes vidskepelsen hafva kommit först från Härjedalen, och Älfdalen är den socken i Dalarna, som först blef berörd af detta onda. En flicka härstädes började•348

omtala hårresande berättelser om de stora fester, hvilka hon hos mörkrets furste bevistat, och flickan sade sig till den ondes glänsande borg, Blåkulla, hafva fört många. På en sopkvast hade hon själf färdats genom luften, sedan hon förut skaft malm af kyrkklockan. Och härmed var början gjord. Det onda grep med förfärande kraft omkring; sinnena upprördes, och färderna till Ljoten — så kallade Österdalsfolket den onde — blefvo allmänna samtalsämnet i de små, gråa, af obilade stockar uppförda hemmen i "Älfvenes dal". Fogden, hvilken själf fullt och fast trodde på vidskepelsen, måste anmäla oväsendet till landshöfdingen, och på hösten 1668 hölls i Älfdalen rannsakning, hvarefter handlingarna insändes till Svea hofrätt. Icke mindre än 46 personer voro anklagade för att stå i förbund och umgänge med mörkrets furste, och sju af dessa olyckliga och förvillade dömdes till döden. Det gör ett egendomligt och sorgligt intryck att i de gamla handlingarna läsa om denna hårda dom, då man förut sett, huru naivt, barnsligt och uppriktigt dessa människor för sina domare omtalade, hvad de trodde sig hafva erfarit. De, som bestämdt förnekade delaktighet i de kulna färderna till Ljotens boning, blefvo icke afrättade ,ehuru de —- det fattades således ej grymhet — utfördes till afrättsplatsen. Årslånga fängelsestraff blefvo sedan dessa "benådades" lott. En mängd andra anklagade blefvo utanför muren vid Älfdals kyrka "hudstrukna", som det kallades, fingo ock vid kyrk-dörren paradera med ris i händerna och sedan ett helt år hvarje söndag "stå på gången" i kyrkan.

Som en härjande farsot spred sig emellertid, trots de stränga domarna, vidskepelsen till Mora, och pro-•349

sten därstädes, Elof Skragge, påyrkade tillsättande af en särskild kommission, som skulle taga itu med häx-väsendet i nyssnämnda folkrika socken. Riksrådet Lorens Creutz blef i denna domstol ordförande, och bland bisittarna voro flera ansedda dalapräster. Tolf nämndemän från Mora voro ock tillkallade.

Icke mindre än 201 personer voro anklagade för trolldom och Blåkullafärder. Trohjärtadt och uppriktigt omtalade äfven här mången af de olyckliga för sina stränga domare, hvad man trodde sig fullt och fast hafva upplefvat, och dessa domare, barn af sin vidskepliga tid, togo allt för kontant. Under tårar och veklagan omförmälde de arma, vilseförda, huru de i Blåkullas glänsande boning egnat mörkrets furste sin hyllning; mer än en rosakindad ungmö bekände sig hafva kysst den onde och med honom plägat det intimaste umgänge. Man tycker verkligen, att ögonen på de anklagades domare skulle hafva öppnats, när det till och med under dessa sorgliga processer framkom, att unga kvinnor, synbarligen djupt betryckta öfver sitt elände, hyste farhåga för synliga följder däraf, att Ljo-ten fått deras gunst. Han var för öfrigt enligt somligas berättelse ej alls afskräckande. Han uppträdde som en furstlig person och hans dans med kullorna var lustig och lätt, men med blod ur deras ringfinger in-skref han sina gästers namn i sin svarta bok. Ibland kunde dock deras kulna värd råka i raseri, och han slog dem då med en glödande kedja. Men när han åter blef vänlig, försåg han dem med en olja, medelst hvilken de beströko det föremål, på hvilket färden till Blåkulla företogs. Beströko de en get eller en höräfsa, en brödspade, ugn sm ka eller dylikt med Ljotens olja, så•350

kunde de genast sätta sig upp, och så bar det i hvinande fart hän till den glänsande boningen, där, som vi sett, både nöd och lust väntade människobarnen. I stället för det barn, de då från någon medtagit, kunde de i vaggan lägga en "vedklabb", som naturligtvis då antog skepnad af ett verkligt barn. Ett barn, som fördes till det heliga dopet, voro häxorna synnerligen måna om att bortsnappa och så fullkomligt troddes häxorna sedan kunna förvända synen hos präst och föräldrar, att ingen märkte, hurusom t. ex. en kvast och icke ett barn döptes och fick korsets heliga tecken. Under den susande färden genom luften voro häxorna ålagda att, när de snuddade förbi en tornspiras kors, spotta på detsamma och framför allt medföra till sin furste "klockskaf" från den vigda malmen i tornen. Godt var ock om de kunde få litet silfver från mässhaken.

Ovanligt var ej under kommissionens rättegång, att närsky Ida, liksom under förföljelsen mot de första kristna, angåfvo hvarandra för domarna, ehuru man ju visste, hvad en anklagelse hade till följd. Hustrun angaf sin man och mannen sin hustru, och hände så stundom, att båda fingo gå till döden. Den grufliga nöd, som vidskepelsen förorsakade, tycktes ofta utsläcka all kärlek och samhörighetskänsla.

Ur de mångskiftande bekännelserna har man antecknat, att häxorna — det allra största antalet af anklagade voro kvinnor — ansågos med en nål kunna sticka hål i väggen, om de ville obemärkta komma in i ett hus och drifva sitt ofog, till exempel bortsnappa ett barn. Dessa hål, som man med nålen åstadkommit, kunde blifva så stora som dörrar och grindar, allt•351

sfter behag, och när så häxan farit bort med barnet, slöt sig hålet, och intet ovanligt på väggen förmärktes. När häxan var inne i det af henne hemsökta huset, medförde hon det glänsande hornet, fylldt med Ljo-tens olja, och med detta horn upplystes rummet, men skenet sågs ej af husets folk. Det röfvade barnet kunde ock medföras genom skorstenen, men allt skulle verkställas innan solen gick upp. När dagens lysande stjärna höjde sig i öster, kunde häxorna intet ondt mera göra. I bokstafligaste mening var deras verk således en mörkrets gärning. Så många barn som möjligt skulle medföras till Blåkullafurstens boning; kom häxan med underhaltigt antal, vankades bannor och till och med stryk af den förr nämnda kedjan. Vid kyrkorna inväntades kamrater, hvilka ock voro på väg till Ljo-ten, och när man så inväntade sällskap, sattes de bort-röfvade barnen på kyrktaket. När det så på olika föremål bar af genom luften i svindlande färd, släppte häxorna från skyn något af sitt medförda klockskaf, och härvid skulle de — rysligt att omnämna — säga dessa ord: "Gud låt aldrig min själ komma närmare Gud, än denna metall kommer åter till klockan!" För barnen syntes det snart framträdande Blåkulla skimrande som en borg af idel eld.

Vi hafva förut sett, att enligt somligas bekännelser, "den lede" uppträdde som en fin och behaglig furste. Enligt

andra anteckningar låg han, förskräcklig att åse, under Blåkullas gästabudsbord och var till och med — se bibelns beskrifning! — "bunden med en kedja." Dock måste nu de medförda barnen lofva att tjäna honom, och fingo de häremot löfte om glädje och- gästabud- lifvet igenom, hvarefter deras ruskige•352

herre ristade ett tecken på deras panna och gaf dem en stor guldpenning, hvilken dock genast skulle förvandlas till en bark eller ett spån, om de någonsin yppade Blåkullas hemligheter. Vid den så ofta i dessa processer omtalade dansen, hvilken flitigt öfvades i Ljotens borg, deltog den onde själf i musiken genom att spela med svansen under bordet, och de polskor han med detta märkliga instrument föredrog, hade en bedårande kraft på de dansande, hvilka icke kunde taga ens den minsta paus, så länge musiken under bordet tonade.

I Blåkulia — så lydde andras bekännelse — fingo barnen läras att läsa "Fader vår" baklänges, hvilket kallades att "martera" Herrens bön. De fingo ock, dessa små, lära sig att förbanna allt möjligt, bland annat fåglarna, utom skatan. Hvarför hon icke medtogs i detta anatema, kom sig däraf, att häxorna ofta förbytte sig i en skathamn. Hvarje storböndagsnatt skulle häxorna förnya förbundet med den onde. Egendomlig är den upplysningen, att häxorna på Ljotens befallning sökte aff ila den kedja, hvarmed han var bunden, men så fort en länk var nära att brista, kom genast en af Guds heliga änglar och lödde länken fast samman.

Ja, sådant och mycket mer fick den i Mora sammanträdande domstolen höra, och man hade verkligen tid på sig att inhämta allt möjligt om Blåkullavä-sendet, tv kommissionen tillsattes och började sitt arbete den 14 aug. och slutade ej förrän den 25 i samma månad. Biskop Nils Eudbäck i Västerås, professor Brunnerus i Uppsala och en af trollkommissionens egna ledamöter, komministern i Falun, Nor-•353

moræus, hade nog sina starka tvifvelsmål, om de olyckligas bekännelser ägde någon grund, men icke heller dessa män vågade i förstone uttala sin mening, allra minst frikänna de anklagade. Huru stark tron på vidskepelsen var äfven hos de högre klasserna, kan man förstå af fogdens i Mora bref till landshöfdingen, när den förre begär förhållningsorder i afseende på de häktade. Den förskräckte fogden ber Gud mildeligen sig bevara, "att häxorna icke få göra honom och hans huses folk något ondt", och, säger han, "fast de" — häxorna — "sitta i bojor, handklofvar och i kistan fara de dock i väg på folks kor och getter till Blåkulla och blifva härvid de brukade djuren platt förstörda". Så starkt utbredd var vidskepelsen på denna tid, och af sådana domare hade de arma offren ingen försköning att vänta. Det berättas, att Normoræus sökte samtalsvis och på öfvertygelsens väg få de förvillade till sans, men för öfrigt synes hela kommissionen hafva fullt och fast trott på dalfolkets intima förbund med satan och på deras färder till hans boning. Man sökte icke upplysa och till rätta trosbegrepp återföra de olyckliga, utan rannsakningen gick ut på att tvinga de arma att erkänna anklagelsernas riktighet, när nu dessa anklagelser af andra än dem själfva framlades. Och alltför villigt vidhöll det okunniga, vidskepliga folket sina uppgifter, och i allmänhet ledo de sina hårda straff, ja, äfven dödsstraffet med förunderlig frimodighet.

En dsyter kväll — den 25 augusti 1669 — gick domen öfver de 15 af de anklagade i verkställighet. På norra sidan om Österdal älfven, gent emot Mora kyrka och midt emot Zorns villa, voro trenne väldiga bål

•23•354

resta, och man hade i kyrkorna förut pålyst dagen för det sorgliga skådespelet. Med afsikt hade man lagt bålen så, att deras flammor skulle synas vida kring bygderna kring Orsasjön och Siljan. När solen dalade i västerled framleddes de med bojor och block försedda kvinnorna, och det heter i de gamla berättelserna, att endast tvänne af dem vid åsynen af bilan började gråta och jämra sig. De andra tretton voro frimodiga. Människor i hundratal stodo kring som åskådare, men — så säger den ännu kringvandrande sägnen — för hvarje gång bilan blixtrade till mot solens sista stråle, föll alltid någon åskådare, som tagit plats i älfbrinkens furor, ned af fasa. När så mörkret i höstkvällen lade sig öfver nejden, tändes bålen och de olyckligas kroppar brändes till aska.

När morakullan för främlingen visar den plats, där de grufliga bålen en gång flammade, säger hon med vemod: 'Är växer aldrig grönt och blomma mer, ty 'är ha de farit illa mä folk. Länge, mycket länge tyckte sig ock morafolket på den ödsliga, sandiga älf brinken i natten se häxornas dans, och i själfva den våg, som gick mot denna strand, trodde sig den enslige vandraren höra klagolåt och jämmer. Tvänne kvinnor, som vid domens

afkunnande befunno sig i hafvande tillstånd, fingo lefva, tills de födt sina barn, men så rycktes de små från deras barm, och mödrarna fördes ut till samma död som de öfriga femton.

Så kom turen till barnen. Icke mindre än 148 sådana afskaffades med ris. En gosse blef till och med dömd att springa gatlopp mellan de öfriga i två led uppställda barnen, hvilka alla hade ris i sina händer. Det. gör ens hjärta godt att i de gamla berät-3-55

telserna om all denna grymhet läsa, att man ej kunde förmå barnen att slå den springande, blottade kamraten. Profossen måste fram och slå. Ett helt år hvarje söndag måste sedan dessa barn stå på en särskildt anvisad plats i kyrkan midt för predikstolen, sedan de någon tid förut i vapenhuset utplanterats med ris i sina händer. Man var hård i elfte Karls tid!

Man hade, som vi sett, med afsikt lagt bålen i Mora så, att flammorna skulle synas vida omkring, men det onda stäfjades ej genom det fasliga straff, som utgått öfver häxorna. Häxeriet fortfor med oförminskad kraft i både den sistnämnda socknen och i Älfdalen, och från Orsa, Ål och Leksand kommo ock oroande underrättelser, och, så måste dalahöfdingen Duvall ånyo vända sig till regeringen för att få för-hållningsorder. I den nya kommissionen, som nu tillsattes, voro endast tio ledamöter, men prästernas antal var äfven nu tämligen stort, nämligen fem. Komministern i Falun, Normoræus, var detta år utnämnd till kyrkoherde i Mora och jämväl nu en af bisittarne i domstolen. Ehuru denne prästman var den yngste i rätten, insåg han, som vi vid skildringen af den förra kommissionens arbete nämnt, det orimliga och vidriga uti att låta människor gå till stupstock och bål för en vidskepelse, i hvilken de rent af i sin okunnighet plågades och från hvilken de flesta ville, om det så ock var genom döden, blifva befriade. Herr Normoræus kunde dock ej för den vidskepelses skull, som rådde bland kamraterna i domstolen, så högt yttra sina tankar, som man önskat, men månget godt ord lade han för de arma anklagade, och man vet om honom, att han flitigt besökte dem i deras fängelse, ehuruhan af sina vänner af råddes härifrån, då ju äfven han, som de fast trodde, kunde blifva förhäxad. Häxorna behöfde ju endast se på honom — "hugsa" — med sina onda ögon, så kunde han blifva både blind och lam, och hvarför skulle de ock icke hafva makt att taga äfven honom med på färden till .Blåkulla. Ja, så sade man till den oförskräckte prästen, men, viss om Guds mäktiga skydd och stark i medvetandet om att vilja göra godt, talte jSSormoræus till de olyckliga fångarna upplysningens och tröstens ord.

Den sist nämnda kommissionen fick ej fälla någon dödsdom öfver de anklagade, hvilka nu uppgingo till 70 personer. Men ett större antal blefvo jämmer-ligen slagna med ris utanför muren vid Mora kyrka. Helt säkert bidrog den nye kyrkoherdens visliga förfaringssätt med de "besatta" — man kallade äfven de förförda så — därtill, att oron så småningom lade sig i Mora.

Från dessa de hårda bestraffningarnas tid må följande bland folket bevarade sägen anföras. En af de anklagade kvinnorna hade, blottad till midjan, i sina handklofvar hakats upp på skampålen vid Mora kyrka. Endast med tåspetsarna skulle hon, som andra afstraffade, få nå marken. Profossen stod färdig med sin risknippa. Slag efter slag följde nu på kvinnans rygg, men ingen klagan förspordes från henne, och på hennes rygg kunde icke den ringaste röda strimma förmärkas. "Ljotens olja har gjort henne hård", ropade åskådarna. Man trodde nämligen, att en spöslitare kunde genom trollkonster göras "hård" och så blifva okänslig för risets smärta. Man stod•357

nu handfallen inför detta mirakel. Men så ritade profossen med sitt spö ett kors på delinkventens rygg, och när så nästa slag föll, syntes en blodig rand på kvinnans rygg. Besvärjelsen vek för korsets heliga tecken.

Än en gång ansåg sig regeringen nödsakad att tillsätta en kommission, och nu gällde det Leksand, Ål och Bjursås, sedan dock denna domstol äfven i Rättvik och Orsa afkunnat dödsdomar. I det då som nu folkrika Leksand voro sinnena mycket upprörda, och här hade af folket själft en för trolldom misstänkt kvinna blifvit så svårt misshandlad, att hon afled. Från rättegången i Leksand har ej mycket blifvit antecknadt till eftervärlden. I en gammal kyrkbok — "död- och begrafningsbok" — omnämnes helt kort den fruktansvärda dom, kommissionen här afkunnade. Är 1671 — det var en klar, bister vinterkväll i februari — tändes ett stort bål på Käringsberget i ofvannämnda socken, och här blefvo åtta kvinnor brända till aska. Hemskt flammade elden mot vinterhimlen, och folket kring Siljan kunde vida se häxbålet. Här följde ock sedan i stor utsträckning de öfriga,

vanliga straffen : spö för männen och ris för kvinnor och barn.

I byn Kilen i Ål ansågs trolldomsväsendet vara synnerligen rotfäst och utbredt. På den s. k. Korpbacken härstädes samlades — så trodde man — häxor i hundratal, och härifrån företogo de sin nattliga färd till Blåkulla. Den, som först anlände till backen i fråga, blåste i en pipa, och så kommo kamraterna på sina mer och mindre märkliga fortkomstredskap från när och fjärran. En fortlefvande berättelse, som visar, huru beryktad denna nyssnämnda by var för sitt trolldomsväsende, må anföras.•358

En Ålbonde hade till Stockholm anländt med ett lass hemslöjdsartiklar och stod på ett af hufvudstadens torg för att vid sitt lass utbjuda sina ärliga artiklar. Men gubben hade i sitt åkdon tvenne bottnar, och mellan dessa förvarades vid den årstid, som nu var, förbjuden skogsfågel. Fåglarna hade emellertid under den långa vägen mellan Ål och Stockholm ej så litet börjat öfvergå till förgängelsen, och snart kommo ett par bistra ordningsväktare och gjorde min af att undersöka dalabondens lass. Det kunde för Ålkarlen hafva blifvit en obehaglig historia, men han fann sig och sade med ett hvasst ögonkast: "Vet, att ja' ä' från Ål-Kilen!" Med fasa rusade då — så mäler historien — ordningsmännen från platsen och kommo ej heller åter.

En yngling i Ål hade i "Troll-Kiln", som ock byn kallas, vunnit en hjärtans kär, och så en kväll skulle han hälsa på hos sin kulla. Allt var till en början frid och glädje. Men så omärkligt som möjligt gick slutligen kullan till ett skåp, och fästmannen såg med bäfvan och förundran, huru hans ungmö ur ett horn strök olja öfver sitt bröst. När hon så sade de orden: "Opp, men inte ned!' bar det i susande färd iväg genom skorstenen, och ynglingen satt där ensam. Något oundvikligt möte med kamrater kallade flickan hän. Sedan vår ungersven, ehuru litet kulen, länge bidat och väntat i det hoppet, att kullan skulle återkomma, letade han igen det underbara hornet, och nu uppstod hos hononi den lofliga och förklarliga tanken, att han väl ock kunde försöka komma efter den bortflugna vännen. Han gjorde som han sett flickan göra : han tog af hornets olja och strök därmed•359

öfver sitt bröst. Men så råkade han utropa: "Ner, men inte upp!' och nu började för honom en högst bedröflig färd. Han lyftes mot taket, men därifrån bar det, omildt nog, mot golfvet igen. Besorna från golf till tak och tvärtom tycktes ej vilja taga slut, och ynglingen var nu i det närmaste mörbultad. Men när han så en gång var på golfvet, beskref han under läsande af "Fader vår" en cirkel kring sig, och nu slapp han den äfventyrliga färden. Till "Troll-Kiln" kom han i giljareärende aldrig mera.

Huru uppjagad inbillningen hos folket var visar ock följande anteckning från Ål. En ensam vandrare kom i sena kvällen gående nedanför kyrkan. Han fick då uppe på kyrktaket se en mörk figur, högrest och starkt byggd, vandra fram och åter. Mannen trodde till en början, att en mänsklig varelse hade tagit sig det orådet före att här nattetid promenera, men så fick vandraren se, huru den mystiska figuren utan möda klättrade uppför tornets mur och ställde sig till sist uppe vid korset och snöt sig, hvarvid eldgnistor från klättrarens näsa strömmade ned öfver templet. Då förstod Ålbonden, att han hade sett den lede fienden självf.

Föräldrarnas ängslan för att deras kära små skulle blifva bortförda till Blåkulla genomgår, rörande och stark, alla handlingar och berättelser, som blifvit bevarade från denna tid. Hos fromma föräldrar var ju den föreställningen, att barnen skulle kunna komma i någon gemenskap med den onde, något förfärligt. Man brukade därför samla barnen mot natten i ett gemensamt rum, och här tillbringade föräldrarna med dem tiden under bön och läsande af stycken ur psalmboken•360

och andra den tidens fåtaliga andaktsböcker. För att icke ett odöpt barn skulle blifva bortfördt, underhöll man mångenstädes, till exempel i Dalarnas finnskogar, ständigt elden på härden, ända tills den lille undfått sakramentet. Man trodde således, att i den underhållna elden ock fanns en bevarande kraft. Långt in i senare tid och som ett minne från dessa ängsliga tider brukade man, när barnet skulle föras till prosten, fästa åtminstone en snynål — "stål" •—- i barnets kläder. Äfven stålet ansåg i sin mån kunna skydda den späde för mörkrets makter.

Från Västerdalarna hör man under de stränga kommissionernas tid ej talas om något synnerligt Blå-kullaväsende. Orsaken härtill får man alldeles säkert söka i Öster- och Västeradalsfolkets olika kynne. Österdalarnas folk är mera flegmatiskt, mera trögt, grubblande och inåtvändt än Västerdalarnas mera "lättsamma" invånare.

"Österdalfolket är djupt som Siljan", har en författare sagt. Anletena äro här lugna och tankfulla, och mången gång hvilar öfver dem svårmod. Västerdalingen åter har något af den hurtige nabon värmiändingen i sig. Västerdal ingen är sangvinisk, österdalingen melankolisk. Helt visst medverkade denna olika läggning därtill att den sorgliga vidskepelsen i Österdalarna hade mycket större utbredning än fallet var bland dem, som byggde och bodde ! "Västerdalen". Oberörd var man dock ej heller här. I Lima afkunnades år 1672 dödsdom öfver en 70-årig, för häxeri anklagad kvinna. I Österdalarna beräknar man att nära ett 50-tal under denna mörka tid miste lifvet för villfarelsen, och när man läser dalafolkets om så mycken dådkraft och trofast fosterlandskärlek vitt-
•361

nande historia, ville man så gärna att detta mörka blad, skildrande en afgrund i folkets själslif, vore borta.

Helt visst hade flera bland de högt uppsatte tänkt fortsätta blodsdomarna, men då uppträdde med kraft den berömde läkaren Urban Hjärne och förklarade oförskräckt inför regering och kommission, att detta allt, Blåkullafärder, barnens bortförande m. m., enligt hans bestämda åsikt var en inbillning, en själens farsot, som epidemiskt rasade bland det okunniga folket. Och Hjärne, som till en början blef beskylld för fritänkeri och gudlöshet, emedan han ej trodde på Blåkullafärderna, lyckades slutligen vinna gehör. Hjärne, redan nu en beaktad vetenskapsman, var medlem af den rätt som tillsatts i Stockholm för att taga itu med det trolldomsväsende, som i Katarina församling i hufvudstaden yppat sig. Den lärde mannen hade sålunda tillfälle att uppträda till de olyckligas försvar. Men Hjärne stod ensam mot de öfriga elfva bisittar-na, och under kommissionens verksamhetsår 1676— 1677 blefvo två kvinnor dömda till döden, den ena att brännas lefvande. Båda dessa kvinnor, som voro anklagade af sina egna barn, bedyrade ända i dödsstunden sin oskuld. Den oförskräckte Hjärne fick ock "resning" i målet till stånd, och då, ehuru för sent, ådagalades fullt och klart att de afrättade blifvit oskyldigt anklagade. Det sorgliga misstaget skall äfven på den rättrådiga konungen Karl XI hafva gjort ett djupt intryck, och Hjärne vann härefter ännu mera än förr gehör hos de maktägande. Mest af alla bidrog han därtill, att blodsdomar ej vidare afkunnades öfver de olyckliga. Och det var ju blod nog utgjutet; endast i Ångermanland säger oss historien, att 71 per-•362

söner under dessa dystra år för häxväsendéts skull dömts från lifvet.

Omkring 100 år härefter förekom just i den förut nämnda byn Kilen — "Troll-Kiln" — i Ål en sorglig häxprocess, som visar hurusom villfarelsen fanns kvar hos dalfolket. Det var året 1757. En yngling hade påstått, att han på Korpbacken i Ål sett flera inom socknen boende namngifna kvinnor samlade för afresan till Blåkulla, och dessa kvinnor blefvo vid visi-tation i Ål framställda och förhörda af biskop Troilius. Denne för öfrigt så utmärkte man, som sedan blef ärkebiskop, synes fullt och fast hafva trott på anklagelsens riktighet, ty förnämligast genom Troilii föranstaltande hölls den ena långvariga processen efter den andra med dessa kvinnor, som till och med underkastades tortyr. Slutet på denna sorgliga rättegång, som blef vida bekant kring vårt land, slutade därmed att den, som angifvit kvinnorna, ansågs hafva farit med lögn, dömdes till fängelse, och de så hårdt plågade kvinnorna af allmänna medel erhöllo 3,000 daler silfvermynt i skadestånd.

Ännu en gång och det så nära vår tid som 1858 skulle åter Blåkullaväsendet låta tala om sig. Det var i Gagnef och i annexet Mockfjärd oväsendet denna gång förspordes. I dessa båda församlingar började föräldrar hos prästerskapet klaga öfver, hurusom deras barn nattetid fördes bort till Blåkulla eller till "Josafats dal", som det ock här hette. Oron, en gång väckt, blef allt större och större, och snart började barnen tala om, huru de sett den eller den, äfven här mest kvinnor, vara med på de luftiga färderna, hvilka äfven här företogos på getter, kor, höräfsor m. m. Så kom•363

en dag till församlingens gudfruktigt och välmente vice komminister, Blumenberg, en vettskrämd fader och bad prästen taga ett den förres barn till sig, på det man ej vidare, som några gånger skett, skulle föra det till Blåkulla. Församlingens prost, Vahlin, af-rådde komministern från att taga någon befattning med barnet, men detta oaktadt fick det en fristad i komministergården. Fler och fler anlände till samma ort med sina små, och den välmente prästen hade slutligen sina golf i kaplansgården fyllda med bäddar för barnen. Vid hvarje bädd säges han på kvällarna hafva på sina knän bedt till Gud och nedkallat Hans beskydd till barnen. "Och" — så mäla

kvarlefvande berättelser — "när Blumenberg så till sist signande lagt sin hand på barnen, hafva de fått hvila i god ro och ej blifvit af mörkrets furste plågade".

Huru välmenande nu än Blumenberg var och huru han helt visst handlade af kristlig kärlek, torde han nog mot sin vilja hafva bidragit till att sinnena blefvo allt mer upprörda. Hans beteende med barnen gaf stöd åt tron, att onda makter bortförde dem. Bådlösa föräldrar ville till och med, att pastor B. skulle omdöpa deras barn eller åtminstone rita ett kors på deras bröst. Ingen af Blumenbergs vedersakare kunde dock visa, att ban efterkommit denna föräldrarnas begäran. Den fromme mannen synes endast vid barnens behandling hafva begagnat högst lofliga och vackra medel : bön och Guds ord.

Slutligen blef oron i Gagnef och Mockfjärd så stor, att domkapitlet i Västerås måste taga hand om saken. Kontraktsprosten Hvasser i Leksand utsågs att leda förhöret med de förvillade. Bisittare voro presterna•364

Baggstedt i Vika och Boëthius i Ål. Prosten Vahlin i Gagnef samt Blumenberg voro ock inkallade. Sammanträdet skulle hållas i Gagnefs prostgårds öfre våning, men så mycket folk strömmade in, att man befarade en olycka, och taket måste nedifrån uppstöttas, då det började svikta. De af oväsendet smittade voro här 40. De äldre förklarade, att de ej kunde annat än tro, hvad deras egna barn för dem berättat.

Det syntes mycket väl, att vederbörande voro oblidt stämda mot pastor Blumenberg, ehuru församlingen bad att i sin nöd få hafva honom kvar till hjälp. När pastor B. tillfrågades, omK ban för sin del trodde på Blåkullafärderna och barnens berättelse om, huru de sett "den eviga elden" m. m., gaf Blumenberg det synnerligen beaktansvärda svaret: "Gud hade låtit den onde så lifligt förebilda detta för barnen, på det de äldre skulle blifva uppväckta ur sin syndasömn".

När kommittén sammanträdde i Mockfjärds kapell, framlämnades här en förteckning på 83 personer, som voro, dels genom egna bekännelser och dels genom andras anklagelser, indragna i Blåkullaväsendet. Äfven här fick pastor Blumenberg det bästa vitsord. Flera framträdde och betygade, att de, sedan pastor B., med dem läst och bedit, hade varit befriade från färderna till "Josefs — eller Josafats dal". Alldeles tydligt framgick det äfven här, att folket ej fann sig väl uti eller hade nöje i detta onda väsende, utan att de betraktade det som ett tryckande ondt, en hemsk mara, som med Guds tillstädjelse kommit öfver dem. Pastor Blumenberg fick ej så litet lida, äfven han, för•365

den sorgliga förvillelsen, hvilken nu så småningom lade sig äfven på denna ort.

Länge lefde i Mockfjärd åtskilliga af de äldre, som varit med till Blåkulla, och ehuru det sades mig, att de voro mycket förbehållsamma, uppsökte jag dock en af de gubbar, som stått anklagad inför domkapitlets kommitté. Den gamle mannen var en stund mol-tyst, när jag bevekande bad honom tala om något från sina luftiga färder, och jag tyckte mig se, att ett djupt svårmod lade sig öfver hans skrynkliga panna. Men så fick jag veta, att han tillsammans med "de andra", brukade nattetid samlas i kyrktornet, och att färden ut i rymden skedde genom torngluggarna. På min fråga, om de till Blåkulla farna ej saknades i hemmets bädd, svarade gubben, att det bortförda barnet och den bortförda hustrun visserligen tycktes ligga kvar, men det kunde vara "träbessmanet", en ved-kubbe eller dylikt, som fick föreställa människan, ty alla häxor hade förmågan att "förvända synen" på folk. Han omtalade ock för mig, den gamle, att barnen, som till synes lågo hemma i sin bädd, under vistelsen borta i Blåkulla voro iskalla, och så var äfven förhållandet med maken eller makan, hvilkas verkliga jag voro ute på den mystiska färden. Det var, som sagdt, ytterst svårt att förmå gubben omtala något om sina upplefvelser i Blåkulla, dit han ända in i sena ålderdomen vidhöll sig hafva varit. Jag minnes dock ännu åtskilligt, som gamlingen med en sällsam, dyster glöd i sina ögon förmälde.

Den ondes borg var strålande, och tiden här förgick under muntert festande. Stora bord voro dukade med allsköns rar mat, men en gång hade ett af bar-•366

nen glömt sig och börjat läsa det gamla, välkända: "I Jesu namn till bords vi gå". Då hade med ens all den goda maten börjat röra sig, och det befanns nu, att de uppdukade rariteterna förnämligast tillhörde kräldjurens klass. Jesusnamnet, nämndt på detta ställe, hade ock gjort att hela borgen för en stund darrat, och "Nåsgubben" — den

onde, hade i orten detta namn — måste själf aflägsna sig. Han återkom dock, men bar ej nu nåsbondens klädsamma dräkt, utan visade han sig i sin rätta, d. v. s. allt annat än tilltalande skepnad. Dans öfvades mycket under de nattliga festerna, och den onde var då klädd som herreman, men en hästfot och en människofot hade han. Ibland famnade han i dansen kullorna med ludna händer, men hans ömhetsbetygelser vågade ingen, som nu en gång var inkommen i "Josefsdal", stöta tillbaka. Ibland blef han vredgad och kastade då sylar efter barnen. En gång — så påstod gubben — hade han i "Josefsdal" sett ett stort isfält, och på detta sökte nakna människor förgäfves resa sig upp. Dessa, som sålunda plågades, fingo detta straff därför att de i lifvet förrådt Blåkullas hemligheter. Hemresan från Blåkullas fester skedde så, att de bortflugna skulle vara hemma på sin plats och i sin bädd, innan husets folk steg upp. Då blef träbessmanet i vaggan ett riktigt, ja, varmt barn igen, och makan, som förut varit iskall, hade ock blifvit varm. Hvar Josefsdal eller Blåkulla var beläget, kunde gubben ej säga, men man såg under sig kyrkor, städer och haf, "så int' va' dä så nästgåls inte", och när hela resan fram var afslutad på en halftimme, måste det hafva gått med mer än iltågsfart.•367

Mycket, som gubben förtäljde, har nu fallit ur mitt minne, men jag kommer ihåg, att han suckade, när han omtalade, huru de — således äfven han — som voro med i detta grufliga mörker, hade en synnerlig olust att gå till kyrkan, hvilken annars för dalfolket på denna tid var så kär. "Dä' va' liksom dä' gjort ondt i öron på oss, när dom sjöng psalmen", skola flera af de smittade och sedan återställda hafva intygat. Så småningom lade sig äfven denna gång oväsendet, och något straff fingo ej de i Mockfjärd och Gagnef anklagade, ehuru dels deras egna bekännelser och andras anklagelser öfver dem helt och hållet voro identiska med det, som framkom för den fruktansvärda kommissionen 1669.

Utan tvifvel var det ett högtidligt ögonblick när efter förhandlingarnas slut i Mockfjärds kyrka alla de närvarande — således äfven de 83 anklagade och vilseledde •—• på prästernas uppmaning uppstodo och sjöngo Luthers trosstarka psalm:

"Och vore världen än så stor Och full af mörksens härar, Dock, när ibland oss Herren bor, Platt intet oss förfärar. Världens förste är ju dömd Och hans kraft är tömd; Han på ett hufvudhår Oss skada ej förmår; Ett ord kan honom fälla."

För detta ord och genom ett återvändande till "den behagliga Herrens gudstjänst" flydde farsoten och folkhälsan och lifsmodet återvände.•368

Från denna tid hör man ännu bland folket egendomliga sägner täljas. En hemmansägare, bosatt intill Mockfjärds kapell, hade länge misstänkt, att hans hustru var med på de luftiga färderna till Blåkulla. Påsken tillstundade, och den allmänna åsikten var, att just under påsknatten häxorna samlades i tornet för att så därifrån företaga färden till det skimrande "Josef sdal". "Fut-far", så hette vår hemmansägare, ville ändtligen se, om hans hustru var med det märkliga sällskapet, och till den ändan mutade han kyrkvaktaren och fick komma upp i tornet under den betydelsefulla natten. Som föreskrifvet var, satte sig "Fut-far" och red på stocken mellan kyrkklockorna, men när tolfslaget förklingat, hade han dock intet ovanligt fått se. Han gick då ned och kom ut på kyrkvallen. Men härifrån kunde han dock ej uraktlåta att än en gång se upp till tornugluggarna. Så som då "Fut-far" vände sitt hufvud, blef det för alltid sittande. När han gick fram på en väg, voro hans ögon ohjälpligen vända åt ena sidan af densamma, och när han gick tillbaka ohjälpligt åt andra sidan. Mycket gamla personer i Mockfjärd kunna än i dag intyga, att "Fut-far" denna minnesvärda natt undergick en sådan förändring. En fysiolog skall nog helt visst kunna förklara saken på naturenligt sätt, men Mockfjärds-folket togo det som ett bevis på, att Gud straffar den, som sysslar med trolldom.

Huru nära Blåkullafararna ansågos stå till mörkrets furste framgår af följande från denna mörka tid bevarade historia.

En tjuf hade tagit sig det grufliga orådet före att stjäla i en af Dalarnas kyrkor. Tjufven var en noto-369

risk Blåkullafarare. Han kom lyckligt fram till sakristiedörren, men hur tjufven här sysslade med sin dyrk, slocknade hans lykta. Det såg bekymmersamt ut. Men med ens upplystes templet af ett klart sken. Vid tjufven

stod en stor, svart hund, och dennes svansspets, höjd uppåt, lyste upp rummet, hvadan tjufvens operation härefter skulle ske lätt nog. Men så hviskade hunden till tjufven: "Tag altartaflan!" Tjufven, som ju hade åtskillig bekantskap med framställaren af förslaget, svarade lugnt: "Hva' i Jessu namn skulle ja' mä' den!" Då — så säger sägnen — försvann genast den onde, och tjufven stod där åter i sitt mörker.

Ehuru Jesusnamnet denna gång så lättsinnigt uttalats, hade ej mörkrets furste kunnat uthärda det utan måst fly sin väg. En annan berättelse från Gagnef må visa, huru stor man trodde den ondes inblandning i samhällslifvet var : En Gagnefsgumma insläppte utan vidare på kvällen sina får, men på natten väcktes hon af ett förfaseligt larm från ladugården. Till och med de annars lugna kossorna råmade och sökte slita sina fjättrar. Dörrarna till ladugården afkastades med kraft och slungades ut på gården. Ladugårdens alla invånare skälfde vid morans inträdande af förskräckelse. Hon märkte då, hurusom ett af fåren hade en bockfot. Den onde hade således otvifvelaktigt inkommit i ladugården och vålalt all denna uppståndelse. Gumman företog sig då att å djur efter djur rita ett kors, men då hon kom till fåret med bockfoten försvann djuret genom väggen och allt blef sedan lugnt igen.

En bonde — det var under Blåkullafärdernas tid

24•370

— var jämte sin son sysselsatt i smedjan. Denna var belägen ett stycke från gården uppe i skogen. Under det son och far här voro sysselsatta med sitt arbete, kom en skata och från smedjans tak tycktes hon aldrig vilja tröttna med sitt högljudda och utmanande skratt. Detta förtröt till sist gubben far, och han tillsade sonen, att denne skulle i fortissimo slå på städet som om de voro två därinne, och under tiden skulle far gå in efter bössan och gifva den skrattande skatan banesår. Vid det skott, som nu föll, såg man visserligen några fjädrar lossna från skatans kropp, men hon flög dock sin kos. Ett par dagar härefter skulle bonden i fäbodarna besöka sin hustru. Hon låg då vid hans inträde synnerligen väl ombunden och kunde för sitt sjuka ben ej stiga upp. När mannen frågade henne, hvad hon råkat ut för, svarade hon: "Hvarför skulle ni smida, som om ni varit två?" Det var hustrun som i skathamn hade setat på taket. Det var hon, som hade fått skottet.

Otroligt stor var i dalabygderna tron på häxornas makt. Till Sollerön ankom i dessa tider en liten gammal lappgumma, "Lapp-Sigrid", hvilken icke alls gjorde någon hemlighet af, att hon var i förbund med "Gammeljerk", som satan ock kallades. Grufliga plågades folket denna tid af skogens björn och varg. Lappgumman erbjöd sig att mot en kappe säd af hvart matlag på ön befria orten från skadedjuren i fråga. Ärendet förekom på öppen stämma, och gummans förslag antogs. Historien omförmäler ej, huru hon gick till väga vid rofdjurens utrotande, men min sagesman — en gammal, nära hundraårig soldat — påstod, att varg och björn för en tid flydde ur Solleröfolkets skogar.•371

Beryktad under dessa Blåkullaväsendets tider var en "klok gubbe", Bäf-Jan, i Venjan. Han ansågs ock vara med häxorna på deras färder, och här under hade han bland andra förvetna konster ock inhämtat den förut nämnda att göra de olyckliga spöslitarna "hårda". Hände sig så en "storböndag", att en soldat på Sollerön var ute och söp och slogs i stället för att, som konungens påbud var, gå till kyrkan denna dag. Af den på Sollerön bosatta fanjunkaren angafs soldaten för kaptenen i Mora, och så blef det krigsrätt. Soldaten dömdes till det strängaste prygelstraff, och dagen utsattes för hans afstraffning vid Mora kyrka. Men, mot ett visst vederlag gjorde Bäf-Jan i Venjan soldaten "hård", och när så dessa två skildes, sade kloka gubben: "Nu ska de gå bättre, än du menar". Och så kom för soldaten exekutionens bistra dag, men hur än den handfasta korpralen slog, hördes ej minsta knyst från den af straffade. Kaptenen, som stod bredvid med klockan, var högst förundrad öfver detta fenomen, och till en början talte han något om spartanskt tålamod. Men — så säger den ännu kringvandrande sägnen — på Sollerön kröp fanjunkaren på golfvet och skrek. Det var han, som fick stryk och som kände hvarje slag, soldaten vid Mora kyrka fick. Och detta allt hade Blåkullafararen Bäf-Jan med sina svartkonster åstadkommit.

Det berättades ock om honom, att han kunde ställa sig på sin förstugutrappa och blåsa i den pipa, hvarmed han kallade på kamrater i ock för Blåkullafärderna, och när så Bäf-Jan lät pipan ljuda, kommo skogens präktiga tjädrar och orrar ur skogen, slogo sig ned i närmaste träd och fälldes af — svartkonstnärens aldrig•372

felande lod. En ännu fruktansvärdare förmåga skall, enligt gamla berättelser, hafva hos Bäf-Jan förefunnits. Med sin "skottsäkra" bössa kunde han skjuta en fiende, som var många mil borta, och detta verkställde vår Venjanskarl på följande märkliga sätt. Han gick till skogen och ritade på en ladudörr en figur, som föreställde fienden, och när så skottet small, föll Räf-Jans antagonist död ned, hvarest han nu befann sig. Det går ännu om Bäf-Jan den mörka sägnen, att han mot god betalning lånade ut sin bössa till sådana, som ville aff är da en fiende, och att han själf var med och ritade upp den till undergång dömde. Så hade en hästhandlare i Dalarna råkat i den lifligaste fiendskap med en handlande i Ealun, och den förstnämnde uppsökte Bäf-Jan för att af honom få hjälp till blodig hämnd. Falu-handlanden aftecknades nu så godt sig göra lät på skogens laduvägg, och när skottet i Ven-jansskogen ekade, föll herrn i Ealun ned på gatan, och ingen kunde förklara det skottsår, som ändat hans lif. Ingen hade — det visste main — i Falun skjutit på honom. Men Räf-Jan —- så säger den dystra sägnen — visste det han.

Ännu en gång skulle Blåkullaväsendet uppenbara sig i Dalarnas minnesrika bygder, och denna gång var det i "Dalarnas lustgård", det vackra Floda, oväsendet förspordes. Det var året 1872. För så vidt man vet har denna dystra rörelse icke senare uppträdt i någon dalsocken. Nära ett tiotal år efter rörelsen besökte jag i denna bygd en gumma, hvilken, som jag hörde, haft tvenne barn fångade i den ondes g&rn. En förfärlig oro gick genom socknen till följd af det myckna talet om, att den eller den antingen med eller•373

mot sin vilja bortfördes till Blåkulla. Gummans båda barn omtalade, skälfvande och gråtande, huru de under natten bortfördes till ett berg, beläget vid "Josafats dal", och här "slog den onde fienden dem med kedjor" och bjöd dem på ohygglig föda. Den olyckliga modern förde dem till en namngifven prästman, som dock intet kunde göra. Från by till by spred sig den grufliga farsoten, och Flodafolk sökte till och med i hufvudstaden hos namnkunniga prästmän — jag hörde hofpredikanten Emanuel Beskow nämnas — hjälp för sina barn, hvilka envist påstodo sig blifva bortförda till berget i fjärran land. Med rörande naivitet omtalade gumman, huru hon till sist kom på den tanken, att låta de anfäktade barnen läsa sitt "Fader vår", innan de somnade, och då sluppo de resa bort, sade hon. Jag tänkte härvid på Wirséns vackra ord om de bedjande små: "I deras sammanknäppta händer liar himlen lagt en väldig makt", och för den makten flydde det onda. Andra, som icke litade på bönens makt — så sade Flodagumman — brukade under barnens huf-vudgärd lägga en knif eller en sax •— "stål" — på det barnen härigenom skulle blifva skyddade. Liksom under rörelsen i Gagnef och Mockfjärd var man i Floda ytterligt rädd för, att spädbarnen skulle bortföras, innan de blifvit döpta, och äfven här vakade man under natten för sådana små.

Så småningom blef det lugnt i Flodabyarna, men så stor var ännu vid denna tid vidskepelsen, att folk gingo upp i kyrktornet för att här uppe få se, hvilka voro med på "Blåkullafärderna". För att få se detta måste man gå kring kyrkan baklänges tre gånger, skafva metallspån från kyrkklockan, blåsa i tornnyckeln•374

m. m. Man häpnar rent af, när man Lör sådant hafva händt för så kort tid sedan, och dock är det sannt. Man trodde så fast därpå, att folk kunde bortföras till den glänsande boningen "vid Josafats dal", som det här uttrycktes. Så kommer jag ihåg, huru man talte därom, att en skomakare, som här i Floda satt vid sin bänk, midt på ljusan dag rycktes bort och försvann. När han så om någon timme åter satt vid sitt arbete, var han till ytterlighet blek och förstörd och ville aldrig för någon omtala, hvad ban upplefvat. En brud, som försummat att bära "stål" på sig, kom ock under själfva bröllopsglädjen bort, men till brudgummens stora glädje fick äfven hon snart återvända till de sina.

Huru uppjagad äfven här i Floda inbillningen under denna oro var, framgår af följande episod. Man hade i en af byarna en glad danstillställning, och vid fiolens muntra polskor sväfvade par efter par kring på logens golf. I den matta belysningen kom så en "herreklädd" främling in, och äfven han fick några- gånger sväfva kring med de brokiga kullorna. Men så kom någon att hviska ett ord om "Nåsgubben", och nu trodde man, att denne uppenbarade sig i främlingens gestalt. Inom några minuter var danslokalen utrymd, och äfven spelmannen lopp sin väg med de andra. Främlingen — kanske en hygglig turist på genomresa —• stod där ensam, och torde han nog hafva blifvit ej litet förvånad af den brådstörtade flykten.

På skärtorsdagsnatten synas Blåkullafararna såväl nu som förut hafva utvecklat stor verksamhet. Det generade dem icke att gå in i stallet och för sin nattliga färd uttaga bondens enda häst. Det hände — så berättar man än i dag — att far i gåle, när han påmorgonen kom ut i stallet, fann sin dragare drypande af svett och betäckt med ”lödder” efter den våldsamma ridten. De bäfvande och förskrämda getterna visade ock tydligt, att de visst icke under natten fått stå kvar i sin lugna kätte.

Vi hafva förut nämnt ordet ”hugsa”. Man trodde fullt och fast, att en Blåkullafarare, helst en kvinna, kunde med sin blick få en kvarn eller ett urverk att stanna, och ohjälpligt stod då den lilla snaltan i skogsbäcken, ända tills man på något sätt blidkade den hugsande kvinnan. Hon behöfde då blott gå ut ur sitt hem och kasta en vänlig blick åt det håll, där hon åstadkommit ondt, och så blef allt godt igen. Det var ock en bestämd åsikt hos folket, att man så kunde ”se” på en ko med den påföljd, att hon för alltid blef ”gall”, d. v. s. slutade mjölka. Ett litet täckt och friskt barn, som råkat få en sådan ”ond” blick, började snart vissna och blef en stackars ”veling”. Plinius talar redan på sin tid om sådana ”hugsande” kvinnor, och man förstår, hvilket oerhördt vidt fält för misstro och dystra anklagelser denna tro skulle öppna bland dalfolket. Från Rättvik hör man under Blåkullafärderna mest talas om ”hugsandets” dystra sport.

Ibland trollsällskapet talades på denna tid om särskilda s. k. ”synemän”, hvilka läto sig leja att upptäcka hemligheter och säga, hvad hända skulle. Den, som af ”synemannen” utpekades, när ett brott blifvit begånget, råkade, äfven om han var oskyldig, i det svåraste trångmål, ehuru en senare tids domstolar ej fingo taga sådana anklagelser som säkra.

Dystra sägner hör man från dessa Blåkullatider ännu täljas här och hvar i dalorten, och må några sådana belysande tidens vidskeplighet sist anföras.

Från Lima är följande antecknadt: Långt tillbaka — det var under Blåkullaväsendets första skeden — var Måns Larsson på Mon i Lima socken sysselsatt med att plöja på åkern. Det var palmsöndagen, och man närmade sig således häxornas mötestid. Det kom då — så tyckte Måns Larsson — en jättestor man och slog med ett knytnäfslag omkull bondens häst, och Larsson ilade i förskräckelsen till skogen. Mycket folk gick skallgång efter den försvunne, och på måndagen igenfanns han illa stucken och hade 25 stygn. Församlingen bad i kyrkan för honom, och hustrun skänkte ett får till kyrkkassan. Från samma socken berättas ock, att ett barn midt på ljusa dagen borttogs och återfanns i Äppelbo fastfruset i isen vid en vattenbrunn. Det hade förts 5 à 6 mil bort från hemmet i Lima. För Erik Eliesson i Höknäs, samma socken, ”bortfördes utaf sängen om morgonen vid solens uppgång ett 3½ år gammalt barn. Barnet var naket, stugan var igenstängd. Barnet afhördes aldrig mer”. En kvinna i Lima — äfven hon skulle tillhöra häxornas klass — for med bonden Nils Olsson till Västerås och ljög för hans högvördighet, biskopen, att hon och hennes fästman ej voro för närskylda att ingå äktenskap. Biskopen synes hafva trott dem, och de kommo verkligen hem till Lima och voro då gifta. Limafolket frågade så kvinnan, om hon ej fruktade straff, enär hon farit med bedrägeri. Kvinnan svarade: ”De säga, att fanen är död nu”. ”Då” — så mäler sägnen ”förtorkades kvinnan från samma stundoch kunde sedan icke sluta sina läppar samman utan måste hålla munnen öppen natt och dag, tills hon dog.”

Gången är nu denna tid, och en annan har kommit. I stället för vantro och öfvertro har förvisso äfven i dalabygden otron med stormsteg gått fram. Ingen vill dock hafva dessa vidskepelsens tider, så fyllda af oro och ångest, tillbaka, ehuru det förvisso från dessa flydda dagar glimmar emot oss patriarkalisk enkelhet, fast tro på Guds allmakt, redlighet och fosterlands- samt hembygdskärlek. Vår dom öfver de i Blåkullaväsendet fångna måste ock blifva mildare, om vi tänka på den stora okunnighet, som då fanns bland folket, och icke minst måste vi döma menige man mildt, när vi se, huru den vidskepliga tron i rikt mått förefanns till och med hos många af dem, som stodo på höjden af sin tids bildning.

”Nej, kalla icke ned den kända skara, som strömmande i luften for omkring. Och hotar oss på jordens ring från alla håll med tusenfaldig fara”,

skref en författare från dessa tider, och denneförfattare har nog angifvit den allmänna bäfvan, som under nu skildrade tider bemäktigade sig folk, när de tänkte på ”den onda andemakten i himlarymderna” (Efes. 6:12). Väl

må man tro på en ond andemakt, som söker störa harmonien i världen, men denna andemakts framträdande i Blåkullaväsendet antager så barocka och orimliga former, att psykologen, som ju ock mycket tänkt och skrifvit om de mystiska färderna tillBlåkulla, Blocksberg, Josefsdal m. m., allt bestämdare förklarat, att det hela var ett själfbedrägeri, en själens farsot, meddelande sig från den ene till den andre, eller kanske till sist en ohygglig — dröm.

Skydde Gud allsmäktig stad och land!

* Till min hembygd.

(Skrifvet i Vestergötland 1893.)

Mitt fönster öppnadt är mot dig, Du Dalabygd, mitt land i nord. Här fjärran från på fjärran stig Jag vandrar dock på hemmets jord Väl furans sus jag höra kan, Kan höra forsens fall i dal, Se gladen, där jag smultron fann Och sitta ned i skugga sval.

Mitt fönster öppnadt är mot er, I höga berg vid bölja blå. Mitt öga, slutet, ändå ser De gröna jättar skyhögt stå. Jag hör ert vallhorn, kullor små, Hör sången i ert muntra lag; På tysta mon jag ser er gå Med brokig hjord i sommardag.

Då går min tanke långt igen, Går andaktsfull till lifvets vår. Den går liksom man går till den, Som dödt och mer ej skådas får. Jag ser mig då som en af er I rosenhyllta barn i skog; Då händer nog att ögat ler, Och att det gråter, händer nog.

Mitt hjärta öppnadt är för dig, Du bygd, där Siljans böljor gå. Den kärlek har ock fröjd i sig, Den kärlek hoppas allt också. Den hviskar mig — Gud hjälpe det! — Att ej i tiders tid min bygd Skall glömma tappra fäders fjät, Skall glömma friheten och dygd.

***

Så hälsa hem du sommarvind, Så hälsa varmt till fjäll och sjö! Du smekte där min barnakind. Så hälsa då: ”Där vill han dö. Som jag han vandrar upp igen Och stannar i en vänlig dal, Som jag han lefva vill för den Och hoppas blom i tusental.” 1 alla Boklådor:

7:de tusendet. — Inb. 3: 75, häft. 2: 75.

"— — — som ovillkorligen rycker en med — — — Vi rekommendera den på det varmaste." Idun.

En ädel anda af renhet hvilar öfver arbetet "I Fjälluft"; alla miasmer äro här af friska vindar bortjagade. Skrifsättet är mycket underhållande och okonstladt och teckningen är i hög grad förtjänstfull. C. D. af Wirsén.

Boken är mycket intressant och den luft man andas där är verkligen fjälluft — klar och ren. Aftonbladet.

R05FJ F1T1HBHOFF:

I Romantikens skimmer

PRIS: Häft. 2:25.

Bokförlaget Minerva

Kammakaregatan 39. — Stockholm. — Rikstelefon 133 73.

Stockholm 1913. C. P. Påhlsons Boktr.